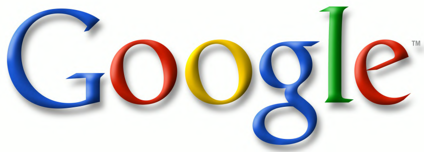

WIDENER
HN TEJB R

SIGILLVM ACADEMIAE HARVARDIANAE IN NOV ANG
CHRISTO ET ECCLESIAE
VE RI TAS

JOH. LUDV. RUNEBERG

OCH

Fänrik Ståls sägner.

STOCKHOLM
Albert Bonnier.

SIGILL : COLL : HARVARD : CANTAB : NOV : ANGL : 1650.
CHRISTO ET ECCLESIAE
The gift of
Eugene Schuyler
Consular Agent
at Birmingham
6 Oct. 1879.

Juhtas.

JOHAN LUDVIG RUNEBERG

OCH

FÄNRIK STÅLS SÄGNER.

ETT BIHANG TILL FÄNRIK STÅLS SÄGNER,

INNEHÅLLANDE

1. FänrikStåls Hjeltar och Skådeplatsen för deras bragder. Biografiska och topografiska anteckningar af I. Oskar J. Rancken.
2. Johan Ludvig Runeberg. Ett Skaldeporträtt af L. Dietrichson.

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIER.
1864.

1.

FÄNRIK STÅLS HJELTAR

OCH

SKÅDEPLATSEN FÖR DERAS BRAGDER.

BIOGRAFISKA OCH TOPOGRAFISKA ANTECKNINGAR

AF

I. OSKAR J. RANCKEN.

MED 5 ILLUSTRATIONER.

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIER.
1864.

STOCKHOLM.
HÖRBERGSKA BOKTRYCKERIET, 1864.

Johan Ludvig Runeberg

och

Veteranerna från Finlands krig 1808 och 1809

tillegnas dessa blad

såsom en beundrans-, högaktnings- och kärleksgärd

ödmjukt af

FÖRFATTAREN.

Förord.

Härmed går undertecknad att lemna i allmänhetens händer en skrift, som härflutit dels ur ett redan tidigt i ungdomen väckt intresse för händelserna i Finlands hittills »sista strid,» dels ock närmast ur den kärlek, hvilken de Runebergska dikterna med ämne, hemtad från detta tidskifte, sedermera underhållit och ökat såväl för finska kriget, som för sångerna sjelfva. Jag hade omfattat det förmenande, att genom historiska belysningar till FänrikStåls sägner dessas fosterländska föremål: personerna och händelserna, icke skulle kunna förlora något af den kärlek och beundran, de i så rikt mått redan ega, nej, tvertom ville jag, att de — i fall det vore möjligt — skulle vinna den i ännu högre grad, åtminstone såsom fastare, medvetnare, icke blott i ögonblickets känslosvall löst grundad, utan hvilande på insigt och deraf härflytande öfvertygelse. Emot detta förmenande har bland andra det inkast gjorts, att det ännu vore för tidigt, att visa de Fänrik-Stålska hjeltarna lifslefvande så, som de i den nakna verkligheten voro, emedan deras mystiskt patriotiska gestalter, sådana »sägnerna» bildat dem, ännu icke vore nog rotfästade i nationens sinne, för att icke lida något men af den prosaiska verklighetens småaktiga belysning. Oaktadt allt, som i denna riktning blifvit väl sagdt, är jag nog inskränkt eller oförbätterlig för att ännu, såsom icke öfvertygad om motsatsen, allt fortfarande våga hysa min

förra åsigt om deras redan orubbliga storhet, äfven jag stödjande mig icke allenast på känsla utan ock på någon erfarenhet, ty ju närmare historisk bekantskap, jag sökt göra med 1808-års män, desto större har min pietet för dem, för finskheten öfverhufvud och för »Fänrik Ståls Sägner» blifvit. Såsom liknande bevis må tjena ett exempel (säkert icke enstaka) af en ingalunda i allt öfverdrifvet blöthjertad man, som, redan före Fänr. Ståls Sägners framträdande icke obekant med och icke utan intresse för ämnet, vid deras första allmängörande mindre än mången annan anslogs af dem, men ju mera hans kännedom af deras historiska grund vuxit, ju innerligare har hans kärlek till dikterna, till de i dem skildrade personer och förhållanden blifvit, ja, till den grad, att Sägnernas läsning nu hör till hans största njutningar och att han sällan kan läsa någon af dem, utan att en tår fuktar hans öga. Jag må åt det ofvannämnda inkastet göra det medgifvande, att det *kan* vara i någon mån berättigadt i den händelse, att lyftandet af historiens slöja verkställts med kärlekslös och fremmande hand samt för kalla, fremmande blickar, men jag vill ej ha något att skaffa med den kärlekslösa handen, utan hoppas, att få anses hysa lika fosterländskt varmhjertade tänkesätt, som mången annan, hvilken undsluppit tadlet att för sina handlingar ega andra bevekelsegrunder, än sådana, som stå väl tillsamman med dylika tänkesätt. Om likväl arten af mitt förmenande angående den historiska sanningens obestickligbet och dess pligt, att lika litet vara panegyrik som smädelse, skulle föranledt till aftäckande af ett eller annat drag, hvilket någon möjligen önskat fortfarande qvarlemnadt i mörkret antingen af personliga eller slägtskapsorsaker, eller ock på grund

af det påstående, att, då Fänrik Ståls hjeltar vunnit historisk betydelse blott genom sådana vackra drag, som Sägnerna förtälja, har historien ingenting att beskaffa med det öfriga hos dem — om, säger jag, en sådan uppfattning ville göra sig gällande, så må man ihågkomma utom det ofvan sagda äfven det, att en samling bilder af idel dagrar, men inga skuggor, icke gör något naturligt och godt intryck på betraktaren, ja, knappast hör till möjligheternas område; vidare må man besinna, att vi uti Sägnernas hjeltar icke vilja beundra oupphinneliga halfgudar, utan vilja älska menniskor med kött och blod, hvilka kunna lifva oss till efterföljd; att »Sägnerna» sjelfva ej teckna dem lögnaktigt utan med menskliga svagheter, samt att i *våra* finländska, gammalhistoriska minnen, som jemförelsevis äro blott från gårdagen, redan ett tidsafstånd af mer än ett halft århundrade tillika med den slags verksamhet, i hvilken hjeltarna framföras för oss, adlar t. o. m. hvardagliga karakterer.

Att fullfölja betraktelser, som kunde anknytas härtill, skulle föra mig utöfver uppgiften för denna gång, in på områden i det kritiska och estetiska, der andra redan gjort ett godt stycke arbete och detta oändligt bättre, än jag vore i stånd till. Jag har derföre ock nu, då läsaren är den med ämnet mera förtrogne finnen eller svensken, lemnat å sido hvarje allmänt inledande framställning af land, folk, den politiska ställningen, som betingade kriget, vidare dettas gång och hufvudhändelser, den kritiska behandlingen och det historiskt förklarande genomgåendet sång för sång af allt, hvad för den med våra förhållanden mindre bekante fremlingen kan erfordras till ett förstående, så fullständigt, som det är både önskvärdt och möjligt, af dikter, hvilka skola finna en

läsande publik i hela den civiliserade verlden. I det jag afstått från det väl lockande, men för mig vågsamma försöket, att med en sådan omfattande bakgrund sammansätta en tafla, hvars förgrund utgjordes af de elementer, hvilka nu ligga strödda i magasinet af föreliggande blad, har jag, äfven för att någorlunda slippa upprepningar och hänvisningar, åtnöjt mig med att välja den eljest öfverhufvud torra, kalla, sammanhanget brytande lexikaliska uppställningen, såsom mindre öfverstigande mina krafter. Min uppgift är ju dessutom blott den, att åstadkomma en nödhjelp, hvilken, så torr, kall och splittrande den också är, likväl ej skall kunna tillintetgöra intrycket af dessa egenskapers motsats i sångerna sjelfva. Omdömet om jag upptagit för många eller för få rubriker, beror deraf, om man ställer på skriften anspråken af en fullständig historisk-topografisk ordbok till »Fänrik Ståls Sägner», eller blott fordringarna på en alfabetisk förteckning å sådana i dem förekommande nomina propria, hvilka veterligen ega realitetens motsvarighet, samt förtjena någon närmare belysning. För den sednare synpunkten röstar undertecknad så kraftigt han förmår.

Skriften, som redan till omfång trängt utöfver sin ursprungliga plan, skulle förolämpa sina läsare, om den icke droge någon vexel på bekantskapen med vanligare historiska och geografiska förhållanden, hvilka beröras i Sägnerna, i synnerhet måste den förutsätta en mängd detaljer om kriget 1808 och 1809 kända ur de flera arbeten, som beröra detsamma. Derföre har framställningen af dessa sammandragits, men deremot större vidlyftighet tillåtits, der nya eller mindre bekanta omständigheter vunnits för det historiska vetandet, eller ock der rättelser kunnat göras. Förf., som ej haft tillfälle,

att personligen i Finlands hufvudstad för ändamålet genomgå landets offentliga vetenskapliga samlingar, står hos en fackman, föreståndaren för finska senatsarkivet, docenten D:r K. A. Bomansson, sjelf bearbetare af detta tidskiftes historia, i särdeles stor förbindelse för benägna upplysningar derur om de finska hjeltarnas i allmänhet tjenstemeriter och derjemte ur finska riddarhusets genealogier om slägtskapsförbindelser för de ibland dem, som tillika voro medlemmar af adelsståndet. — Hvad de namngifna ryska krigarnes lefnadsförhållandan angår, är det högst obetydligt, som egen forskning kunnat lägga i dagen, jag har derföre med anhållan om bistånd vändt mig till två med Rysslands historiska litteratur väl bekanta författare, och hvad — myoket eller litet — läsaren här finner i ämnet, utgör till det väsendtliga frukter af denna åtgärd.

Till förklaring torde behöfva anföras, att de siffror, som tillika med titeln på någon »Sägen» stå straxt efter hvarje rubrik, tillkännage den strof och versrad, der namnet först förekommer i sången. Förkortningar i åberopade arbetens titlar och i uppgifter böra för dem, som intressera sig för den sida af ämnet, der sådana spela någon roll, ej medföra svårighet; så betyder t. ex. R. S. O. st. k. riddare af svärdsorden med stora korset, C. N. O. kommendör af nordstjerneorden o. s. v.

Emedan förf. gillar satsen »melius peccare in excessu, qvam in defectu», så har arbetet, det första i sitt slag, blifvit nog mycket ett förrådsrum för hithörande samlade uppgifter äfven af obetydligt värde för andra än den statistiska detaljforskaren åt detta håll. Behålla dock en del notiser ett värde, så rekommenderas en sållning af dem såsom ett framtidsarbete.

Hvad källor angår, så har förf. haft tillfälle att jemföra de flesta tryckta, dessutom har han byggt på autopsi af orter och mycket begagnat muntlig öfverlemning med strängare kritik och urval, än det måhända tyckes. Utom otryckta källor från Finland ha äfven, såsom texten utvisar, något ur de för ändamålet så vigtiga svenska arkiverna blifvit vunnet, dock hade för detta sista i synnerhet mycket mera tid erfordrats än förf. kunnat disponera. För all den förekommande och oförtjenta välvilja, hvarmed hans letande efter upplysningar bemötts särdeles i det gamla broderlandet, der han misstagit sig i sin väntan att stå mera såsom fremling, får han, »*ingen nämnd och ingen glömd*», här nedlägga sin varmaste tacksägelse; och, när han nu går, att till ett benäget emottagande anbefalla föreliggande skrift, så sker det med önskan, att ej behöfva med den sluta sina små studier angående denna Finlands strid, ej heller meddelandet af dessas resultater.

Hvad ytterligare, såsom inledande och förklarande kanske bordt tilläggas, nedtystas under ögonblicken för dessa raders nedskrifvande, öfverröstadt af de intryck, som tränga sig på förf., i det han, nu omgifven af det stora rörliga lifvets fremmandartade buller, till de »tusen sjöarnas land» öfversänder en helsning från »Leipzigs slätter, Lützens kullar», der han *sökt* de våras spår, *funnit* samma jord, samma luft och himmel, hvilka för två och ett tredjedels sekel bevittnat våra fäders strider, segrar och offer för den sak, som jemte fädernes-landets är den ädlaste, för hvilken det står i mennisko-makt att blöda.

Oskar Rancken.

Leipzig, Stieglitzens Hof i april 1863.

Adlercreutz, Carl Johan, ("Veteranen" str. 9, v. 8; »Fältmarskalken» str. 5, v. 5; »Döbeln vid Jutas» str. 5, v. 6: »Fänrikens marknadsminne» str. 21, v. 3; »von Törne» str. 20, v. 1; »Munter» str. 1, v. 2; »Wilhelm von Schwerin» str. 17, v. 6; »Adlercreutz» str. 3, v. 9.) härstammade i tredje led på fädernet från Thomas Teuterström, en bondson från Teutars hemman i Lojo socken, nära Kyrkstad gästgifveri vid sydöstra stranden af Lojo storsjö. C. J. Adlercreutz föddes på Kiala gård helt nära Borgå af föräldrarna: Kornetten Thom. A. och Hedvig Katharina Bartels, dotter till regementsfältskären vid Tavastehus infanteri, Frans Bartels. Grunddragen af hans lif till 1806 må hans detta år inlemnade egenhändiga meritlista gifva. Den lyder ordagrant som följer:

"General-Adjutanten och Öfversten för Kongl. Adlercreutzska värfvade infanteri-regementet, Carl Johan Adlercreutz' meritlista, inlemnad år 1806.

1757 April d. 27. Född enligt ifrån Regementet inlemnadt betyg.

1770 Octob. d. 3. Angagerad som Secundcorporal vid dåvarande Finska Lätta Dragon-Corpsen.

1772 Aug. d. 23. Varit samma Corps Sjö-Expedition till Stockholm följaktig och derifrån åter commenderad till Finland.

1773 Sept. d. 21. Tagit examen i fortification och artilleriet.

—— Dec. d. 31. Befordrad till Corporal med lön vid Lätta Dragon-Corpsen.

1775 Juli d. 14. I nåder utnämnd till Cornett på Extra stat vid samma Corps.

1776 Maj d. 8. Erhållit nådig Resolution å Stabs-Cornetts lön.

1777 Aug. d. — Tillika med Majoren och Riddaren Brobergs Sqvadron incorporerad i Karelska Lätta Dragon-Regementet med Lieutenants Fullmagt af d. 14 juli 1775.

1779 Juli d. 22. Nådig Resolution å full Cornetts lön vid Majoren och Riddaren Brobergs sqvadron.

—— Juli d. 8 (?). Nådig fullmagt å Stabs-Capitains-Sysslan vid Öfre Savolax Compagnie af Carelska lätta Dragon-Regementet.

1788 Juli d. — Bevistadt Blocaden vid Nyslott.

—— dito d. 9. Commenderat ett Detachement från Jackas till S:t Michel och Repousesrat den dervarande fiendtliga styrkan.

—— Augusti d. 11. Commenderat ett Detachement Dragoner och Jägare och vid Packala borttagit ett fiendtligt magazin, samt gjort resten af detta års Campagnie under dåvarande Brigade-Chefen Baron Stedingks befäl.

1789 Juni d. 13. Bevistadt Affairen vid Porosalmi och dervid lätt blesserad.

—— D:o d. 16. Commenderat en Recognoscering på fienden vid Brahelinna, då en stark Chermytsell föreföll vid Pundala.

—— D:o d. 19. Samt Retraitten till Jorois med derunder förefallen träffning vid Kelpekoski.

—— D:o d. 24. Utnämnd till Riddare af Kongl. Maj:ts Svärds-Orden.

—— Juli d. 7. Commenderat Avant gardet då fienden repouserades från Jockas.

—— Juli d. 16. Commenderat Avant gardet under marchen till Pumala, då en Chermytsell föreföll vid Rietälä, hvarvid flera fångar och hästar togos.

—— Juli d. 25. Gjort en recognoscering på fienden vid Pumala, hvarvid en stark Chermytsell förefüll.

—— Augusti d. 19. I Nåder utnämnd till Major i Arméen.

1790 April d. 5. Bevistat Affairen vid Pertumerki.

1791 Febr. d. 2. Erhållit Transport nådigst till den efter afledne Öfverste-Lieutenanten och Riddaren Broberg ledigblefna Esqvadron.

1792 Juli d. 2. I nåder befordrad till Öfverste-Lieutenant och Chef för Nylands Lätta Dragon-Corps, med Premier-Majors lön vid förra Nylands Dragon-Regemente.

1793 Octob. d. Enligt Kongl. Krigs-Collegii förordnande gjort en reglering med Krigsmanshushemman i Kymmenegärds län.

1796 Aug. d. 21. I Nåder utnämnd till Öfverste i Arméen.

1800 Aug. d. 26. Enligt Kongl. Maj:ts Nådiga förordnande förrättat uppskattningen med en del af Nylands och Tavastehus län.

1802 Juni d. 28. I Nåder utnämnd till Kongl. Maj:ts General-Adjutant.

1804 Sept. d. 10. Nådig Resolution på detta i Finland upprättade värfvade Infanteri-Regemente.»

Adlercreutz bodde emedlertid på sin egendom Kiala, sysselsatt med landtbruk och under öfvande af den stora gästfrihet, som flerstädes i landet, isynnerhet dess aflägsnare delar, både då och sednare i behållna hus var vanlig. Glad till lynnet, njöt han muntert af umgänge, sådant den tidens krigare, hvilka i likhet med Adlercreutz fått en mindre grundlig bildning, visste värdera. Ehuru icke af någon lysande ätt, saknade icke Adlercreutz en viss aristokratisk sjelfkänsla, men var för öfrigt öppen och redbar. Man omtalar ännu från denna tid, huru han en dag i det närbelägna Borgå, när han gick med en (den äldste?) af sina söner, som då ännu

var barn, hade, då denne med en liten piska smällt om några gatpojkar, gifvit piskan åt pojkarna och låtit dem betala ungherrn med samma mynt.

Kriget 1808 bröt ut. Adlercreutz fick befälet öfver 2:dra brigaden (som bestod af 3 bat. Björneborgs, samt sednare tillkomna 5 komp. Österbottens regemente) och tågade med en del deraf öfver Tammerfors och Tavastskogen till Österbotten, der han vid Nykarleby sammanträffade med den öfriga delen och Klingspors armé. Från detta tåg må meddelas såsom prof ett bref från Adlercreutz till "Herr Öfverste-Lieutenanten och Riddaren Conradi."

"d. 21 martij j Jlmola.

Min Egen Bror!

hvem har kunnat tro at vi som befälhafvare skulle trivfas (? trävfas?) denna Åhrstid j Österbotn --- och jag beklagar dig som fodt en så besvärlig Comission, at under brinnande vinter Companje organicera en ny upsätning, förmodligen jlla understödd med underbefäl — Mais que fair fair que Resoudre, si tout n'ais pas bien tout ait Passable — jag har nu varit några dagar j Österbotten och lefver som j Djupaste Fred, måtte det Räcka länge — jag har nyligen fått den underätelsen at Fienden skall redan för 2:ne Dagar sedan visat sig j Savolax (? otydligt) ungefärligen 16 mil från Lappo jag skickar därföre en underovfcer som är hemma j den tragten för at kunskapa, förmodeligen har du äfven dina Precautioner j den vägen, känner du något med visshet om Fiendens mcher (marcher?) och företag från savolax härät så medela mig sådant, dä min utskickade eij behöfver Resa Längre, äfven som Du Framdeles torde benäget medela mig de underätelser Du kan Erhålla. till vinnande varaf du Eger använda speion och Respenng. — skulle fienden avancera med någon betydlig styrka så skall öfverste Silfverhielm äfven komma dit med den delen af

Österbotningarna som äro under hans befäl, men därtill behöfves minst 3 Dagars march, således är angeläget at j tid hafva underätelser om fiendens Rörelser — Enligt de Efterätelser jag haft, så har hitils jnga Fiender visat sig på Ruovesi och virdois vägen det är således Endast från sarjerfvi och Laukas som är angeläget få underätelser

Med gl. vänskap och tilgifvenhet

Din

Redliga vän

C. Adlercreutz.

Generalqvart: och första Brigaden komma först j dag till Lappfjerd, således ännu långt efter. — Vid Haistila nära Biörneborg skall den 17 förefallit en liten afair med arier Gardet — vår ställning är vådelig och utgången oviss — men skee Guds vilja — därmed tröstar jag mig och är tranquil under det man j det yttersta skall söka fulgjöra sine Pligter —"

Skrifstilen i detta originalbref (ur Conradiska samlingen) är ledig, men vårdslösad.

Efter Löwenhjelms tillfångatagande vid Pyhäjoki blef Adlercreutz General-adjutant d. 16 april och andra brig. mottogs af Döbeln. Segern vid Siikajoki och den inledda affären vid Revolaks var Adlercreutzs verk. Likaså förde han det verkliga öfverbefälet vid Nykarleby, Lappo, Alavo, Kuortane, Salmi, Oravais, blef R. S. O. med st. kors. d. 28 apr.; generalmajor d. 9 maj; kommend. S. O., friherre d. 30 aug., s. å. Det är en nogsamt känd sak, huru allt det väsendtliga, som vid stora armén uträttades, utgick från Adlercreutz, men att åter det myckna, som underläts och försummades, kom från Klingspor; och huru denne nog lemnade arbetet åt Adlercreutz, när man var anfallen, men i sin passivitet med njugg nöd kunde förmås att lemna sitt bifall, när det var fråga om att gå anfallsvis till väga efter egen plan. Under vapenhvilan i Torneå-

trakten afreste Adlercreutz d. 4 jan. 1809 till Stockholm. Alltför ärlig och öppen för att inlåta sig i egentlig konspiration, kunde Adlercreutz dock icke motstå påtryckningen af fäderneslandets nöd, utan blef den, som tog det första afgörande steget till den oundgängliga revolutionen 1809: konungens arrestering d. 13 mars. Den rättframme Adlercreutz, som ej ville inblanda sig i politik, den han icke förstod, var ej i den politiskt bildade och förslagne Adlersparres smak och hölls derföre aflägsnad från de sedan följande vigtiga händelserna. Han blef emedlertid tjenstgörande generaladjutant i armén d. 20 mars; generallöjtnant d. 29 juni; kommendör S. O. stora kors. d. 3 juli; erhöll af ständerna d. 8 nov. i förläning på 50 år för sig och sin familj Leckö kungsgård på Kållandsö i Venern, såsom minne af hans första segerrika drabbning då benämnd Siikojoki; samt kallades till styresman för krigsvetenskapsakademien d. 9 dec. allt 1809. Den 16 maj 1810 utnämndes Adlercreutz till statsråd och erhöll storkorset af hederslegionen s. å. Då han d. 20 juni efter Fersenska mordet inkommit från Haga för att stilla upploppet, påstå en del att han till och med blifvit nedryckt från hästen, men att, då man fått veta hvem han var, hade folkmassan för att skänka honom upprättelse hurrat för honom (?); det säkra är, att han möttes med våldsamheter, men med väpnad hand lugnade rörelsen. Den 12 mars 1811 blef han general af kavalleriet och d. 25 nov. riddare af serafimerorden, med valspråket: "secundis dubiisque rectus." Vid försöken att genom placering i Sverige skaffa någon ersättning åt de finnar, som ville qvarstadna der, vid hvilka försök Adlercreutz befann sig i en ganska brydsam ställning såsom å ena sidan svensk tjensteman, å den andra landsman samt vapenkamrat till de trogna olyckliga, yttrade han ledsen åt en sin slägtinge, major i armén, åt hvilken erbjöds en löjtnantsplats:

"Jag kan ej slå ihjäl svenskarne för att skaffa finnarne plats." — Då svenska armén 1813 gick till Tyskland, blef Adlercreutz chef för den allierade nordarméns generalstab. Han nämnes för striden d. 6 sept. vid Dennewitz; deltog i den vid Grossbeeren; rekognoscerade utanför Leipzig och intog Grimmaer-porten och förstaden, dervid ådagaläggande den största kallblodighet i det han utan effektsökeri för egen del förnyade Hertzens uppträde vid Siikajoki i den obeskrifna varianten; blef en af rikets herrar d. 7 okt. s. å.; kommendör af Maria-Teresias orden samt riddare af S:t Georgs ordens 2 klass, preussiska svarta och röda örns ordnarna, allt s. å. Efter krigets slut återförde han armén från Belgien. Såsom generalstabschef var Adlercreutz närvarande i Norrige 1814 och blef den 31 aug. s. å. grefve. Efter fälttåget 1808 var ej Adlercreutz helsa mera rätt stark, hvarföre han nu d. 17 jan. 1815 tog afsked från general-adjutantstjensten, men qvarstadnade på kronprinsens begäran i statsrådet; han afled till följe af en slagattack d. 21 aug. 1815 i Stockholm. Först d. 18 apr. följ. å. (årsdagen af Siikajoki slag) begrofs han i Riddarholmskyrkan. Ett rykte förtäljde, att den bekanta spåqvinnan mamsell Arvidson förklarat för den välmående mannen, att han skulle dö af svält, och det ville se en uppfyllelse af spådomen deri, att hans sista sjukdom skulle varit af den art, att han icke kunnat njuta föda (möjligen misstar sig ryktet på person, kanske afseende general Vegesacks slut).

Adlercreutz var af medelmåttig längd, starkt byggd och undersättsig; hade frisk färg, brunt hår, blå ögon och ett gladt, frimodigt och okonstladt sätt att vara. I sina yngre år var han vän af kroppsöfningar, ifrig jägare och utmärkt ryttare. På stridsfältet var han oförfärad, klarsynt, under krigets mödor outtröttlig. Deremellan togo hvilan och nöjet ut sin rätt. En af hans underordnade, sedermera

öfverste-löjtnanten B., tillika slägtinge till och väl bekant med Adlercreutz, yttrar, att han högaktade Adlercreutz, men ej för erhållna favörer, ty sådana utdelade han icke. Tvärtom ansåg Adlercreutz, att B. hade haft stor framgång, när han, en ofrälse man, genom egen förtjenst kunnat arbeta sig upp till major, hvilket efter hans adliga tänkesätt, den svaga punkten hos honom, var maximum för en ofrälse. Vidare förmenar B., att Adlercreutz i spetsen för lycksökare på ett manligt, ja hjeltemodigt sätt genomfört revolutionen. Han egde ej utomordentliga lärda insigter: B. mer än många andra visste dem vara ganska medelmåttiga; men han hade af sin mor ärft ett godt naturligt vett, förenadt med qvickhet och rask beslutsamhet i hvarje företagande; egde personlig tapperhet, kunde skilja det odugliga från det användbara och erkände förtjensten, ehuru den icke alltid belönades såsom den bort. Han var fast i beslut, lofvade aldrig annat än hvad han tänkte hålla, var god hushållare och lefde tarfligt i hvardagslag. Vid gästabud gaf sig hans fryntliga lynne luft; när sådana höllos hos honom, sparades intet att muntra gästerna. Som vän var han trofast, som fiende något hämndgirig. Emedan han ej uppfostrats vid hof, var hans sätt rättfram öppet och utan smicker och förställning. Ehuru Sveriges räddare, uppvaktade han Karl XIII föga annars än då tjensten kallade. Han var ärlig och verksam; hans afundsmän i högre samhällsklasser erkände efter hans död den derigenom lidna förlusten. En af rikets herrar yttrade då: "om det skulle hända, att staten komme i våda, så ha vi nu ingen Adlercreutz mer att hoppas på"; en annan högt uppsatt åter: "vi tänkte ej lika i alla saker, men jag har redan saknat honom ganska ofta." B. saknade honom ej som välgörare, vän eller fiende, men som en kraftig, rättskaffens embetsman. — Adlercreutz' storhet och förtjenster äro för öfrigt så allmänt

kända och flerstädes framhållna, att derom här intet ytterligare kan vara af nöden.

Adlercreutz var gift 1) d. 4 dec. 1792 i Lovisa med Henr. Amal. Stackelberg, dotter af generallöjtnanten friherre B. F. J. Stackelberg och hans fru V. S. Adlerberg och död 1796; 2) d. 7 aug. 1798 på Wrå i Upland med Marg. Beata v. Engeström, dotter af bergsrådet G. v. Engeström och A. Ch. Lagerbring. Adlercreutz öfverlefdes af 6 barn, bland hvilka den yngsta dottren Rosa Ulr. Carol. Hedv., f. 1812, mördades d. 13 okt. 1822 af sin forna amma. Till denna förut publicerade uppgift må tilläggas följande. Flickan var för tillfället sjuk och sof om dagen, öfvervakad af amman, som var ensam hemma med henne. Detta tillfälle begagnade amman, att uppdyrka eller uppbryta en i samma rum stående chifonnier, som innehöll några dyrbarheter. Flickan vaknade derunder och frågade ogillande, huru "dadda" kunde tillåta sig sådant. Upptäckt såg amman ingen annan räddning undan straff för det första brottét, än att hon begick ett annat. Med en slö knif, som hon fick tag uti, afskar hon det bönfallande barnets strupe. — Äldsta sonen hade några år efter fadrens död med förstörda affärer begifvit sig till Amerika och kämpat under Bolivar. Han dog återflyttad till fäderneslandet; hans själskrafter hade brutits. Hans värja och utmärkelsetecken förvaras i statens historiska museum i Stockholm.

Aflecht, Joh. Henr. (»Fältmarskalken str. 4 v. 1) namnet förekommer äfven skrifvet Afflecht, Afleckt, Affleck), f. 1756; kom i tjenst 1767; erhöll sin första officersfullmakt d. 7 juni 1780; var troligen med i Gustaf III:s krig mot Ryssland; löjtnant d. 25 mars 1790; blef d. 20 dec. 1804 kapten vid Savolaks lätta infanteriregemente och uppbar 1806 fänriks lön; hörde under kriget 1808 till 4:de brigaden (J. A. Cronstedts), kommenderade vid

Revolaks d. 27 april 1808 den andra infanteri-bataljonen, då han vid stormandet af predikantsgården blef skjuten så, att han, rapporterad sårad (Vegesack, "Ett hundrade år") kort derefter dog. Prestgården var kringbyggd och försedd med 2 portgångar, hvilket gjorde anfallet svårt, i synnerhet som ryska generalen Bulatoff här sjelf förde befälet. Hufvudstormen verkställdes af Aflecht och efter honom af löjtnant E. W. Fabritius. — Af familjen Aflecht fanns omkring ett sekel tidigare en vida känd sträng bondplågare, arrendatorn Sim. A., bosatt i Kajana län, hvilken hade en del af Pielisjärvi socken eller Lieksa gods i förläning, och hvars egendom Turunkorva samt familj var utsatt för Pielisböndernas hemsökelser af hämnd under Sarkasota.

Alavo, (»Veteranen» str. 2, v. 8; »Fänrikens Marknadsminne» str. 23, v. 4) i sydöstligaste delen af Österbotten, 1808 kapell under Kuortane moderkyrkoförsamling, medan nu åter Kuortane är kapell under Alavo. Här vann finska stora arméns under Adlercreutz seger d. 17 aug. öfver den ryska, som anfördes af öfverste Erikson. Striden utkämpades hufvudsakligast omkring den d. v. gamla trädkyrkan, belägen litet östligare än den 1825 uppförda nya, och på de öppna, odlade slätterna, som ifrån den sydligt belägna byn Härkönen långsamt slutta mot densamma. Finnarna framträngde från norr genom skogen, utbredande sina flyglar allt eftersom lokalen tillät, först åt venster, der en bäck flyter genom ängar förbi prestgården kommande ifrån Alavoträsk (Alavuuen järvi), sedan åt höger, då träsket och 3:dje brigaden på vägen österut till Töysä kapell skyddade den venstra flygeln. Byn intogs, och ryssarna förföljdes omkring 1½ mil utmed vägen genom högländ skog. Ännu i senaste tider sågs närmare, ungefär der, hvarest skogen söderut öppnar sig till odlade trakter, ett flera gånger förnyadt ryskt kors af träd straxt till venster om vägen under några

björkar på sluttningen af en ängsbacke. En stupad rysk officer säges vara jordad der.

Aminoff, Gust., („Fältmarskalken" str. 2, v. 6), sist landshöfding, nämnes såsom öfverstlöjtnant och härstammade från en gammal adlig ätt i Böhmen. För religionsförföljelse utvandrade till Ryssland en medlem med tre söner. De båda äldsta ändrade namn, men den yngste bibehöll sitt förra namn Aminoff; till Sverige inkom slägten i början af 1600:talet. Gust. Aminoffs föräldrar voro Carl Fredrik Aminoff, major vid Dalregementet, R. S. O. och Juliana Sofia Winding, majorsdotter; han var född d. 14 april 1771 i Dalarne; blef kadett vid krigsskolan på Haapaniemi 1783 och kom i tjenst s. å., konstituerad fänrik vid Savolaks infanteri d. 6 Juni 1788, fick konfirmationsfullmakt derå d. 25 mars 1790; bevistade 1788, 89 och 90 kriget mot Ryssland, deltog derunder i blokaden af Nyslott 1788, anfallet vid Lempila i Puumala 1789, affären vid Partakoski och den vid Kärnäkoski d. 30 april 1790, samt sistn. år attacken vid Savitaipale under general Armfelts och marschen till Waldola under general Wredes befäl; blef kornett vid lätta dragonerna af konungens lif- och hustrupper den 26 februari 1793; löjtnant derstädes d. 7 februari 1796; s. å. d. 17 april stabsadjutant; samma dag major i armén och öfveradjutant hos konungen; (denna sista fullmakts datum nämnes icke i 1806 års originalförteckning öfver korpsen i landtförsvarsdepartementet, insänd af honom sjelf, men i dess ställe d. 26 april; major vid Karelska dragonkorpsen d. 22 januari 1798; premiermajor derstädes d. 30 september 1799; R. S. O. d. 1 mars 1805; s. å. d. 10 maj öfverstlöjtnant i armén och chef för karelska jägarekorpsen samt generaladjutant af flygeln; uppbar 1806 1:ste majors lön; öfverste i armén d. 29 juli 1808; bivistade 1808 och 1809 med tapperhet och utmärkelse kriget, utnämndes d. 3 juli 1809

R. S. O. st. k.; blef kommendant på Waxholm 1810; s. å. d. 2 april landshöfding i Savolaks och Karelens län (Kuopio); fick s. å. d. 26 juni på begäran afsked från svensk tjenst; R. S:t Anne ordens 1:sta kl. d. 9 februari 1818; på begäran afsked med pension d. 3 juli 1827; bodde sedan på Lindnäs (ett bondhemman, som i hans och hans enkas hand fick detta namn, men sedan återgått till en man af folket) i Ruovesi ej långt öfver sjön vesterut ifrån den genom Roths och Spoofs bedrifter kända Kauttu bro. Aminoff dog på Lindnäs 25 december 1836.

Aminoff anförde vid Revolaks trupperna på arméns högra sida, och hade vid Lappo befälet öfver förtruppen, då han, för svag, först måste draga sig tillbaka, men efter erhållen undsättning fortsatte anfallet med framgång; kämpade på venstra flygeln vid Alavo, der karelske jägarne hårdt ansattes och drogo sig tillbaka, men fintligt hejdades af Adlercreutz sjelf, och derefter omotståndligt åter anföllo; vidare i Virdois; stridde vid Mänkijärvi mot den efter Fieandts förlust vid Karstula från denna sidan anryckande fiendtliga fördelningen, som skulle afskära finska stora armén återtåget efter dess framgångar vid Alavo och Herranen. Detta skedde sedan denna redan retirerade mot Ruona och Salmi, ditåt äfven Aminoff blef tillbakaträngd.

Uppgifterna om Gust. Aminoff hos Vegesack ss. 20 och 86 öfverensstämma ej med meritlistans uppgifter här, hvilka, såsom tagna ur K. senatens för Finland militie-expeditions handlingar, böra anses pålitliga; ur denna källa härleda sig några från Anrep och Collin afvikande små notiser och tillägg. Anmärkas kan till den förra, att sonen Constantin Nicolai föddes 12 mars 1819 och dog såsom afskedad rysk kapten 1856 i Åbo.

Enligt svenskt biografiskt lexikon (ny följd b. 1, s. 251) skulle hans första fortkomst, som den

tiden berodde af möjligheten att betala ackord, härrört af hans bekantskap med grefvinnan S:t Priest, holländska ministerns i Stockholm fru, som var rik och vän af vackra unga officerare, till hvilkas antal Aminoff i alla hänseenden hörde. Man sade att Aminoff härvid förtjenade 40,000 rdr och briljanterade knappar, som dock förmenades vara oäkta. En liknande väg till befordran var under Gustaf III:s tid ganska vanlig. Ännu på sednare tid beundrades Aminoff för sin prydliga gestalt, sin vackra vext, serdeles sina vackra ben, sin elegans och gentilesse. Såsom krigare saknade han icke duglighet. Åt detta stånd har flertalet af denna slägts medlemmar egnat sig, mest utmärkta genom fysisk raskhet och mod. Utom den nämnde skola tretton af samma namn bivistat finska kriget 1808.

Han var gift sedan d. 16 januari 1800 i Helsingfors med ett af Sveaborgs garnisons officerare mycket fjäsadt fruntimmer, fröken Lovisa Jakobina Sahlsvärd död d. 25 januari 1862 i Abo, på sednare åren blind och döf, dotter till öfverstlöjtnanten Sahlstedt, adlad Sahlsvärd och hans fru f. Sohlberg.

Anjala (»Gamle Hurtig» str. 4, v. 1), ett stort allodialsäteri uti kapellet af samma namn i Elimä socken, Nylands län. Det är beläget på den 1788 svenskfinska sidan af Kymmene-elf invid ett af dess fall. Läget är vackert. Egendomen är minnesvärd genom ingåendet af Anjalaförbundet d. 12 augusti 1788 mellan en mängd svensk-finska officerare, som ansågo det då började kriget olagligen förklaradt af Gustaf III och derföre sökte åstadkomma dess slut. Lägenheten utgör hufvudbeståndsdelen af den betydande donation, Karl IX skänkte afkomlingarne af lifländaren Henrik Wrede, som genom offret af sitt lif räddade konungens i slaget vid Kerkholm 1605. Anjala gick ur Wredefamiljen 1837 och inköptes 1842 af finska staten, för att bortskänkas d. 14 april s. å. åt Finlands dåvarande generalguvernör,

furst Menschikoff såsom fideikommiss. Nuvarande hufvudbyggnaden har tillkommit för att ersätta det 1788 af ryssarne i brand skjutna 3-vånings-stenhuset. För några decennier omtalades mycket spökerierna på Anjala, hvilka ansågos tillställda af någon förvaltare, som önskade från stället aflägsna hvarje kontrollerande myndighet.

Armfelt, Gust. Mauritz, (»Döbeln vid Jutas» str. 15, v. 9; (»Munter» str. 15, v. 1), skall efter sin älsklingshjelte marskalk Moritz af Sachsen tagit det sednare namnet i stället för Magnus. Han var Gustaf III:s gunstling och vän, samt sonsons son till den förste friherre Armfelt, densamme, som 1713 fick öfverbefälet i Finland, samt brorson till den Carl Gust. Armfelt, öfverbefälhafvare i 1788 års krig, som genom sin medgörlighet invecklades i Anjala-förbundet och insattes på Malmöhus fästning, der han dog 1792. Gust. Maur. Armfelt föddes d. 1 april (märk!) 1757 på fadrens, då kapten, boställe Juva i S:t Mårtens eller Nyby socken, beläget nära en liten fors i den s. k. Pemar-ån. Fadren var sedermera landshöfdingen, generalmajor Magn. Wilh. Armfelt, modren Maria Cath. Wennerstedt, presidentsdotter. Gust. Mauritz Armfelt blef kadett i Karlskrona, underofficer vid lifdragonerna 1771, fänrik vid gardet 1774, afreste med tillstånd utrikes för att undvika obehagligheter och söka fremmande tjenst 1778 genom Ryssland och Polen till Preussen. Vid hans ankomst dit var dock freden i Teschen slutad, hvarför han begaf sig till Frankrike för att gå till Nordamerika; men Pariserlifvet synes ha fängslat honom för mycket. Uppvaktade Gustaf III i Spaa, hvarefter han blef kavaljer hos kronprinsen Gustaf Adolf (1781?); återvände till Sverige 1780; blef löjtnant s. å. och kapten vid gardet 1781; öfverstekammarjunkare 1783, följde konungen på hans resa till Italien och blef d. 25 juni s. å. generaladjutant af flygeln och öfverstlöjtnant i ar-

mén; öfverstlöjtnant vid Nylands infanteriregemente 1786; en af de 18 i svenska akademien, generaladjutant och öfverste i armén, började sin politiska bana genom riksdagen och resa jemte konungen till Köpenhamn, hvarifrån han återkom med Elefanterorden allt s. å., öfverste vid Nylands infanteri d. 30 juni 1787; Åbo akademie kansler; befälhafvare öfver en del trupper i Finland vid krigets början 1788, följde konungen till Sverige, uppsatte frikorpser i Dalarne; medlem i regeringen under konungens frånvaro 1789; i augusti s. å. till Finland, besegrade ryssarna vid Elgsö i Ingo d. 29 och 30 september; 1790 nämnes han d. 15 april vid Kärnäkoski och d. 4 juni vid Savitaipale, der han sårades af en kula i högra axeln, men hans anfall misslyckades; Armfelt blef generalmajor och R. S. O. st. kors. s. å.; fredsombud i Värrölä, ridd. af ryska S:t Andreæ, Alex. Newski och S:t Anne ordens 1 klass; serafimerriddare d. 22 nov. s. å.; under konungens frånvaro 1791 medlem i regeringen och chef för Nerike och Wermlands regementen; enligt konungens förordnande på hans dödsbädd medlem af förmyndarestyrelsen och öfverståthållare i Stockholm, blef ej det förra och aflägsnades efter af Armfelt stillade oroligheter från den senare platsen genom Reuterholm, hans hätskaste fiende, och hertig Karl; bland orsaker plär ock upptas Armfelts företräde i kärlek hos fröken M. Ch. Rudensköld; blef väl generallöjtnant d. 15 maj 1792, men föranleddes att i juli s. å. företaga utrikes resa för sin helsa till Aachen; svensk minister i Neapel s. å.; anlände dit om våren 1793. Armfelts missöde med den dåvarande styrelsen i Sverige föranledde honom till planer för att åstadkomma ändring i densamma, hvilka t. o. m. kunnat göra Sverige beroende af utlandet, hvarföre han, sedan man bemägtigat sig hans papper, skulle lockas ombord på en svensk eskader, som blifvit sänd till Neapel; men genom Neapolitanska drott-

ningens gunst räddade han sig och kom slutligen till Ryssland, der han i oktober 1794 blef hänvisad till Kaluga som vistelseort. I Sverige utagerades mot honom och hans vänner en högmålsprocess 1794, genom hvars utgång Armfelt dömdes förlustig adelskap, lif, ära, gods, förklarades fogelfri öfver hela Sverige, och hans namn uppspikades på skampålen i alla städer. Fröken Rudensköld bragtes på schavott och spinnhus, och den famösa skriften "Gustaf Mauritz, sitt Fäderneslands förrädare" utgafs, allt repressalier af hans motståndare, som hotats genom hans planer. I oktober 1797 lemnade Armfelt Kaluga, reste 1798 om vintern till Berlin och följande sommar till Karlsbad; blef 1799 af Gustaf Adolf åter tillerkänd äran och insatt i sina förra medborgerliga rättigheter och militära värdigheter; återkom i maj 1801 till Sverige; minister i Wien 1802; återkallad 1804 för att mottaga befäl i Pommern; kommendör med stora korset af S:t Johannis af Jerusalem orden 1805; förjagade 1807 fransmännen ur Pommern; blef samma år general af infanteriet; tillbakaslogs i fält, fick en svår kontusion, samt nedlade, fallen i konungens ogunst, befälet. 1808 anförare mot Norrige, der intet af vigt uträttades eller kunde uträttas; befalld af konungen i augusti s. å. att tillsvidare förblifva på sina egendomar. Ehuru ej okunnig om revolutionen, tog Armfelt dock ingen del i den; blef efter den åter chef för vestra armén, och en af rikets herrar vid kröningen 1809; president i krigskollegium 1810; tog s. å. i oktober afsked från alla befattningar. Misstänkt och för att undgå arresteringaflade Armfelt natten d. 31 mars 1811 hos ryska ministern i Stockholm tro- och huldhets ed åt hans monark, samt fördes följande dag på befallning öfver gränsen; blef, inkallad från Finland till Petersburg, ordförande i komitén för finska ärenderna; 1812 kansler för Åbo universitet och finsk grefve, general af infanteriet, ledamot af ryska riks-

konseljen; t. f. generalguvernör i Finland 1813, dog efter 9 månaders sjukdom på lustslottet Tsarskoje-Selo d. 19 augusti 1814 och begrofs i familjegrafven i Halikko kyrka.

Armfelt var såväl till kropp som själ serdeles rikt begåfvad. Hans utseende var skönt, ehuru icke alldeles manligt; hans gång var, åtminstone i sednare tider, osäker och vaggande. Han hade blixtrande liflighet och qvickhet, en viss ridderlighet i tänkesätt, men mindre fasthet och kraft i handling. Hans snille och intagande väsende skaffade honom lätt en gunst, hvilken han sällan fortfarande bibehöll. "Hans njutningsrika äfventyr voro otaliga; vexlingarna i hans lefnad många". En senare tid har bortprutat hans författareskap till vaudevillen "Tillfället gör tjufven;" den är af Wallman. Armfelt gynnade studier, och då han senare gången var kansler för Åbo universitet, hade han utverkat befallning om utgifvande af "Acta Universitatis Aboensis" samt "Läsning för Finnar", en tidskrift för utbredande af allmänt nyttiga kunskaper. Vid hans död förföll förslaget.

Armfelt hade gift sig d. 7 aug. 1785 med den förträffliga Hedv. Ulr. De la Gardie, död 1832, dotter till öfverkammarherren, grefve Karl Jul. De la Gardie och Magd. Krist. Stenbock.

Såsom mindre ofta upprepadt om Armfelt torde följande underrättelser, mest från hans senare vistelse i Petersburg, få anföras. Armfelt var ingen vän af Napoleon och hans politik; han skall ock ha ansett sig personligen förfördelad af honom (kanske då Armfelt kom från Wien och vid tiden för Napoleons kröning besökte Paris) vid någon audiens; Napoleon lärer då, mindre uppmärksam mot honom, slagit sig på stöfveln med ridspöet under omständigheter, som läto Armfelt inse meningen. Armfelt skall 1812 varit genom sitt inflytande hos kejsar Alexander I mycket verksam mot Napoleon och derföre

åtnjutit mycken aktning af ryssarna. 1813 följde Armfelt äfven kejsaren till Tyskland, men vände om (för ohelsa från Dresden?). Till följe af dessa åsigter sökte Armfelt också 1812 förmå finska och svenska officerare att taga rysk tjenst mot Napoleon. Landshöfding Stjernvall i Wiborg uppsatte det först s. k. Wiborgs regemente, som ensamt skall gjort tjenst i Petersburg, då öfriga trupper 1812 voro utkommenderade. Såsom bevis på Armfelts ansedda ställning hos kejsaren anföres, att Armfelts fru, såsom statsdam en dag rest ifrån Zarskoje-Selo, der hennes man bodde, till enkekejsarinnan på Pawlowski och först mot natten beställdt sitt ekipage. Emellertid hade kejsaren nu just återvändt efter slutadt fälttåg mot Frankrike och sände budskap, att han på aftonen ville besöka sin moder utan annat sällskap. Öfriga aflägsnade sig, men då enkekejsarinnan förnummit att grefvinnan Armfelt utan ekipage ej kunde göra detsamma, befallte hon henne öfvervara modrens och sonens möte. Detta skedde. Kejsaren igenkände grefvinnan och yttrade, att han gjort Armfelt orätt, men skulle veta att bättra det. Man visste dock ej af att Armfelt befann sig i någon onåd. Kort derefter uppsökte kejsaren, ensam och civilt klädd, Armfelt i Zarskoje-Selo och träffade hans trogne, storvexte Pietro (en italiensk betjent) som Armfelt medhade från tiden för sitt goda förhållande till drottningen i Neapel, och som bland annat under flykten derifrån skall hållit Armfelt på sin rygg undangömd i vassen af ett träsk, tills den mest öfverhängande faran var förbi). Pietro, som ej igenkände kejsaren i denna ovanliga drägt, hade visat den frågande till trädgården, dit han ock gick, råkade och omfamnade Armfelt såsom den bäste vän. En mängd finska ärender, som voro oföredragna, hade samlats under denna tid. Kejsaren begaf sig till Armfelt, emedan denne var illamående, och lät målen sig föredragas. Såsom föga intres-

serad af saken och ej juridiskt bildad hade Armfelt frånsagt sig deltagandet i finska komiténs öfverläggningar i de flesta, åtminstone de till justitien hörande frågor; i befordringsärender åter tog han del. Sedermera grefve Rehbinder var annars i hans ställe. En gång hade komitén utan Armfelt beslutit ett ärende till föredragning och kejsaren var färdig att teckna under, då Armfelt föreslog att ärendet skulle afgöras alldeles emot hela den öfriga komiténs åsigt. Under de olika meningarnas strid hade kejsaren missbelåten bortkastat pennan, sägande: hvem skall då upplysa mig, huru jag bör göra? Med sin vanliga öppna frimodighet svarade Armfelt: Det skall jag. — Ridderstad har bevarat och upplifvat många anekdoter om Armfelt; här må tilläggas blott en om denne "nordens Alcibiades". Icke mera ung, besökte Armfelt en gång en teater (i Petersburg?) och då han betraktade åskådarne nickade ifrån en loge till honom ett fruntimmer mycket bekant; en herreman i Armfelts sällskap frågade hvem fruntimret var, men Armfelts rakt på saken gående svar innebar, att han ej mera kände namnet på personen, ehuru hon visst hört till hans förtroligaste vänninnor.

Bagration, P., (»Kulneff» str. 9, v. 5), furste, rysk genallöjtnant och chef för egen korps. Bagration var mörklätt, med stor näsa; var mildare, än han såg ut och stundom gaf sig utseende af att vara.

Barclay de Tolly, Mikael Bogdanowitsch (»Kulneff» str. 9, v. 5) härstammade (enligt Schernakoffs arbete om ryska härförare St. Pbg 1845, på hvilket följande uppgifter grunda sig) från en skottsk familj Barclay, hvilken inflyttat till Liffland och till följe af slägtförbindelser der tillaggt det andra namnet de Tolly. Fadren Bogdan Barclay de Tolly var löjtnant i rysk tjenst. Mikael, den medlersta af tre söner, föddes 1761 och erhöll en utmärkt uppfostran hos sin morbror, brigadieren von

Werden. Vid 9 års ålder inskrefs han vid nya Troitska grenadierregementet, men qvarstadnade dock hemma. Först 1776 kom han i aktiv tjenst vid Pskowska karabiniererna; blef officer 1778; 1786 transporterad till finländska jägarne; kapten 1788 och adjutant hos prinsen af Anhalt-Bernburg samt kom till armén, som stred mot turkarna; utmärkte sig vid Otschakow och blef riddare af Wladimirs ordens 4 klass; med prinsen uppträdde han i finska kriget vid Partakoski 1790 och blef premiermajor; 1794 i Polska kriget fick han för strid vid Wilna Georgs ord. 4 kl.; blef 1798 öfverste, 1799 generalmajor, och hade nu gjort sig känd om tapper och omtänksam. I ryssarnas första krig mot Napoleon deltog Barclay icke, men väl i d t andra. Vid Pultusk 1806 visade han prof af tapperhet, vid Preussisch-Eylau 1807 likaså, han sårades der svårt i högra handen och tog afsked; blef generallöjtnant och riddare af Wladimirs ord. 2 kl.; 1808 förde han i Finland 7500 man i Savolaks, tog Kuopio samt tågade till Rautalampi och Koivisto. Med sjukpermission aflägsnade han sig till Ryssland. 1809 fick han i stället för Galitzin befälet öfver 13,000 man i Wasa; gick öfver Qvarken med 3500 man och 8 kanoner i en köld af — 15° Reaum. på 18 timmar. Efter freden mottog han Alexander Newski ord.; blef d. 20 januari (gamla stilen) 1810 krigsminister; 1811 i Sept. ridd. Wladimirs ord. 1 kl. för förberedelserna till kriget mot Frankrike. Barclay de Tolly förde befälet öfver ena afdelningen af armén, Bagration öfver den andra. I hufvudqvarteret Wilna stodo 127,000 man med 558 kanoner; dit anlände d. 14 april 1812 kejsar Alexander, åtföljd af Armfelt. Barclay förde befäl vid Smolensk; Kutusoff mottog högsta befälet d. 17 aug.; Barclay, som ansåg sig deraf tillbakasatt sökte harmsen döden vid Borodino, men fann den icke, utan uppehöll sig derpå i Kaluga, sedan i Liffland.

För sin andel i segern vid Borodino fick Barclay Georgs ord. 2 kl. 1813 utmäkte han sig med Donauarmén, intog Torun och fick Alexander Newski ord. med briljanter; fick för segren vid Königswart Andreæ ord.; anförde vid Bautzen högra flygeln. Då Witgenstein tog afsked, trädde Barclay i hans ställe kort före stilleståndet, ordnade armén och var dess anförare vid Culm d. 18 aug.; fick Georgs ord. 1 kl. (den högsta militära ordensutmärkelse, som blott erhållits af 6 ryssar före honom); blef grefve; fick Maria-Teresias och svarta örns ord. för slaget vid Leipzig; för Brienne briljanterad värja med inskription; var med vid Belleville och intagandet af Paris; erhöll nu fältmarskalksstafven, återvände till Ryssland, fick sin station i Warschau; begärde permission (som vid högre grader motsvarade afsked). Vid krigets utbrott 1815 hunno ryssarna under hans befäl knappt till gränsen, innan slaget vid Waterloo afgjort striden. D. 30 aug. upphöjdes Barclay till furste; erhöll Ludvigs ord. och Hederslegionen. 1818 begaf han sig till Tyskland för att begagna bad, men afled på resan i Insterburg vid Königsberg 40 år efter det han erhållit officersgrad och begrofs på Bethoff, ett liffländskt gods. Hans lön, 85,000 rub., gafs i pension åt enkan. Ende sonen, furst Ernst Magnus, var flygeladjutant och tog afsked som öfverste.

Barclay de Tollys yttre var ej en rå, imponerande krigares; han hade mera utseende af en saktmodig och intelligent embetsman. Han hade ovalt ansigte, hög panna och näsa, var mager och något framåtlutande; tystlåten och hade svårt att uttrycka sig, ryska talade han alltid mera klent. Han förmådde icke ingifva rätt kärlek och förtroende under det brydsamma året 1812. Omdömena om hans fältherreskicklighet äro delade. Med säkerhet torde man kunna påstå, att han var kallblodig, beräknande, försigtig, samt kände och vårdade sig om den mili-

tära detaljen fullkomligt, om han ock saknade andra egenskaper, som karakterisera en verkligt stor fältherre.

Bjerkén, Pehr af (»Döbeln vid Jutas» str. 4, v. 4) var son af den i synnerhet såsom läkare i kräftsjukdomar berömde Pehr af Bjerkén och Marg. Christiernin, sekreteraredotter, och föddes d. 2 jan. 1765 i Stockholm, blef stud. i Upsala 1781, såsom kirurgie-studerande fältskär och sjukhusläkare i Göteborg 1788, och under kriget i Finland 1789 och följande år. Efter hemkomsten tog han sina medicinska examina 1792, disputerade för graden 1793, reste före promotionen utrikes och arbetade för sin vetenskap serdeles i London och Paris samt vann en utmärkt kirurgisk färdighet. 1797 blef han, hemkommen, läkare vid veneriska kurhuset; erhöll 1802 titel af konungens 1:ste lifmedikus; 1808 (sv. biogr. Lex. säger 1805) förste fältläkare i Österbotten, der han i denna egenskap stod träffningarna nära, och derför samma år fick guldmedalj; vidare s. å. regementsläkare vid Svea lifgarde, R. Wasa O.; öfverfältskär vid serafimer-lazarettet 1809: assessor vid kolleg. medic. 1810; öfverfältläkare 1812; R. Nordstj. O. 1814; brigadläkare 1817. Under en resa till Göteborg fick Bjerkén slag i Jönköping och afled d. 24 febr. 1818. Han var ledamot af medicinska societeterna i London och Montpellier, af vetenskapsakademien i Stockholm. — 1811 graverades ett lyckadt porträtt af honom; 1818 lät seraf laz. direktion slå en medaljon af jern öfver honom att uppsättas i lazarettet.

Bjerkén var Sveriges yppersta kirurg på sin tid. Hans hand och öga voro säkra. Han förde hög diet, hvarföre han vanligtvis ansåg sig behöfva tömma några glas, innan handen kunde göra rätt tjenst. Tilloppet af hjelpsökande hos honom var stort. Utgifna skrifter af honom äro några rön och observationer i svenska läkaresällskapets handl. b. I och II.

Från kriget 1808 blott följande om Bjerkén: en officer hade talat illa om honom och behöfde någon tid derefter såsom sjuk rådfråga Bjerkén; denne bad officern visa tungan och förklarade i starka uttryck, att han hade en högst oren tunga. Han var gift 1) 1798 med Brita Kat. Lindh, sekreteraredotter, död 1811, med hvilken han hade 3 söner och en dotter, samt 2) 1811 med Sof. Kr. Wutterqvist, kaptensdotter, enka efter hans förra hustrus bror, kapten L.

Björneborgarenas marsch säges först ha blifvit kallad Bonapartes marsch och under detta namn utförd af kapellmästaren Du Puy i Stockholm i en krets af några Bonapartes beundrare. Man vet icke, om den är införd från den franska armén eller komponerad af Du Puy, under hvars namn den ock hos oss skall varit känd. Det förra torde vara troligare, emedan den också från ryska sidan synes gjort sig känd ibland oss under namn af Witgensteins marsch. (Witgenstein stridde såsom kändt med de ryska trupperna för Preussen mot Napoleon 1807.) Äfven om det förra antages, är det likväl ännu okändt, om marschen äfven i Frankrike burit Bonapartes namn, eller först af hans beundrare i utlandet så uppkallats. Man anser att dess uppträdande i Sverige inträffat vid tiden för Napoleons krig i Egypten, och att Gust. IV Adolfs hat till franska revolutionen och tidens af densamma framkallade störste hjelte föranledt marschens offentliggörande under annat namn. Den blef sedan Svea lifregementets festmarsch, och mången tror, att den först som sådan blifvit upptagen vid Björneborgs regemente och spelats äfven under kriget 1808. Men säkert är, att den enligt då lefvandes intyg, spelades redan 1804 om sommaren vid Björneborgs regementes mönstring på slätten vid Lill-Raumo, invid Björneborg, då general-major K. E. Ehrenrooth (far till G. A. Ehrenrooth) fungerade som mönster-

herre. Regementets kapellmästare, Straninski, sade sig hafva komponerat den (uppgift af kapten K. A. Brakel). Alla regementer skola haft egna marscher, hvilka dock kunde ombytas och således, under olika år vara andra. Man hade omkring ofvan uppgifna tid påstått, att två af Bonapartes marscher blifvit från Stockholm öfversända, den ena för att begagnas vid Åbo-, den andra vid Björneborgs regemente. Man har anfört, att då denna s. k. Björneborgska marsch för nära ett decennium sedan utfördes vid en finsk veterans likbegängelse i Helsingfors, den åldrige Björneborgaren v. Konow, närvarande vid tillfället, studsat, rätat på sig och sedan fört sin blårutiga näsduk till ögonen, borttorkande ett par tårar. Deremot anföres, att kort tid efter sedan den i Finland naturaliserade, tidigt afsomnade kompositören Conr. Grewe återupplifvat marschen under Björneborgarnes namn, förf. hörde personer beropa sig på gamla krigares utsago att den icke blifvit spelad af Björneborgarnes musikkorps 1808, och en af dem lät vid tillfrågan, hvilken marsch då Björneborgarne begagnat, höra en, som för några tiotal år sedan spelades ganska ofta, åtminstone i södra Österbotten, men nu, nedstigen från de högre samhällsklasserna, på åtskilliga orter, t. ex. Ilmola socken, begagnas som brudmarsch vid bondbröllop. Om den också ej anslår vår tids musikaliska sinne, så måste vi skänka också den vårt deltagande, betänkande, att äfven dessa toner torde eldat denna tappra skara till de bragder, som efterverlden ej så lätt skall glömma. “Björneborgarenas marsch“ spelades länge vid den 1812, först såsom jägarekorps uppsatta, värfvade finska militären. — Förrän Runebergs ord till sagde marsch blefvo kända, hade professor Z. Topelius till densamma skrifvit mycket omtyckta sådana.

Björneborgska skaran, (»Döbeln vid Jutas» str. 8 v. 7) Björneborgska truppen utgjordes af

"Kongl. Björneborgs regemente och dess rusthållsbataljon", såsom det i finska arméns rangrulla från den tiden heter, och bestod af tre bataljoner: lifbataljonen, öfverstlöjtnantens bataljon och rusthållsbataljonen, hvilken sistnämnda 1791 blef gjord ifrån dragonkorps till lätt infanteri, hvaremot rusthållsrotarna betalte s. k. hästvakansafgift till staten. Björneborgs infanteriregemente bestod således af 2 bataljoner, fördelade i 8 kompanier af tillsamman 1025 man och 512 man vargering eller reserv; rusthållsbataljonen af 4 kompanier, inalles 500 man och 250 man vargering. Alla Björneborgare hörde under 1808 års krig till 2:dra brigaden och utgjorde denna tillsamman med 5 kompanier af Österbottens regemente, samt kommenderades först af Adlercreutz, sedan af Döbeln. — Uniformen var grå med ljusblått; snörpjexor med becksöm och det korta skaftet deladt i en bakre och en främre hälft, svarta damasker; stångpiska och en hårtest vid örat lindad med bly. Rothållarne gåfvo beklädnaden.

Emedan en korps för sin duglighet eller oduglighet hufvudsakligast har att tacka beskaffenheten af sitt befäl, när organisationen är lika, så har ock det Björneborgska regementet, hvars medlemmar i massa före inträdet i korpsen ingalunda genomströmmades af ädlare blod än öfriga finska indelta trupper, några af sitt högre befäl och den af dem i officerskorpsen ingjutna andan att tacka för det högre lif och den stämning, som med- eller omedvetet, fri- eller ofrivilligt pulserade i allas hjertan. Man tillskrifver den esprit du corps och uppskattning af en officerares värde, som utmärkte en del af regementets officerare, dess chefer, öfverst-löjtnanten Joh. Grönvall, hvilken skall ha tjent under Washington i nordamerikanska frihetskriget och dog 1807, samt premier-majoren, sedan öfverst-löjtnanten Karl Joh. Stjernvall, tillfångatagen, genom sin djerfhet, i kri-

gets början. Denna korpsanda, kanske en genom konst uppdrifven exotisk planta, hade, möjligen i följd af tids- och ortförhållanden, men delvis som en reaktion mot dem, utbildat sig till en viss öfverdrift. Ett par exempel må anföras. Löjtnant B. kom till Seipelska värdshuset i Åbo och besvärades af en trång stöfvel. Då ingen annan än en obekant officer påträffades, bad han honom hjelpa sig med stöfvelns afdragande, men för att visa, det han ej ville chikanera den andra, erbjöd han sig att först afdraga dennes stöfvel. Så torde skett. — Under kampanjen i Pommern 1807 hade en kuriös herreman, fänrik Fr. Liljenberg från Sastmola å ett spelhus råkat i tvist med en kamrat vid regementet, fänrik Finne (två sådana funnos); en örfil slutade uppträdet, och det lär varit Liljenberg, som fick den; men emedan "stryk är behållen gåfva", blef deraf ej affär, innan efter återkomsten Stjernvall fått höra af saken och förklarade duell för oundviklig. Den försiggick också i den s. k. Brännerisalen (nu Nottbecks hus) i Tammerfors. Ingendera kämpen lär förstått sig på fäktkonst, men det höggs och stacks förtvifladt, tills man fäste uppmärksamheten vid de starka ljuden från Liljenbergs bröst. Man fann, att han under kläderna instuckit en bok papper, den han för annat uppgifvet ändamål litet förut begärt på ett kontor. Enligt Stjernvalls vilja uppsades tjenstgöring med Liljenberg, som nu blef borta från kriget 1808 och hemma tillgodonjöt sitt boställe. Liljenberg var också till sitt uttal Björneborgare och eljest känd för naturmenniskans lokalsinne: i vild främmande skog kastade han rocken på någon stubbe för att vara ledigare under jagten, ströfvade omkring i timtal och vände tillbaka utan att ta miste, för att återtaga det lemnade. — Kändt är, att den nya chefen under kriget, Döbeln, ej straxt förstod sig på Björneborgarnes rättframma sätt; men sedan trifdes de väl tillsamman (se vidare Mont-

gomery, Döbelns anteckn. m. fl.) Ett drag af gemenskapens sjelfkänsla må äfven här finna plats. En björneborgsk soldat hade efter återkomsten från kriget i Pommern 1807 blifvit tillspord, huru der tillgick, då han bland annat påstått Napoleon hafva yttrat, att han nog haft framgång eljest "mutta ne perkelen Porilaiset" (men de f-ns Björneborgarne).

Blume, "fänrik" (Trosskusken str. 11, v. 2 m. fl.) Namnet skrifves äfven och läses alltid Blüm; Collin skrifver Blüm. Med den här ifrågavarande menar Runeberg troligen den yngste, Michael Adolf, icke blott en man med hjerta och mod, utan äfven den rikast begåfvade af de tre i kriget deltagande bröderna, söner till kapten Blume vid finska lifdragonerna, sist bosatt på Ytterö egendom i Ulfsby på södra sidan af Kumo-elfs utlopp. Modren var Cath. Christ. Lebell, dotter till prosten i samma församling doktor Mich. L. Slägten Blume skall vara en liffländsk adlig ätt, ointroducerad både i Sverige och Finland, inkommen i det senare landet genom farfadren till de 3 yngre, hvilken deltagit med utmärkelse i Carl XII:s krig.

Mich. Ad. Blume föddes d. 3 Maj 1785 på Vehaks kaptensboställe i Töfsala, blef vid 13 års ålder studerande i Åbo, sergeant med furirs lön vid Björneborgs regementes rusthållsbataljon d. 10 nov. 1798, kadett på Haapaniemi 29 januari 1801, utexaminerad 1 sept. 1804, extrafänrik vid Björneborgs regemente med bibehållande af sin förra lön vid rusthållsbataljon 20 dec. 1804. Under kriget i Pommern 1807 deltog han i striden vid Kniperfront d. 6 aug., samt i mindre fäktningar d. 18 och 19 s. mån.; stridde 1808 vid Muttom by, vid Tammerfors, vid Siikajoki, der han, med ett kompani ytterst vid hafsisen utgörande venstra flygelns (på uppmarschen före slaget) bevakning, till följd af bristande underrättelse från hufvudstyrkan

afsakars, men med förlust af 26 man, mest fångne, slog sig igenom med bajonetten. Det torde icke, såsom Collin menar, vara natten närmast efter slaget vid Siikajoki, som Runeberg afser, utan natten mellan d. 29 och 30 april, då aftonen förut omkring kl. 11 ordres åt Björneborgarne utdelades, att följande morgon kl. 3 bryta upp från Lumjoki, der de legat sedan natten efter nämnde slag. Blume blef löjtnant d. 9 maj; deltog i affairen vid Nykarleby, der han följde Döbeln i elfven. Sedan äldre brodren, löjtnant Magnus Blume stupade vid Lappo, stormade Ad. Blume med sina jägare som avantgarde Storbyn och bron och erhöll på slagfältet guldmedalj för tapperhet. Bivistade affärerne vid Lappfjärd, Kauhajoki (senare striden), Juthas och flera mindre; blef fånge genom konventionen i Kalix, men emottog ej erbjuden rysk krigstjenst, utan ingick i garnisonstjenst i Gefle vid första finska fältbataljonen, sammansatt af qvarlefvor af den finska hären. Vid sagde bataljons upplösning blef han löjtnant vid lifgrenadierregementet och kapten 1811. Bivistade fälttåget i Norrige och Frederikshalds belägring; major i arméen 1815, i konungens generalstab 1817, bataljonschef för 1:sta jägarebataljonen, öfverstlöjtnant i generalstaben 1823; öfverste och chef för Wermlands fältjägareregemente 1826; afsked med pension 1841, s. å. postinspektor i Linköping. Sedan flera år tillbaka R. S. O.

Blume är ledamot af krigsvetenskapsakademien, der han vunnit priset för en afhandling om tiraljörers och jägares ändamålsenligaste organisation, har uppgjort förslag till reglemente för jägare och tiraljörer, grunden för det nu gällande, samt utgifvit "taktiska fragmenter och compilationer", Örebro 1834, och åtskilliga upplysningar om kriget 1808. Hans duell med generalstabsofficeraren Liprandi om sommaren 1810 är känd genom Rancken, "Döbeln och Björneborgarne", samt samme Liprandis (statsråd och

äldre bror till generalen på Krim) uppsats i anledning deraf i Litteraturblad f. allm. medborg. bildn. 1861 N:o 9. Då en berättelse om densamma af Blume, hvilken i manuskript långt före detta skall funnits, ej blifvit offentliggjord, så måste förf., dels stödjande sig på Collins yttrande, dels på egna ytterligare förfrågningar, i det han medger en del af Liprandis anmärkningar, vidhålla, att Liprandi, hvilken då i Åbo ansågs som en öfvermodig och påflugen ung man, visat dessa egenskaper i sitt första uppförande mot Blume, hvilket han ej heller synes bestrida; att under det ryska väldets första tider gerna ingen, som tänkte på någon slags befordran i Finland, ville underkasta sig de nye herrarnes efterräkningar för tilltaget att vara sekundant mot en af dem; hvaremot en, som icke tänkte derpå och för öfrigt var äfven ekonomiskt oberoende, såsom kapten Ch. Armfelt, kunde det; att säkert icke många f. d. finska officerare hade tid att under sommaren dväljas i Åbo, att det således ej behöfde vara så god tillgång på sekundanter och ens vapen, i synnerhet som Blume kom till Åbo från ett besök hos slägtingar i Björneborgstrakten, ej från Sverige; att en okrigisk skolkamrat af 19 år, senare inkommen från landet, ej gerna kunde bli sekundant dagen förut; att äfven en van fäktare ej i 25 minuter oafbrutet för en värja, tre gånger tyngre än en svensk officers; att påståendet om Liprandis inlindning i filt (ej flanell) hörts från flera då i Åbo vistande personer, ehuru Liprandis nekande till faktum nu är ett tillräckligt motbevis. Förhållandet med utmaningen och svaret i Åbo tidning torde till följd af tidens längd undfallit Liprandi. Det är följande. Åbo tidningar för torsdagen d. 17 maj 1810, N:o 58 innehålla bland diverse kungörelser: "Les Soussignés invitent Monsieur de Blumé, Lieutenant au ci-devant Regiment de Björneborg, de se rendre le plutôt dans la ville d'Åbo, óu un officier de la Suite

de Sa Majesté à l'Etat Major aimera bien à lui parler. Åbo le Mai 1810

Liprandy. Nassacken. Bæber. Diest. Fuhrman.
Officiers de l'Etat Major.»

I samma tidning för torsdagen d. 24 Maj s. å. N:o 61 och under samma rubrik läses: "Le Soussigné a l'honneur de faire sçavoir à ceux qui desirent à lui parler, qu'il se trouve maintenant dans la ville de Björnebourg, & qu'il restera là jusqu' au 29 May (10 Juin) prochain. Le 21 May 1810.

A. Blume,
Lieutenant au c. d. Regiment de Björnebourg.»

Då imellertid en fänrik i dagligt tal betecknas med löjtnantsnamn och en som löjtnant titulerad äfven i sjelfva verket kan vara fänrik, samt poesin, ifrån menniskan afkastande det yttre skalet, hos den verklige löjtnanten kan värdera blott samma menskiighet som hos fänriken, så är icke deras mening orimlig, hvilka, jag vet ej på hvilka skäl för öfrigt, förmena att med "fänrik Blume" skulle förstås medlersta brodren af de tre, nemligen:

Magnus Fredrik Blum, som var född i Björneborgs län d. 3 sept. 1779, blef sergeant vid lifdragonregementets vargeringsbataljon 28 nov. 1782; fänrik med stabsfänrikslön vid Björneborgs regemente 26 okt. 1796; transporterad till reservfänriks lön dersammastädes 26 maj 1798; transporterad till fänrikslön vid Kyrö kompani af samma regemente efter löjtnant Brakel (C. Ad., se längre fram) 20 dec. 1804; befordrad till löjtnants lön och indelning vid Ruovesi kompani efter kapten v. Kothen (Gust. Constant., »Döbeln vid Juthas» str. 9, v. 9) d. 23 maj 1806; anförde vid Revolaks 100 man Björneborgs jägare, utgörande största delen af den trupp, med hvilken Adlercreutz här utkämpade slagets första afdelning mot en väl 10-dubbelt starkare fiende.

Sedan Adlercreutz med sin adjutant v. Otter tog vård om den förres sårade broder, ryttmästaren Adlercreutz, förde Blume högsta befälet. Med fälld bajonett intogos flera gårdar under 3 timmars fäktning. Till belöning för sin tapperhet pryddes han inför arméns front med svärdsorden (Collin) 15 juni i Himango tillika med kapt. af samma regemente Is. Conr. Bremer. Han stupade d. 14 juli vid Lappo, träffad af en kula, enligt uppgift, då han uppstigit på gärdesgården vid vägen för att observera fienderna i åkern.

Bröderna Blume voro alla långa, vackra män, artiga, lediga, glada och talföra. I synnerhet omtalas de äldre bröderna Berndt och Magnus såsom sprättar, ridderliga ända derhän, att deras uppförande stundom stötte på det besynnerliga. Så t. ex. då den senare en gång skulle stå i spetsen för en bal i Björneborg, spelade han dagen förut solo öfver sin roll hos sin morbroder kapten Lebell på Storgård, i det han i salen gick från stol till stol, och sade artigheter åt de damer, som dessa skulle föreställa. Af de två, vid hvilka vi fästat oss, hade Magnus ett ännu fördelaktigare yttre än Adolf (af kamraterna äfven för sitt andra namn kallad Mickel), men denne åter ett skarpare hufvud och större förmåga. — Om modren berättas följande mycket kända anekdot. Då konungen passerade (kanske då Gust. Adolf med sin drottning var i Björneborg 1802) skulle alla adliga fruntimmer till hofs. Fru Blume talte för sin man om att skaffa sig den för tillfället erforderliga drägten: hvit kläduing med korta ärmar, prydda med korslagda svarta band, hvilket han förklarade onödigt, emedan de såsom icke adel, ej skulle få tillträde. Vid denna underrättelse undföll frun utropet: «Då är jag innerligen bedragen, som ansett dig för adelsman!« «Så är jag ock, som ansett dig för rik«, genmälte mannen. Häraf ordspråket: «Då är jag innerligen bedragen, sade fru Blume!«

Bottenhafvet (»Den 5:te Juli» str. 5, v. 6) = Bottniska viken i vidsträckt mening. Sjöfarande förstå med Bottenhafvet den del af sagde vik, som begränsas i norr mot bottniska viken i inskränktare betydelse af norra Qvarken, eller det smalaste stället mellan Finlands och Sveriges fasta land omkring skärgården utanför Wasa och Umeå, omkring fyrarna på Norrskär och Holmö-gaddar, i söder af Åbo- och Åländska skärgårdarna samt Ålands haf, det de kalla södra Qvarken och låta sträcka sig från Understen (litet nordostligt från Grisslehamn) till Söderarm i Stockholms yttre skärgård.

Brakel, Karl Adolf, nämnd i »Döbeln vid Juthas» str. 14, v. 3, då han var löjtnant vid Björneborgarne. Hans ätt härstammar från Liffland, der den räknas till de härmästerliga slägterna och den första kände medlemmen lefde omkring 1440; slägten inkom till Finland under drottning Kristinas tid. Karl Adolf Brakels föräldrar voro kaptenen, R. S. O. Otto Maur. Brakel, död samtidigt med krigets början 1808 d. 18 Febr., och Ulrika Renata Boije af Gennäs (ett gods i Pojo socken, hvilket lyder under Finlands största bruksinrättning Fiskars, beläget ½ mil derifrån med ruiner af en fornåldrig stenbyggnad). Han var född d. 31 mars 1774, blef korporal vid Vesilaks kompani af Björneborgs regemente 22 okt. 1787, sergeant på extrastat 16 mars 1789, bivistade kriget emot Ryssland 1789—90, deltog derunder i affärerna vid Kyyro by d. 11 och Porrassalmi d. 13 juni 1789, vid hvilket senare tillfälle han från stridsplatsen bortförde den sedermera så utmärkte G. C. v. Döbeln, efter det denne i pannan erhållit det skott, efter hvars trepanering han bar det svarta bandet. Brakel skickades efter sistnämnde strid såsom kurir till Gustaf III i Borgå, hvilken färd han, icke ridande beqvämare än på trädsadel och barbacka, genom natt och dag tillryggalade. Vid emottagandet af segerbudskapet be-

fordrade konungen honom till fänrik, gaf honom sin officerskokard jemte 20 dukater, och förordnade att fullmagten skulle dateras 28 april s. å. Efter återkomsten till regementet deltog Brakel 19 juni i affären vid Porrassalmi; 21 juli i slaget vid Parkkumäki; intagandet af fiendtliga lägret derstädes och fiendens förföljande till Laitasilta pass; var derefter en månads tid med 60 man under major Wetterhoffs befäl kommenderad till Pihlajaniemi udde, der fiendens ofta gjorda försök att landstiga alltid blefvo afslagna; fick 20 dec. 1791 vargerings-fänriks lön och befordrades 20 dec. 1804 till löjtnant; bivistade kriget i Finland 1808, hvarunder han 24 febr. (skottdagen) deltog i striden vid Kuuskoski; försvarade såsom befälhafvare för 1:sta bataljonens af Björneborgs regemente jägarekompani i arrièregardet reträtten till Mörskom, och derefter i egenskap af chef för regementets arrièrgarde reträtten till Orimattila; deltog 18 april (annandag påsk) i affären vid Siikajoki och var med sin trupp den siste, som genombröt den uppställda repro(?)-linien; var, efter det fienden retirerat till Nykarleby, kommenderad med 130 man infanteri, 1 underofficer och 8 dragoner att intaga ställning vid Sundby (by och gästgifvaregård i Pedersöre), der han oaktadt fiendens anfall bibehöll sig 2 dygn till finska arméns ankomst; deltog midsommardagen i fiendens fördrifvande från Nykarleby och d. 14 juli i affären vid Lappo, der han under korseld af egna och fiendens linier och batterier framryckte i kedja på venstra flygeln och fördref de fiendtliga jägarne från den emellan eldarne befintliga rågåker, hvarefter han tillika med regementet framträngde och intog byn, samt, förstärkt med två kompanier, förföljde fienden en fjerdedels mil. Han bivistade vidare striderna vid Kauhajoki d. 27 juli och 10 aug., vid Lappfjärd 29 s. månad, vid Juthas 13 sept., vid Kalajoki och Pyhäjoki äfvensom reträtten till Torneå och

Kalix (Seivis), der han genom konventionen 25 mars 1809 råkade i fångenskap. D. 9 febr. 1809 befordrades han till kapten och 9 juni s. å. utnämndes han till ridd S. O. (enl. Vegesack för Siikajokistriden?); erhöll 10 maj 1810 på begäran afsked från svensk tjenst med löjtnants lön såsom kapten, och fick i Finland majorstitel 1822; blef ridd. S:t Wladim. O. 4 kl. 1819 och erhöll finska hushållningssällskapets stora silfvermedalj 1855, dog såsom den siste officer i Finland från Gustaf III:s ryska krig d. 20 aug. 1861 på sitt slägtgods Wiks säteri i det natursköna Birkkala vid Pyhäjärvi, der Nokianvirta, störtande nedför Emäkoski, tar sin begynnelse. Han både afled och begrofs på samma dag som en annan af de ytterst få i allrasednaste tider ännu qvarlefvande af hans tjenstekamrater vid Björneborgs regemente, öfverstlöjtnant Berndt Aminoff (under kriget fänrik) på Frantsila i Kangasala, en hederlig, aktningsvärd, i kriget orädd man, som icke var storpratare, men visste gifva sina berättelser en treflig färg. Brakel var till sitt yttre af temligen hög, fast kroppsbyggnad, koppärrig, hade ett lugnt, behagligt sätt, var, såsom vi sett, i kriget tapper, under freden en ordentlig och nitisk jordbrukare, som efter fadrens död emottog dennes familj med en ringa förmögenhet, men arbetade upp sitt fädernegods och med intresse verkade för strömrensningsarbetena i sin hemtrakt, för hvilka han genom chefen, baron Rosenkampffs förord erhöll rysk orden. Han ville ej veta af andra titlar än dem han vunnit på slagfältet, derföre benämndes han ej heller med sin majorstitel. Han lefde allmänt aktad, de sista åren blind och fästad vid sina rum, men med bibehållna själsförmögenheter, isynnerhet minne af det för längre tid sedan upplefda, så att han var upplysande i samtal och tillgänglig för läsning. Den nämnda af Gustaf III gifna kokarden förvarade han som den dyrbaraste relik i

en dosa, och det var en högtid när han visade den. Genom sitt giftermål med sin kusins dotter, Joh. Gustava Gripenberg, dotter till kaptenen på Saaris i Sahalaks, Joh. Gust. Gripenberg, som af några unga gynnare för sin andtäppa på ålderdomen kallades "kapten pust-ut", och af en slägt känd genom den höga ålder och rika afkomma, som utmärkt flera dess medlemmar, blef Brakel ytterligare beslägtad med generalmajoren Hans Henr. Gripenberg och dennes många i kriget deltagande bröder. Hans makas d. 1 mars 1861 inträffade död bröt gubbens återstående krafter, så att han blott få månader sednare i ordets egentligaste mening stilla afsomnade, i det han, insomnad till natten mot d. 21 augusti afled troligen efter midnatt.

Kapten Brakel har redan för lång tid tillbaka meddelat landshöfding Montgomery bidrag till dennes krigshistoria, jemte öfrigt dithörande, nu förvaradt på kongl. biblioteket i Stockholm; vidare, upplysningar om Björneborgs regemente under Gustaf III:s och Gustaf IV Adolfs krig i Finland, begagnade i Svenska tidningen för 1853 och i "Anteckningar om och af general v. Döbeln". Brakels memoirer hafva, sedan detta var skrifvet, nyligen sett dagen beredda för offentligheten af en litteratör i Helsingfors.

Brask ("von Konow och hans Korporal" st. 2, v. 4), den korporal, som skalden låter ordvexla med Konow, blifva hans räddare och sedan dela ljuft och ledt med honom. Se Konow.

Bremer, Isak Conrad ("Adlercreutz," str. 11, v. 4), borde väl vara den Bremer, som Runeberg menar (ehuru han förekommer uppräknad bland officerare af Tavasthus-regemente) emedan ingen annan framstående officerare af detta namn fanns vid den finska armén, hvaremot denne, som tjenade vid det utmärkta Björneborgska regementet, hvilket utkämpade stridens första afdelning här vid Siikajoki, räknades till dess aktningsvärdaste officerare. Åtmin-

stone två andra af samma namn tjenade i armén; den ene hade ett par månader förut ingått i krigstjenst såsom fänrik vid Åboländningarne, (men icke heller dessa opererade alldeles på samma plats som Tavasthusarne); den andre, en broder till den föregående, nästan gosse, hade samtidigt tagit tjenst vid artilleriet, och tjenstgjorde största delen af kampanjen som styckjunkare. Det torde redan af denna bevisning vara utan allt tvifvel, att vi här hafva att göra bekantskap med

Bremer, Is. Conr., född d. 27 aug. 1773, *) antagen till kadett vid kgl. amiralitetets kadettkorps i Karlskrona 8 april 1788, undergick officersexamen 20 mars 1790; samma dag utnämnd till fänrik och befordrad till löjtnant vid Björneborgs regementes lätta infanteri 23 nov. 1792; kapten vid sekondmajorens kompani af Björneborgs regementes lätta bataljon (rusthållsbataljon) i afskedstagne Claës Henr. Grönhagens (broder till den i "Döbeln vid Juthas" nämnde) ställe d. 3 nov. 1800 "i anseende till dess gjorde trogna tjenster och alltid ådagalagde välförhållande; — af Stockholms slott sagde dag och år; "bivistat hela sista kriget" (det finska), hvari han redan utmärkte sig vid Muttom by d. 23 februari, der han med sitt kompani bevakade vägarna åt Mörskom, Lappträsk och Liljendal och utstod tre anfall af fiendens trupper, som allt förstärktes efter det först tillbakaslagna anfallet; d. 15 juni 1808 blef Bremer (på en gång med den sedan vid Lappo stupade Magnus Blum, också vid Björneborgarne), i Himango slagen till riddare af svärdsorden för "visad rådighet, köld och tapperhet" (Vegesack). Förf. känner ej närmare i hvilka öfriga strider Bremer deltagit, ej heller något om hans följande öden. En

*) Ett i senatsarkivet befintligt prestbetyg, undertecknadt Jonas Monselius, Åbo 24 Febr. 1801, intygar födelseåret och torde han således vara född i Åbo (rangrullan 1806 skrifver Brehmer.)

af Bremers gamla soldater berättar dock, huru de en påskdag (annandag påsk striddes vid Siikajoki) kämpat en het strid, hvarunder proviant ej fåtts fram, och manskapet hungrat dugtigt. Soldaten Pil från Irjante gick då till Bremer, anhöll bevekligt om mat, och fick af honom en limpa. Efter drabbningen vid Lappfjärd hade de rastat i Mettälä (Ömossa), då Bremer yttrat till sina Björneborgare: "slippa vi ej nu till Björneborg, så komma vi aldrig dit"; kort derefter hade bud kommit, som befallt dem retirera åt norr (Kauhajoki (?), der ryssarna brände kyrkan och klockorna af luftdraget började ringa); soldaterna lydde med bitterhet i hjertat. Bremers kompani, som vid krigets början haft åtminstone 100 man, skall vid återkomsten om våren 1809 utgjorts af blott 25 man. — Af Bremers samtida har författaren inhemtat det omdöme, att han var en af Björneborgs regementes utmärktaste officerare på den tid, då detsamma just fick sin lyftning genom chefer, sådana som öfverstlöjtnant Joh. Grönvall och majorerne C. J. Stjernvall och Fr. Eek; att han var en man med klart hufvud och mycken bildning samt att han utmärkt sig genom mycken noggrannhet i tjensten. Såsom bevis på det sistnämnda anföres, att en gång en af Bremers soldater hade af Grönvall ådömts 25 prygel och den af Collin omnämnde Gust. Fr. Grönhagen, då underofficer, ehuru nog barnslig till åldern, fick ordres att leda bestraffningen.. Men denne, blödig till lynnet, hade ej hjerta att låta gifva mera än 5. Förtörnad öfver insubordinationen, fordrar Bremer straff åt Grönhagen hos öfverstlöjtnanten. Sedan Grönvall blifvit upplyst om sammanhanget, vill han hjelpa den vekhjertade ynglingen, lofvar efterse i ordres-journalen befallningens lydelse, raderar tvåan i talet 25 och visar för Bremer att blott 5 prygel blifvit ådömda soldaten. — Bremer skall till sitt yttre ha varit kortvext och något hjulbent; var eljest hygglig och

gentil; dog ogift. Han hade gjort sin kur hos Elis. Beckman, assessorsdotter från Annola invid Björneborg, enka efter kapten E. G. Stjernvall, en bror till den nämnde chefen, men utträngdes af en lyckligare rival, den gladlynt pratsamme Berndt U. v. Knorring, adjutant hos Klingspor, sist öfverste, hvilket gaf någon af hans unga slägtingar anledning att yttra om Bremer och Knorring vid en bal, att de dansade med fru Stjernvall, den förra med baksteg, den sednare med framsteg. — Åbo tidning 1814, n:o 6, upplyser, att d. 10 okt. 1812 vid 1:sta finska jägarregementet antagits som major och bataljonschef majoren R. S. O. Isak Bremer.

Emedan likväl påståtts, att den i sången «Adlercreutz« nämnde Bremer vore en annan, nemligen Aug. Bremer på Kalfsnäs i Kimito, hvilken skalden berättas hafva skänkt tillfredsställelse genom löftet, att nämna hans namn i någon af Fänrik Ståls sägner, så vilja vi för säkerhetens, fullständighetens och i alla fall en viss märkvärdighets skull här inrymma plats icke blott för hans namn, utan äfven för tillgängliga nödiga notiser åt

Bremer, Aug., född de sista dagarna i mars 1787, var son till öfverdirektören och brukspatronen Jos. Bremer på Tykö i Bjerno och Anna Charl. Kiik, dotter till förre egaren af sagde bruk. Efter studier, privata och vid Upsala universitet (?) ingick han på handelskontor i Stockholm, der han ock sysslat med krigsvetenskap så, att han vid krigets utbrott 1808 tog officersexamen inför krigskollegium och blef fänrik vid Åbo läns regemente, Halikko kompani. Han hade sedan varit med i strid i Kumo (? se nekrol. i Åbo Underrätt. 1841 n:o 4), vid Pyhäjoki, Siikajoki, Lappo, Alavo och Ruona. Det uppges, att han för Lappostriden, der Åboländningarne dock spelade en underordnad rol, fått guldmedaljen för tapperhet. En samtidig fänrik vid samma regemente, bekant till Bremer och kort före kriget tjenande vid

samma kompani, säger Bremer ha fått medaljen för sin blessyr vid Ruona och vet intet om hans delaktighet i Siikajoki-striden, för hvilken redan, om han der särdeles utmärkt sig, dekoration bort tillfalla honom. I Ruona-striden, den sista, der han var med, träffades han af en kula, som gick in genom bröstet och ut genom ryggen, och rapporterades han såsom död, hvilken uppgift äfven förekommer i flera historiska arbeten öfver finska kriget. Men i sjelfva verket räddades han af en storvext, lugn, oförfärad soldat vid kompaniet, Björn, hvilken bar sin fänrik till ett en fjerdedels mil från stället beläget torp. Han förbands der af en fältskär och bars på bår, omhöljd af soldatkappor, till Wasa, der han måste qvarlemnas hos en slägting och togs till fånga af fienden. Fyra veckor senare var han återställd, dock så att han för framtiden hade känning af såret. Nu följde hans löjtnantsafsked och bosättning på Kalfsnäs säteri i norra delen af Kimito, der han upptog sin räddare Björn, som omkring ett halft år öfverlefde sin välgörare. Björn, porträtterad i full mundering, prydde Bremers sängkammare. Om våren 1860 skref Bremer ett bref till den ofvan nämnde officeren, den i lifvet siste (död d. 27 okt. 1862) af Åboläns officerskorps, uppmanande honom att jemte Bremer besöka det rikes konungastad, för hvilket de kämpat och der uppträda som gengångare från en tid som varit. Planen förföll. Sommaren s. å. tilldrog sig Bremers sammanträffande med Montgomery, som beskrifvit honom som död vid Ruona. Han dog ett halft år senare på Kalfsnäs d. 4 jan. 1861, 73 år, 9 mån., 6 dagar gammal. Han var en bror till den originelle Rob. Bremer, fadrens efterträdare på Tykö. Sjelf roade sig Aug. Bremer i senare tider att underteckna sitt namn med tillägget: "löjtnant och sedan 1808 genomskjuten veteran". Någon uppmärksamhet väckte hans i sista tid gjorda lilla donation till Wasa stads fattiga. Bremer var gift 1)

1816 på Haalis i Uskela med Karol. Wilh. Baer; drunknad; 2) med Lov. Fortelius och efterlemnade 2 söner och 2 döttrar. Också Björn är död och hvilar vid sin fänriks sida på Angelniemi kapells kyrkogård (Halikko socken och Kimito-ö) under ett jernkors med inskriften: "Här hvilar en af de tappre ifrån 1808 års strider soldaten Ephraim Björn, född d. 24 nov. 1786, död d. 28 juli 1861. Frid öfver hans stoft".

Brusin, Carl Wilhelm, (»Sandels» str. 4, v. 3) föddes 1782, föräldrarna voro öfverstlöjtnanten vid Savolaks fotjägare-regemente Gotthard Wilh. Brusin och Hedv. Chr. Meinander. Redan under d. 16 april 1784 befordrades korpralen vid Mäntyharju kompani af Savolaks fotjägarekorps för n:o 26 på extrastat, C. V. Brusin, till rustmästare vid sagde kompani med sin förra korpralslön. 1785 är han antecknad som 8 år gammal (!?) och hade hört till korpsen i 2 år. Sedan stabsfänrik C. W. Malm (»Fänrik Stål» str. 23, v. 3, »Löjtnant Zidén» str. 10, v. 4) blifvit från Rantasalmi kompani befordrad till fänrikslön vid Jorois kompani, efterträddes han först af extrafänrik Em. Berner (äfven nämnd hos Collin), men sedan denne blifvit ifrån Rantasalmi kompani transporterad till Kärimäki kompani 5 dec. 1796; emellertid hade han enligt uppgift i landtförsvarsdepart. i Stockh. blifvit officer d. 21 aug. 1796) förflyttades till fänrik med lön vid Rantasalmi kompani extra fänriken C. W. Brusin, som 1797 säges ha (blott) 10 tjensteår vid detta jägareregemente och kallas "minderårig kadett", likaså 1799, då han varit 20 år gammal (enligt anteckningar ur senatsarkivet). Detta slår dock ej in hvarken med nyss förut gjorda åldersberäkning, ej heller med det både af Collin och i rangrullan uppgifna födelseåret. Lika inveckLad som början af Brusins bana synes att utreda, lika krånglig har för oss dess fortgång visat sig. Någon månad förrän han blifvit fänrik med lön, hade han 1796 inskrifvits som extrakadett vid Karlberg

och derifrån, icke examinerad, skiljt sig i juni 1797; blef (sekund)-löjtnant 9 okt. 1804 med anciennetè framom en kamrat, som, född 1771, ingått som underofficer vid samma korps i början af 1789, stridt i 2 affärer och jemte sin trupp med vapen i hand tillfångatagits i den senare, återkommit efter freden från Ryssland, blifvit ungefär en månad senare än Brusin fänrik, af chefen, Sandels, fått hopp om att hösten 1803 blifva premierlöjtnant, men först 1804 utnämndes till sekondlöjtnant med anciennetet efter Brusin, hvaröfver klagan fördes på grund af kungliga brefven af 15 febr. och 5 dec. 1796, enligt hvilka i tjenst minderåriga icke skulle få ega företräde vid avancemang. En skrufvad resolution af majoren skall ha dömt till Brusins fördel, och en af Sandels motiverat saken så, att emedan K. M. en gång förr gjort undantag för Brusin från lagen, så borde det väl ske också nu. Dervid blef det. Brusin avancerade till premierlöjtnant d. 12 april 1806 och uppbar sekundlöjtnants lön s. å. — Under kriget 1808 var löjtnant Brusin brigadadjutant hos grefve Cronstedt och blef efter reträtten från Jynkkä till Toivola 15 mars föreslagen till kapten och R. S. O., då Duncker, Malm och andra, af samma dag förtjenta åsidosattes. Dylika drag, ofta en följd af adjutanters ställning hos sina chefer, i synnerhet sådana, hvilkas öra de nästan uteslutande besitta, hvilkas hufvud de utgöra och hvilkas hand vid rapporters afgifvande de äro, kunna förklara, hvarföre man vid detta tillfälle var missbelåten med Brusin, (se Holm s. 13 och Burman ss. 8, 9). Cronstedts rapport vet ock omtala Brusins tapperhet vid Revolaks: Svärdsorden blef nu ock hans del (Vegesack) och kaptensfullmakten egde han ock före slaget vid Lappo, derifrån han i Adlercreutz rapport omnämnes. Omkring tiden för stilleståndet i Lohteå kom Brusin som adjutant till Sandels. En officer vid Sandelska korpsen yttrar i sina anteckningar från

kriget derom, att Sandels ej behöfde någon ytterligare adjutant och ej heller begärt någon samt derföre ansåg Brusin som en från högqvarteret sänd spion på sig. Han mottog honom kallt; men Brusin, som lär kunnat spela hvilken roll han ville, hade förstått att genom framställningar, lämpade efter sin egen fördel, undantränga kamraterna ur Sandels' gunst och börjat leda allt efter sin vilja. Man har också på nog goda skäl i Brusin velat se den man, som, icke likt den unge löjtnanten, Sandels' adjutant, eldad af äran, och tillfällets storhet, förledes genom Sandels' skenbara likgiltighet att förklara honom för den "fegaste man", utan en, som för att ställa sig in, frambar till chefen verkliga och föregifna yttranden af hans underordnade. Gällde det för honom att höja sig sjelf, så skonades väl icke heller de mest lysande, de farligaste rivaler; och, om dertill dessa någon gång nog öppenhjertigt framkastat ett ogillande ord, som, beställsamt framfördt i behörig bearbetning, obehagligt afficerade chefens öra, så är det icke omöjligt att förklara, hvarför sjelfvaste Duncker blifvit betecknad som upphofsman till beskyllningen mot Sandels för feghet. Denna omständighet kan förklara Sandels' eljest omotiverade fråga till Duncker vid Hörnefors, hvilken fråga medelbart kostade Dunckers ädla lif. Denna frågas framställande bestrides imellertid af mången, äfven af militärer från den tiden, och i Sverige, händelsens skådeplats, anses den ej ega sannolikhet för sig. Mins Brusins förhållande till Duncker vid Jynkkäaffären (Burman ss. 8, 9). — Den 27 okt. 1808, då stilleståndet skulle tilländagå kl. 1 e. m., sändes Brusin som parlamentär med några bref till ryssarnas förposter. Han skulle dessutom sammandraga förposterna och utsätta nya. Kl. precis 12 midd. (ofvan citerade vittne) hördes vid finska positionen några skott, derefter några stötar i trumpeten, så åter några skott. Man såg Brusin återkomma med några

dragoner och förföljas af ryskt kavalleri. Utan de från finska sidan framryckande 50 jägarnes hjelp hade Brusin otvifvelaktigt blifvit fången eller nedsablad. — Det hade eljest varit vanligt vid rapporters uppgörande inom Sandels' brigad, att sådana först infordrades från detachements- och bataljonsbefälhafvarne och fingo granskas af hvar och en, som kände förloppet, hvarefter den allmänna rapporten uppgjordes, hvilken sedermera undergick censur inom brigadstaben; men denna gång stängde sig Brusin i enrum och uppsatte en lysande rapport, som visserligen i hufvudsak öfverensstämde med utgången, men ej innehöll några andra detaljer, än att Brusin och adjutant Wallgren fördelaktigt utmärkt sig; och att Brusin anfört bataljen samt förföljt fienden öfver bron, hvilket icke var enligt med sanna förhållandet. Ingen visste om rapporten utom Sandels, Brusin och Wallgren, innan den några veckor sednare blef offentliggjord genom tidningarna, då det öfriga befälet öppet bestridde riktigheten af flera der anförda omständigheter. När sedan snart derefter Sandels blef generalmajor, Brusin major, Wallgren kapten och R. S. O., men öfriga hvarken nämndes eller befordrades, uppstod mycket missnöje. Ännu d. 18 jan. 1809 skrifver chefen för Wasa regemente till sin gamle vän Adlercreutz en rekommendation för flera officerare vid sin korps men isynnerhet för kapten Nordenborg och fänrik Björksten för striden vid Wirta, i det han yttrar att Sandels ännu ej gifvit bevis, att han ihågkommit den tropp "hvilken ensam förskaffade honom de Lagrar han skördade den 27 october" (Conradiska saml.). Den 9 nov. följde Brusin såsom kolonnchef för den afdelning, som under Duncker från östra sidan om de vatten, hvilka utgjuta sig genom Koljonvirta, skulle 11 nov. bemäktiga sig bron deröfver. För tidigt upptäckt, misslyckades denna expedition, vid hvilken den tappre Malm blef tillfångatagen. En gammal trätobroder

till Brusin skrifver härom, att efter slaget vid Wirta och erhållen förstärkning från Sverige Brusin sökte tillfälle att göra hvad han sagt sig gjort. Han hade derföre fått under sig 1000 man, hvilka han sjelf valt både till befäl och manskap, men hade ej framgång, utan förlorade 300 man; han lyckades bättre i att förleda generaler och skrifva rapporter än anföra; emellertid skröt Brusin i rapporten öfver sitt befälhafvaresnille. Kanske detta dock är lika stor öfverdrift, som å andra sidan ett citeradt yttrande af någon bland Brusins chefer, att näst Gud hade han adjutant Brusin att tacka för segern i en batalj, jag vet ej hvilken. — Om våren 1809 var Brusin åter adjutant hos grefve Cronstedt, som då förde öfverbefälet i Umeå; och så tapper och aktningsvärd denne än var, så berodde han, till följd af en viss osjelfständighet, af sin adjutant eller handsekreterare. Brusin användes af Cronstedt som parlamentär hos Barclay de Tolly, hvarefter konvention afslöts. Efter krigets slut blef Brusin öfverstlöjtnant, anställdes vid lifgrenadiererna, återvände snart till Finland och var en af de jemförelsevis få, som hastade att ingå i rysk tjenst. Han blef der öfverste vid generalstaben och skjuten 1813 i slaget vid Dresden.

De källor, vi om Brusin begagnat, utöfver hvad tryckta och officiella uppgifter gifva vid handen, utgöras af en officers vid Savolaks-fördelning anteckningar under kriget samt berättelser, som hafva sin härd i synnerhet på händelsernas skådeplats i Kuopiotrakten. Af dem tyckes framgå, att Brusin icke saknade mod och en viss skicklighet, men ännu mindre, förslagenhet, djerfhet, herrsklystnad och förmåga att taga sig fram genom medel, som af mången ogillades. — En qvarlefvande officer från 1808 betecknar Brusin såsom "sqvallerbytta", och vet berätta, huru Duncker rest till Helsingfors att återföra Brusin och derigenom räddat honom från fullkomligt förfall, som i förening med en ökänd qvin-

lig artists snaror hotat honom. — Ännu ett litet drag af honom kan anföras. Då han 1812 i Petersburg blifvit öfverste, besöktes han en gång af en generalstabskapten, finnen löjtnant Höök, som stupade i Frankrike, kavalleriöfversten, generalssonen, friherre Stackelberg från Elimä, som tillfångatagits 1808, häftigt stridande på Hatanpää, samt ännu en finsk friherre, civil. Straxt efter inträdet hade Brusin med öfverlägsenhet yttrat till krigarne: "desarmera er, mina herrar!" — Vid bortgåendet hade den civile berättaren förvånats, huru de andre, ungefär i lika rang med honom varande, tålte sådant som nog mycket smakade af öfversitteri, hvartill den öfverdådigt raske Stackelberg något föraktligt svarat, att man icke brydde sig om hvad Brusin gjorde eller sade. — Brusin var stor till vexten, af en prydlig figur, men ej vacker.

Bröijer (»Adlercreutz» str. 11, v. 4). Af detta namn finnas upptagna såsom officerare i Finland 1807 fyra stycken; af dem saknas dock en, oförklarligt nog, i föregående årets rangrulla, ehuru han blifvit officer mer än 20 år tidigare. Emedan finska riddarhusets genealogier ej för ändamålet blifvit närmare granskade och många de vigtigaste finska militären upplysande handlingar förvaras i de svenska arkiverna, så blifva underrättelserna tillsvidare ganska otillfredsställande om den antydde Bröijer. Af de nämnda fyra representanterna af namnet kan kapten Carl Christian Bröijer ej komma i fråga, emedan han, som var f. 1762, fått sin första officersfullmakt 1787 och vid denna tid den sista 1804, tjenade vid Adlercreutzska regementet på Sveaborg. Troligen är det ej heller Gust. Ad. Bröijer, f. 1751, i tjenst 1764, fänrik 2 sept. 1782, sista fullmakt (löjtnants naturligtvis) 22 juni (juli) 1794, omtalad 1806 som löjtnant vid Tavastehus regemente (landtförsv. dep.) samt kapten i armén, med löjtnants lön 1807, men icke synlig i hela finska ar-

mens rangrulla för 1806, hvarförutom hans initialer och grad ej slå in med de i rapporterna nämnda. Den af Runeberg förevigade Bröijer bör hafva tjenat med kaptensgrad vid Tavasthus regemente. Till följd häraf kunna två komma på förslag, och den, som med anledning af redan före 1806 vunnen svärdsorden borde inta första rummet, är Adolf Joh. Bröijer, f. 15 febr. 1766, inskrifven i tjenst 1778, kornett 6 okt. 1788, löjtnant 1789, fick sin sista fullmakt (kaptens) 25 jan. 1793, R. S. O., omnämnd som kapten vid Tavasthus regemente 1807 med stabslöjtnants indelning och lön, major, död 16 mars 1824 på Bergvik i Iittis. Men, emedan de två gånger som en Bröijer med angifven förnamnsinitial under kriget nämnes med utmärkelse, dessa initialer träffa in på den ännu återstående, ehuru blott så, att hvardera gången endast en initial uppgifves och det ingendera gången samma, neml. E. Bröijer, anmäld 30 juni såsom förut icke observerad, och C. Bröijer för slaget vid Alavo R. S. O., så vore den, på hvilken vårt val således skulle falla,

Bröijer, Carl Erik, född 1749, intagen i tjenst 1764, fänrik 22 juli 1779, löjtnant 1787, kapten 3 juli (31 (!) juni i ett original-dokument; rangr. 1806 har 3 juni) 1790, omnämnd 1807 såsom kapten med löjtnants lön och indelning vid Kongl. Tavasthusläns infanteriregemente (Senatsarkivets Handl.)

För öfrigt kan meddelas, att, sedan ätten Bröijer genom företedda autentika handlingar styrkt sin härkomst från den i svenska adelsmatrikeln såsom längesedan utgången upptagna adliga ätten Rosenbröijer (N:o 404), så blef den enligt svenska riddarhusdirektionens beslut af 12 maj 1821 ånyo upptagen å svenska riddarhuset såsom lefvande och Ad. Joh. Bröijer, eller numera Rosenbröijer, erhöll 5 aug. 1823 jemte sin bror Carl Christ. Bröijer H. Kejs.

Majestäts resolution, att å finska riddarhuset vinna naturalisation, samt blef 8 april 1825 introducerad under N:o 187.

Bulatow, (»Fänrikens helsning» str. 13, v. 6), rysk generalmajor, utmärkt genom personlig tapperhet och, efter hvad som visade sig, ädla tänkesätt. Då han tillfångatogs efter modigt försvar vid Revolaks, der han sjelf i ärlig strid gjort hvad som göras kunde, afvisade han med förakt en rysk major, som äfven fången förestäldes generalen med upplysning om, att han låtit sin trupp nedlägga gevär, men, då finnarna i god tro på hans ärlighet närmade sig, öppnat sitt led och gifvit eld ur en dold kanon, men ändock sedan togs och skonades.

Buss (»Munter» str. 4, v. 3) korpral.

Carol (i »Soldatgossen» str. 5, v. 6), förkortadt af den latiniserade formen Carolus, är svenska konungen Karl den tolfte (som äfven nämnes i »Konungen» str. 4, v. 7 o. fl. samt »Munter» str. 9, v. 6).

Christiernin, Adolf Ludvig, (»Fältmarskalken» str. 2, v. 3), under 1808 års krig 45 år gammal, öfverstlöjtnant och chef för karelska dragonerna, utmärkt i Revolaks-drabbningen och för sitt deltagande i Sandelska korpsens strider omkring Kuopio och tillsamman med Malm. De om honom påträffade uppgifter äro icke ännu redigt upplysande. Enligt dem var han f. 1765, kom i tjenst 1778 som förare vid Svea lifgarde; derifrån stabsfänrik vid lifkompaniet af Jemtlands regemente i friherre Karl Bened. Wrangels ställe d. 30 apr. 1783 (i sin meritförteckning, dat. Lovisa och Liljendahl 19 sept. 1805 uppger Adolf Chr. sig ha blifvit fänrik vid Jemtlands regemente 10 aug. 1783, men den å senatsarkivet förvarade, af Gustaf III sjelf underskrifna originalfullmakten för honom att vara stabsfänrik o. s. v. är daterad Stockholms slott 30 apr. 1783); löjtnant 12 april 1786, kapten vid enkedrott-

ningens lifregemente 14 dec. s. å., utmarscherade med samma regemente till Finland 1788 och bivistade affären vid Fredrikshamn s. å. under generalen baron C. G. Armfelts befäl; bivistade reträtten från Anjala under öfverste Svedenhjelms befäl 5 maj 1790; blef vice-korpral vid konungens lifdrabantkorps 1791, korpral dersammastädes 1793; derifrån öfverstlöjtnant vid karelska lätta dragonregementet (efter J. A. Sandels) 17 maj 1795 (enligt originalfullmagten i sen. ark.; i sin meritlista uppger han 18 maj); fick konungens förordnande att vara chef för samma regemente 15 april 1803; R. S. O. i anledning af striden vid Revolaks, der han, ehuru tjenande vid kavalleriet, satte sig i spetsen för en bataljon af Savolaks infanteriregemente och med fälld bajonett stormade kaplansgården, hvarigenom 2 kanoner eröfrades (Vegesack); under Sandels sänd på en expedition mot Varkaus, samt sednare till major Malms förstärkning vid Taipale pass; fick afsked som öfverste i armén 1 maj 1810, lefde sedan i Finland, måhända i Lovisa, men åtminstone tidtals i Åbo, der förf:s sagesman efter kriget ofta såg honom deltaga i äldre herrars spelpartier. Han lär ha varit lång och mager och haft namn om sig att vara en hederlig och duglig man.

Han var gift med Joh. Gust. Söderhjelm, som afled 1813, och lär haft åtminstone en dotter, som skall varit svagsint (eller en liderlig son, insatt som vansinnig på dårhus?). 1815 afträdde han sin egendom till borgenärers förnöjande och lär aflidit 1843, emedan han ej efter detta år förekommer upptagen i svenska statskalendern såsom riddare.

Christina socken (»Otto v. Fieandt» str. 2. v. 1) i södra delen af Savolaks och S:t Mickels län vid Saimas nordvestliga, djupt inskjutande, smala vikar, der ifrån Savolakska åsen en mängd halföar och uddar utlöpa. Vid ifrågavarande tid var Kristina en gränssocken mot Ryska Finland; och icke

långt ifrån kyrkan, i en hamn af Yövesi fjärd af Saima, voro stationerade kanonslupar och ett kompani af arméns flotta från Sveaborg (en annan afdelning vid Laivanlinna, Varkaus i Kuopio län). Socknen har sitt namn efter Kristina Kath. Stenbock, grefve Pehr Brahes maka; begges porträtter förvaras ännu i sockenkyrkan. Nära denna på en höjd invid sjön finnas några lemningar af en påbörjad stenbyggnad från 1640, ännu kallad Brahelinna, hvilken Finlands dåvarande generalguvernör ämnade, såsom namnet ger tillkänna, till ett slott. Lägenheten var förut kungsladugård och blef sedan öfversteboställe vid Savolaks-infanteri. I Louhivesisjö, som sammanhänger med Saimas stora arkipelag, finnes en holme, Linnasaari, med spår af forntida befästning och en kort stenbro, vettande åt fasta landet och sträckande sig några alnar utåt ett djupt sund; traditionen låter en jätteqvinna ha anlaggt den. Kirjakallio är ett berg vid sjöstranden, kändt för de ristningar, hvarmed förbifärdande sedan äldre tider plägat förse detsamma. Som naturmärkvärdigheter på stället äro omtalade en stor sten, som genom ett åskväder förts en lång sträcka öfver en väg, samt det, tordehända, största enträdet i Finland.

Cronstedt, Johan Adam, grefve, (»Fältmarskalken» str. 1., v. 2; »Fänrikens marknadsminne» str. 21, v. 3) var syssling till Sveaborgs öfverlemnare åt ryssarna 3 maj 1808, Carl Olof Cronstedt, som åter var en medlem af den obetittlade adliga ätten Cronstedt. Grefve Cronstedt, äfven Jean Adam kallad, i början af kriget öfverste och chef för Savolaks brigaden, mot slutet någon tid öfverbefälhafvare samt generallöjtnant, utmärkte sig genom samlandet af de Savolakska trupperna och en, oaktadt högsta befälhafvarens förbud att strida, ärofull re-

trätt med denna de östliga gränsorternas härafdelning mot den gemensamma föreningspunkten i norra Österbotten; vidare genom segern vid Revolaks, och, såsom förenad med stora armén, genom avantgardets anfall i skogen vid Lappo samt likaså vid Alavo, der han svårt sårades.

Grefve Cronstedts föräldrar voro presidenten i kammarkollegium, grefve Carl Joh. Cronstedt och Eva Marg. Lagerberg, dotter af riksrådet grefve Sven Lagerberg; sjelf blef han född 12 nov. 1749 i Stockholm, sergeant vid arméns flotta 16 mars 1763; qvartermästare vid Östgötha kavalleri 18 juni 1766; kongl. lifdrabant 19 dec. s. å.; löjtnant i armén 3 nov. 1773; vice-korpral vid drabantkorpsen 22 maj 1775; kapten vid enkedrottningens lifregemente 10 febr 1779; kammarherre hos prinsessan Sofia Alb. 1780, d:o hos enkedrottningen Lovisa Ulrika 1781; andre major vid sagde regemente 25 okt. 1784; utmärkte sig under fälttåget 1788—90; R. S. O. derför 14 maj 1790 vid Willikkala; öfverstlöjtnant 20 okt. s. å.; öfverste 19 maj 1793; generaladjutant 5 aug. 1802; öfverste för Savolaks infanteri och chef för Savolaks-brigaden 31 dec. 1806; kommendör S. O. 28 april 1808; R. S. O. st. k. 16 (26) maj s. å. för segern vid Revolaks (uppflyttades, vid ordens delning 1813 (1814) i 2 klasser, till den 1:sta); generalmajor 29 juli 1808 efter slaget vid Lappo; generallöjtnant 29 juni 1809; kommendör S. O. st. k. 3 juli s. å.; ordförande i krigshofrätten s. å.; t. f. landshöfding i Östergötlands o. Wadstena län i juni 1810; arbetande hedersledamot af krigsvetenskapsakademien från 26 maj s. å.; fick afsked från landshöfdinge-embetet mars 1817; riddare o. kommendör af Kongl. Maj:ts orden (Serafimerriddare) 4 juli 1827; död 21 febr. 1836 i Stockholm.

Vid krigets början 1808 samlade grefve Cronstedt Savolakska trupperna vid S:t Mickel. Man

klandrar hans bristande omvårdnad då om soldaterna, hvarför en stor mängd af dem sjuknade. Vid Leppävirta gjorde han ryssarna kraftigt motstånd, men urskuldade sig hos öfverbefälhafvaren för att han gifvit vika för sin trupps önskan att icke utan strid lemna sin fosterbygd. Dunckers strid vid Jynkkä 15 mars var mera emot än enligt Cronstedts önskan. Slaget vid Revolaks är Cronstedts största bedrift, i thy, att han der förde öfverbefälet. Han berättas der gått i spetsen för sina anfallande trupper uppför backen sjungande en gavottmelodi och svängande takten med värjan, som hängde på ett par fingrar. Cronstedt omhuldade på det ridderligaste den här tillfångatagna sårade ryske befälhafvaren Bulatoff. I slaget vid Lappo rensade han skogen mellan Kauhava och den förut nämnda orten från fiender och gjorde anfallet på fiendens högra flygel. Under marschen till Lappo säges han gått på landsvägen, oaktadt påminnelser, främst i faran mellan eldarna, med båda händerna i frackfickorna, fullt dekorerad, med armkläde, (en hvit duk omkring venstra armen, först igenkänningstecken för Gustaf III:s anhängare vid 1772 års revolution, sedan officersutmärkelse i full uniform). Vid Alavo förde Cronstedt avantgardet; striden blef häftig, Cronstedt sårades och "lagd på landsvägen på några soldatkapotter, såg han sin brigad hasta förbi för att hämnas sin älskade befälhafvares fall — och hvarmed den äfven höll ord" (Aminoff, om Savolakska brig.). Cronstedt låg sjuk af sitt sår först i Wasa, sedan om hösten i Umeå. I slutet af Mars 1809 står han der såsom brigadchef mot Barclay de Tolly, med hvilken han ingår konvention, men reser någon tid sednare till Stockholm att vårda sitt ännu öppna sår.

Grefve Cronstedt har om sig namnet att hafva varit en af härens tappraste och bästa befälhafvare. Så lyder åtminstone omdömet vid stora armén och

hos dem, som icke stodo under honom (Björnstjerna). En dylik röst är den, som säger: "grefve Cronstedt är en äkta militär, kall, rådig, höflig, främst i faran, ihärdig, utan prakt, enkel och okonstlad i sitt uppförande." Vid Savolakska korpsen, som stod omedelbart under honom (och Brusin) är meningen dock något olika. Jemför Holm och likaså Montgomery, hvilken senare yttrar, att hans krigiska förtjenster voro ganska utmärkta, men icke förvärfvades genom stor verksamhet, snilleingifvelser och djerfhet, utan genom det lugna, jemna, orubbliga mod, som gjorde att han stod, der han ställdes eller gick dit han befalldes, eller verkställde hvad honom anvisades; han hade blott ett föremål: uppfyllandet af sin pligt eller af hvad honom ålåg för tillfället. Sålunda saknade han förslagenhet och större omfång i omdöme samt leddes derföre lätt af en djerfvare och driftigare än han sjelf, och lydde bättre än han befallde. Också var hans förste adjutant, major Brusin, helt och hållet den styrande både på fältet och inom expeditionen. Till sin enskilda personlighet var grefve Cronstedt en anspråkslös, gudfruktig och ädelt tänkande man. En tredje medlem af Savolaks-brigaden yttrar, efter det han framlagt några drag, som bekräfta det af Montgomery antydda förhållandet mellan grefve Cronstedt och Brusin, samt denne senares afundsjuka egoism, att Cronstedt var en god och aktningsvärd man, älskad af alla, som stodo under hans befäl, att han egde personlig bravur, men ej var någon Laudon eller Turenne och berodde uti affären helt och hållet af sin adjutant eller handsekreter.

Cronstedt hade ett fördelaktigt utseende och vext något öfver medelstorlek. Han var gift sedan d. 9 febr. 1796 med Beata Ottil. Mar. Stackelberg, generallöjtnantsdotter och syster till K. J. Adlercreutz' förra fru, samt död i Stockholm 5 dagar efter sin man.

Från tiden af Lappo slag må vi som prof intaga ett otryckt bref till öfverstlöjtnant Conradi från grefve Cronstedt. Det lyder:

"Lappo den 18 Julij 1808!

S. H. Herr öf L.

Det Surprennerar mig aldeles intet att Wasa Regementet uti Arméen vunnit ett utmärkt ställe bland Dess mäst påliteliga Troupper då Herr Öf-L., biträdd af Sveaborgs Garnizons Officerare, det formeradt, Var god och anmäl min hälsning til alla mina fordna kamrater, Jag kann ey nog gratulera Herrarne som undsluppit Sveaborgs Garnizons bedröfliga öde; hvad som kann öfvergå Oss, må Wi med tålamod fördraga, men på Sveaborg hade jag för allt gådt i Werlden ej veladt vara, derifrån komm jag Som de säga i Grefvens tid, ehuru jag då eij fannt stor fördel däraf;

Om tillfälle praesenterar sig att låta höra af Edra Operatjoner Så profitera däraf til underlättande af min nyfikenhet, i synnerhet om alt hvad som hörer til detaillerne, hvilka hafva mästa interet ehuru de förtigas i allmänna Rapporter, — Anmäl min particuljera hälsning till Fru Aminoff, jag var så rörd då jag i Cupio tog afskjed af henne at jag ey kunnde nog marqvera den del jag då tog uti hennes förestående öde,

Wi fägta här för lifvet, men Gud vet hvar til det båtar, Vår krigs-ära är det enda som kanskje Sauveras därigjenom, emedlertid vinna Wi terrain här nere, men komma så mycket mer i embarras för Subsistancen.

Vår Herre uppehålle Eder och låte Eder aldrig negligera Eder tilgifne

J. A. Cronstedt."

Utanskriften: »H. Öfverst-ljeutenanten m. m. Conradii».

"Cronstedts skara" (»Fänrikens helsning» str. 2. v. 1). grefve J. A. Cronstedts, m. a. ord alla Savolakska trupper, utgörande 4:de brigaden, ända till d. 7 april 1808, då enligt generalordres en 5:te brigad under Sandels bildades, som för sin verksamhet fick sig den del af landet, den östra, förnämligast Savolaks, anvisad, der hittills Cronstedt med den 4:de opererat. Denna åter, som fortfarande stod under Cronstedts befäl, hörde framgent till stora armén och är naturligtvis den här nämnda "Cronstedts skara", som 27 april segrade vid Revolaks. Den ursprungliga Savolakska brigaden, som låg fördelad i Savolaks och Karelen och samlades i S:t Mickel, utgjordes af Savolaks lätta infanteriregemente 900 man, vargeringen (reserven) 450, karelska dragonerna 250, dessas vargering 125, Savolaks jägareregemente (värfvadt) 1,200, brigadens artillerikompani 150, karelska jägarne 600, ett kompani arméns flottas volontärer (i Kristina socken) 80 man, tillsamman fulltaligt omkring 3,750 man (Holm, effektivt 3484 enligt Aminoff). Derifrån afgick efter 7 april: Savolaks jägareregementes lifbataljon 253 man, volontärer 72, 1 sqvadron karelska dragoner 88 och 57 artillerister, tillsammans 470 man. Andra uppgifva talen något annorlunda, så t. ex. i följande uppgift å 4:de brigaden (Finlands minnesvärda män 1 s. 421): 4 bat. = 8 komp. Savolaks infanteriregemente med dess vargering (ursprungligen 954 + 477 man), 3 bat. = 6 komp. Savolaks jägare (ursprungligen 900 man), 2 bat. = 4 komp. (ursprungligen 600 man) = effektivt 2,600 man.

Dolgoruki, M., (»Sandels» str. 5. v. 5), furste, rysk generaladjutant, stupade som chef för avantgardet vid Wirta-bro d. 27 okt. 1808. Om den unge, af kejserlig nåd högt uppburne, generaladjutant, furst Dolgorukis korta uppträdande i Finland berättar en af Sandels adjutanter, kapten B., följande.

Då Klingspor befallt reträtt från Toivola och B. med uppbådad allmoge förskansat Palois (der fienden kunde uppehållas, så länge ej sjöarna på flankerna tillfröso, d. v. s. minst 6 veckor) och brigaden skulle intaga positionen, ankom Klingspors kurir om sluten konvention med Buxhoewden i Lohteå medförande befallning om utrymmande af Palois. En biljett till Sandels från en öfveradjutant visste berätta, att Klingspor afslutat konventionen samma dag, som han mottagit konungens befallning om sitt entledigande och inkallande till Stockholm för att göra reda för krigskassan, men efter underrättelsen härom. Derjemte kom ett vidlyftigt bref från Klingspor till Sandels om, huru han genom konventionen gjort landet en stor tjenst, huru han nu hoppades fred, lemnade befälet till Klercker och sjelf skulle resa til Stockholm att återställa sin förlorade helsa. Sandels, som troligen insåg att här en intrig var å bane, dolde sin harm öfver förlusten af den enda position, som kunde försvaras. Då Sandels visade sig villrådig, bad B. honom anse konventonen som en nullitet, afslutad af obehörig person, samt stadna vid Palois. Sandels tyckte B. ha rätt, men fruktade, att den nye befälhafvaren möjligen kunde gilla konventionen, hvilket, i fall af olydnad från Sandels' sida, möjligen haft aktion mot honom till följd. Sandels beslöt sig derföre att underhandla med Tutschkoff om sådan ändring af demarkationslinien, hvarigenom Palois åtminstone blefve neutralt. B., såsom kunnig i ryska språket från sin fångenskapstid, sändes till Tutschkoff till Alapitkä, 4 mil söderut från Iidensalmi, i sällskap med öfverste Conradi och flera officerare, som för ståtens skull borde medfölja från arrièregardet, der de om natten fått ordres och underrättelse, att B. följande dag skulle anlända med propositionerna. Såsom naturligt var, medgaf Conradi åt den med instruktionen m. m. förtroligare B. att underhandla, då de omkring kl. 8 f. m. begåfvo

sig åstad. Tutschkoff gaf stor middag: 11 ryska generalspersoner, 50 högre och lägre stabsofficerare samt finska beskickningen af 6 personer voro närvarande. B. placerades vid bordet mellan furst Dolgoruki och general Rachmanoff. Vid hvarje kuvert stod en butelj vin. Dolgoruki befallte sin kammarhusar hemta åt B. och Dolgorukis eget vin, förklarande att det var godt; det öfriga vinet vore dåligt, men dugde nog för de öfriga, som ej voro vana vid bättre. Dolgorukis konversation under måltiden utgjordes af frågor och skryt. Den andre bordsgrannen, Rachmanoff, tömde sin butelj, var förtjust i den skrålande fältmusiken och sjöng lull, lull, lull. Efter måltiden tog Tutschkoff B. under armen och bad Conradi följa på Tutschkoffs rum. Detta skedde, och en rysk ingeniörkapten Theslöf var tillstädes. Underhandlingen var nära afslutad till finnarnas fördel, då Dolgoruki hastigt inkom och i befallande ton sade, att Buxhoewden och Klingspor tydligt bestämt demarkationslinien och alla deras underlydande hade blott att rätta sig derefter. Underhandlingen var dermed slut; förskansningarna utrymdes följande dag och förstärktes af fienden. Sandels var uppbragt och bad B. öfverenskomma med ryska förpostgeneralen om posternas utsättande. Så barockt ock detta var, lyckades B. deri dock utan skandal. Då nu B. och general Alexeeff redo tillsamman, besvärade sig Alexeeff öfver att allmogen flytt undan med allt; för att visa, det ryssarna ej röfvade, befallde Alexeeff med hög röst och allvarsam ton sitt folk att vid lifsstraff ej taga något af innevånarne utan penningeersättning, slutande, „undantagandes sofvelvaror; och då J kommen öfver sådant, så glömmen ej att äfven jag behöfver.“ Alexeeff frågade vid Palois af B., om Klingspor visste det vara så starkt befäst? B. svarade: “att om Klingspor låtit det falla sig ur minnet, så hade Buxhoewden vetat begagna sig deraf.“ Alexeeff ytt-

rade, att det snart skulle bli fred; B. lemnade honom nu, men i den öfvertygelsen, att ryssarna snart skulle uppsäga stilleståndet. Såsom kändt, skedde detta äfven, och förberedelserna till det oväntadt tidiga anfallet gjordes af samme Dolgaruki, hvilken vid detta tillfälle, d. 27 okt., stupade vid Wirta. Här hade han uppehållit sig på backhympeln nära bron några steg till höger om landsvägen (från ryssarnas sida sedt), der marken är helt litet lägre än vägen, men synes högt, i synnerhet från upphöjningarna på andra sidan strömmen, derifrån det dödande skottet kom. På orten berättas, att man från svenska sidan fästat uppmärksamheten dervid att en präktig ryttare på en vacker hvit häst, vänd mot landsvägen, flera gånger, likasom drifven af oro, suttit upp och af, och att detta gifvit anledning att från finska sidan sigta på honom så, att kanonkulan träffat honom i veka lifvet och han fallit tillsamman nyss efter det han åter suttit upp. Om hvem som affyrat det dödande skottet ha flera gissningar hörts; blott inom inskränktare kretsar har man haft säkrare visshet derom. För nära femton år tillbaka erfor förf. på ort och ställe af en man, som hört till gerningsmannens omgifning på hans hemort, att en underlöjtnant Taube, bosatt på Waania i Hollola, vore den sannskyldige, men att gubben i allmänhet icke ville veta af hela saken, utan blott vid upprymdare och förtroligare tillfällen medgifvit detta och omtalat förloppet. Han afled ogift i förra hälften af 1850-talet och säges i sina sista dagar med betryckt sinne öppet ha omtalat förhållandet, anseende sin ärliga krigarbragd för icke riktigt ädel. Senare har förf. af en med krigshändelserna 1808 nära förtrogen person inhemtat, att Taube, som var mycket storvext och stark, lugn, ordentlig och tystlåten, skall dominerat en liten kanon, hvilken han ensam förmått t. o. m. lyfta. Sandels sjelf skall, observerande Dolgoruki, ha uppmanat Taube

flera gånger att med sin studsarkanon skjuta, innan Taube förmåtts dertill. För närvarande ej i tillfälle, att på ort och ställe inhemta speciellare notis om denne Taube, får förf. blott meddela, att den ifrågavarande icke synes vara någon af de 3 med detta namn, som Collin upptar, svårligen heller, så vidt de bristfälliga notiserna i svenska riddarhusets genealogier om medlemmar af denna familj gifva vid handen, Ad. Wilh. Taubes äldre bror And. Joh. Taube, knapt ens Joh. Reinh. Taube, död d. 5 Febr. 1850 å nämnda Waania. Hvad Taube icke ville vara, det vill en annan, den i Stockholm 1862 qvarlefvande majoren R. S. O. Adam Erik Kalmberg, f. i Tavasthus, (se vidare Collins tillägg) då tjenande såsom underlöjtnant vid finska artilleri-regementet, hvilken säges anse sig lossat det skott, som fällde Dolgoruki. Dennes hittills för allmänheten nog ovisse baneman, likasom den fullt lika apokryfiska "Sandels' adjutant," (se denne) tyckas af "sägnernas" glans ha framkallats i ljuset. — Nu står ännu några steg längre åt sidan från vägen, än den punkt, der Dolgoruki stupat, en under sommaren 1848 upprest minnesvård af gjutjern, förfärdigad på hans slägtingars bekostnad å Warkaus bruk.

Don (»Kulneff» str. 13, v. 8), en af sydöstra Rysslands största floder, kommande från sjön Iwan-Osero och bildande gränsen mellan sädeslandet i vester och stepperna åt öster; den stiger om våren öfver sina låga stränder och utfaller med uppgrundadt lopp i den likaså grunda Asowska sjön. Dons stränder nämnas på ofvan citerade ställe såsom Rysslands vinland; ett vinslag, Donskoj, med någon likhet af champagne, tillverkas här och försäljes mest i Ryssland.

Drufva, Peter Thure Gerhard, (»Wilhelm von Schwerin» str. 1, v. 1) var född 22 januari 1767 af föräldrarna, slutligen öfversten Gerh. Störning

Drufva och Mar. Doroth. v. Kocken, på Nyborg i Håtuna socken af Uppland; blef volontär vid Upplands regemente s. å. (Anrep), förare vid 2 års ålder d. 8 apr. 1769; sergeant d. 10 febr. 1772; fänrik d. 20 dec. 1774; löjtnant d. 18 dec. 1776; stud. i Upsala 1779; stabskapten d. 30 apr. 1783 under det han ännu i en pensionsinrättning i Stockholm genomgick militärkursen och öfvade sig i teckning 1783 och 1784; 18 maj 1785 kapten med kompani, kommenderad med regementet till Finland 1788, bivistade landstigningen vid "Brakila" (?) och kanonaden vid Fredrikshamn; öfverförde rekryter till Finland 1789, tillfångatogs på skärgårdsflottan i första slaget vid Svensksund d. 24 aug. s. å., fördes till guvernementet Wladimir, under fångenskapen andre major d. 9 sept. s. å.; utnämndes till R. S. O. 26 mars 1790; hemkom s. å. och dubbades 1791 af sin fader; förste major 10 aug. 1792; öfverstlöjtnant 3 april 1796. Drufva öfvergick som befälhafvare för en bataljon uppländningar i dec. 1806 till Stralsund; bivistade stadens belägring af fransmännen; tågade 1808 i mars mot Norrige, deltog i eröfringen af Liers skans; s. å. till Finland med regementet, bivistade 29 aug., kort efter landstigandet vid Kristinestad, slaget vid Lappfjärd, och 14 sept. slaget vid Oravais, der han på e. m. förde befälet öfver 2:dra svenska brigaden och på ett utmärkt sätt skyddade återtåget. Med en del af sina officerare drog han om aftonen under affären kanonerna uppför backen till sina förställare och frälste dem derigenom undan fienden (Vegesack). Derefter deltog Drufva i striderna vid Kauko-bro (några verst norr om Gamla Karleby), Kalajoki och Pyhäjoki (Ypperi-Wiirret), samt förde befälet öfver 1:sta svenska brigaden, bestående af Upplands och Vestmanlands regementen till 5 dec. 1808, då den vester om Torneå upplöstes för att gå till hemorterna. Drufva blef öfverste i armén d. 9 febr. 1809 i syn-

nerhet för Oravais slaget; tog afsked 10 juni s. å.; förordnades till vice landshöfding i Karlstads län 10 aug. 1814, upphörde dermed följande månad; blef friherre 8 aug. 1815 (enligt § 37 af regeringsformen); 12 nov. 1816 landshöfding i Vesterås län; kommendör N. O. 11 maj 1818, samt ståthållare på Vesterås slott 1819; död barnlös 6 okt. 1822 (ej fyllda 56 år) på sin födelsegård Nyborg och slöt således sjelf sin friherrliga ätt. Vapnet krossades af kansliradet v. Schantz i Håtuna kyrka, der Drufva begrofs. Han hade varit ledamot i åtskilliga sällskaper och bevistat en mängd riksdagar.

Drufva var gift sedan d. 8 juni 1788 med Ulr. Melin, ledamot af fria konsternas akademi och dotter af majoren, magister L. Melin; hon dog 1834.

Dufva, sergeant (»Sven Dufva» str. 1, v. 1), afskedad krigare, fader till Sven Dufva.

Dufva, Sven (»Sven Dufva»), rekryt, soldat vid Dunckers kompani. Som den verklige förebilden för denna typ af en finsk krigare på sitt sätt kunde anses en soldat Bång af Wasa regemente Mustasaari-kompani, hemma från Kronoby (denna lilla sockens soldater voro fördelade under 2 kompanier), om hvilken en i Pedersöre bosatt "Wasagosse" förtäljer, att Bång, då ryssarna trängde fram öfver Virta bro d. 27 okt., gjorde envist motstånd vid densamma och då ej bajonetten förslog mot de anträngande massorna, tog geväret vid pipan och slog omkring sig med kolfven, så länge den höll. Troligen för de fiendtliga hoparnas täthet, hvilka hade sitt mål längre fram än vid broändan, kom ingen åt att skjuta honom. Träffad öfverallt af bajonettstygn, föll han slutligen, och massorna gingo öfver och förbi honom. Omsider arbetade han sig dock fram till de sina, bärande gevärspipan på axeln, men var så tilltygad, att man ej förstod, huru han kunde lefva. Han måste säkert dött af sina sår på sjukhuset. Eljest var han "jussom lite' göylo' (g)" (galen).

Duncker, Joakim Zakris, (»Fänrik Stål» str. 23, v. 3. »Löjtnant Zidén» str. 10. v. 4, »Sven Dufva» str. 7. v. 4, »Fänrikens marknadsminne» str. 22. v, 3, »Den femte juli» str. 8. v. 7), känd från 1808—09 årens krig såsom kapten, major, öfverstlöjtnant synnerligast genom sitt mannamod vid Jynkkä, Pulkkila, Paukarlaks, Kelloniemi, Virta bro d. 27 okt. och 11 nov. samt vid Hörnefors, der han med döden slutade sin ärade bana.

Duncker föddes d. 12 nov. 1774 i Kristina socken af föräldrarna: majoren vid Savolaks jägare-regemente Gustaf Fredr. Duncker och Brita Cygnæus, dotter till kyrkoherden i Mäntyharju Zakris Cygnæus och Elisabeth Helsingius. Den unge Joakim Zakris Dunker inskrefs knapt fem år gammal som furir vid Savolaks jägare; d. 12 juli 1782 finnes han upptagen som furir vid Sulkava kompani af Savolaks fotjägare och uppgifves då ega 2¼ "tjensteår vid denna korps"; 1783 var han furir med premierkorprals lön vid samma komp, likaså 4 juli 1785, då han hade 5$\frac{1}{12}$ tjensteår; 1788 upptas han ännu som furir dersammastädes, egande 8 tjenstår och var "Comm.: (kommenderad) i S:t Mickell"; blef fänrik 16 apr. 1789; deltog icke i detta, utan först i följande årets krig, då han med nästan öfverdådig tapperhet bivistade striden vid Pirttimäki 19 maj; var 1790 fänrik med lön vid Pieksämäki kompani och 1792 detsamma vid Jorois kompani (enligt Collin blef han 24 apr. 1791 fänrik på stat, allt vid samma regemente); 22 juli 1795 sekund-löjtnant vid Mäntyharju kompani; d. 7 juli 1802 premierlöjtnant; stabskapten d. 9 okt. 1804, och hade 1806 premierlöjtnants lön; kapten med kompani d. 8 dec. 1807 (rangrullan 1806 gör ej skillnad på stabskapten och kapten med kompani; har kaptener inalles 7.)

Under 1808 års krig utmärkte Duncker sig först 15 mars på återtåget från Jynkkä nära Kuopio

till Toivola öfver-isen, der han med kallblodig tapperhet i spetsen för eftertroppen och utan understöd af den öfriga fördelningen tillbakavisade en öfverlägsen fiendes anfall. Sedan skördade han lagrar vid Pulkkila 2 maj, stormade fiendens batteri, och afsändes med tagna fanor till Stockholm samt utnämndes till major i armén och R. S. O. Från lägret vid Toivola detascherades han 25 juni till Paukarlaks i Leppävirta, der han tog och förstörde en stor transport. Oaktadt sin tapperhet måste han vid Kelloniemi 30 juni draga sig tillbaka för en öfverlägsen styrka. Dessa två sista affärer utgjordes af strider i sammanhang med landstigningar. Vid den senare Virta-bro-affären d. 9 nov., utkämpad på östra sidan af vattendraget, måste Duncker, som förde befälet, för tidigt upptäckt och derföre tvungen till kamp i förtid, åter för en öfverlägsen fiende draga sig tillbaka. Duncker följde armén norr omkring Bottniska viken, stridde vid Löfånger och Hörnefors, der han, dödligt sårad 5 juli 1809, några timmar senare afled, allmänt saknad af vänner och högaktad äfven af fiender. Han anförde här vid reträtten eftertruppen och hade posterat sina jägare att i skydd af en brädstapel beskjuta fienden. Chefen, Sandels, passerade platsen, missbelåten måhända att hindras från intagandet af en väntande qvällsvard, och yttrade: "Hvad! Är öfverstlöjtnanten rädd?" — Duncker svarar: "Det har jag aldrig varit." Sandels fortsätter sin väg, men Duncker stadnar, ännu sedan han blifvit erinrad om att retirera, och genmäler: "Jag retirerar ej utan ordres, emedan jag är rädd." Han lyder ej ens upprepade ordres att retirera, ger sig icke heller vid uppmaning och förklaring från ryssarna, att han är kringränd, utan svarar med att låta skjuta på fienden, som erbjöd pardon, och blir sjelf skjuten. Han offrade icke blott sig, utan sitt folk; och den bästa, ehuru

dock otillfredsställande upplösning af gåtan, hvarföre Sandels framkastat denna olycksbringande fråga, synes oss ligga i den gissning, att Sandels ansett Duncker varit den, som beskyllt Sandels för feghet, en egenskap lika stridande mot bådas karakter.

Duncker blef af fienden begrafven med militärisk hedersbevisning på Umeå stads kyrkogård bredvid den vid samma tillfälle stupade tappre kosackbefälhafvaren Aerekoff. Dunckers förre kamrater uppsatte sedan på hans graf en kopparplåt med inskrift: "Här hvilar Öfverst-Löjtnanten vid Kongl. Savolax Jägareregemente och Riddaren af Kongl. Maj:ts S. O. J. Z. Duncker, som dog för fäderneslandet den 5 Julii 1809 uti dess 35 ålders år." Sedermera ersattes denna af en prydligare vård på bekostnad af Dunckers vapenbröder, hvilken erinrar om hans födelse- och dödsår samt fosterländska förtjenster. Duncker hade före sin död blifvit öfverstlöjtnant i armén och R. S. O. stora kors, ehuru den officiela utnämningen hindrades genom hans död.

Förf. har nyligen af en af de gamla "Wasagossarne," hvilka, såsom kändt, tjenade vid samma fördelning som Duncker, på frågan, om han kände och mindes Duncker, fått till svar: "Skulle jag icke minnas Duncker?" Han beskref honom som en reslig, snarare smärt, än satt man med ovalt ansigte, mörkt hår och mörka mustacher, allvarsamt uppförande och åtnjutande högaktning af soldaterna.

Duncker var sedan 1805 gift med Maria Charl. Tuderus, dotter af komissionslandtmätaren Dan. Tuderus, och efterlemnade enka och en späd son, hvars ärfda förmögenhet genom öfverste Furumarks omsorgsfulla förmynderskap så förkofrades, att han ansåg fördelaktigast att till sitt verksamhetsfält välja landthushållning. Dunckers enka dog 4 apr. 1858 och under hennes hufvud nedlades i likkistan hennes mans under kriget skrifna bref i original, hvilka

gifvit en aflägsen slägting till honom, skalden och historieskrifvaren professor Fredr. Cygnæus, ämne till den mest omfattande biografiska skrift, som angående någon af Fänrik Ståls i Finland födde hjeltar sett dagen. I anledning af detta arbete, som i Finland funnit så mycken genklang och så högt uppburits, göras i svenskt biogr. lex. (ny följd, b. 3, s. 360) följande betraktelser: "Efter några decenniers glömska står Dunckers minne fram, älskadt, äradt, snart sagdt afgudadt i det land, för hvilket han stridde, men för hvilket vi knappt kunna säga att han dog. Runeberg sjöng om Finlands strid, och "Duncker, Malm och Fahlander" njöto, som andra krigets tappre, en lika och en rättvis ära. Men Runeberg egnade åt Dunckers dödsdag en herrlig minnessång; Cygnæus tog hans enkla bref till sin maka omhand och tryckte dem med en riklig omklädnad af betraktelser och underrättelser, dervid den obetydligaste detalj fått värde, så snart den utgått från eller på något sätt berört medelpunkten för dessa "Bilder ur förgångna tiders lif" (Duncker). Man märker en sträfvan att göra en tapper man till en oförliknelig hjelte, att låta sång och saga gifva honom en långt högre plats i minnets tempel än den, hvartill historien har rätt att lyfta honom, och man är redan på väg att behöfva göra skillnad mellan den historiske Duncker och den mythiske. Och hvarföre detta? — Cygnæus ger oss svaret: Derföre att det finska folket i Duncker vunnit en personifikation af sina bästa egenskaper — "och något bättre arf kan äfven den rikast begåfvade, på samhällets yppersta platser upplyftade individ ej lemna åt sitt fädernesland."

Döbeln, Georg Carl von, (»Döbeln vid Juthas» str. 1, v. 1. »Fänrikens marknadsminne» str. 22, v. 3, »Munter» str. 12, v, 5, »Nio Femton Stolt» str.

l. v. 3. »Adlercreutz» str. 7. v. 1.) kanske den högst uppburne af 1808 års krigare, åtminstone af de icke i Finland födde. Han hade dock beträdt Finlands jord redan 1789 och då blödt för densamma, sårad i pannan vid Porrassalmi, hvaraf han i hela sitt lif bar svåra och oförgätliga påminnelser i kropps- och sinnesplågor och det svarta bandet kring pannan. Han hade ock som öfverstlöjtnant vid Nylands infanteriregemente, hvilket han äfven i början af 1808 först förde i elden, bosatt sig på finsk jord några år förut, och sedan som befälhafvare öfver 2:dra brigaden, hvilken till väsendtlig del utgjordes af Björneborgs regemente, tillkämpat sig och det de herrliga lagrarna isynnerhet från Lappo, Kauhajoki och Juthas.

Georg Carl von Döbeln var född på Stora Torpa säteri, Segerstads socken och Skaraborgs län af Westergötland. Fadren var v. häradshöfdingen Joh. Jak. v. Döbeln, modren ryttmästardottren Anna Mar. Lindgren, enka efter kapten C. J. Gyllenhaal och gift vid 45 års ålder tredje gången med hofjunkar Joh. Hellenstjerna, med hvilken hon hade sex barn. Den unge Döbeln döptes Göran Carl, men förändrade det förra namnet sedan till Georg; vid ännu icke fyllda 8 års ålder förlorade han sin fader. Denne och farfadren hade dött på samma dag, och deras begrafning, som åter inträffade på samma dag som Georg Carl v. Döbelns yngsta broders, gaf gossen genom hans första värja (en af de då brukliga sorgvärjorna) en böjelse för krigarståndet, som sedan aldrig öfvergaf honom. Bestämd till prest, insattes han i Thuns skola i Westergötland, men vårdslösades i sin uppfostran och gjorde ringa framsteg. Emedan han, enligt eget yttrande, "hvarken af naturen eller nåden hade minsta gåfvor till detta embete," insattes han, såsom det synes mindre för sin fallenhet skull än på försök, i kadettskola.

Då om honom så mycket väl sagdt finns på flera ställen, vill förf., hellre än att afskrifva detta, erbjuda ett hittills otryckt bidrag till hans karakteristik, ett biografiskt utkast i sammandrag, neml. hans originalmeritförteckning till och med 1805, befintlig i finska senatsarkivet. Den är af så lydande innehåll: "Georg Carl von Döbeln född den 29 April 1758; 1773 antagen till Cadett vid Kongl. Amiralitets-Cadette Corpsen, 1774 Commenderad med Escadern till Vismar att afhämta H. K. H. Hertiginnan af Södermanland, vid hvilkens biläger Ceremonie, likasom under Sjöresan till Stockholm gjort Pagetjenst, — 1775 Undergått Officersexamen i Taktiken, Artilleriet, Minör- och Fortifikations Vettenskapen, — den 14 Januarii 1778 Second Adjutant vid Sprengtportens Värfvade Regemente — 1780 erhöll Konungens nådiga tillstånd att gå uti kongl. Fransk tjenst — samma år Löjtnant vid Royal Suedois i Frankrike — 1781 den 14 November Under Löjtnant vid 80:de Regementet La Mark och genast embarquerad i Brest med Arméen, den 12 December bevistat Sjöträffningen mellan Franska och Engelska flottorna — 1782 den 1 Januarii återkom till Brest och förlagd i garnison i Landernau — den 2 Februarii ånyo embarquerad och den 19 Maji ankom till Cap de Bonne Esperance — samma år den 15 Maji transporterad till Premier-Adjutant vid Sprengtportens regemente — den 27 Maji afmarscherade med de la Marks regemente att besätta Defileerna 3 mil in i landet och att betäcka sjukhusen, profvianteringen och skeppens förbättrande i Simons Baij — sedermera detacherad med 30 man åt Kaffer-kusten att skydda manskapet på ett strandadt Franskt transport fartyg — den 20 Junii åter embarquerad med trupperna att gå till Franska kolonien Mauritius och Bourbon — den 29 Julii debarkerades till tjenstgöring i garnison uti Port Louis

— den 26 November transporterad till Under-Löjtnant vid Grenadierkompagniet af de la Marks regemente — den 28 i samma månad embarquerades ånyo på Eskadern och med arméen, som å ön Bourbon förstärktes med trupper — den 24 December afseglade derifrån till Tringuemaleij på ön Ceylon — 1783 den 10 Mars ankom till Ceylon, debarquerades med trupper att betäcka sjukhusen, flottans proviantering från inre delen af landet mot debarkering af Engelska flottan — den 13 Mars gick åter på flottan till Coromandelkusten, hvarest arméen debarkerades den 17 Martii vid staden Porto Novo, och genast afmarscherade till positionen vid Manguopan, der trupperna 14 dagars tid måste under öppen himmel stå vid gevären att betäcka Artilleriets och Trossens debarkering vid Goudelour, samt retranchera floden Queldelons strand — den 13 Junii bevistat bataljen till lands emellan Engelska och Franska arméen under 14 timmars oupphörlig drabbning och en grufvelig kanonad af 120 Metall Pieser å ömse sidor, hvarvid 144 Officerare och 1,500 man Europeiske soldater blefvo dödskjutne och blesserade, utom den stora mängd Indianer vid begge arméerna, som betäckte slagfältet — vid denna Batalj fick jag en svår kontusion af en kula på venstra sidan, men upphörde ej med tjenstgöringen, utan, sedan 4 äldre Officerare vid Grenadierkompagniet blifvit skjutne, betäckte återtagandet af 11 st. förlorade kanoner, som från salgfältet bortsläpades om Natten inom halft musket skott från fiendens på gevären liggande uttröttade armée, hvarföre följande dagen belöntes med en stor gratifikation — den 20 Junii var vid utfallet med Franska grenadiererna att förnagla fiendens kanoner i löpgrafvarne för Gourdelour —. Under denna belägring flere gånger detacherad som befälhafvare med 40 Grenadierer och en hel Cipaye bataljon att betäcka utanverken

m. m. Jemväl detacherad befälhafvare att skydda det manskap, som om natten planerade ojemnheten framför Glacin, och demolera de hus, som vid andra paralellens annalkande kunde betäcka fiendens Batteriers anläggning; vid hvilka tillfällen Embuscader och starka fiendtliga detachementer voro mig ända in på lifvet, stundom svårligen kanonerad och bombarderad, dock till förmäns nöje alltid fullgjort undfångna ordres — den 25 och 26 Junii, då ett af Franska arméen gjordt utfall mot de belägrande misslyckats, blef med grenadiererne beordrad att samla och skydda den skingrade corpsens Retraite, hvarefter blef lofvad snar befordran, men den 30 Junii kunggjordes freden i Europa. — Under kampagnen aftog landet omkring städerna Goudelour och Pondichery samt 5 st. Engelska arméens offensiva läger, Franska arméens 3 defensifva positioner, bataljen den 13 Junii vid Goudelour, belägringen, påbegynd för denna plats m. m. — hvilken Charta Underdånigst öfverlemnat Kongl. Maij:st. — den 1 September utnämnd till Capitaine vid Franska arméen — den 10 September embarkerad som första Aide de Camp hos Prins Arenberg, Gref de la Mark, charcherad med depecher till Franska hofvet — den 6 Oktober emottog derjemte under mitt befäl ett detachement Grenadierer och Chasseurs på ön Mauritius till garnison på fregatten l'Hermionne, "destinerad till Frankrike — 1784 den 11 Februarii debarkerade vid Rochefort, hvarifrån den 1:sta Martii afmarscherade till Citadellet Strassburg — den 24 Junii benådad med en lifstidspension af konungen i Frankrike — vid de la Marks Regemente, som under dessa årens kampagner förlorat 40 Officerare och 1,200 man, kontinuerade jag garnisons tjenstgöring till 1788 i Strassburg, Fort Louis du Rhin, Wissembourg, Hagenau och Sclestadt — 1785 den 2 Martii befordrad till Löjtnant vid Sprengtportens

regemente — 1789 den 2 Martii Placerad Capitaine vid Savolax lätta Infanteri-regemente — 1 Maji konstituerad Öfver Adjutant vid Savolax-fördelningen — 4 Maji bevistat affiairen vid Suominemi, der en häst blef mig undan skjuten — 13 Junii bevistat affairen vid Porosalmi, der Svenska trupperne efter 17 timmars attack slogo på flykten de Ryske. Vid denna affär efter afslagen stormning, blesserad af en kula i pannan — samma dag Utnämnd till Major vid Savolax infanteriregemente — den 19 Junii tillfångatagen af Ryske generalen Rautenfeldt — den 19 Augusti i nåder utnämnd till Riddare af Svärdsorden — 1791 d. 24 April. Transporterad till 3:dje Major vid berörde regemente och Puumala kompagnie — 1793 den 18 Mars. transporterad till Second Major vid Vestgöthadals Reg:te och Vedbo kompanie samt samma dag i nåder utnämnd till Öfverste Löjtnant i arméen. — 2 Maji Transporterad till Öfverste Löjtnant i Regementet — 1795 den 2 Februarii: Nådig Resolution om tjenstgöring i samma grad — 1796 den 7 Martii transporterad till tjenstgöring vid Skaraborgs regemente och bibehållande af förra lönen — 1805 d. 20 Debember transporterad till Öfverste Löjtnants indelning vid Nylands Brigadens Infanteri regemente — 1805 den 1 Martii Öfverste i arméen«.

Från sin flyttning till Finland såsom sekundchef för Nylands brigadens infanteri (chefsnamn bar grefve Maur. Klingspor) 1 dec. 1805 innehade Döbeln Friggesby öfverstlöjtnants boställe i Helsinge, der hans 1802 födde son med sin mor äfven under kriget 1808 bodde. Vid dess början deltog Döbeln som frivillig bataljonschef vid 1:sta brigaden (Palmfelts) i en liten arrière-gardets kanonad ej långt från Borgå, som var hans regementes uppbrottsstation. Vidare åtföljde han på återtåget en bataljon Nylands regemente, som var arriere-garde åt 3:dje bri-

gaden (Gripenbergs) och kommenderade det d. 16 april vid Lahintulo, Ypperi, Viirret och Pyhäjoki med utmärkelse. Efter generaladjutanten grefve Gust. Löwenhjelms tillfångatagande s. d. efterträdde Döbeln den till tjenstgörande generaladjutant upphöjda Adlercreutz som chef för 2:dra eller s. k. Björneborgska brigaden. Med denna betäckte han arméns reträtt från Pyhäjoki till Siikajoki och utkämpade slagets första afdelning på elfvens södra sida. Tidigt midsommardagsmorgonen träffa vi honom åter, på en skogsväg från Sundby marscherande till Nykarleby, för att der mota ryssarna, som, undanträngda af Adlercreutz utmed stora landsvägen ifrån norra sidan af staden, förmodades igenom denna skola söka öfvergå elfven. Men till följd af den oländiga vägens längd anlände Döbeln senare än Adlercreutz börjat striden och undandrifvit ryssarna, som vid sin öfvergång antändt bron. Det var här som Döbeln med flera af sina officerare rusade i den forsande ån för att vada öfver, men måste, med knapp nöd sluppen ur det kalla badet, afstå från företaget. Sedan åtskilliga af borgerskapet tillbakaskaffat de af ryssarna till andra stranden förda båtarna, fortsattes förföljandet, ehuru utan synnerlig vinst, äfven derföre att den afdelning, som redan tidigare under major v. Otter sändts högre uppåt elfven för att på båtar vid Keppos by och såg öfvergå densamma och afskära ryssarna på deras återtåg mot söder, ej hunnit rätt väl till för att lyckas i sitt företag. Imedlertid grundlade det kalla badet den ohelsa, som plågade Döbeln mot slutet af sommarfälttåget i söder och som tvang honom att lemna befälet, tills han i nödens stund återtog det för att genom den lilla, men vigtiga striden vid Juthas rädda stora arméns återåg. Vid Lappo d. 14 juli hade Döbeln och Björneborgarne den största äran af den vunna segern, äran att genom ett raskt, ett glän-

sande tag hafva satt kronan på dagens långa heta strid. D. 30 juli fick han S. O. med stora korset. Vid Kauhajoki segrade han som öfverbefälhafvare i en väl planlagd och utförd träffning d. 10 aug. och intog vid Lappfjärd en så fördelaktig ställning, att öfverstlöjtnanten Furuhjelm, bibehållande densamma och följande Döbelns uppgjorda plan för den väntade striden, tillbakaslog ryssarnas angrepp d. 3 sept. Döbeln hade nu som sjuk tvungits att några dagar förut inresa till Wasa, och blef d. 5 sept. generalmajor. Döbeln måste för de anryckande fienderna lemna sitt sjukläger i Wasa och mottog icke återställd befälet öfver sin kända trupp för att med den utkämpa den icke särdeles envisa, men besvärliga striden vid Juthas d. 13 sept., om hvars utgång Adlercreutz tidigt följande morgon fick underrättelse, så att han obekymrad från den sidan kunde leverera den stora drabbningen vid Oravais d. 14. Döbeln blef d. 19 sept. sängliggande i Gamlakarleby och flyttades till Brahestad, der han som sådan qvarblef en del af okt.; d. 11 okt. förordnades han till befälhafvare på Åland, tog d. 24 skriftligt afsked af sin brigad, afreste öfver Torneå, insjuknade i Gefle i häftig nerffeber d. 20 nov. och anlände till Stockholm i slutet af januari 1809 samt till Åland i början af febr., der han mottog befälet d. 11. D. 13 mars öfverkom till Åland ryske högste befälhafvaren v. Knorring med öfverlägsen styrka. Genom kloka och på tiden utdragna underhandlingar uppehöll Döbeln sin fiende så länge, att han med jemförelsevis ringa förlust undkom för Kulneff till Grisslehamn d. 17; lemnade, kanske i anledning af revolutionen, befälet d. 21 s. m., men utnämndes d. 9 april till befälhafvare öfver norra arméns södra eller svenska fördelning omkring Hernösand och kort derefter öfver den norra eller finska i Umeå. Genom konventionen härstädes d. 26

maj och förmedelst raska åtgärder räddade han armé och förråder, tog ställning bakom Öre-elf, men aflöstes i befälet af Sandels. Han blef friherre den 29 juni. Såsom befälhafvare mot norrmännen i Jemtland insnärjde han dem så, att de för att undgå tillintetgörelse ingingo den för svenskarna fördelaktiga konventionen vid Blekåsen d. 26 juli. Var från d. 22 sept. generalbefälhafvare i Westerbotten och Ångermanland ända till d. 1 april 1810 och sysselsattes med truppernas hemförlofvande, aflönande och dermed sammanhängande ledsamma åtgärder. D. 24 sept. kommendör af S. O. och d. 28 april 1811 öfverkommendant på Karlstens fästning mot engelsmännen, som dock ej besköto den. Erhöll afsked d. 9 juni s. år; transporterad d. 14 januari 1812 till chef för norra skånska infanteriregementet och i aug. s. å. till fördelningschef för arméns 3:dje (4:de) division (neml. småländska och skånska regementena); d. 28 nov. s. å. kommendör S. O. stora korset och d. 26 jan. 1813 generallöjtnant. 1813 befälhafvare öfver 3:dje svenska divisionen i kriget i Tyskland mot Napoleon. I maj skickade Döbeln, stående i Mecklenburg, på begäran ifrån Hamburg, men utan uttryckliga ordres af öfverbefälhafvaren, en hjelpsändning till denna stad, varföre krigsrätten d. 1 juni dömde honom att arkebuseras. Den politiska ställningen var nämligen nu förändrad, och Napoleon åter fruktansvärd; kanske syntes det ej ur vägen, att förfara strängt mot den, som genom Hamburgs besättande kunnat göra fransmännen stort afbräck. Krigarnes opinion lutade imellertid starkt till Döbelns fördel; och domen mildrades d. 9 s. m. af kronprinsen i betraktande af Döbelns förtjenster till ett års fästning på Vaxholm med bibehållande af tjenst och lön, hvarpå Döbeln, som ej ville ha nåd, anhöll att under kriget få erbjuda fäderneslandet sin tjenst och först derefter undergå sitt fästningsstraff.

Han befriades dock redan, ehuru för sent, d. 20 dec. s. å.; begåfvades i slutet af 1815 med en pommersk dotation; blef d. 6 febr. 1816 beständig ordförande i krigshofrätten och afled i Stockholm d. 16 febr. 1820, samt begrofs på S:t Johannis kyrkogård. Döbeln hade d. 3 maj 1797 blifvit ledamot af krigsmannasällskapet (sedan krigsvetenskapsakademien) och d. 16 febr. 1811 dess arbetande ledamot. Döbelns intresseväckande ansigte med det svarta sidenbandet kring den af Hagströmer för skottet vid Porrassalmi trepanerade pannan är genom många porträtter kändt. Hans längd utgjorde tre alnar, hans sätt var lifligt och rörligt, likasom hans ögon. Hetsig, orolig, ombytlig under vanliga förhållanden, var han i striden lugn, rådig, snillrikt djerf. Emot sina underordnade var han öfverhufvud human, men då det, isynnerhet af den svåra blessyren, vexlande humöret fick magt med honom, nog kantig också. Deraf originella scener i mängd. Hans yrke och hans tids sed får man väl tillskrifva de rikliga eder han alltid bar på läpparna. Karakteristiskt för arten af hans fritänkeri är hans vid någon mönstring på torget i Jakobsstad uttalade missnöje med Guds åtgöranden för nederbörd och uppehållsväder.

Döbeln gifte sig först såsom baroniserad med sin fordna hushållsmamsell Krist. Ullström, f. d. 19 mars 1802, hvarefter äktenskapet d. 28 juni 1810 upplöstes.

På uppmaning af Sveriges utmärkte fornforskare, afl. pastor A. E. Holmberg, öppnades i Sverige för några år sedan en nationalsubskription för att på Döbelns graf resa en värdig minnesvård. Bidrag inflöto äfven från Finland. Ritningen till vården är af professor Scholander; vården sjelf, hvaraf en afbildning här meddelas, aftäcktes d. 13 sept. 1861, årsdagen af Juthas-

striden. Öfverskottet af medlen skulle utgöra bidrag för uppresande af en minnessten på torget i Umeå, der Döbeln den 8 Oct. 1809 sade sitt farväl åt de finska trupperna.

Detta berömda, högst minnesvärda tal, som efteråt af hans officerare blifvit upptecknadt, är af följande lydelse:

"Soldater!

Jag har samlat arméen, att tillkännagifva, det en preliminär Fredsafhandling den 17 September blifvit gjord emellan Svenska och Ryska magter. Denna fredstidning slutar ett förhärjande krigs alla olyckor. Den bör visserligen vara ett gladt budskap, hälst Sveriges uttömda källor icke tillåta fortsättningen af en strid,

börjad af politiskt misstag, och som i tvenne år aftynat alla dess krafter.

Men Finland frångår Sverige; Riksgränsen blir Torneå-elf!

Finnar! med denna fred förloras tredjedelen af Svenska Kronans område; — Sverige mister för alltid den stolta Finska nation, sitt kraftigaste stöd. Ej nog därmed: Svenska arméen förlorar kärnan och betydligaste andelen af dess krigsmagt. Moderlandet är krossadt, försänkt i sorg och saknad öfver oersättliga uppoffringar. Men den visa Allmagten har beslutit våra öden; de måste således emottagas med tålamod — med undergifvenhet.

Soldater! Kamrater! Bröder! J som under loppet af nyss slutade krig, med så mycken trohet och mandom, trots fiendtliga härens talrikhet och oförmodade öfversvämning med vapnens sinnliga styrka vid Sikajoki, Revolax, Pulkila, Lappo, Kauhajoki, Alavo, Etseri, Lappfjerd, Nummijärvi, Juutas och Idensalmi m. m. besegrat fienden; — J, som på egen hand återtogen halfva Finland — J, som slutligen öfvermannades af en mångdubbel öfverlägsen styrka att lemna Finska gränsen, — J hafven sedermera med ståndaktighet stridt för moderlandets svenska jord. — J härvarande! ären pretieuse qvarlefvor af den stolta Finska nationen och dess tappra krigsfolk; — det är ock till Eder jag bör och jag skall, med upprördt hjerta, förkunna Konungens, Riksens Ständers, Svenska folkets, Svenska arméens, mina förmäns, mina medbröders, min egen — ja, allas uppriktiga tacksamhet.

Konungens Nådiga välbehag — Riksens Ständers ömma välvilja — Svenska folkets beundran — Svenska arméens högaktning — mina förmäns vänskap — mina medbröders erkänsla — min egen tillgifvenhet — för Eder, är det offer som åt Eder helgas och af mig frambäres.

Finnar! Bröder! Edra bedrifter äro stora, och den tacksamhet, jag å allas vägnar till Eder yttrar, är i lika förhållande. Till dennas tolkning fordrades en vältalares hela förmåga; — men jag är soldat. — Soldat! hvad stolt benämning? då jag har denna titel af Eder — för Eder — och med Eder. Emottagen då ett upprördt hjertas okonstlade tankar; och J, Svenska Trupper, som vid detta sorgbundna tillfälle ären närvarande, varen lefvande vittnen till Svenska moderlandets oinskränkta tacksamhet. Svenskar! varen stolte öfver att hafva sett dessa Finska lemningar! minnens dem! högakten dem! — Se deras aftynade kroppar, deras bleka ansigten, — de bära vedermälen af deras trogna, änskönt fruktlösa bemödanden att befria sin fosterbygd under förflutna åren! Och J Finnar! När J återkommen till fosterbygden, så frambären Svenska folkets tacksamhet till Eder nation. Veten, att änskönt J återvänden med utslitna kläder, med genomskjutna eller afstympade lemmar, medfören J likväl en rättskaffens krigsmannasjäls dyrbara prydnad. Fiender till Svenska moderlandet kunnen J aldrig blifva, derom är jag förvissad; men förblifven allan tid Dess vänner! Skulle det nya herraväldets magt hindra Eder önskan och viljas utöfning, så låten med hjertats och tankens tysta språk välsignelse tilldelas moderlandet! Påminnen Edra barn derom! Vi skola från slägte till slägte välsigna Er — högakta Er!

Ett beder jag Er: att när J nalkens de ställen, hvarest vi besegrat våra fiender, och då J der sen den usla sandhög, som betäcker våra stupade kamrater, — gifven deras stoft välsignelsens suck; — de hafva dödt hjeltar — och deras aska vårdas af ärans vålnader. J kännen menniskohjertats mångfaldiga nycker, dess anlag att hastigt välja föremål, som det tror sig aldrig förgäta; men knappt äro några veckor förflutna, förrän obeständigheten gjort

ett annat val. Ty tiden förändrar allt — med den glömmes allt. Dock försäkrar jag Eder, och J skolen sjelfve finna det, att krigsmannasamband, knutet vid strid — faror — blod och död, upplöses aldrig. Således ären J och vi förvissade om hvarandras kärlek; ty krigsmannabrödraskap räcker lefnadens tidslängd; och den tacksamhet jag Er förkunnat och nu förkunnar, har med detta vårt samband en oupplöslig förening.

Finnar! Bröder! Kunde dessa ord beseglas med blodstårar från mina ögon, skulle de strömma, — och hvarje droppá försäkra Er om min vördnad — min vänskap!!!« —

De rikhaltigaste källor angående honom hafva redan blifvit anlitade af Döbelns anteckningars utgifvare och likväl återstå i desamma ännu särdeles värdefulla bidrag, hvilkas utgifvande såsom ock en sammanslutning af det redan offentliggjorda materialet med otålighet måste motses af hvarje vän af den svensk-finska historien för dessa tider. Förf. vill icke genom meddelanden i förväg visa sig otacksam mot den förekommande litterära välvilja som låtit honom kasta några blickar på karaktersdragen hos en man, hvilken icke blott för den ytlige betraktaren är en af krigets intressantaste karakterer, utan ock med alla sina besynnerliga motsatser var en lika manlig som mångsidig företeelse på sin tid, en man, hvars flerfaldiga omsorgsfulla ännu otryckta anteckningar visa honom såsom i alla militära brancher särdeles bevandrad och såsom med historiska, politiska, ekonomiska m. fl. kunskaper rikt utrustad, samt såsom en, hvilken med sitt ständigt verksamma sinne ej ville stadna blott vid teorien. Å ena sidan var han fritänkare, å den andra varm, ej blott för moral, utan äfven för religion på sitt sätt; han var öm och deltagande, ehuru sättet ofta kunde antyda annat. Men såsom sagdt, vi lemna denna ej

lätt lösta karakteristiska personlighet till hans biografs belysande.

Eek, Joh. Fredrik, (»Döbeln vid Juthas» str. 9, v. 4) härstammade genom sin fäderneslägt från Åbo, och föddes d. 16 juni 1758. Fadren, då t. f. borgmästare i Raumo, sist hofrättsråd i Åbo hofrätt, hette Joh. Eek, modren Anna Sofia Jerlström, kaptensdotter. Sonen studerade 1772 och 1773 (åren näst efter det fadren blifvit assessor i Åbo) juridik vid Åbo akademi; men då den liflige ynglingen ej kunde finna nöje i dylika hårklyfverier, fick han föräldrarnas tillstånd att följa sin böjelse och ingick 1774 som korporal vid lifdragonregementet (Collin; vid "f. d. lifregementet" säger Montgomery). Emedan vid förstnämnda korps ingen ofrälse kunde vinna officersgrad, transporterades han d. 22 maj 1776 som fänrik till Björneborgs regemente, der han d. 28 maj 1783 blef löjtnant och d. 30 juni 1787 kapten, nämnes (i K. senatens handl.) 1788 löjtnant vid "Ruovesi compagnie" af Björneborgs infanteriregemente, hvilket skall förstås så, att han, ehuru kapten, uppbar löjtnants indelning vid sagde kompani; deltog i kriget mot Ryssland 1788—90, i hvilket han utmärkte sig vid Fredrikshamn, Porrassalmi (vanligen kalladt Porosalmi) och återtåget i kulregnet till Järvis. 1793 d. 17 juni befordrades han till regementsqvartermästare vid "regementsstaben" efter öfverstlöjtnanten och R. S. O. Joh. Grönvall; blef samma år d. 2 okt. chef för Kyrö kompani vid nämnde regemente; R. S. O. 1797; major i arméen d. 16 nov. 1799; andre major på stat d. 20 dec. 1804; beordrades 1807 att såsom befälhafvare öfver en fältbataljon af regementet afgå till Pommern, der han bivistade belägringen af Stralsund. Då fransmännen d. 6 aug. anföllo förposterna utanför Stralsund, indrefvo dem i fästningen och, häftigt förföljande vid Kniperfront, inträngde i den betäckta vägen, utkommenderades Björneborgarne under "En

Furuhjelm och Eek“ och kastade med bajonetten fransmännen tillbaka samt återbesatte den betäckta vägen. Efter Stralsunds fall återvände Eek med öfriga finnar mot hösten till hemlandet. I kriget 1808 utmärkte sig Eek redan d. 24 febr. vid Kuuskoski, och vid Käkelä (Käykölä) d. 27; befordrades d. 1 mars till förste major och deltog som chef för lifbataljonen i de strider, som denna afdelning af Björneborgs regemente, kalladt “de tappres plantskola“ utkämpade. Eek nämnes ock för Pyhäjokistriden (Vegesack). Vid Lappo var det Björneborgarne under Eek och Grönhagen, som verkställde stormningen af Storbyn, dagens, kanske hela krigets glanspunkt (den tredje af regementets bataljoner var under Furuhjelm sänd utmed kustvägen från Nykarleby åt Kristinestad till). 15 dagar sednare, d. 29 juli, blef Eek öfverstlöjtnant; nämnes med utmärkelse i striden vid Paljakka mosse och i synnerhet Kauhajoki d. 10 aug. och Lappfjärd d. 29 aug. samt under reträtten i den besjungna kampen vid Juthas d. 13 sept. D. 24 okt. blef Eek R. S. O. st. k.

Några dagar före slaget i Lappfjärd anlände dit Eeks familj, bestående af fru (f. friherrinnan v. Düben) och några döttrar, efter en högst besvärlig och farlig färd genom den s. k. Tavastskogen, som hör till de ofruktbaraste och ödsligaste orter i landet. Bosatt på Eeks boställe, Kuru, i det vildsköna Kuru kapell af Ruovesi socken, beläget tätt invid kyrkan och högtifrån nedblickande på ett af Näsijärvi-vattnen, misstänktes familjen af ryssarne att stå i förbindelse med finska armén, dels af det skäl, att några soldater af Eeks bataljon och bekanta med denna trakt hade under fältväbel Roths (innehafvare af Saarilahti boställe i det närbelägna Teisko) och sergeant Spoofs (från Lämpelä) befäl detacherats till dessa nejder, för att borttaga ryska magasiner och transporter, dels af det, att fru Eek i Tammerfors omtalt ett yttrande i bref från hen-

nes man, "att finnarna skulle komma för att se, om ryssarna der bure peruk eller eget hår," hvilket yttrande ansågs fördt till de senare genom frun till ryssarnas tolk härstädes, en afskedad anjalit. Man vill ock veta huru en den sistnämndas frökendotter, "långa Jana" benämnd, sprungit, då Roths och Spoofs skara närmade sig staden, med kapotten på armen och ropande på gatan: "Fienden kommer, fienden kommer." Eeks boställe plundrades af ryssarna, de öfriga familjemedlemmarna lyckades rädda sig genom flykten, men Eeks redan under 18 år vansinnige och till på köpet döfstumme, 45-årige broder blef tagen och ur stånd att gifva nöjaktigt besked, ansedd som gensträfvig samt underkastad misshandling, sist i Tammerfors, stamhållet för den i dessa trakter förlagda ryska militärstyrkan. Hos general Müller, för tillfället på orten, hade ett fruntimmer med knäfall vunnit exekutionens inställande, men för sent. Den olycklige skall ha piskats, doppats i forsen emellanåt för att upplifvas, och bränts med glödande jern. Han dog af misshandlingen (samtidas i Tammerfors uppgifter). Placemajoren Nefnef, till utseendet lika vild, som till sina handlingar, skylles för saken (se de romantiserade detaljerna i "Paavo Nissinen," novell af G. H. Mellin). Fruntimren fördes, anlända till kusten, öfver till Umeå.

Inbegripen i Kaliks- (eller Seivis-) kapitulationen d. 25 mars 1809 fördes Eek till Björneborgs län, der han, skild från sin familj, måste afvakta freden, innan han, som afslog alla anbud att qvarstadna, fick återvända till Sverige, der han erhöll blott majors exspektanslön och anställning vid Helsinge regemente. Han blef i början af jan. 1812 (20 dec. 1810? enligt annan uppgift) bataljonschef vid södra Skånska infanteriregementet; d. 20 mars 1813, på egen begäran af ekonomiska skäl, förflyttad som förste major med lön till Upplands regemente; d. 13 april s. år öfverste för Jemtlands rege-

mente jemte dess hästjägaresqvadron under ganska ofördelaktiga ekonomiska utsigter (se Collin). Härtill kom, att hans egendom i löst och fast af fienden blifvit dels plundrad, dels bränd, vidare hans många tjenstetransporter, flyttningar och resor, måhända äfven mindre väl beräknad hushållning, ursäktlig hos en, som, ehuru utgången ur ett fattigt hem, dock arbetat sig upp på en tid, då dugligheten ej kunde bana sig väg om den icke understöddes af penningeresurser. Eek måste således skuldsätta sig och blef lagsökt; och då denna ärliga, rättframma hjeltesjäl ej förstod sig på negotiationer och krumsprång, vidtog han det förhastade steget att begära afsked, för att, enligt hans eget uttryck "rädda det enda, som för ögonblicket stod att räddas, nemligen helgden af den uniform, han bar. "Afskedet beviljades först d. 19 april 1817, sedan svenska regeringen ådagalagt, att den icke ville offra en ringa summa för honom, som för det svenska fosterlandet offrat allt, och redan förut i sin fosterbygd drabbats hårdare än de flesta af hans krigskamrater. Den 1 maj 1816, den dag då man fröjdefullt firar sommarens ankomst, bysattes på högvakten i Stockholm öfversten m. m. Eek för en skuld af 500 rdr bko. Derom säger han sjelf: "I denna min fristad, oberoende af hela verlden, undantagandes den ädle och deltagande placemajoren, vakten och mina kreditorer, ansåg jag mig lyckligare än de personer, som vållat mina olyckor, och jag kunde hvarken ana eller hoppas att lefvande komma ur detta i längden såsom arrestant obehagliga invalidqvarter." Officerarne vid skånska infanteriregementet och Jemtlands regemente betalte hans skulder på ett sätt, som hedrade dem och honom. Han var nu fri, men tjenstlös, och skall, då hans ringa pension ej förslog till familjens uppehälle och han var alltför ädelt stolt att tigga sig fram, i Stockholm ha sökt med simpelt arbete förtjena sin berg-

ning. Så förtälja Montgomery, samtida och ryktet. Professor Collin vill bevisa dess osannolikhet. Plågad af stensjukdom, underkastade han sig med mycket lugn en svår operation af den ädle menniskovännen prof. v. Döbeln, af hvars följder han dog d. 3 jan. 1820 (1818 Montgomery). Eek var starkt byggd, bredaxlad, undersättsig, glad till lynnet. Så omtalas, huru han vid en marknad i Tammerfors hade satt sig upp på en djurförevisares dromedarie och ridit omkring så att de hängande majorsepåletterna hoppat. Mot hans lefnadsordning var intet att anmärka då; i Stockholm efter freden lär hans lif varit något raskare, än hans ekonomi skulle tillåtit. Hans forna soldater berömma hans hyggliga och kamratlika sätt mot sitt folk (så t. ex. 1861 den 90-årige soldaten N:o 56 vid Bremers kompani af Björneborgarne Joh. Fyr, boende i Laihia by, Kiukkais kapell och Eura socken som med rörelse omtalade honom). Eek var sedan 1781 gift med Sof. Christ. v. Düben, dotter till kammarherren, friherre J. G. v. Düben och död i Jemtland d. 31 maj 1822. Fem döttrar efterlefde, af hvilka en innan fadrens död var gift i Finland, 2 andra följde hennes exempel och en fjerde, som gift sig och blifvit enka i Sverige 1844, dog i en svår kräftsjukdom i Helsingfors under sorgliga omständigheter, påminnande om fadrens sista öden. Det rörande i familjens skiften har blifvit kändt genom Mellins novell; det gripande i fadrens främst genom en af honom sjelf och landshöfdingen, krigshistorikern G. Montgomery uppsatt och tryckt biografi: "En officerares vid f. d. finska arméen lefnadshändelser och missöden." Sth 1819 och 1820 i 2 upplagor. Biografin lär ha blifvit uppköpt af d. v. konungen och medlen af Montgomery lemnade till Eeks enka och barn. Endast 3—4 ex., säger Montgomery i biogr. lex. (säkert gäller uppgiften blott 1:sta uppl.) hade blifvit undanskaffade; skriften ansågs förnärmande mot ryssarna och innehållande

uppmaningar till finnarna att afskudda sig deras herravälde. Vi kunna ej sluta värdigare än genom införande af Eeks afskedstal till sina finska vapenbröder:

"Älskade kamrater! På vederbörlig befallning upplöses nu den bataljon jag under detta fälttåg haft äran kommendera. Den oförgängliga ära, som bataljonen förvärfvat sig på valplatser vid Kuuskoski, Siikajoki, Lappo, Paljakka, Kauhajoki, Lappfjerd, Juutas, m. fl., äro frukter af ert mod och edra förtjenster. Under de största mödor, uppoffringar och lidanden hafven J ådagalagt samma beundransvärda ståndaktighet och mod, som från urminnes tider utmärkt Finska nationen. Öfvertygelsen om väl uppfyllda pligter utgör nu mera eder enda, men också ljufvaste belöning. Likväl skola edra tänkesätt mot det Svenska moderslandet, jag är öfvertygad derom, i alla ödets omvexlingar, blifva desamma. Återgån nu till edra hemvist! Er följer oupphörligen min aktning och erkänsla. På grushögarne af min sköflade och blodbestänkta hydda, der saknaden af alla dem jag älskar förbittrar mitt lif, skall hvarje underrättelse om eder sällhet, som under närvarande belägenhet må blifva mer möjlig för er än för mig, gifva mig en högtidlig njutning! Farväl!"

Ehrnrooth nämnes i »Fältmarskalken» str. 7, v. 1. Han hörde således till de Savolakska trupperna under grefve Cronstedt, hvarföre vi här få förbise den sannolikt i kriget deltagande öfverstlöjtnanten Er. Magn. Ehrnrooth från Laxpojo gård i Lojo, tjenande vid Tavasthus regementets rusthållsbataljon, och fästa oss blott vid dem af sagde ätt, som tjenade vid Cronstedts skara; men äfven dessa torde ej varit färre än tre. Anmärkas böra de flera små motsägelser, som angående representanter af denna ätt finnas hos Anrep och i arméns rangrullor för 1796 och 1806. Här afses troligen den, som ehuru yngst, innehade

högsta graden, neml. dåvarande förste majoren vid Savolaks infanteriregemente Gust. Ad. Ehrnrooth, bror till föregående. Den, som genom sin samhällsställning dernäst kunde komma i fråga, vore den, efter allt hvad man känner, i tapperhet jemngode fränden Magn. Joh. Ehrnrooth (d. yngre). Dernäst dennes bror Carl Adolf, hvilken åtminstone 1806 var löjtnant vid Savolaks infanteriregemente och dog 1844. Först hålla vi oss till den sagde **Ehrnrooth, Gust. Adolf**, son af chefen för Tavastehus regemente, generalen m. m. Carl Gustaf Ehrnrooth och Hedv. Sof. Munck af Fulkkila, och som föddes d. 3 maj 1779, inskrifven som kornett vid lifdragonregementet (sedermera kon. lifgardet t. häst) d. 9 sept. 1788 (Senatsarkivet), fänrik vid Åboläns lätta infanteri 1789, reste vid 12 års ålder till Upsala, blef student och vistades der till 1794; kadett på Karlberg d. 24 sept. 1795; transporterad till lifgardet till häst d. 28 sept. 1797 (Sen.-ark.); utexaminerad från Karlberg 1800, d. 10 sept. s. år löjtnant; andre major vid Savolaks infanteriregemente d. 9 mars 1803; förste major derstädes d. 20 dec. 1804; tjente 1806 med majors indelning. Häraf ses Ehrnrooths serdeles snabba avancemang. Under kriget 1808 anförde Ehrnrooth vid Leppävirta 1 och 2 bataljon af Savolaks infanteri d. 11 mars och vid Kuopio (Jynkkä) d. 15; dagen efter slaget vid Revolaks sändes Ehrnrooth d. 28 april för att oroa den flydda fienden till Puoti på stora vägen mellan Wasa och Uleåborg och borttaga dess postering vid Patjoki; företaget kröntes icke med fullkomlig framgång. R. S. O. d. 28 april. En vecka före den stora striden vid Lappo sändes Ehrnrooth dit för att rekognoscera och borttaga en transport; han besatte d. 8 juli Lappo, derifrån ryssarna drogo sig undan, men snart återvände, så att Ehrnrooth behöfde både djerfhet och skicklighet, att med ringa förlust komma undan; detta skedde dock.

Ehrnrooth deltog d. 14 juli i slaget vid Lappo med 2 infanteribataljoner under honom och major Tujulin, på skogen mellan Kauhava och Lappo understödjande de ihärdiga Savolaksjägarne. Förf. har hört, att en af de vid Lappo sårade Björneborgska officerarne ej varit belåten med att Ehrnrooth ej hade hunnit kringgå ryssarna: "att det blott smällt, men ej blifvit en våt fläck" (af blod). Detta är dock ett öfverdrifvet anspråk på alla af en, som på denna dag var der, hvarest man kanske hann förr, än man borde hinna, der det både smällde och flöt blod i strömmar; möjligen afser ock yttrandet Ehrnrooths föregående affär vid Lappo. Före slaget vid Alavo sändes Ehrnrooth under generalmajor Gripenberg öster om Sarvikka åt Ala-Töysä för att afskära ryssarna åt Jyväskylä vägen. Fyra dagar senare, d. 21 aug., sändes Ehrnrooth till Etseri, att förfölja ryssarnes tross; brist på båtar gjorde framgången mindre lysande. Ehrnrooth omtalas af Collin såsom "en verksam deltagare från början till slut" i striderna vid Ruona och Salmi; annorstädes hafva vi icke funnit denne Ehrnrooth nämnd vid sagde tillfällen med utmärkelse, utan är det kusinen, majoren M. J. Ehrnrooth, som omtalas sårad då. Dock torde vara klart, att om ock G. A. Ehrnrooth för tillfället icke hade något serdeles magtpåliggande att utföra, han ej vanhedrade sig. Likväl upptas i senatsark:s handl., som väl grunda sig på hans egen meritförteckning, hvarken striden vid Lappo d. 14 juli, ej heller de vid Alavo, Kuortane, Ruona, Salmi utkämpade affärerna såsom de, i hvilka han deltagit, och må detta anföras för dem, som, stödjande sig på supponerad sträng historisk sanning i dikten, i honom vilja se "höge herren, generalen, klädd i glitter, bjefs och band" (Fänrikens Marknadsminne str. 28, v. 1) och då ej minnas, att Ehrnrooth ej "blödde då" och ej "var kapten den tiden." Suppositionen om G. A Ehrnrooths identitet med sagde general

bestrides af en person, som bör vara väl underrättad (Pappersl. 1861 s. 36 n:o 5). Deremot är Ehrnrooths tapperhet och köld vid Oravais allmännare känd, der han, opererande på venstra flygeln, gaf Vesterbottningarna en högst nödig hjelp och blef sårad af en musköttkula i högra låret samt fick en kontusion i bröstet. D. 24 okt. R. S. O. stora korset. Återstäld från sina sår, emottog han befälet öfver förposterna vid Kaakamo (icke Kaukamo) en å i Kemi, utgörande gränsen mellan Öster- och Vesterbotten och under dåvarande stillestånd äfven gräns mellan de krigförande makterna, åtföljde armén under dess reträtt 1809 öfver Torneå till Sverige, uppträdde med tapperhet d. 20 mars vid Åbbola i Vesterbotten mot ryssarne, som öfvergått Qvarken, (enligt Vegesack, som dock är uppfylld af misstag, hade han som öfverstlöjtnant bort vara med i striderna omkring Hörnefors) samt d. 21 aug. jemte Sandels förtrupper vid Röbäck straxt söder om Umeå. I okt. 1809 blef Ehrnrooth öfverstlöjtnant, marscherade såsom befälhafvare för 1:sta finska fältbataljonen (formerad vid krigets slut af åtskilliga den finska härens qvarlefvor) till Gefle, transporterades, sedan sagde trupp blifvit upplöst, till Smålands dragonregemente d. 8 maj 1810; öfverste i juni s. år, afsked d. 7 aug. 1810 ur svensk tjenst. Anstäld i finsk tjenst d. 10 okt. 1812 som öfverste och chef för 2:dra finska infanteriregementet, som af Ehrnrooth uppsattes med den framgång, att han efter mönstringen på Luolais malm (nära Tavasthus åt vester, äfven kallad Parola malm, såsom belägen mellan byarna Luolais och Parola) under kejsar Alexander I:s öfverbefäl utnämndes till generalmajor d. 11 sept. 1819; efter generalmajor H. Reuterskjölds död divisionschef för finska militären d. 28 juni 1821; riddare af Wladimirs ordens 3:dje klass d. 29 mars 1825; erhöll på begäran afsked med pension d. 18 mars 1826; t. f. ordförande i finska krigs-

domstolen, ordförande i finska militärens enke- och pupillkassa, 1845 bankorevisor. Ehrnrooth bodde på Sesta (Säfstad) i Hollola och dog d. 25 april 1848 i Lovisa. Han var gift sedan d. 13 sept. 1814 med Joh. Christ. v. Platen, dotter till öfverste G. B. v. Platen och M. E. Stjernvall och hade 8 (7 ?) söner och 7 döttrar. Ehrnrooth skall varit groft bygd och berömmes som en redlig och nitisk embetsman och medborgare samt käck soldat. I meddelanden af Doktor Bomansson heter det angående Ehrnrooth för 1808: "utmärkte sig under detta krig genom tapperhet och kloka dispositioner, isynnerhet vid Leppävirta och Kuopio samt vid Etseri och Oravais."

Ehrnrooth, Magn. Joh., son af majoren Magn. Joh. Ehrnrooth d. äldre och Chr. Elis. Becker, var född i Finland d. 9 sept. 1767, kadett i Haapaniemi; i tjenst 1779; fänrik vid Tavastehus regemente 1781; nämnes 1788 som 21 år gammal och stabsfänrik vid lifkompaniet af Savolaks jägare, der han då skall tjenat 2¼ år samt 6¾ år vid annat regemente (Bomansson; detta vill ej rätt öfverensstämma med Collin, som säkert byggt på Anrep); löjtnant vid Österbottens regemente d. 16 april 1789, deltog i kriget 1788—90; R. S. O. (före 1766), kapten vid Savolaks infanteri d. 26 nov. 1794, och uppbar 1806 löjtnants lön; nämnes med utmärkelse i grefve Cronstedts rapport öfver striden vid Revolaks, der han, med 2 bataljoner understödde yngste kaptenen med kompani vid samma regemente, Afflecht, genom att angripa de till höger om prestgården posterade ryssarne. Enligt Collin (citerande Adlercreutz' rapport, daterad Nykarleby d. 30 juni) hade Ehrnrooth förut varit närvarande i striderna vid Okerois, Ypperi, Siikajoki samt vid alla tillfällen utmärkt sig genom rådighet och mod; det sist sagda betviflas icke, men hans närvaro vid nämnde

ställen synes svårförklarlig, då den korps, till hvilken han hörde, hade gått alldeles andra vägar, och var han på något vis kommenderad till annan korps så, att han kunnat delta i striderna vid Okerois, Ypperi, Siikajoki, så kunde han icke gerna varit med vid Revolaks och nu nämnas af Runeberg närvarande i Frantsila. I Lapposlaget var denne Ehrnrooth den förste, som sändes ifrån åsen genom skogen åt Kuortane-vägen; för litet understödd i tid af Adlercreutz, som tyckes försummat denna ryssarnes reträttväg, kunde han dock ej uträtta allt hvad önskligt varit, men underhöll likväl här på venstra flygeln en liflig eld. Under striden vid Ruona sårades Ehrnrooth; blef i följd deraf en tid overksam; major i armén; omtalas d. 2 juli 1809 vid Hörnefors, der han, utsatt för ett bakhåll, genom rådighet räddade sig och sin trupp. Återvände efter krigets slut till Finland med afsked (öfverstlöjtnants? Anrep nämner härom orätt 1797 med öfverstlöjtnants afsked) och dog d. 24 april 1824 på Baijars egendom i Perno. Han blef 1812 gift med Lov. Ulr. Tandefelt, dotter af öfverstlöjtnant R. Tandefelt och U. S. Toll.

Ehrnrooth, Carl Adolf, f. 1775; kadett; i tjenst 1784; fänrik vid Tavasthus jägarebataljon d. 22 (23) juni 1794 (fanns der i början af 1796 enligt rangrullan); fänrik vid Savolaks lätta infanteri; löjtnant derstädes d. 20 dec. 1804; åtnjöt 1806 fänriks lön; död d. 17 mars 1844 på fädernegodset Idenlaks i Sulkava socken.

Essen af Zelle, Odert Reinhold von, (»Von Essen»), son af kaptenen vid Nylands dragoner C. M. v. Essen och E. H. Ramsay, öfverstlöjtnantsdotter, var född d. 1 juni 1755, kom i krigstjenst 1767, blef adjutant vid lätta dragonerna af Kongl. M:ts lif- och hustrupper d. 31 mars 1773; erhöll sin första officersfullmakt d. 8 nov. 1775; major

vid Nylands dragoner; öfverstlöjtnant vid Tavasthus läns regemente d. 18 april 1792; R. S. O.; år 1796 upptagen som bataljonschef för Tavasthus regementes jägare; utnämndes d. 25 maj (icke mars) 1798 till öfverste vid samma regemente; sekundchef för dess jägarebataljon, nämnes så 1807. Befordringarna före kriget 1808 ha påträffats, såsom synes, blott ofullständigt uppgifna, t. o. m. i strid med hvarandra. I kriget 1808 och 1809 nämnes han i de med hvarandra sammanhängande striderna vid Ypperi, Wiirret och Pyhäjoki, och det torde varit här, som den händelse passerat, hvilken Runeberg omtalar i slutet af sången om v. Essen, ty Tavasthusarne, vid hvilka Essen nu tjente, hörde icke till trupperna, som stridde i Savolaks, veterligen icke heller Essen i detta krig, men det heter, att han vid Ypperi d. 15 april kämpade tappert i spetsen för sitt regemente och höll i kedja, oaktadt den djupa snön, höjden med den slutna truppen på landsvägen. Vid Siikajoki, der Tavasthusarne åter utmärkte sig, fördref han med dem ryssar, som i sluten skara samlat sig till kraftigt motstånd på gästgifvaregården. Efter den 25 juni erhöll Essen befälet öfver en brigad, den 6:te, bildad af qvarlefvorna af Bergenstrålska truppen. D. 11 juli nämnes Essen såsom den der med densamma vid Dunkars bro emottagit och förstärkt major O. v. Fieandts efter striden vid Kokonsaari skingrade skaror. Vidare var han med vid Alavo, Salmis och Oravais, och nämnes med loford i rapporterna öfver de två sistnämnda striderna. R. S. O. st. k. d. 24 okt. 1808; generaladjutant d. 8 aug. 1809; erhöll afsked d. 7 nov. s. å. ur svensk tjenst med generalmajors grad och pension samt dog d. 11 januari 1837 i Borgå. — Sista versen i sången framlägger karakteriserande för Essen tre egenskaper, ur hvilka hans flesta öfriga såväl bättre, som sämre härleda sig. Han omtalas af många ännu

lefvande bekanta, såsom käck; detta bevisas af det ofvan anförda: såsom lätt böjd till välvilja och kärlek; detta sista intygas äfven af hans många giftermål; såsom hetlefrad; och i öfvermåttet af dessa fallenheter framstod han ofta nog obetänksam och derföre originell. I följd deraf berättas ännu många anekdoter om honom, hvilka, så bjert de än framstå, dock ej äro annat än merändels temligen oförargliga konseqvenser af de nämnda egenskaperna. Såsom exempel i det ena och andra afseendet må följande tjena. Generalen, som han i sednare tider kallades, åkte en gång i enspändt åkdon till staden. På vägen mötte han en, som körde friskt och ej gaf vika utan tvertom ropade redan på långt håll fordrande väg. Generalen befallde rytande, att den andre skulle ge rum och frågade, hvem han vore, som understod sig att icke vika undan. Mannen i kärran lät sig imellertid icke bekomma, utan styrde i fullt språng rakt mot generalen, som ej plägade köra ur väg för någon, och svarade: "jag är general Essens kusk, som ej ger väg åt någon". Generalen hade tvingats hålla undan och igenkände sin egen kusk, som återvändande från någon beskickning, velat gifva sin herre en lektion, samt tilldelade kusken en örfil, men sedan som uppmuntran för konseqvent efterlefnad af Essens princip en bankotvåa eller trea. — När Essen under kriget blef brigadchef, skall han om saken underrättat hvarje soldat af sin brigad, som han de första tiderna derefter mötte. — Så stor hästkarl han var, hade det händt honom under vistelsen i Alavo under sommaren 1808, att han, ridande utan sadel på en liten mager och lat häst, tvangs att intaga posituren mer eller mindre med förhängning. I denna belägenhet träffade han på en flock underofficerare och bad dem på något sätt pådrifva hans lata kamp, som ej ville fram. I pojkaktigt öfverdåd började då en af dem att med sparkningar pådrifva hästen bakifrån, och

sålunda avancerade sällskapet. - Vid ett öfningsläger (å Parola-malm nära Tavasthus) hade några yngre officerare med kunskap om chefens heta blod velat skaffa sig en rolighet. Om morgonen, då Essen i djup negligé rakade sig, sände de till honom i tältet en upptågsmakare till trumslagare, väl instruerad för ändamålet, med åtskilliga andragandon. Denne afvaktade det ögonblick, då Essen var rakad å ena sidan och väl intvålad å den andra, för kärnanfallet, som skulle förmå Essen att rusa på den oförskämde. Det lyckades, men trumslagaren försvann ur tältet och, då Essen i hettan förföljde, drog han sig undan, men alltid så, att Essen hvarje ögonblick kunde hoppas få tag i honom; och så bar det af utmed tältgatorna till stor förlustelse för muntergökarna, posterade rundtomkring. — Essen var lång och smärt. Likt v. Konow behandlade han sin nedre läpp och kallades derföre af gymnasisterna i Borgå "flugfångaren." Såsom sagdt var Essen en välmenande man, ehuru nog kantigt ensidig och något oeftertänksam i tal och handling. Bevisande äro de oskyldiga historierna om brudtofflorna och galloscherna. Men det ofvan sagda kan vara nog.

Essen var först gift d. 22 febr. 1793 på Majdel i Estland med friherrinnan Joh. Lov. v. Fersen; andra gången d. 3 april 1800 på Jackarby nära Borgå med Juliana Maria Ramsay, död på Esbogård 1812 (hon var en syster till de båda stupade bröderna Ramsay, se "Främlingens syn"; Essen ärfde genom henne Jackarby; (svärmodren hade flyttat till Esbogård); 3:dje gången julaftonen 1813 med hoffröken hos kejsarinnorna af Ryssland Ulr. Ottiliana Möllersvärd, den ena af de två genom Ekmans pensel på Borgå-landtdagstafla bevarade qvinliga skönheterna; detta skedde enligt hennes föräldrars önskan, men i strid med hennes oöfvervinneliga antipati, hvarföre ock skilsmessa genast inträffade. Familjen Möllersvärd, bosatt på Mäntzälä gård i

närheten af Borgå hade, känd genom Borgå landtdagstid för kejsar Alexander, emottagit flera ynnestbevis af honom. En bortgift hoffröken erhöll då tio à tolf tusen rbl. b. ass. i hemgift. Den frånskilda lefver, kallande sig "Fru Möllersvärd," i Borgå ännu 1862 (oriktig är uppgiften hos Anrep). 4:de gången gifte sig Essen juldagen följande år (1814) med Fredr. Lov. Boije.

Fahlander, Gust., adlad Edelstam, (»Löjtnant Zidén» str. 10, v. 4 och »Sandels» str. 6, v. 3) son till bruksegaren Pehr Fahlander och Anna Chr. Engström, föddes på Björknäs glasbruk på Wermdön d. 21 mars 1764, kom i tjenst d. 12 febr. 1782, nämnes s. år sergeant vid Åbo läns regemente, fänrik derstädes 28 maj 1783, var såsom sådan på Sveaborg vid krigets början 1788, blef s. år löjtnant vid Kuopio lätta infanteribataljon, kommenderad vid de å Kajana gräns uppsatta trupper; d. 30 maj 1789 tillförordnad kapten vid karelska jägarekorpsen, stridde s. år i Karelen och 1790 i Savolaks; 1791 d. 28 juni ordinarie kapten vid samma jägare; d. 25 jan. 1793 kapten vid Österbottens regemente; d. 23 aug. 1795 major; d. 20 april 1796 chef för Kajana bataljon; öfverstlöjtnant i armén d. 15 maj s. år och hade 1806 premiermajors lön; R. S. O. d. 1 nov. 1797; t. f. landshöfding i Uleåborgs län ifrån d. 19 juni (17 april) 1804 till d. 5 juli 1805. Under kriget 1808 följde Fahlander med Sandels' brigad. D. 2 maj stridde han med utmärkt tapperhet vid Pulkkila mot en öfverlägsen styrka och utnämndes derföre d. 18 maj till öfverste i armén. Några dagar efter denna första strid tog han utan förlust en transport med dess eskort. D. 24 maj tog han vid Koivisto i n. ö. Tavastland förråder och gjorde fångar. I juni stod Fahlander vid Kivisalmi-sund, som förenar norra och södra Konnevesi, i vestra delen af Rautalampi och hotades af

en mångdubbelt starkare fiende. Återtåget på små, öfverfyllda båtar, vidare genom skogar, kärr och ödemarker tog finnarnas härdighet i starkt anspråk. Det gick till Karttula kapell af Kuopio socken, ej Karstula (i Saarijärvi) såsom i Sv. biogr. lex. förmäles. D. 27 okt. nämnes åter Fahlander med utmärkelse vid Wirta bro, der han var Sandels' närmaste man och mottog hans befallning att låta truppperna utrycka mot de anstormande ryssarna, hvarvid Uleåborgarne kastade dem tillbaka från det venstra batteriet (från finnarnes ståndpunkt räknadt). Fahlander mottog befälet öfver brigaden, då Sandels reste till Stockholm, adlades under namnet Edelstam d. 19 febr. 1809; utkämpade några mindre strider på svensk botten, t. ex. vid Hörnefors d. 2 juli, blef R. S. O. st. k. 2:dra klass, d. 3 juli s. år samt d. 6 maj 1811 t. f. och d. 28 nov. s. år ordinarie landshöfding öfver Westerbottens län. Ehuru mera vuxen denna plats, än de flesta, som från krigsyrket öfverflyttats till en sådan, fann han sig, ytterst samvetsgrann och något dyster till lynnet som han var, ej rätt väl dervid, kanske äfven af missbelåtenhet, att icke under de för svenska vapnen ärofulla åren 1813 och 1814 användas på ett fält, der han så mycket utmärkt sig. Farhåga, att i händelse af hans frånfälle hans familj ej skulle återfå den för landshöfdingeposten erlagda ackordsumma, som medtagit hans penningetillgångar, påskyndade hans afskedstagande d. 14 okt. 1817, hvarefter han i landtlifvets lugn på en inköpt lägenhet i Burträsk socken egnade sig åt sina barns bildning och åt landtbruk. Han var en öm make, god far och husbonde. Ett slaganfall bortryckte honom hastigt d. 14 aug. 1825, saknad af maka, Carol. Agata Holmström, öfverstlöjtnantsdotter från Skellefteå, gift 1793, samt 4 söner och 4 döttrar.

Fieandt. Otto Henr. v. (»Otto v. Fieandt») föddes d. 26 sept. 1762. Fadren var löjtnanten

vid Savolaks regemente Magnus Fredrik v. Fieandt (en son till den utmärkte karolin, som genom sitt utomordentliga mod och förslagenhet samt sin skiftesrika lefnad förvärfvade sig sjelf ett ärofullt namn och sina efterkommande 10 år efter sin hjeltedöd vid Willmanstrand adelskap) och modren Sigr. Regina Furumark. O. v. Fieandt antogs i krigstjenst 1769, fick sin första officersfullmakt d. 21 januari 1778, blef stabsadjutant hos generallöjtnant v. Platen 1788 och hos generallöjtnant, grefve Hamilton 1789 under kriget mot Ryssland; kapten vid Tavasthus regemente d. 2 sept. s. år, kapten vid Björneborgs regemente och kapten vid Rautalampi bataljon (rangrullan 1796) major vid densamma d. 30 juli 1796, R. S. O. 1799, finns i rangrullan 1806 och i handlingar i senatsarkivet 1807 upptagen såsom major vid Tavasthus läns liniereregemente med kaptens-indelning och lön. Under kriget 1808 nämnes Fieandt redan i februari; detacherad under uppehållet i Brahestad och Kalajoki på vägen genom Perho tog han der ett ryskt magasin, och fångar d. 8 juni, samt några dagar senare i Saarijärvi två transporter, (Vegesack upptar honom orätt äfven vid Lappo d. 14 juli). Fieandt hade låtit göra ett anfall från Lintulaks mot Möttönen (rättare Isomöttölä) i Karstula kapell, men anfölls sjelf dagen derpå d. 2 juli i Lintulaks, derifrån vägen på ena sidan går öfver Lappo åt Wasa och Nykarleby, på den andra åt Gamla Karleby öfver Perho. Fieandt måste draga sig tillbaka mot Perho. D. 11 juli anfölls Fieandt vid Kokonsaari, försvarade sig åter tappert, men måste retirera till Dunckars bro, der förstärkning under Essen ankom. Ryske anföraren härstädes Jankowitsch drog sig tillbaka några dagar senare, och afträdde befälet åt Wlastoff. Fieandt följde efter och intog ställningen sydligare än hittills, nemligen vid Karstula med förtruppen framskjuten till Kalmari, en ort, minnesvärd i Runebergs eget

lif, emedan han der såsom konditionerande student inhemtat sin kännedom om Saarijärvi och en stor del af sin djupa uppfattning af finskt land och folk. I Karstula inträffade d. 11 aug. Fieandts besjungna strid. Han kallas nu redan öfverstlöjtnant, följde på den slutliga reträtten med armén, stridde tappert d. 21 febr. 1809 vid Sangis gästgifvaregård i Kaliks och fick öfverste-afsked ur svensk tjenst 1810, hvarefter han qvarstadnade i Finland och dog d. 15 sept. 1823 på Kananoja i Wiborgs socken. För teckningen af hans karakter och lynne behöfves knappt annat än hänvisa till Runeberg. Dock må anföras yttranden af samtida krigare, hvilka på sitt kärfva språk kallade honom "galen"; en samtida dagboksanteckning under kriget, hvilken ogillar hans sätt att taga krigsförnödenheter och skrifva räkningar; samt berättelser (1861) af en 84-årig bonde med goda kropps- och fulla själskrafter, ett vittne till krigshändelserna, och som flera gånger sammanträffat med "Fiiankki" vid Lintulaks. Han hade visserligen undsluppit stryk af honom, men menade att det icke var ondt om sådant från den handen, om icke allt var i lag eller man ej kunde tala som sig borde.

Fieandt var gift 1) d. 12 juli 1791 med friherrinnan Mar. Rehbinder, död 1800 i Rautalampi, häradshöfdingedotter, och 2) med en aflägsen slägtinge till henne, friherrinnan Ulr. Marg. Rehbinder, dotter till kreisrichter Rehbinder till Waimel.

Fieandts fader omtalas (str. 5, v. 2) och hans farfar (str. 5, v. 4). Den förre, Magn. Fredr. v. Fieandt var född 1725, volontär vid öfverste Willebrands värfvade regemente 1740, furir vid Savolaks och Nyslotts regemente 1741, fänrik vid Savolaks regemente 1755, löjtnant derstädes, gift 1758, död 1808.

Farfadren, Joh. Henr. Fieandt, f. 1683 i Estland, ryttare vid Tiesenhausens kavalleri 1700 (dennes fader, löjtnant, synes då tjenat vid samma korps); deltog i slaget vid Narva och öfvergången af Düna 1701, träffningen vid Systerbäck 1702, blef underofficer samt mönsterskrifvare derstädes 1703; (eller) bivistade träffningen vid Kyrölä 1706, blef qvartermästare s. å.; var med i fälttåget vid Newaströmmen och slaget vid Kalampa 1708; gjorde följande års fälttåg i Ingermanland och Finland. Regementet bivistade belägringen af Wiborg, blef der fånget 1710; Fieandt blef s. å. löjtnant vid Savolaks och Nyslotts regemente till fot; gjorde expeditionen till Mohla d. 25 april 1711; kapten 1712, tillfångatogs i slaget vid Napue by i Storkyrö 1714, återkom flyende från Moskwa d. 15 mars 1715 till svenska hären; kommendant på Kajaneborg d. 17 okt. 1715, fången genom slottets kapitulation d. 24 febr. 1716, jemte fru och en tre veckor tidigare född son, som 1717 dog i Moskwa (?), hvarefter en dotter föddes (i Siberien?) s. å., hvilken medfördes, då Fieandt d. 18 febr. 1718 flydde jemte sin hustru ur fångenskapen ifrån Kasim, 93 verst på andra sidan Moskwa, gående till fots genom skogar, moras och snö; öfverkom till Sverige, bivistade fälttåget i Norrige, der han förstörde Stene-skans, maj s. å.; hade 1720 en skarp träffning med ryssarna vid Selånger i Westerbotten, der han blef sårad; nämnes 1729 major och disponerande Kuopio kompani; fick majors indelning 1733; dödskjuten d. 23 aug. 1741 i slaget vid Willmanstrand efter tapper strid. Fieandt var en utmärkt tapper och skicklig officer, hade bivistat 20 fälttåg, sedan han vid 17 års ålder kommit i krigstjenst och det just till det minnesvärda slaget vid Narva, samt i sin raskaste ungdoms- och mannaålder 20 år ständigt lefvat under vapen, i fångenskap och dödsfaror, troget kämpande för det svenska väldet och sitt nya finska fosterland äfven sedan

hans egna fäders land gått förloradt. Fieandt förmälde sig straxt efter återkomsten från sin första fångenskap, innan han blef kommendant på Kajana slott, med den unga enkan efter vapenbrodren, den 1714 fallne kaptenlöjtnanten vid Savolaks regemente, Fab. Joh. Schmiedefelt, Elisab. Sof. Tavaststjerna, häradshöfdingedotter, hvilken med sin förra man hade en dotter, som sett dagens ljus första gången det år, som fadren sett det den sista. Af det ofvan anförda ses att svåra tider fostra menniskor med stål i kropp och sinne. Hon öfverlefde ett halft år sin senare man, med hvilken hon haft 10 barn.

Otto v. Fieandts "yngre bror" (str. 29, v. 2) är den yngste af de 4 bröderna i krigstjenst, det näst yngsta af 12 barn: Georg Magn. v. Fieandt född d. 26 april 1777, i tjenst 1787, kadett i Haapaniemi, fänr. d. 31 juli 1796 vid Rautalampi bataljon, hvars chef äldste brodren var; ännu 1806 fänrik vid Tavasthus regemente med fältväbels lön; löjtnant i armén; löjtnant vid Tavasthus regemente före krigets början och hörde till den afdelning deraf, som följde med Otto Fieandt, sändes af denne bland annat, kort före striden vid Karstula, på omvägar att i ryggen på Wlastoff i Saarijärvi borttaga en till honom ämnad transport och var derunder nära att, sig ovetande, tillfångatagа Kamenskij, men vågade ej låta märka sig, innan uppdraget — transportens fångande — var verkställdt. Detta sistnämnda lyckades ock vid Naarijärvi-Möttölä. G. M. Fieandt återvände efter krigets slut till Finland, erhöll d. 5 juni 1810 kaptensafsked, förmälde sig med Charl. Adolfina Arvidsson, syster till den för fosterländska tänkesätt berömde kongl. svenske bibliotekarien Adolf Ivar Arvidsson, och dotter till den prost Arvidsson i Laukkas, som genom Kamenskijs högsinthet befriades från trakasserier för förbindelser med finska

armén dagen innan Kamenskij sjelf så lyckligt undslapp hans blifvande mågs händer. Fieandt dog d. 24 maj 1840 på Saksala i Padasjoki.

Flink (»von Törne» str. 18, v. 3). korporal vid v. Törnes trupp, d. v. s. Savolaks vargering.

Frantzila, på finska Franttila (»Fältmarskalken» str. 1. v. 1) såsom ett kapell under Siikajoki inrättadt 1671 och beläget vid medlersta loppet af Siikajoki elf, tätt intill södra sidan af den höjdsträckning, som skiljer nämnda elfs smala dal ifrån det vidsträckta lågland i norr, som upptar Limingoängsmarker, de dermed sammnhängande sumptrakterna inåt landet, Uleåelfs gebit och nedersta loppet af nordligare elfvar. I Frantzila delar sig den väg, som från Kuopio leder mot nordvestra kusten i en, som öfver Limingo går till Uleåborg, och en, som öfver Revolaks, der striden nyss stått, går til Siikajoki, hufvudarméns dåvarande ståndort. Frantzila utgjorde, som vi kunna finna, en vigtig ort för finnarna, för att ej kunna kringgås på venstra flygeln. Kapellanstjensten, som nu var ledig, hade för icke fulla två decennier innehafts af Porthans arbetsbroder, den om finsk litteratur förtjente samlaren af gåtor och sagor, magister Christfrid Ganander, den förste egentlige framställaren af finska mytologien.

Furumark, Joh. Henr. (»Fältmarskalken» str. 6, v. 1) är säkert den, som af Runeberg menas med "major Furumark," ty sagde grad innehade vid krigets början denne, den äldre af 2 i kriget deltagande bröder, begge med loford nämnda, hvaremot den 4 år yngre vid krigets början var löjtnant vid Savolaks lätta infanteriregemente och slutade sin krigarbana som major. Joh. Henr. Furumark var son till öfversten, R. S. O. Karl Henr. Furumark och Mar. Kr. Ehrenrooth, samt dotters sonson till den ryktbare arrendatorn af Karelen, major (?) Simon

Aflecht, och föddes d. 2 nov. 1770; antogs i krigstjenst vid Savolaks fältjägare 1782. Enligt anteckningar ur senatsarkivet befordrades d. 16 sept. 1783 kadetten (vid Haapaniemi krigsskola) af kgl. Savolaks regemente J. H. Furumark till extrafänrik vid Mäntyharju kompani af Savolaks fotjägare, var då 14 år och hade tjenat vid denna jägarkorps i 2 år och vid annat regemente i 3 år samt kallas minderårig; nämnes 1784 furir på extrastat vid Rantasalmi kompani af Savolaks jägarekorps, blef löjtnant (sekond-) d. 16 april 1789, uppgifves 1790 som sekondlöjtnant vid sekondmajorens kompani men "fången"; återkom från fångenskapen i Ryssland d. 29 okt. 1790; blef d. 29 sept. 1794 premierlöjtnant. Sedan stabskapten vid sekondmajorns kompani Konr. W. Weber blifvit befordrad till kapten vid Rantasalmi kompani d. 5 dec. 1796, befordrades samma dag till hans efterträdare löjtnanten vid kompaniet, Furumark, som d. 28 maj 1801 blef R. S. O., kapten med kompani d. 3 jan. 1804, och 1806 innehade kaptens lön; blef sekondmajor, allt vid samma regemente, d. 8 dec 1807. Under kriget 1808 deltog Furumark med utmärkelse i slaget vid Revolaks (nämnd i Klingspors förteckning på förtjenta officerare, som i rapporterna ej blifvit observerade), och d. 2 juli vid Lintulaks, der han troligen ej sårades (jfr Collin), öfverstlöjtnant i arméen d. 29 juli s. å.; sårad i högra armen vid Karstula d. 21 aug., af hvilken blessyr han väl led, då han omtalas som sjuk i Umeå ännu d. 31 okt. I mars 1809 påträffa vi Furumark åter i verksamhet. Vid underrättelsen om ryssarnes annalkande öfver Qvarken beordrades Furumark till befälhafvare öfver observationsstyrkan på Holmö. Sedan Furumarks fältvakt och en patrull blifvit tagna genom ryssarnas snabbhet, dristighet och försigtighet, såg han sig föranlåten att enligt ordres draga sig tillbaka till fasta landet och verkstälde återtåget med mycken

klokhet, skicklighet och käckhet d. 21 mars. I maj s. å. beordrades Furumark till Skellefteå, för att undanskaffa kronans förråder. Under hans befäl räddades också betydligt af öfverjägmästaren Klingstedt, innan Furumark kringrändes och måste kapitulera d. 15 maj i Yttervik. Öfverbefälhafvaren, friherre Wrede ursäktar kapitulationen, som af andra mycket klandras (jfr Montgomery II, s. 230—238), hvarföre följande, som grundar sig på ett förut icke offentliggjordt meddelande om händelsen af en närvarande officer, här torde kunna försvara sin plats. Om dess innehåll äfven andas ett tydligt missnöje öfver utgången, så kunna vi ändock t. o. m. deri se, att skulden ingalunda kastas på Furumarks vilja, fastmera på hans förmåga, som gick hand i hand med hans öppna och lugna lynne.

Furumark stod i Skellefteå med 500 man. Han var en fullkomlig kopia af general Cronstedt (grefven J. A.), under hvars närmaste befäl han nu stod, utom i det fall, att han aldrig yttrade sina tankar om hvad han borde och kunde göra; han gjorde ej heller mera än hvad hans erhållna ofullständiga ordres bokstafligen förestafvade, d. v. s. att han rätt och slätt var befälhafvare öfver den trupp, som kantonerade vid Skellefteå. En fältvakt hade han i yttersta gården vid stora vägen åt Kåge, en annan vid hemmanet å Boviksudden midt i en tät skog 1½ mil från hufvudpositionen vid kyrkan. Schuvaloffs avantgarde stod vid Storkåge en mil från Skellefteå; dagligen ankommo ryska parlamentärer utan hinder till förpostchefen med depescher och andraganden af ingen vigt, hvaraf man tydligen såg, att deras ändamål var att rekognoscera. Ändtligen förmåddes Furumark att låta anhålla dem vid fältvakten. Berättaren besökte förposterna, fann dem illa placerade och utan erforderliga instruktioner; Furumark tillät mycket trankilt honom att ge instruktioner och utställa fältvakterna. En parlamen-

tär anlände, och ville tala personligen med Cronstedt, som stod 15 mil sydligare. En officerare, som emot sin-, men enligt Brusins, önskan och med dennes smickrande ursäkt, att Furumark behöfde en erfaren officer vid sin sida, hitsändts, ville tillbakavisa honom, men parlamentären tilläts qvarstadna tre dagar, tills kurir hunnit återvända från Umeå med generalens tillstädjelse för honom att resa dit, säkert för att, åtminstone derjemte, rekognoscera. Tre dagar efter hans återkomst derifrån gaf Schuvaloff skriftligt tillkänna, att underhandlingarna nu upphörde och att han ville ge sina trupper en koncentrerad ställning. Förutnämnde officerare, hvilken vi vilja kalla B., gjorde Furumark uppmärksam på en 300 alnar lång bro, som borde sättas i sådant stånd, att den snart kunde förstöras, ty den bildade enda öfvergången nu, när isen på strömmen började brista. B. fick tillåtelse att göra det, men Furumark ansåg det ännu icke nödigt. D. 15 maj inlopp rapport från vakten vid Bovik, att fienden öfver hafsisen marscherade söderut. Furumark befallte indraga alla poster, ty snar reträtt var nödig; man skulle samlas vid kyrkan. I detsamma skedde anfall på alla punkter, så att en del af styrkan blef genast fången. Kapten Florus Toll gick ut med piketten och uppehöll fienden, tills de öfriga hunno under gevär och öfver bron, som nu under ryssarnas kartesch- och jägareld blott till någon del kunde förstöras. Artilleri och kavalleri trängde på. Ryssarnas jägare och lätta infanteri sprungo öfver den flytande isen och attackerade djerft, slogos hastigt tillbaka, men oroade ständigt arrièregardet. Under ihållande tiraljöreld retirerade svenska styrkan $1\frac{3}{4}$ mil. En dragon anlände rapporterande, att kossacker arreterat trossen, som hade $\frac{1}{4}$ mils försprång. Furumark trodde på grund häraf, att ryska styrkan på södra sidan utgjordes endast af ett litet antal kossacker, och sände B. med 30 dragoner för att hjelpa tros-

sen åter i rörelse. Efter ½ mils ridt kom en af generalen Alexejeffs adjutanter med en trumpetare uppfordrande finnarna att gifva sig, ty de voro afskurna af 4000 man. Svaret blef nekande; B. begärde att få tala med Alexejeff, hvilket först afslogs, men då B. förklarade adjutanten för krigsfånge, gaf denne med sig, vände om, lät trumpeta och vid ankomsten till ryssarnas förtrupper här bakom den svenska positionen ropade han efter general Alexejeff, som jemte flera stabsofficerare: generalmajor Tutschkoff d. y., furst Simbirskij, öfverste Karpenkoff o. a. framkommo. B. svarade på tillfrågan, att finnarna skulle slå sig igenom; Alexejeff förklarade det vara omöjligt, ty han hade här 4000 man, Schuvaloff i eftertruppen 3000, de voro således kringrända af 10-dubbel styrka, ryssarna skulle ej skjuta förstat skottet, ty de ville ej utgjuta oskyldigt blod; finnarna behöfde ej vidare visa prof på tapperhet, det hade de förut gjort tillräckligt. Alexejeff lofvade billiga kapitulationsvilkor. Furumark anlände emedlertid och stod med sitt folk midtemot 2 ryska haubitzer utmed vägen. B. red till honom och tillstyrkte kapitulationen, hvilken afslutad bekräftades med handslag.

Emedlertid var Furumark fången, återvände till Finland och erhöll d. 20 nov. 1810 öfverste-afsked ur svensk tjenst med pension. Han blef förmyndare för sin stupade vapenbroders, Dunckers, son, hvars lilla förmögenhet han genom klok omtänksamhet förkofrade. Furumark lefde ogift å fädernegodset Sokkala i S:t Mickels socken samt slutade vid sin död, d. 10 dec. 1835, sin ätt.

Gripenberg, Hans Henr., (»Adlercreutz» str. 7, v. 3) ättling af en familj, adlad i Finland och genom sina flesta medlemmar representerad der. Den har ock under tidernas lopp utmärkt sig icke allenast genom flera i intellektuelt och moraliskt af-

seende dugliga telningar, utan ock genom kroppslig storhet och uthållighet: hög vext, lång lifstid, barnrikedom. Stamfadren hade 22 barn i 3 giften, Hans Henriks fader 17 i 2, deribland 13 af det förra, hvartill H. H. Gripenberg hörde. Han föddes d. 14 april 1754 af föräldrarna: öfverstlöjtnanten vid Björneborgs regemente R. S. O. Carl Joh. Gripenberg och Eva Gust. Silfversvan, kom i krigstjenst 1762 (troligen vid Tavasthus regemente, emedan han sedermera finnes vid detsamma), blef fänrik d. 8 nov. 1765, löjtnant d. 22 sept. 1779, kapten 1782, major d. 3 april 1788; utmärkte sig serdeles d. 17 maj 1789 vid Ruskiala kyrkoby, utnämndes derför till öfverstlöjtnant d. 21 maj o. R. S. O. d. 2 juni s. å.; öfverste d. 30 aug. 1794 och förekommer åtminstone redan i början af 1796 som chef för Tavasthus regemente, i hvilken egenskap han (1806 åtnjutande öfverstelön) också synes 1807 och väl först under generallöjtnant Klercker vid fälttågets början 1808 fick befälet öfver 3:dje brigaden. Han berömmes redan före denna tid för sin sanningskärlek, välvilja och redbarhet, hvarigenom han tyckes vunnit aktning och tillgifvenhet af alla, utom af generalguvernören i Finland grefve Klingspor, för hvilken hans sätt icke var nog hofmannalikt. Vid Tavasthus yrkade Gripenberg jemte Klercker på drabbning. D. 1 april 1808 hade Gripenberg en liten affär med ryska förtruppen, som trängde på, då Gripenbergs tåg uppehölls derigenom, att en kanonlavett råkat i olag. Detta skedde, der vintervägen ifrån Sundby gästgifvargård förbi Pedersöre kyrka och öfver Jakobsstad leder till Abbors och Gamla Karleby. Vid denna tid plogades icke stora landsvägen från Sundby öfver Lepplaks till Abbors. Den käcke Kulneff drefs tillbaka; men obetydlig torde affären varit, då samma dag i Jakobsstad ½ mil ifrån stridsplatsen vistande krigare bestrida affärens verkliga tillvaro. D. 16 april, påsklördagen, vid

Wiirret och Pyhäjoki kämpade Gripenberg och under honom ännu Döbeln tappert, der det som hetast gällde. Det skall ock varit Gripenberg, som, ehuru äldre i tjensten än Adlercreutz, afstod sin prioritet och föreslog Adlercreutz till generaladjutant efter Löwenhjelms tillfångatagande. Den 18 april hade Nyländningar och Tavasthusare, hörande till Gripenbergs fördelning, stor förtjenst om segern, i synnerhet på venstra flygeln, likasom det påstås att Gripenbergs uppmaning bestämt Adlercreutz, att här vid Siikajoki göra kraftigt motstånd. Gripenberg blef R. S. O. stora kors d. 28 april och generalmajor d. 29 juni. Vid Lappo detacherades Gripenberg först mot Alapää ytterst på högra flygeln; men sedan upplysning vunnits, att fiender ej funnos här, understödde han Döbelns anfall på byn. D. 17 aug. sändes Gripenberg till venster om Sarvikka åt Alatöysä, till följd hvaraf ryssarna lemnade sin position vid Alavo kyrka, och drogo sig litet tillbaka. Gripenbergs fördelning hörde senare samma dag för det mesta till hjelpskaran. Försvaret vid Ruona var ordnadt af Gripenberg, som äfven hedrade sig vid Salmi. Efter Adlercreutz' och Sandels' afresa till Stockholm följande vinter erhöll Gripenberg befälet öfver den s. k. 1:sta fördelningen med station i Norrbotten. Läget var kritiskt, då stilleståndet uppsades af ryssarna och konventionen i Seivis i Kaliks d. 25 mars 1809 blef en nödvändighet; åtminstone är det utredt genom professor Fr. Cygnæi skrift om Gripenbergs äreräddning (införd i h. 1 af den förstnämndes Afhandlingar i populära ämnen), att skulden ingalunda drabbar den redbare, rättrådige, menniskoälskande Gripenberg, utan snarare hans generaladjutant Palmfelt, som var i stånd att bedrifva underhandlingen så, att den blef mer eller mindre fremmande för Gripenberg. Men motgången fordrade offer; det var beqvämast att skylla på förräderi, och Gripenberg utsågs till före-

målet för en förföljelse som, sedan den måste öfverge hans person, länge följde hans minne. Man anser orsaken till densamma äfven vara den, att han ej var väl anskrifven hos Klingspor och Adlercreutz. Gripenberg förbjöds af Kejsar Alexander att inställa sig inför den krigsrätt i Sverige, som Gripenberg sjelf begärt för att upplysa förhållandet, hvilket af domstolen förklarades "icke tillfyllest vara utredt." Gripenberg tog afsked 1812, öfverreste till Stockholm och dog der d. 25 okt. 1813; han bodde eljest på Woipala i Sääksmäki och var gift d. 29 aug. 1780 med Hedv. Lov. Jansson, lagmansdotter, samt hade haft 10 barn. Till sitt yttre var han en smärt, högrest, manlig figur, med humanitetens stämpel på sitt änne. Tillgängliga porträtter af Gripenberg äro afbildningar af en hans dotterson, hvilken, i synnerhet hunnen öfver medelåldern, skall ha serdeles likhet af morfadren vid den tid han blifvit för oss minnesvärd.

Grönhagen, Joh. Adolf, („Döbeln vid Juthas" str. 9, v. 9) sonson till den, som i Sverige af denna familj adlades, och son till Fredr. G., kapten, och Hilgard Elisab. Eneskóld, kaptensdotter, var född d. 4 sept. 1753; blef (enligt finska riddarhusets genealogier volontär vid Björneborgs regemente d. 4 jan. 1770; furir med indelning d. 14 mars 1774; sergeant d. 12 aug. 1775; s. å. d. 15 nov. fänrik; löjtnant d. 30 juni 1787; deltog under kriget mot Ryssland 1788—90 i striderna vid Porrassalmi d. 13 och 19 juni 1789, vid Kilppakoski d. 21 juni och vid Parkkumäki d. 21 juli s. å., samt blef vid Porrassalmi blesserad i ansigtet; kapten i armén d. 23 aug. 1790; kapten i regementet, der han hade lifkompaniet af rusthållsbataljon d. 8 sept. 1794; R. S. O. d. 16 nov. 1799; bivistade kampanjen i Pommern 1807, i Finland 1808; major d. 1 mars s. å., under kriget befälhafvare för öfverstlöjtnantens

bataljon och nämnd i rapporterna för slagen vid Lappo, vid Kauhajoki d. 10 och vid Nummijärvi d. 28 aug. Vid det första stället deltog han i spetsen för sin Björneborgska bataljon i stormandet af byn; vid det andra anföll han fiendens venstra flygel "med eftertryck" (enligt v. Döbelns rapport); på det tredje befalldes han rycka öfver bäcken, som befästade finnarnas linie, att omringa ryssarnas högra flygel, hvilket verkstäldes med framgång af hans kaptener v. Konow och v. Kothen. Befordrad till öfverstlöjtnant i armén d. 10 okt. s. å.; vid återtåget åt norden gick hans bataljon till Lappo och derifrån under öfverstlöjtnant Reuterskiölds befäl genom Härmä, der den ansattes af fienden, till Juthas och Nykarleby, derifrån Reuterskiöld förde truppen samma dag om morgonen, som striden vid Juthas sednare stod. Grönhagen erhöll efter krigets slut på begäran afsked med pension d. 8 maj 1810, samt bodde på Tiianen boställe af Tupurla by i Mouhijärvi socken, der han afled d. 25 juli 1826. Han var gift sedan 1790 med Hedvika Walburg Lindblad, död på Turijoki i Orihvesi socken. Grönhagen var lång, af ett icke fördelaktigt utseende, lugn och torr så, att man sällan såg honom le. I tjensten var han väl trankil och ordentlig, men nog sträng, så att soldaterna ej voro rätt belåtna med honom. Så omtalas, att, då en gång öfverstlöjtnant Stjernvall mönstrade hans kompani, gick exercisen illa, hvarför fänriken Spåre begärde och fick tillåtelse att kommendera kompaniet vid straxt förnyad exercis, till hvilken han förut genom föreställningar förmådde manskapet göra sitt bästa. Det lyckades. Man ville söka orsaken till missnöjet deri, att hans sedermera hustru, en skicklig hushållsqvinna, som genom ekonomins handhafvande t. o. m. betalt sin mans skulder, nog strängt hållit soldaterna till dagsverken o. a., som för kompanichefen var inkomstgifvande. Hon kallades af dem "Musta-Wappu" (svarta Walborg; hon var mörklätt).

(I senatsarkivets handl. för den upplösta finska militären förekomma några uppgifter om Grönhagen, hvilka afvika från dem i genealogien å riddarhuset. Så säges han blifvit volontär d. 11 januari 1771, furir d. 21 juni 1773, kallas såsom "stabs-fänrik-löjtnant" sergeant vid "primier majorens compagnie" af Björneborgs läns infanteri-regemente 1788, hade d. 15 dec. 1790 fått löjtnants lön vid Kyrö kompani af samma regemente och innehaft den ännu 1793 och 1794.)

Gustaf III, konungen, (»Hurtig» str. 2, v, 1; »Lotta Svärd» str. 6, v. 3; »Munter» str. 10, v. 6; »Adlercreutz» str. 6, v. 3).

Gustafs land, (»Soldatgossen» str. 5, v. 3) Gustaf III:s land, Finland, Sverige.

Gustaf Adolf, (»Konungen» str. 1, v. 1; »Fältmarskalken» str. 6, v. 2), som i synnerhet för sina åtgöranden i finska kriget numera så strängt bedömmes och skarpt tadlas, åtnjöt under detsamma och ännu senare, åtminstone hos den stora mängden i Finland, kärlek och tillgifvenhet. Man må skylla det på dess bristande insigt serdeles vid den tiden, men med kanske större skäl: på finnens vördnad och trohet mot sin öfverhet samt hans auktoritetstro. Så vet förf., att en riksdagsman från 1800, som kanske oftast i södra Finlands städer vid den tiden upplåtit sitt hus till furstliga personers qvarter, en man, som hos Gustaf III undanbedt sig titeln af kommerseråd och afböjt anbudet af Vasa-orden med förklaring, att han skulle blygas att likt en påfogel, visa sig bland sina ståndsbröder, men af kejsar Alexander I utan förfrågan fått komerserådstiteln sig tillagd, en man, som blott två gånger setts fälla tårar senare gången gjorde det, då underrättelsen om Gustaf IV Adolfs afsättning anlände till honom vid tiden af Borgå landtdags början 1809 och då den nya öfverhetens nåd lyste öfver honom. Den förra

gången fällde han tårar, då Sveaborgs nycklar efter kapitulationen hemtades till den i hans hus inqvarterade ryske öfverbefälhafvaren.

Gyllenbögel, Anders, (»Döbeln vid Juthas» str. 17, v. 4) af en ursprungligen finsk familj, var son till kaptenen vid Björneborgs regemente och R. S. O. Joh. Gust. Gyllenbögel (hvilken haft 9 barn lika som hans fader) och Anna Cath. Mathiesen, handlandedotter från Helsingfors, samt föddes d. 28 nov. 1770; blef inskrifven som volontär vid Björneborgs regemente d. 30 juni 1775, korpral d. 3 juli 1783, fänrik d. 14 dec. 1785, kommenderad såsom befälhafvare vid Rikala slussbyggnad 1787, samt 1788 med regementets vargering (reserv) på Sveaborg, bivistade 1789 och 1790 kriget mot Ryssland och deltog då i träffningarna vid Porrassalmi d. 19 och Kilppula eller Kilppakoski d. 21 juni samt Laitasilta d. 9 okt. 1789; löjtnant i armén d. 23 okt. 1790, erhöll d. 26 okt. 1796 sekund-adjutantslön vid sagde regemente; blef löjtnant d. 20 dec. 1804 och s. d. kapten i armén; biträdde 1804, 05, 06 i egenskap af adjutant generalmajor J. F. Aminoff under dennes förrättningar som general-mönsterherre öfver finska armén; kommenderad till befälhafvare vid kanalarbetet i Kumo 1807, deltog i finska kriget 1808, afsändes s. å. d. 4 juli som kurir till konungen, erhöll d. 19 juli befälet öfver den s. k. finska vargeringsbataljonen på Åland och anbefalldes d. 21 s. månad att derjemte taga befäl öfver den då sammandragna finska frivilliga bataljonen, med hvilka 2 bataljoner, något inöfvade på Åland, han afseglade derifrån och d. 30 juli landsteg vid Kaskö; R. S. O. s. dag; fick derefter ytterligare befäl öfver 2 landtvärnsbataljoner, 100 man af Jemtlands och 50 man af Österbottens regemente. I spetsen för denna korps uthärdade han tappert derpå följande heta strider, segrade vid Pielaks (Pielahti = pieni lahti, smal vik)

och Tjöck (Tiukka), begge gästgifvarebyar nära Kristinestad, d. 10 och 11 aug.; intog Kristinestad och senare Lappfjärds kyrkoby straxt efter det den vid Kauhajoki d. 10 aug. slagna ryska truppen tågat undan öfver bron vid byn, hvarigenom förbindelse knöts med Döbelns brigad och Gyllenbögels Björneborgska vapenbröder, med hvilka han sedan opererade, deltagande i slaget här d. 29 aug., i skärmytslingarna i Kauhajoki d. 2, 3 och 4 sept., samt affären vid Juthas d. 13 s. månad; kommenderade d. 22 sept. arrièregardet under reträtten från Kronoby till Gamlakarleby och utstod derunder en flera timmars häftig strid. Gyllenbögel blef d. 21 okt. major i armén och öfveradjutant hos konungen, erhöll d. 19 juni 1810 på begäran afsked ur svensk tjenst med öfverstlöjtnants grad och bodde på sin egendom Ytterö vid Björneborg (förut tillhörig den af Runeberg nämnde "fänrik Blumes" föräldrar), samt dog i Åbo d. 25 sept. 1852, tre veckor senare än hans andra hustru, med hvilken han haft 12 barn. — Gyllenbögel var mycket stor till vexten och af ett ansenligt yttre. Hans själsförmögenheter ansågos ej öfverstiga det vanliga måttet, hvaremot han genom stolthet och häftigt lynne föreföll nog anspråksfull. Så utmanade han en socknebo (kapten Lebell), derföre att han, sedan Gyllenbögel blifvit rik kallat honom "Plåt Anders," (i analogi med Plåtmickel, en förut känd rik man, Mikael Heinzius i östra Finland), några andra drag att förtiga. Han innehade ett löjtnantsboställe i Tyrvis socken och var första gången gift med Joh. Elisab. Stengrund, apotekaredotter från Björneborg, med hvilken han hade ett barn, och andra gången med Sof. Elisab. v. Konow (småkusinsdotter till den besjungne v. Konow) och dotter till majoren Gust. Ad. v. Konow och hans första, sedermera frånskiljda och med den famöse fältmarskalken Klingspor omgifta, hustru Hedv. Ulr. v. Willebrand.

Hattelmala, (»Fänrikens marknadsminne» str. 14, v. 2) en ås nära till Tavasthus åt sydost. Den utgör der den högsta, smala kammen af den höjdsträckning, som vid åsarnas fyrgrening i Hausjärvi af Janakkala skjuter genom denna och Våno (Vanaja) socknar nordligt, den s. k. Satakunta-åsen i dess fortsättning genom Kangasala och Pälkäne till möte. Hattelmala- (stundom förkortadt kallad Hattelmaa-) åsen bildar södra dammen för de ifrån sydost kommande, på norra sidan om Tavasthus framrinnande tillflödena till det s. k. sydvestra eller Kumo-elfs vattensystem och skänker ifrån sin högsta, skoglösa del, hvaröfver stora landsvägen mellan Helsingfors och Tavasthus leder, en vidsträckt utsigt.

Heideman, (»Adlercreutz» str. 11, v. 2) är endera af två bröder, antingen den äldre Georg Gillis Heideman eller den yngre Karl Reinhold Heideman. De voro söner till öfverjägmästaren Karl Fredr. Heideman, som bodde på Pilkama i Finland, der ock begge sönerna föddes, och hans fru Ester Mar. Nohrström, brukspatronsdotter, som nådde en ålder af 88 år. För säkerhets skull må vi intaga uppgifter om begge. G. G. Heideman var född d. 23 sept. 1787, blef sergeant vid finska artilleriet 1804, underlöjtnant vid Nylands jägare 1805 (enligt Anrep, men finnes ej upptagen i rangrullan af 1806), var med i kriget i Finland 1808 och i Westerbotten 1809, skall hafva bivistat affärerna vid Okerois, Ypperi och Siikajoki, der han fått två lindriga blessyrer; vid Nykarleby, der han enligt Adlercreutz' yttrande skall väl utfört attacken mot fiendens fältvakt, vidare vid Lappo, Alavo och Virdois och rekommenderades af Palmfelt hos Klingspor för välförhållande i sistnämnde "träffning;" ytterligare vid Ruona, Salmi och Kronoby m. fl. samt Elimä och Artsjö, dessa två först nu uppräknade, ehuru hörande till de allraförsta striderna. (Dessa

uppgifter finnas hos Collin, troligen grundande sig på den citerade nekrologen i posttidningen 1856 n:o 60; ty Collins öfriga källor, Anrep och Montgomery, gifva föga anledning till hans uppgifter, och förmodligen ej heller den af mig icke begagnade Kröningssvärdska matrikeln.) Det synes högst tvifvelaktigt att G. G. Heideman är den Heideman, som Adlercreutz i sin rapport af d. 30 juni från Nykarleby omtalar såsom utmärkt vid Okerois, Ypperi och Siikajoki, först, emedan G. G. Heideman ej var fänrik, utan underlöjtnant (vid ingen af de 4 finska jägarekorpserna funnos fänrikar; men om också underlöjtnantsgraden vid dem närmast motsvarade fänriksgraden vid andra korpser, så är detta misstag hos Adlercreutz föga tänkbart), och sagde rapport icke kan strida emot den förteckning, hvilken ingafs till konungen af Klingspor öfver officerare, som utmärkt sig till d. 30 juni 1808 och ej blifvit observerade i rapporterna, hvilken icke upptar underlöjtnant, utan fänrik Heideman och denne såsom fänrik vid Tavasthus regemente, men af Nylands jägare deremot upptar alldeles ingen, samt det dessutom heter just om denne fänrik vid Tavasthus regemente, att han "bivistat affärerne vid Okerois, Ypperi och Siikajoki, samt vid alla tillfällen ådagalagt rådighet och mod" (Vegesack, Etthundrade år s. 99). Dessutom voro veterligen inga nyländningar, utan tavasthusare med vid Okerois, vid (Elimä?) Käkölä och Artsjö (Salmela), ej heller Nylandsjägare. Vid Nykarleby d. 24 juni vet man ej heller af desamme eller underlöjtnant Heideman, som skulle attackerat fältvakten; utan var det en del af Tavasthus reg., samt löjtnant Gottsman (tjenande vid detsamma) och fänrik Heideman (den förre äfven nämnd i Klingspors förteckning, jfr Vegesack ss. 82, 99), som gjorde detta. Väl upptas i ett tillägg hos Vegesack (s. 192) löjtnant, icke underlöjtnant Heideman, såsom utmärkt i Siikajoki-striden, men detta sker i

en omgifning, der ingen officer af Nylands jägare, men väl af Tavasthus regemente ingår, likasom Runeberg sjelf nämner Heideman i sådant sällskap. Vegesack upptar vidare (s. 88) löjtnant Heideman vid "Hidais" pass, (Virdois) d. 21 aug., der en åboländsk och tavastländsk befälhafvare nämnes, och officerarenamn både från Tavasthus regemente och Nylands jägare. Att de förtjenster, Collin tillskrifver G. G. Heideman på flera ställen sannolikare tillkomma yngre brodren, C. R. Heideman, framgår af ofvanstående. Vid Lappo gjorde sig Tavasthusarne mer kända än Nyländningarna; vid Alavo, Ruona, Salmi finner man namn äfven burna af nyländska officerare jemte samma af tavastländska. Förf. vill för ingen del bestrida G. G. Heideman äran af en duglig militär, men anser blott, att Collin kommit att öfverföra åtskilliga af yngre brodrens dater på den äldre och derföre utelemnat den förre, som säkert hade den lyckan att tidigare och oftare få deltaga i 1808 års bardalekar. Han fick ock guldmedaljen för tapperhet i fält redan sagde år, då den äldre brodren erhöll den först i okt. 1809, hvilket icke gerna kunnat vara händelsen, om rapporternas loford gällt honom. Deremot har under de senare skiftena äldre brodren haft lyckan att i yttre utmärkelser gå förbi den yngre; men för den, som ej närmare känt personerna, utan måst dömma endast på grund af jemförda källor, synes den yngre böra vara den, som i sången "Adlercreutz" framhålles. G. G. Heideman befordrades 1810 till löjtnant i armén och Wendes artilleriregemente; blef kommenderad till kompaniofficer på Karlberg, der han tjenstgjorde omkring två år, under tiden till första löjtnant vid norra Skånska infanteriregementet 1811; kapten 1813; deltog under fälttåget i Tyskland i striderna vid Gross-Beeren, Dennewitz, Leipzig och Lübeck, belägringen af Friedricksort, Holstein, Kongsberg och Trögstad i Norrige 1814, R. S. O. 1818, förste major

1821, naturaliserad jemte sina bröder som svensk adel 1824, öfverstlöjtnant 1828 vid samma regemente; öfverste i armén 1833, öfverste och chef för Bohusläns regemente 1838, kommendör af S. O. 1850, innehafvare af Karl XIV Johans medalj 1855, död den 3 mars 1856 på Gräskärr vid Uddevalla, var ledamot af krigsvetenskapsakademien och sedan 1820 gift med Anna Beata Helena Runqvist, häradshöfdingsdotter. (Data, ej kritiken, mest ur Anrep och Collin.)

Karl Reinh. (v.) Heideman, en yngre broder, född (enligt flera handlingar i svenska landtförsvarsdepartementet och finska senatsarkivet d. 10 dec. 1786, ej) d. 9 januari 1790, kom i tjenst 1805 och blef fänrik vid Tavasthus regemente d. 4 maj samma år; nämnes 1806 sekund-adjutant vid samma regemente, uppbärande penninglön; fins dock lika litet som äldre brodren upptagen i rangrullan för 1806; nämnes 1807 såsom yngsta fänrik. Enligt redogörelsen här ofvan bör det vara denne, som utmärkte sig vid Okerois, Ypperi, Siikajoki, Nykarleby, Lappo, möjligen äfven vid Alavo, Wirdois, Ruona, Salmi, Kronoby, och jemväl denne, som nämnes af Runeberg, likasom han ock med säkerhet 1808 erhöll guldmedalj för tapperhet. Han blef fänrik vid Kronobergs regemente 1810; löjtnant i armén s. å., vid regementet 1812; kapten i armén 1814, vid regementet 1815; R. S. O. 1824; major s. å.; öfverstlöjtnant och förste major 1847; fick afsked 1849; "bär Karl XIV Johans medalj, har med tapperhet bivistat Finska kriget 1808 och 1809 samt kriget 1813 och 1814 i Tyskland" (Anrep 1860); gift 1818 med Eva Mar. Angerstein, majorsdotter. Långt efter det ofvanstående var nedskrifvet, har förf. haft tillfälle se tillägg af Collin till hans arbete, hvilka bekräfta det sagda. Enligt dem kunna ytterligare nämnas striden vid Wiirret, synnerlig ut-

märkelse vid Siikajoki och deltagande vid Kuortane. Kronoby nämnes ej. Heideman följde med till Kaliks, bivistade striderna vid Gross-Beeren, Dennewitz, Leipzig, eröfringen af ett danskt batteri 20 dec. 1813 vid Glückstadt och denna fästnings belägring, samt kriget i Norrige. Han lefver ännu (1862) på egendomen Ön i Kronobergs län.

Hertzen, Ernst Gust. von, (Svenska arméns rangrulla för 1796 kallar honom Gust. Ernst; — Fänrik Ståls sägner: »Fältmarsalken» str. 5, v. 5; »Adlercreutz» str. 9, v. 1) af en hvarken på svenska eller finska riddarhuset introducerad familj, var född den 2 januari i Kymmenegårdslän (1765, enl. rangrull. af 1806) 1766, ingick i krigstjenst 1779 som volontär vid sagde läns infanteribataljon; förare med lön d. 29 april 1786; fick sin första officersfullmakt (d. 26 april 1806?) 1789, hvilket år han d. 23 april konstitueradés till adjutant med sergeantslön; blef löjtnant med lön vid Nylands jägarebataljon d. 2 maj 1790; kapten i bataljonen d. 26 okt. 1796; transporterad till premierlöjtnants indelning d. 8 dec. 1797; major i armén d. 4 febr. 1802; transporterad till kaptens indelning d. 6 maj och R. S. O. d. 9 dec. allt s. å.; var 1806 kapten i bataljon, major i armén med kaptens indelning och lön. Orsaken till dessa befordringar upptäckas i följande. Hertzen bivistade i 1788 års krig Bamböle-affären; gjorde d. 10 juli 1789 rekognoscering från Walkiala till Kusanniemi; deltog i affären vid Kaipiais d. 15 s. m. och år; i den vid Ukkola d. 28 april 1790; vid Valkiala d. 29 s. m., samt derifrån rekognoscerat till Uttis och Mattila; varit med i striderna d. 10 maj vid Nappa och d. 19 s. m. vid Keltis baracker, samt från sistnämnda ställe gjort tre rekognosceringar som högste befälhafvare, allt 1790. Han upgges nu (i slutet af 1806) såsom $41\frac{1}{12}$ år gammal med $27\frac{8}{12}$ tjensteår, hvaraf det förra talet ej precis

slår in med den upprepade uppgiften om födelsetid, men väl med den i 1806 års tryckta rangrulla uppgifna: 1765. Hertzen deltog i 1807 års krig i Pommern, der han vid Kniperfront sårades d. 6 aug.; nämnes i 1808 års krig för striden vid Siikajoki med utmärkelse. Det var här, som han ifrån norra elfstranden med sina jägare stormade ned mot ryssarna, öfvergick elfven, genombröt fiendens midt, sedan andra brigaden, hittills utgörande eftertrupp, aflöstes af den första, som hunnen ett stycke norrom elfven, kommenderades tillbaka för att ersätta den 2:dra, hvilken verkställt motståndet på södra sidan. Den förra hade ej beqvämt att på den smala vägen mellan de höga drifvorna passera med kanoner och ammunitionsåkdon förbi 2:dra brigadens tross åter emot fienden. Till 1:sta brigaden hörde af Nyländska trupper en bataljon jägare under Hertzen, samt en sqvadron dragoner. Det var just denne v. Hertzen och icke en löjtnant af samma namn (Collins förmodan), om hvilken den af flera samtida bestyrkta anekdoten förtäljes, att han efter nedstigandet på isen, då en afdelning fiender marscherade mot honom ned på elfven, kommenderade sitt folk: "gevär på axel, gif akt att skratta!" hvarpå folket intog sin, såsom det tyckes, föga för defensiv beräknade ställning och bjöd ryssarna till välkomsthelsning ett ljudligt skallande gapskratt. Dessa, som troligen befarade sig hafva begått något stort, af dem sjelfva icke bemärkt, felsteg, retirerade skyndsamt upp på södra stranden. Händelsen berättas af andra med en variant i sista kommandoordet och deraf följande aktion, ur hvilken, ehuru lika komisk och mera häpnad väckande, ändock föga poetiskt stoff står att vinna, hvarföre den, som troligen blott i sistsagde form varit känd för skalden vid diktandet, ej kunnat upptas af honom. Ytterligare undersökning har bekräftat förf. i tron på den förra läseartens riktighet. — 1810 d. 4 maj blef Hertzen R. S. O. med stora korset och var

dessförinnan öfverstlöjtnant i armén, tog afsked ur svensk krigstjenst, återvände till sitt fädernesland, Finland, lefde der med öfversterang på Kungsböle boställe i Elimä socken af Nylands län och afled efter 1820, efterlemnande enka, som blef omgift med öfverstlöjtnant Toll i Lovisa, och 2 söner. Han omtalas såsom varande af medellängd, starkt byggd, rask och glad, på äldre dagar distrait, men äfven derunder framkallande munterhet. På senare åren kunde han ofta för en och samma person gång efter annan berätta samma historier ur sitt lif. En af dem var, att han en gång vid reträtt gick efterst i sin trupp, då en kula från ryssarna bortslet hans halsduksros. Hertzen lät icke bekomma sig, upptog rosen, visade den åt ryssarna, hotande med knuten näfve, och ett "jebitjfujumatj" (rysk pöbelsvordom). Vid tiden för det turkiska krig, som slöts med freden i Adrianopel, besökte v. Hertzen Petersburg och reste på uppvaktningar med kokarden på hatten vänd bakåt. I ett sällskap presenterades på skämt för den af sina krigiska planer upptagne gubben en yngre glad civil såsom en i krig "destingerad person." På Hertzens fråga, vid hvilken korps han tjenat, svarade denne: "vid flottans kavalleri," hvilket togs för fullt allvar, och mannen måste lofva taga anställning under Hertzen, som af kejsaren ville utverka sig medel att utrusta egen trupp och fartyg för att gå mot Turkiet.

(Militiärhandlingarna i finska senaten innehålla intet om v. Hertzen och Nylands jägare, men i svenska landtförsvarsdepartementets har förf. funnit ofvan anfördra bidrag till Hertzens meritförteckning före 1806.)

Hogland, (»Den döende krigaren» str. 2, v. 4) på finska Korkia-, eller Suurisaari. Det förra anger samma naturbeskaffenhet, som den svenska benämningen, det sednare öns relativa storlek i dessa trak-

ter. Den ligger söder ifrån Kymmene, till hvilken socken den ock räknas, långt ut i Finska viken i nejder, der den finska och svenska stammen mötts och kämpat om herraväldet, hvilket t. o. m. skönjes på kartan i det orterna bära namn, dels af svenskt, dels af finskt ursprung, eller också namn på begge språken. Hogland är i likhet med öfriga långt ut liggande öar bergigt, utsatt för hafsvindarna, sandigt och ofruktbart. Det har en båk, och dess invånares vigtigaste näringsfång utgöres af skeppslotsning, fiske och skälfångst. I dess närhet stod det första sjöslaget under 1788 års krig d. 17 juli emellan ryssarna och svenska örlogsflottan, som under dess storamiral, hertig Karl af Södermanland, utlupit från Karlskrona och här mötte en del af den ryska under befäl af amiral Greigh. Svenskarne angrepo med ungefär lika styrka, tillfogade ryssarna betydlig förlust, men sågo sig sjelfva nödsakade att för erhållna skador och brist på ammunition retirera under Sveaborgs kanoner. Båda parterna tillräknade sig segern, förlusterna voro ock nästan lika och striden i sina följder ingalunda afgörande.

Hurtig, Karl, (»von Törne» str. 18, v. 1) krigare vid Törnes trupp.

Hurtig, gamle (»Gamle Hurtig» str. 1, v. 2) soldat redan 1788, död vid Oravais.

Jan eller Janne (»von Törne» str. 29, v. 3; str. 30, v. 1) v. Törnes gamle dräng.

Imatra, (»Den Femte Juli» str. 5, v. 7) vattenfall, der Saima- eller sydöstra sjösystemets i Finland vattenmassor bryta sig väg genom den dam, som hindrar dem att utbreda sig längre mot söder, och som under namn af Saimas strandås bildar en länk mellan Karelska- och Savolakska åsarna. Imatra är beläget inom Wiborgs läns andel af Karelen, Ruokolaks socken, ungefär tre mil östligt från Saima-

kanals norra ändpunkt. Imatra är kollektivnamnet på de kolossala forsar, kanske hellre än egentliga fall, hvilka bildas af Vuoksen (Vuoksi), såsom elf hopträngd i smalare passager och störtande utför klippbranterna, men på öppnare ställen vidgande sig till fjärdar. Då Imatra här nämnes jemte andra för sin skönhet kända ställen, så förstås att detta äfven gäller det sjelft. Vacker är också redan strömmens (Vuoksens) början genom utsigten öfver Saima och åtskilliga af dess holmar, vacker dess fortsättning såsom en 268 fot bred, 7 famnar djup, under täcka björkar med småningom ökad hastighet framskyndande flod; och särskildt skön och storartad är dess öfvergång till forsar. Den första bland dessa är Tainion koski, äfven kallad lilla Imatra, af 375 fots medelbredd. Derefter följa två obetydliga strömställen (Korvat, egentligen öron) gemensamt benämnda Linnakoski. Vid Imatras stora fors störtar vattnet först ned öfver en 24—27 fot hög lodrät granitvägg. Strömfäran, som litet ofvanför är ända till 1140 fot bred, sammanpressas här mellan klippor till en bredd af blott 139 fot och vräkes nu under en sträcka af 1080 till 2950 fots längd som en lavin från en höjd af ända till 63 fot. Dånet höres på 6 versts afstånd. Skakningen i berget, som utgör stranden, är så kännbar, att man fruktar att nedstörta i svallet. Om timmer, som nedflötas, slungas med ändan mot bergväggen, klyfves det i små spjälor. När laxen nalkas fallet uppifrån, måste han öfverlemna sig åt hvirflarnas godtycke; uppför fallet lärer han ej komma. Jättegrytorna i bergen ha föranledt den förmodan, att strömmen förut gått på bergets ena sida, innan den bröt sig sin nuvarande bana. En af dessa urhålkningar var svarfvad genom spetsen af ett upprättstående stenblock; ett barn hade sökt krypa derigenom, men fastnat så, att stenen måste afhuggas, och blott hälften af det cylindriska hålet qvarstår. Fallet visar sig fördel-

aktigast från värdshuset vid Siitola by på venstra sidan. Namnet Imatra nyttjas ännu icke allmänt. Man hör äfven Imarton koski (fors), Imantran k., Imantehen k. Med Vuoksen (genit. af Vuoksi) koski menas alltid Imatra. Det starkaste rop höres icke öfver Imatra; men ett bref, veckladt kring en sten, kan kastas deröfver; ty bro finnes ej, ehuru säkra klippstränderna än äro, och fastän flodbredden är obetydlig (139 fot). S. k. Imatrastenar (ketrikiviä) uppsamlas här. De bestå hufvudsakligast af lerskiffer och ha vackra, rundade former. Man anser dem svarfvade af vattenhvirflarna. Dylika stenar skola annorstädes förekomma blott vid norra Ladogastranden, vid Pawlowsk söder om Petersburg samt i Norra Amerika. Nejderna längre fram utmed Wuoksen äro pittoreska. Nedför en brant backe gör den vidare dubbelfallet Kyyrö-Wallinkoski, hvars senare afdelning af några föredrages framför sjelfva Imatra. Af närmast följande är Rouhealankoski betydligast; dess stränder äro bevuxna med vilda äppel- och hasselträd samt ask. På en holme, Husun-saari, midt i strömfallet, hvilken i mannaminne blott af en enda man besökts, skola finnas åtskilliga tre famnar länga och breda rum till hälften under jorden, hvilkas väggar ännu bibehållit sig. Vuoksen är mycket nyckfull; vissa vintrar tillfryser den fjorton veckor, men kan vid inträffande töväder plötsligt åter gå upp. Den issörja, floden medhemtar, sammanfryser vid stark köld ögonblickligt. En gång, när en resande öfverflottades, infrös färjan midtpå strömmen; men innan kort blef isen så stark, att den resande under natten kunde öfver bräder hjelpas till strand, samt häst och fordon följande dag. Imatra är icke genom sin fallhöjd eller genom sin bredd, men genom sin vattenmassa det största vattenfall i Europa.

Jutas, (»Döbeln vid Jutas» str. 5, v. 3) skrifves på orten: Juthas, är en gästgifvaregård litet mer

än 3 verst sydligt från Nykarleby, der vägen delar sig i den, som leder åt Wasa och den åt Lappo. Namnet skall härledas af Juthe, ett slägtnamn i Nykarleby. Den väg, på hvilken ryssarna under Kosatschkoffski öfver Neder Härmä anlände för att afskära den vid Oravais stående finska stora arméu, skall datera sig från 1770-talet och är till minne häraf nära vägskillnaden upprest en några alnar hög, otuktad sten-parallelipiped med inhugget årtal 1777 (?), som allmogen tillskrifver prestmannen "Freta" (Joh. Freytag, kapellan härstädes, uppges † 1775). Striden egde rum omkring en verst ifrån gården åt Lappo-sidan, och är slagfältet åt venster (betraktadt ur finska truppernas ställning) begränsadt af Lapuaujoki (Nykarleby-elf), åt höger af stenbunden skogsmark, samt utgöres icke af en oafbruten slätt, utan af något lågt liggande åkrar och mest ängar åt höger, afbrutna af några små skogstäppor, och busksnår på litet högre oländigare mark. Döbeln mottog befälet på platsen efter Reuterskiöld, som tidigt på morgonen samma dag fått befallning att afgå norrut. Eeks och Furuhjelms bataljoner af Björneborgarne samt en del af Gyllenbögels friskara gjorde här det motstånd, som föranledde Kosatschkoffski att draga sig tillbaka. Döbeln, som dagen efter striden uppehöll sig på Forsbacka, ett litet stycke från staden, skall i den senare haft qvarter i ett par rum i öfra våningen af ett litet hus, nära torget åt sydost, som vid stadens brand natten mot d. 13 januari 1858 tillhörde sjökapten Wennerholm.

Kalix (»Fänrikens marknadsminne» str. 24, v. 4) heter på finska Kainuksen pitäjä, eller, emedan frågan här gäller Neder-Kalix, Ala-Kainuksen p. och är den socken, vestligt från Haaparanta, inom hvilken de genom konventionen af d. 25 mars 1809 mellan Gripenberg och Schuvaloff till ryssarna bortkapitulerade finska trupper för tillfället mest stodo.

Orten, der kapitulationen slöts, var Seivis, en by och gästgifvaregård i svenska Nedertorneå socken, en mil från gränsen mot Nederkaliks och anmärkningsvärd, såsom den första by vid strandvägen åt svenska sidan, der finska talas. Sangis, äfven känd genom krigshändelserna vid samma tid, är by och gästgifvaregård inom Nederkaliks (nära gränsen mot norra Torneå), der svenska språket vidtar. Det finska namnet Kainus antyder ej blott närheten af finnar, utan äfven finnarna som den tidigare befolkningen och ännu närmare: dennas härstamning af Kainulaiset.

Kamenski, N., (»Gamla Hurtig» str. 13, v. 5; »Kulneff» str. 9, v. 5), grefve, rysk generallöjtnant under kriget och en tid befälhafvare öfver hufvudarmén, var en rask, liflig, tilltagsen och snillrik befälhafvare, med mera politesse och förfining än de flesta af hans medbröder, när det skulle så vara. Derjemte en mycket galant herre.

Karstula (»Otto von Fieandt» str. 19, v. 4), kapell under Saarijärvi socken af norra Tavastland, ehuru befolkning och språk är mera savolaksiskt än tavastländskt. Orten är belägen på östra sidan af den ås, som utgör gräns mot södra Österbottens inre, högre belägna, men ändock fula nejder; och just här, ifrån trakten, der Fieandt kämpade mot Wlastoff, vidtager den egendomliga, högländta naturbeskaffenhet, utmärkt genom tätt löpande skogvexta åsar med smala dalar samt en och annan insjö, som karakteriserar denna del af landet, ett frostömhetens, torftighetens och enkelhetens hem, der barkbrödet ännu oftast, åtminstone till någon del, anlitas. Fieandt, som skulle skydda den litet bakom honom tvågrenade vägen (åt Lappo och åt Gamlakarleby), stod i Karstula kyrkoby, betäckt af ett sund tvärsöfver vägen, och af Pääjärvis vikar på

sidorna. Striden började efter traditionen i orten "Perttun sunnuntaina" kl. 5—6 om morgonen. Den nuvarande stora landsvägen, som 4 verst bakom finnarnas position tager af genom Humppi 3 gårdar, der nu gästgifveri finns 1 verst från vägskillnaden (förr i Karstula by), var förut en obetydlig byaväg, som öfver ett par små broar genare leder förbi finnarnas position, och för tillfället var obevakad (Danileffskis plankarta, men icke hans beskrifning, antyder motsatsen), så att ryssarna utmed denna hunno oroa de på e. m. retirerande finnarna på deras venstra flank, under hvilket återtåg en mängd af dem förströddes i skogarna, men följande dagar återkom. Reträtten gick förbi "Möttönen" (= Isomöttölä, 6 gårdar, ej att förvexla med Möttönen i södra Saarijärvi vid vägen till Jyväskylä, som heter Naarijärvi-Möttölä; ett tredje Möttölä ligger nordvestligt från Lintulaks vid vägen till Perrho), der, på Rantala mark på högra sidan af vägen vid bergets fot spår af ryssarnas batterier finnas, hvilka under stridens sista afdelning opererade mot finnarnas batterier på andra sidan om bron, belägna mer än 5 fjerdedels mil från Karstula. Ryska förtruppen förlades, efter finnarnas reträtt äfven härifrån, till Oikari hemman 3 verst från Möttölä, 8 verst från Lintulaks.

Kauhajoki (»Döbeln vid Juthas» str. 13, v. 9) kapell i sydligaste delen af Ilmola (Ilmajoki) socken, i framtiden bestämdt att utgöra eget pastorat, har sitt namn efter en af de fyra åar, som hopflytande inom detsamma bilda Ilmajoki eller öfra loppet af Kyrö-elf. Kauhajoki, beläget vid och omkring Maanselkä på Österbottens gräns mot Satakunta, är anmärkningsvärdt för de strider, som utkämpades vid dess kyrka och kyrkoby isynnerhet d. 2 och 10 aug. 1808, samt de rysligheter, som öfvergingo invånarne i anledning af några enskildas fiendtligheter mot ryssarna. Kauhajoki var en militäriskt vigtig punkt,

emedan der förenas vägen, som från Tammerforssidan leder öfver den nära 9 mil breda Tavastskogen eller mon, med vägen ifrån Lappfjärd och Kristinestad, samt med den ifrån Lappo öfver Ilmola. Kauhajokis åt norr öppna dal skyddas åt öster och söder af Maanselkäs ödsliga, höglända, skogvexta moar och kärr, åt vester af litet högländ skogsmark, vattendelare mot Östermarks och Lappfjärds vattendrag. Egentligen är det striden d. 10 aug., som är anmärkningsvärd, då Döbeln med Björneborgare och något Österbottningar tillbakadref ryssarna, som d. 2 aug. hade med öfverlägsen styrka förmått v. Otter att retirera från sagde plats till Kurikka. Striden räckte 8 timmar, utkämpad med kallblodighet och ordning. — En hemsk märkvärdighet har orten för de mord, ödeläggelser och plundringar, hvaraf den hemsöktes i synnerhet d. 15 och 16 juli, såsom en, förnämligast oskyldiga drabbande, hämnd för borttagandet af en rysk transport. En 1862 utkommen, af censuren i Finland först förbjuden skrift: "Kapina Kauhajoella, kertonut O. Blomstedt," upplyser derom vidlyftigare och rättar flera uppgifter i novellen "Mordnatten i Kauhajoki" af —s—n (J. A. von Essen).

Kauppila (»Sandels» str. 10, v. 3), gård vid Wirta i Iidensalmi, midt emot bron på finnarnas sida, antändes om aftonen af de retirerande ryssarna. Vid skenet af de flammande lågorna derifrån rangerade sig de våra på fältet till hvila, värmande sig vid eldarna. En veteran, då ung soldat, ogillar ännu sin af sjelfbevarelseinstinkten framkallade hårdhet, att jemte andra kamrater, tagande en vid hufvudet, en vid fötterna, undanlyfta från den värmande elden dit krupna blesserade fiender.

Kihlström, Anders Georg (»Adlercreutz» str. 11, v. 4) kallas i rangrullan 1796 orätt Anders Gust., var född 1762, kom i tjenst 1773, fick sin

första officersfullmagt d. 14 juli 1789, adjutant s. år, fick sin sista fullmagt 1790 (rangrulla 1806 och anteckningar ur senatsarkivet; enligt rangrullan 1796 åter d. 13 juli 1791) d. 13 juli som löjtnant; var 1807 löjtnant med fänriks indelning och lön vid Tavastehusläns infanteriregemente och Rautalampi kompani. Vid Siikajoki d. 18 april befalldes af Adlercreutz i stridens början löjtnant Kihlström vid sagde kompani och major Hertzen vid Nylands jägare att hastigt rycka öfver elfven, med häftighet anfalla och, om möjligt, intaga kyrkobyn för att genombryta fiendens medelpunkt, som försvagats genom dess försök att öfverflygla finnarnas venstra flygel. Kihlström hejdades ett ögonblick på ån, men lyckades i sällskap med brigadadjutanten Ramsay att med hurrarop drifva fienden undan och intaga dess ställning. Kihlström föll i denna strid dödskjuten, ett offer för sitt oförfärade mod.

Anders Georg Kihlström var måhända son till öfverstlöjtnanten och R. S. O. med kaptens indelning och lön vid kompanistaten af Tavasthus regemente. Henr. Kihlström född 1730, i tjenst 1746, fänrik d. 1 nov. 1761, löjtnant 1778, kapten 1783, (eller 1782) major d. 24 maj 1790, öfverstlöjtnant d. 28 juni 1802, i tjenst ännu 1807, nämnd för tapperhet vid Ruskiala 1789, hvarföre han blef R. S. O., samt vid Pirttimäki 1790; upptagen i 1808 års krigskalender, anmälde sig den af ålder skälfvande, nära 80-årige gubben hos generalitetet på Laukko till att följa med i kriget, men afstod på tillstyrkan från sin föresats, dock invändande, att han var van att se hvitögat på fienden; död 3 maj 1811 på Patala kaptensboställe i Jämsä. — Äfven må nämnas för framtida utredning en egare af samma krigarnamn vid samma regemente: Karl Kihlström, född 1765, i tjenst 1789, fick sista fullmagten (troligen till fänrik) s. å. d. 30 maj och var 1807 fänrik med förare-indelning och lön vid samma regemente.

Ingen förvexling underkastad med de 2 förr upptagna subaltern-officerarne torde Otto Kihlström vara: född 1770, befordrad från fältväbel vid premiermajorskompaniet vid Savolaks fotjägare till "fänrikslön" (senatsark.) vid Jokkas kompani d. 25 mars 1790; var då 19½ år gammal, hade tjent vid jägareregemente 1½ år samt vid annat regemente 1 år, var stabsfänrik vid Mäntyharju kompani 1793 och ännu 1797 (då han låg "sjuk i landet") samt 1799, blef d. 7 juni 1802 premierlöjtnant vid Nylands jägare, qvarstadnade i Finland efter kriget, erhöll kaptens afsked ur svensk tjenst, gift 1814. Troligen var också denne son till öfverstlöjtnant H. Kihlström.

Klercker, Karl Nathanaël (»Fänrikens marknadsminne» str. 16, v. 1) härstammande från en skottsk slägt, bosatt i Sverige i medlet af 1600-talet, var äldste son till prosten Pet. Reinh. Klerck i Kågeröd i Skåne och Anna Maria Grund, amiralitetskaptensdotter, samt född d. 1 nov. 1734, student i Lund 1748, der han först studerade för att bli prest; d. 2 sept. 1751 volontär vid fortifikationen; konduktör d. 19 okt. 1757; s. år till armén i Pommern; bivistade 1758 belägringen af Peenemünde skans, för utmärkelse hvarvid han s. år (1 april 1759) blef stabsadjutant hos fältmarskalken grefve Augustin Ehrensvärd, och bivistade såsom sådan striderna vid Anklam och Pasewalk; d. 10 nov. 1761 löjtnant vid arméns flotta, 1762 på sjökampanj; erhöll s. å. befallning att afrita kartor öfver finska skärgården och ordna finska eskaderns lotskontor, hvarmed på Sveaborg fortsattes till 1769; kapten 1771, (d. 18 sept. 1770) förestod varfskaptens tjenst och upptacklade 1772 de fartyg, som skulle understödja regementsförändringen 19—21 aug.; s. år d. 22 sept. R. S. O.; chef för ett volontärkompani d. 27 okt. 1773; major 30 juni 1775; premiermajor vid

flottans sjöartilleriregemente och öfverstelöjtnant i armén 17 febr. 1777; befälhafvare öfver södra finska rekognosceringen 15 juni 1779, 1780 d. 14 dec. äfven för den norra; adlad under namnet af Klercker; öfverstlöjtnants lön 26 jan. 1785; t. f. generalqvartermästare i Finland 1 sept. 1788; öfverste i armén d. 6 okt. 1788 för "mandom och rådighet" under fälttåget, åtföljde äfven 1789 konungen, förordnades till befälhafvare öfver Sveaborgs eskader s. år, utmärkte sig genom dess utrustning till 1790; d. 11 jan. 1791 kommendant på Sveaborg; befälhafvare 1791 för rekognosceringen af finska skärgården, betackad för det väl utförda arbetet 1805; bibehölls efter d. 30 sept. 1795 af hertigen-regenten såsom chef för rekognosceringsverket, generalmajor i armén d. 4 (2) nov. s. år; d. 4 april 1797 af konungen förordnad till kommendant på Sveaborg; deltog 1799 i gränsregleringen mot Ryssland; d. 16 nov. s. år kommendör S. O. Sedan faran af en engelsk eskaders kryssning var förbi, fick Klercker afsked från kommendantskapet d. 4 dec. 1801 och blef generalbefälhafvare i Finland under Klingspors frånvaro 1801 (1803—1807); kommendör S. O. stora kors 9 dec. 1802; efter åtskilliga förtroendeuppdrag generallöjtnant d. 15 maj 1805. Nyss tillfrisknad från en svår sjukdom och vid hög ålder vidtog Klercker likväl om vintern 1808 de åtgärder, som i det oväntadt öfverfallna landet skulle möjliggjort ett hårdnackadt, troligen segerrikt försvar, om icke Klingspor anländt till Tavasthus i det afgörande ögonblicket, aftonen innan bataljen skulle börjas, och oaktadt alla motföreställningar begagnat sina åtgärder för att konservera armé och land. Klercker var någon tid befälhafvare i Uleåborg och mönstrade i Kuopio-trakten (Toivola) Sandels'ska trupperna. Först sedan Klercker d. 7 sept. blifvit general af infanteri och Klingspor d. 29 afslutat vapenhvilan och afrest till

Stockholm, mottog Klercker, som dittills åtföljt generalitetet, öfverbefälet under förhållanden, då föga mera var att uträtta än att genom förnyade stillestånd (Olkijoki d. 19 nov., vidare förlängdt nästan oafbrutet till slutet af mars 1809) draga ut på tiden och rädda, hvad räddas kunde. Efter statshvälfningen 1809 öfverlemnades öfverbefälet åt Wrede och Klercker blef d. 29 juni friherre; general d. 7 sept. s. å.; d. 26 maj 1810 ordförande i krigshofrätten samt dog efter flera slaganfall i Stockholm d. 18 april 1817. — Klercker var sedan d. 10 april 1768 gift med Lov. Gust. Paqvalin, dotter till en assessor i Svea hofrätt, samt öfverlefdes af fyra barn ibland sju.

Klinga (»Molnets broder»), "den gamle knekten."

Klinga, Hans (»von Törne» str. 25, v. 2) säkert gammal krigare med samma poetiskt-historiska berättigande, som öfriga af underbefäl och manskap i Fänrik Ståls sägner nämnda.

Klingspor (»Konungen» str. 2, v. 5; »Fältmarskalken» str. 4, v. 3; »Fänrikens marknadsminne» str. 18, v. 3), den så beryktade "fältmarskalken," hette Wilh. Mauritz Klingspor, (ej blott Maur., som t. ex. rangrullorna af 1796 och 1806 uppgifva, ej heller blott Wilh., som Anrep upptar tillika med orätt födelseår s. 456, ehuru föregående s. har hvardera riktigt) och var född d. 7 dec. 1744 af föräldrarna: dåvarande kammarherren, sist vice presidenten och friherren Chr. Fredr. Klingspor och Anna Magd. Pauli, öfverjägmästaredotter. Slägten är såsom gammal adlig kommen från Franken till Liffland med svärdsbröderna och deltog genom sin liffländske stamfader vid korstågens slut i kriget mot Musulmännen och 1291 i stormningen af S:t Jean d'Acre. En ättelägg inkom till Sverige såsom page hos Cath. Jagellonica och från honom härstammar i 5:te led den här nämnde, som 1752

säges "kommit i tjenst," emedan han då blef korpral vid Westgötha kavalleri; förare vid Spens'ska infanteriregementet i Stralsund 1755; sekundlöjtnant vid regementet Royal Pologne (Suedois, Låstbom) i Frankrike 1756; d:o 1757 vid prinsens af Nassau Usingen regemente, kommenderadt af hans farbror, äfven i fransk tjenst; s. år till Frankrike; premierlöjtnant 1760; deltog i några träffningar i Tyskland till 1763; fänrik vid Spens'ska regementet 7 dec. 1759, fick afsked ur fransk tjenst 1763 såsom grenadierlöjtnant; under tiden 14 sept. 1761 löjtnant vid Jönköpings regemente; löjtnant vid Jemtlands regemente 1765; ambassad-kavaljer till danska hofvet 1766 vid Gustaf III:s förmälning; kapten 23 sept. 1767; R. S. O. 28 april 1770; major 5 juni 1771; kavaljer hos hertig Fredrik Adolf i juni s. år; sekundmajor vid Uplands regemente 1772; öfverstlöjtnant vid Westerbottens regemente 30 juni 1775; öfverste för samma regemente 10 jan. 1779 och för Dalregementet 20 maj 1783 (1785); förste stallmästare hos nämnde hertig 19 aug. 1785; generaladjutant i maj 1788; generalintendent 6 aug under finska kriget, börjadt s. år, och, ehuru fortfarande åtnjutande konungens nåd, uppgifves såsom den der i sin tjenstebefattning "gjort en lika så grof, som otillbörlig vinst, hvarföre han säges varit emot freden" (Adlerbeth, hist. anteckningar d. II, s. 53). Ännu 1791 hade kommissariatets räkningar ej varit afslutade; generalmajor 1789; kommendör S. O. 26 nov. s. år; generallöjtnant 21 aug. 1790 och general en chef för finska trupperna s. år; afsked från 1:ste stallmästaresysslan 28 febr. 1791; 1792 tjenstgörande generaladjutant i Stockholm och ledamot af konungens konselj; d. 5 nov. tillförordnad president i krigskollegium och ordförande i krigsakademiens direktion, allt s. år: bevis på förmyndareregeringens förtroende; 12 febr. 1793 åter general en chef i Finland; tillika chef för Björne-

borgs regemente 18 dec. 1794; kommendör S. O. stora korset 28 april 1795; öfverste för Nylands infanteri (brigaden) d. 2 nov. s. år (naturligtvis ej för tjenstens, utan för lönens och indelningens skuld, såsom då var brukligt, i det nämligen cheferna uppburo ej blott egen, utan äfven någon underordnads lön, hvilken senare fick åtnöja sig med sin föregående eller — vara utan): serafimer-riddare 21 nov. 1796; ordförande i finska strömrensningskomitén 1797; 1:ste kommissarie vid gränsregleringen med Ryssland 1798; grefve jemte äldsta sonen d. 16 nov. 1799; en af rikets herrar (excellens) 18 febr. 1800; general af infanteriet d. 9 dec. 1802; 1800, 1805 och 1806 ledamot af regeringen såsom generaladjutant; generalinspektör öfver trupperna i Finland 18 dec. 1803; nämnes i militie-expeditionens handlingar för 1807 ännu så och chef för kongl. Nylands brigad med öfverste-indelning samt upptages i sådan egenskap närmast framför G. C. v. Döbeln, som då hade öfverstlöjtnants indelning vid sagde brigads infanteri; man kunde om dessa båda män i samma dokument vid hvarandra med en författare utropa: Hvilken kantrast! Det är dagen, som följer efter natten, ljuset efter mörkret! — högste befälhafvare i kriget mot Ryssland 1808. Lika onödigt som odiöst torde vara att upprepa, huru detta krig af honom fördes, huru han, alldeles icke tvungen, såsom han föregaf, af sin instruktion, den han hemlighöll, emot alla insigtsfulla råd försummade det goda tillfället till motstånd i Tavasthus, huru han oupphörligt retirerade, just derigenom blottställande och försakande allt utom sitt personliga välbefinnande, att ej tala om förbiseendet af moraliska och andra mindre handgripliga fördelar, hvilka ej funnos i kommissariatets magasiner och förteckningar och derföre väl af honom icke kunde uppskattas. Likaså kändt är, huru han flydde under och efter sjelfva segern vid Siikajoki och lät fienden hvila sig 9 dagar, in-

nan angreppet vid Revolaks företogs, och sju veckor, innan det egentliga förföljandet begynte; huru han dröjde tre veckor efter den lilla striden vid Nykarleby och väl lika länge overksam lemnade den utan hans förskyllan och värdighet vunna sköna segern vid Lappo obegagnad, m. m. Emedlertid hade Klingspor d. 9 maj blifvit fältmarskalk och ingick, sedan hans förpassning ifrån befälet ankommit, det för Sandels'ska hären ofördelaktiga stilleståndet i Himanko. Kommen till Stockholm förstod han åter ställa sig så i gunst, att han d. 21 jan. 1809 blef t. f. generalguvernör öfver norra delen af Sverige och generalbefälhafvare öfver norra armén. Under revolutionen d. 13 mars 1809 var det Klingspor, som obemärkt öppnade dörren för Adlercreutz (åter såsom under kriget trygg under Adlercreutz skydd), då denne ingick för att arrestera konungen, och sedan i en fönstersmyg i yttre rummet öfvervar revolutionsstriden, d. v. s. Adlercreutz' karlatag; han blef samma dag öfverståthållare i Stockholm, men erhöll d. 20 juni 1810, sedan grefve Axel v. Fersen på öppet torg blifvit mördad, och han sjelf på öfverståthållarehuset dels af förskräckelse, dels af glädje, då Skjöldebrand aflöste honom, svimnat, tjenstledighet och d. 29 okt. s. år afsked derifrån, efter det han d. 20 okt. 1810 på begäran fått afsked från general en chefsembetet och chefskapet för Nyländska brigaden! Han dog d. 15 maj 1814 i Stockholm.

Klingspor skall haft ett förmånligt utseende, ehuru han var fetlagd och enögd. Sitt andra öga hade han icke förlorat på ärans fält, utan tillfölje af ett galant äfventyr; enligt en uppgift skulle han, öfverraskad, ha fått det utstucket genom en eldgaffel, begagnad som vapen, enligt en annan derigenom, att han af vårdslöshet strukit något smittande ämne på ögat vid ett dylikt tillfälle. Hans väsende skall varit godmodigt och vänligt, han sjelf en "gammal

hofman i ordets högsta bemärkelse, och ingenting mindre än soldat.“ Man behöfver ock blott erinra sig, att han laggt grund till sina krigiska meriter i Ludvig XV:s mätress-styrda armé under det krig, som gjorde denna till ett åtlöje för hela Europa. Demoralisationen i den ekonomiska förvaltningen torde för den gamle kommissariatsmannen ej varit främmande; och ännu mindre sattes hinder emot liderliga qvinfolks släpande med armén och högqvarteret (bidraget n:o 40 hos Montgomery). Att han fällt tårar vid saknaden af tjärnfärskt smör på Lohteå prestgård, bestyrkes af barn till de personer, som då befunno sig på stället.

Klingspor gifte sig d. 7 nov. 1771 med Anna Charl. af Petersens, dotter till direktören vid Ostindiska kompaniet, frånskiljd från Klingspor och omgift 1794 med generallöjtnant grefve A. L. Lewenhaupt, hvarefter Klingspor s. år förmälde sig med Hedv. Ulr. v. Willebrand, 1792 frånskiljd hustru till majoren Gust. Albr. v. Konow, som året derefter gifte sig åuyo. En samtida underrättelse vill veta, att v. Konow, en syssling till den besjungne hjelten af samma namn och son till den s. k. “pitkä majuuri“ (långe majorn) på Kauniais i Karkku, låtit af Klingspor köpa sig för 30,000 daler att afstå till honom sin förra fru, född v. Willebrand, kaptensdotter till Pihlais; påståendet kan naturligtvis aldrig någonsin ledas fullkomligt i bevis, och årtalen för de båda skiljsmessorna tala ock något deremot. Emedlertid blef de frånskiljdas äktenskap ej långvarigt; ty Klingspors senare fru dog redan följande året 1795. Hennes dotter i förra giftet f. 1786, Sofia Elisab. v. Konow, en vacker flicka, uppfostrades i Stockholm hos Klingspor och blef gift 1805 i Björneborg med friskarans anförare And. Gyllenbögel, hvars avancement deraf troligen ej motarbetades. Excellensen Klingspors alla ättlingar i 1:sta och alla med

undantag af en i 2:dra led äro döda; ifrån denna utgå alla nu lefvande ättlingar i rakt nedstigande.

Konow, Karl Joh. v. (»Konow och hans korporal» str. 2, v. 4; »Döbeln vid Jutas» str. 9. v. 10) föddes i Akkas socken d. 2 febr. (2 jan. senatsark.) 1773 af föräldrarna: dåvarande löjtnanten vid Björneborgs regemente, sedermera majoren R. S. O. Gregori v. Konow och Ulr. Eleon. Blåfjeld af Judikkala-grenen, löjtnantsdotter. Konowska familjen härstammar från Mark-Brandenburg, der den redan 1320 blifvit begåfvad med förläningar, men naturaliserades som svensk adel först några månader före vår Konows födelse genom hans far och 2 farbröder, de enda nämnda af 23 syskon; till valspråk togs: "aina tytyväinen" (alltid nöjd). Konow blef volontär vid Tavastehus regemente 1775; korporal vid Björneborgs regemente d. 1 april 1780; fänrik på extra stat vid Tavastehus regemente d. 10 okt. 1783; läste privat från 1783—1785 samt vid krigsskolan å Haapaniemi från 1785 (1786) till krigets början 1788; fänrik vid regementet d. 21 sept. 1786; kom 1787 i tjenstgöring och bivistade sedan hela kriget 1788—90, under hvilket han deltog i affärerna vid Fredrikshamn, Walkiala, Kaipiais, Ruskiala, Puumala, Parkumäki, Pirttimäki, Kärnäkoski, Savitaipal och Suomenniemi; befordrad till löjtnant i arméu "i anseende till dess i affairen vid Pirttimäki ådagalagde välförhållande och för öfrigt gjorda trogne tjenster" genom Gustaf III:s bref af Borgå d. 8 maj 1790. Konow erhöll i kriget ingen blessyr; han studerade efter dess slut privat för artilleriprofessorn Törngren, undergick examen i artilleri och fortifikation (och, efter en officers uppgift af 1821, "läser, skrifver och talar svenska och finska samt läser och förstår fransyska"); blef 1796 (senatsark.) tjenstgörande kammarpage hos drottningen; transporterad till Björneborgs regemente 1797 (se-

natsark.): löjtnant derstädes d. 27 aug. 1798; kapten i armén d. 28 juni 1802; kapten med kompani d. 20 dec. 1804 (Vesilaks kompani med boställe i samma socken); var 1807 kommenderad till Pommern och öfvervar belägringen af Stralsund; deltog 1808 i affärerna vid Haistila, Siikajoki, Gamlakarleby, Lappo, der han förde sitt kompani såsom stormkolonn mot Storbyn, hvarföre han ock blef R. S. O.; vidare vid Kauhajoki d. 10 aug., vid hvilket tillfälle han stod på venstra flygeln å Nummijärvi-vägen, der han var nära att bli tagen med sitt kompani; detta förhållande väckte allarm, men med obetydlig förlust samlade Konow åter sitt folk, som, förtäckt före stridens början, öfverraskat en trupp kossacker genom att stänga efter dem en förut öppnad grind och tagit deras lemnade hästar och deras ur bondkojorna plundrade byte; kossackerna sjelfva undkommo till fots i skogen. Vidare nämnes Konow såsom deltagande vid Ömossa (Mettälä), Nummijärvi (med utmärkelse), Juthas och Wiirret; och dessutom hade han i krigets början såsom kurir varit närvarande vid Okerois-striden; fick majorsafsked ur svensk tjenst 1810; blef d. 10 okt. 1812 major och bataljonschef vid 2:dra finska jägareregementet (Kuopio bataljon?); öfverstlöjtnant vid Kuopio bataljon af finska jägareregementet d. 11 sept. 1819; chef för Tavastehus-bataljon af 2:dra finska infanteriregementet d. 5 mars 1824; fick på begäran afsked d. 18 jan. 1825 med öfverstegrad. Att vara tapper krigare och god exerciskarl följes icke alltid åt. Konow var det förra, men icke det senare så, som under generalguvernören Zakrewskijs tid fordrades. En exercismönstring med Konows trupp hade ej behagat Zakrewskij, hvarföre Konow tog afsked, men fick ej den pension, han genom grad, ålder och tjenstetid kunnat göra anspråk på, utan, utöfver sina honom på lifstid i hvarje fall tillförsäkrade löneförmåner från svenska tjensten,

blott så mycket, som erfordrades att fylla det belopp han bort erhålla, om han ej hört till den upplösta svensk-finska militären. Han lyckades icke genom sin chef och forne stridskamrat Ehrnrooth få rättelse i senaten. Det var derefter, som Konow en gång beklagade sig öfver sin brydsamma ställning för en af sina grannar. Denne ugpmanade då "onkel Konow" att spänna "Stoppan" (Konows favorithäst) för trillan och resa till K:a bruk, der en särdeles inflytelserik person, geheimerådet F. bodde, hvilken Konow, medan den senare ännu var en "liten skrifvare," föreslagit brorskål. Konow ville ej detta för de förändrade tiderna och tvekade på den föreslagnes både vilja och förmåga, men lydde likväl och vann sitt ändamål, hvarefter han en dag, åter besökande grannen, långt ute på gården med öppnade armar störtade emot honom under det rörda utropet: "Gud välsigne dig, min gode bror M.!" och utgjöt sig i tacksägelser, som denne på länge ej förstod. — Konow bodde en tid på ett litet egande allodialsäteri Haapaniemi i Birkkala söder om Nokianvirtas utlopp i Kulovesi, sedan i Kimito, derefter i Hattula (nära Mierola gästgifvaregård), utbytande en egendom mot en annan, och afled i Helsingfors d. 23 juli 1855, dit han flyttat före sin familj.

Man berättar att Konow varit förlofvad med en 16:årig fröken M. från Nyland, som uppfostrades i Stockholm hos sin mors slägtingar. Under Konows frånvaro hade en ung kapten vid Götha garde obehörigt innästlat sig i flickans gunst, men ämnade lemna henne såsom ett offer för sin seger. Konow, återkommen och underrättad om förhållandet, fann det olämpligt att återtaga sin förra plats, men tvang den andre genom utmaning att fullborda äktenskapet. Konow är eljest bekant för sitt af Runeberg karakteriserade sätt och för sina historier, dem han af en inre drift till diktande synes uppdukat, men

med hvilka han aldrig, såsom han sjelf påstod och hans bekanta intyga, "skar heder och ära af någon menniska." Icke ens om sina krigsbedrifter ljög han skrytsamt; men någon gång i senare tider lär minnet, då han var i farten att berätta, litet svikit. Hans historier hvälfde sig mest om hans trafvare, hans skicklighet i hvarjehanda, att göra slädar, spela flöjt m. m. och voro alltid muntra att höra. Exempelvis må följande anföras. En hans trafvare gjorde stegen med bakfötterna så långt i kors framom framfötterna, att den under språnget sparkade seltapparna ut med de förra. Huru snabbt han åkte, bevisas deraf, att en gång hörde han under åkningen: "knack," och efter några ögonblick åter "knack" och så i fortsättning. Nyfiket tittade han efter och varsnade, att piskan halkat ned i slädan och fastnat så, att skaftet stack ut öfver vägen och slog emot de nära stående, blixtsnabbt förbiilade verststolparna. Så länge stångpiskperioden varade, hade Konow ett säkert märke på tillbörlig hastighet af sin åkning, då nämligen stångpiskan stod rakt bakut i följd af luftdraget; på förfrågan, huru han numera efter denna periods slut slog sig ut, menade gubben: "Åh jo, jag vänder näsan åt sidan och då luften tilltrycker den näsborre, som är mot luftströmmen, så är det fart nog." — Konow tålde ej tobak, och det kunde vara orsak nog till missnöje med korporalen, en sann finsk krigartyp, men en fingerad person, åtminstone hvad hans senare sammanvaro med Konow beträffar. Konow var ej lång, men af stark undersätsig kroppsbyggnad, "hängde nedra läppen, sköt och svor." Såsom karakteristiskt för det sistnämnda, hans men- eller meningslösa d. v. s. utan ond afsigt, endast af då mycket bruklig osed och för att skänka eftertryck åt talet rikligt begagnade svordomar må blott följande anföras. Han åkte en söndagsförmiddag ned på svag is med en svart häst; detta är anledning till och förklaring på följande

hans monolog i vattnet: "Så skulle då den svarta s—n draga mig ned i h—tet, då alla dj—ar äro i kyrkan, så att ingen f-n kan hjelpa mig upp." — Konow erkändes under den sträfva ytan ha ett hederligt och varmt hjerta, och från sin pagetid ridderliga manér, när han så ville.

Konow gifte sig midsommarsdagen 1810 på Teevala i Birkkala med mamsell Agatha Christ. Becker, dotter till landtmäteridirektören Adam Wilh. Becker. Hon afled i Ekenäs d. 5 dec. 1859, dit hon flyttat efter sin mans död, vid hvilken deras ende qvarlefvande son då under kriget var der i militärtjenst; 2 söner hade förut aflidit; 3 döttrar öfverlefde föräldrarna.

Korporal (en i »Löjtnant Zidén» str. 15, v. 3; en i »Sven Dufva» str. 8, v. 3; tre i »Munter» str. 2, v. 7 onamngifna, dessutom namngifna, se under namnen, t. ex. v. Konows korporal under Brask.)

Kosatschkoffski (»Döbeln vid Jutas» str. 7, v. 6) rysk generalmajor.

Kothen, Gust. (ej Carl) Constantin von (»Döbeln vid Jutas» str. 9, v. 9) af adliga ätten Kothen, var son till majoren vid Björneborgs regemente, R. S. O. Fredr. Gust. v. Kothen (död äfvensom sonen genom vådlig händelse) och Anna Sofia Jägersköld, häradshöfdingedotter, samt föddes d. 23 (28) januari 1771 å Storminiemi kaptensboställe och blef volontär vid Björneborgs regemente d. 28 jan. 1775, stabsfänrik d. 17 sept. 1783; nämnes i afseende å lön och indelning 1788 vid sekundmajors-kompaniet; kommenderades till garnisonstjenstgöring på Sveaborg 1788; bivistade affärerna vid Porrassalmi d. 13 juni 1789, äfvensom dersammastädes d. 19 juni s. år; vid Kilppakoski bro d. 21 d:o, vid Parkkumäki d. 21 juli, vid Laitasilta d. 9 okt. 1789, äfvensom samma år flera mindre affärer, blef derunder

sekundadjutant d. 9 sept. 1789; bivistat 1790 års kampanj; löjtnant i armén d. 23 aug. s. år, uppbar såsom löjtnant och sekundadjutant fältväbelslön vid Eura kompani 1791, 93, 94; erhöll transport till fänrikslön vid Ruovesi kompani d. 26 okt. 1796, samt till detsamma vid Eura kompani samma dag och år (? senatsark.), erhöll genom byte löjtnants lön vid Ruovesi kompani d. 18 sept. 1797; stabskapten vid öfverstlöjtnantens kompani d. 23 maj 1806. I 1808 års kampanj deltog Kothen såsom kapten med sina landsmän, Björneborgarne, och nämnes med utmärkelse för Lappo slaget, för hvilket han blef R. S. O., samt för Nummijärvi-striden, i hvilken han erhöll en muskötkula genom hatten, men icke sårades betydligt. Runeberg nämner hans deltagande vid Juthas. Kothen innehade Karhineimi kaptensboställe i Hvittis (Karhineimi är namnet på en by och en stor mosse på Kauvatsa (vestra) sidan om Kumoelf, hvilken mosse ligger nära de stora kronomossarna på ömse sidor om elfven, der Hvittis och Kumo socknar sammanstöta). Efter kriget blef Kothen 1812 kapten med kompani vid 1:sta finska jägareregementet; major. Han hade om våren 1815 inrest från Hvittis till Åbo för att uppbära penningar för kompaniet, beledsagad af någon handtverkare såsom betjent. Denne ansågs ega kännedom derom, att hans husbonde skulle från staden medföra en större penningsumma, hvarföre han måhända i komplott med skjutskarlen lär ha åkt Kothen ned i en garfvarevak på ån, då de utmed isen af densamma började sin hemresa. Kothen drunknade här d. 23 mars. Full bevisning på mannens förhållande vid Kothens död erhölls ej; dock hade han eller någon annan person i hemorten på grund af innehafd, men dold och Kothen tillhörig egendom (hans på resor medförda schatull) slitit spö. Kothen var starkt bygd, hade slokande ögonlock. Den tappre ändade sitt lif i vatten, hvarom han något år förut vid ett

julkalas i Ulfsby, då vin och vatten bjöds, förklarade, att det åtminstone borde vara högst litet af det senare, ty "ei vesi minulle hyväö tee" (vattnet gör mig icke godt).

Kothen var gift sedan d. 11 nov. med Gust. Mar. Weissman v. Weissenstein, syster till sedermera majoren Adam Gust. W. v. Weissenstein, hvilken 1806 hörde till Åbo läns regementes rusthållsbataljon och gjorde kriget i någon militäriskt civil befattning, samt dotter till också en major Weissenstein, om hvars ovanligt reputerliga näsa berättas följande. En spefågel inkom som resande på hans gård och tillfrågades af någon hemmavarande, hvad han sökte; han svarade sig ha kommit för att se majorens stora näsa, och, förständigad, att han i sådant fall gjort bäst att ej besvära sig, utan resa förbi, återtog han, att det skulle blifvit alltför stor krok att kringgå densamma.

Kristina, se Christina.

Kulneff, Jakob Petrovitz (»Kulneff») var en af de utmärktaste personligheter, som deltogo i finska kriget. Han är ock den ende utländning, Runeberg i Fänrik Ståls sägner egnar en särskild sång. Dertill kan ock en orsak vara det tidiga och lifliga intryck, den varmhjertade och barnkäre Kulneff under sitt långvariga vistande i Runebergs hemort, Jakobsstad, vid deras personliga sammanvaro gjorde på den senare. Mången omtalar der ännu Kulneff, och man tror sig veta, att han önskat blifva begrafven i samma stad, der han och stadsboerna trifvits så väl tillsamman. Utom detta skäl har man velat finna en orsak dertill i stadens lugn och enkelhet, samt i dess fredliga, lummiga begrafningsplats. Af bristande kännedom om någon annan stad af detta namn hade hans omgifning dragit försorg om hans begrafning i Jakobstadt i Kurland, men tvifvel underkastadt kan dock anses, om

icke Kulneff möjligen hade större sympatier för en ort, hvilken som denna, låg vida närmare hans födelsebygd. Det säkra är dock, att ännu ofta i Ryssland dessa båda liknämnda orter förvexlas, så att t. ex. bref, adresserade till Jakobstadt i Kurland, sändas hit och tvärtom. En skildring af Kulneffs karakter ha vi uti Runebergs sång, en af hans verksamhet i våra krigshistoriska arbeten, hvarest vi nästan finna honom alltid, der våra trupper ansattes hetast och mest oförväntadt. Såsom vi låtit landsmannen tala om öfriga personer, så må vi äfven låta en Kulneffs landsman gifva oss en kort uppränning till hans biografi, blott anmärkande dennes bristande kännedom om detaljerna i 1808 och 1809 års finska krig, samt att hans julianska kalenders data, likasom öfriga uppgifter, äro bibehållna, blott med en och annan anvisning inom parentes. Det följande är oss meddeladt ur ett arbete om ryska härförare af Konst. Schernakow (S:t Petersburg 1845). Kulneff föddes 1763 af en rysk adlig slägt i Pskoff, intogs 1770 i en adlig kadett-korps, blef 1785 löjtnant vid Tschernigoffska infanteriregementet; s. år vid d:o dragonregementet; deltog under turkiska fälttåget 1789 i många affärer, samt 1794 med oförskräckthet mot Polen i flera strider, i synnerhet vid Praga, blef ryttmästare, snart major. 1805 var han i tjenstgöring i Preussen, men ej i någon träffning. D. 20 april 1807 blef han öfverstlöjtnant vid Grodno'ska husarerna och var nu känd som en utmärkt krigare. Han förde avantgardet vid Gutstadt, Ankendorf, segrade, tog fångar, simmade öfver vid Pasarja, tog byte och blef riddare af Wladimirs-ordens 4:de klass. D. 29 juni var Kulneff med vid Heilsberg, d. 2 juli vid Friedland, samt fick Annæ'ordens 2 klass. — Sedan återfinna vi honom i Finland. D. 17 febr. 1808 stridde han vid byn Laktus (!) och förföljde sina fiender åt Kristianstad (!) och Lappo; d. 17 mars hanns till Sundby och kämpades förtvifladt (! ?);

samma dag inkoms till Jakobstad och Kulneff erhöll guldsabel för tapperhet; d. 23 mars intogs stora (gamla) Karleby. På 17 dagar tågades 500 verst på svåra vägar. Seger vanns vid Kalajoki kyrka, Luota (? Luoto, Karlö) Olkijoki (Siikajoki), der finnarna hade stark position; den blodiga striden varade fyra timmar d. 6 april, och finnarna retirerade. Kulneff blef öfverste d. 6 april under Kamenski (?), samt förde avantgardet. Den 19 aug. segrade avantgardet. Den 21 aug. attackerade Kulneff ånyo vid Salmi och fördref fienderna; från d. 21 aug. till d. 2 sept. deltog Kulneff i skärmytslingar dagligen, och vid Oravais d. 7 (!) sept. började han striden. Centern af Kulneffs korps har hedern af segern: 400 döda och 700 finnar fångna; Kulneff fick Georgs ordens 3 klass; Ny- och Gamlakarleby intogos; inom 20 dar var Wasa län återtaget, och stillestånd slöts. Den 25 okt. striddes vid Kalajoki; Kulneff fick en kontusion i foten af en kanonkula, men qvarblef dock på sin post och stridde hela dagen. Under Kamenskis öfverbefäl anförde Kulneff batterierna, dref undan svenskarna, samt var med i nästan alla affärer; blef 12 dec. generalmajor. 1809 anförde han på Åland avantgardet, anföll på Signilsskär och segrade, kavalleriet förföljde på isen, slog svenskarna på kusten samt anlände till Grisslehamn. Kulneff återvände till Åland, och var der chef till freden. Han fick nu Annæ-ordens 1 klass, och hans soldater medaljer för öfvergången till Sverige. Efter detta krig kom Kulneff till Moldau, till Donau d. 1 april 1810 med Kamenskis avantgarde, blokerade d. 23 maj Silistria (som intogs d. 11 juni), utmärkte sig vid Schumla samt erhöll en löneförhöjning af 1000 rubel årligen i. 12 år. Kulneff tillbakadref d. 23 juni turkarnas utfall vid Schumla under en 4 timmars strid och var med vid Ruschtschuk, Bela, Batino (fick för tapperhet guldsabel med briljanter) vid Nikopolis samt byn Bensk. 1812 hörde Kulneff till

Witgensteins korps och längtade att slåss; d. 4 jul anföll han med sitt regemente och hussarer på andra sidan Düna fienden vid Druja med tapperhet och nedsablade 2 regementen; S:t Genié (?) tillfångatogs af Kulneff. Vid Klestizi striddes 3 dar; Kulneff sårades d. 20 juli af en kanonkula i foten och dog nära Luzin, der hans moder och han under hans barndom lefvat.

Den ryske skalden Davidoff, krigare och något öfverdådig i sitt lif, vet i sina "berättelser" (S:t Pbg. 1840) förtälja om Kulneff hufvudsakligast följande, hvilket må tjena att ytterligare fulländа Runebergs karaktersskildring af honom. Kulneff hade n öjaktiga insigter i artilleriets teori och praxis och grundliga i fältfortifikationen. Han talade ganska försvarligt franska och tyska, men skref dessa språk mindre väl. I historia, rysk och romersk, hade han mycket goda studier och hemtade ur båda exempel för sina officerare. Hans stil i ordres och rapporter ansågs såsom försök att likna Suvoroff. Han förgudade Suvoroff, men sökte ej apa hans besynnerlig eter. Han var måttlig och sjelf god kock. Om morgonen ett glas té med mjölk, om aftonen té med rom, en sup bränvin jemte frukost och middag samt ett spetsglas nalifka (likör på bär eller annan frukt); detta var allt hvad han förtärde på ett dygn. Hans sup utgjordes af godt destilleradt bränvin med socker. Sjelf marinerade han fisk, svampar o. s. v. äfven i krig. Han var ledig i sitt umgängessätt. Då Kulneff vid krigets slut inträdde i Åbo vid en bal, som gafs af furst Bagration, afbröts dansen, alla uppstego, kommo fram och förklarade honom sin tacksamhet för det lugn, hvari de lefvat genom det skydd, han gifvit deras egendom. Han var uppbragt öfver plundring, straffade sådan strängt, men höll eljest sina soldater väl. Då han 10 år tjenat i majorsgrad tänkte han (kanske ej på allvar) att ta afsked, men befordrades och

qvarstadnade i tjenst. Såsom exempel på hans Suvoroffska lakonism i officiel skrift anföres en: "Gud är med oss, jag är framför er, furst Bagration bakom oss." — Kulneff hade räddat Löwenhjelms och Clairfelts lif. Löwenhjelm hade tillropat Kulneff: "Sauvez nous la vie!" hvarpå Kulneff hejdat kossackernas pikar och omfamnat Löwenhjelm, hvars blod ur såret i halsen rann ned på Kulneffs mustascher och kindskägg. Löwenhjelm sändes till Rajeffski. Olkijoki slag vid Siikajoki kyrka var lifligt; finnarna kämpade understödda af 10 kanoner; hvardera parten förlorade 1000 man; en kanonkula gick Kulneff nära förbi och brände hans fot. (Ett anonymt ryskt arbete: "General Kulneffs ande" 1817 har ansetts föga upplysande för vårt ämne.)

I Runebergs födelsebygd vet man ännu berätta, huru Kulneffs hussarer, då de första gången inrusade, skrämde den vid tullen församlade folkmassan, i det de uppträdt med dragna sablar, och någon inhuggit sin tätt ofvan borgmästarns hufvud i tullporten. Likaså omtalas, huru Kulneff skrämde den lungsigtige gamle borgmästaren, assessor H., hvilken han lät kalla till sig och hotade med efterräkning för någon föreburen obehaglighet; och då emedlertid till en straffexekution för soldater spön iordningställts i yttre rummet, uppskrämdes den dietetiske borgmästaren så, att han ej kunde motstå Kulneffs befallande förklaring, att frågan nu gällde att intaga toddy. Den skönhet, hvars skål Kulneff i Runebergs hemort druckit ur skon, var en mamsell Roos, dotter till en handlande (i hvars hus skalden Choræus vistats som lärare), sedan gift med en officer i Ryssland, Roth, hvilken dog som generalmajor. Skaldens fader, den studerade och bildade sjökaptenen Lorenz Ulr. R., lär Kulneff ofta besökt; han skall inom kort blifvit hemmastadd hos honom och hittat till väggskåpet, der han fann materialier till "knäppen". Gossen favoriserades, likt andra

barn, af den barnkäre ryssen och säges icke sällan ha af honom blifvit upplyftad i en niche på kakelugnen. — Huru Kulneff förbjudit skjuta på Björnstjerna, mannen på den grå hästen, och huru Adlercreutz till gensvar förbjudit sina förposter skjuta på Kulneff är en känd berättelse från sjelfva krigarnes leder. En från fredlig hand om Kulneff i Tavastland vid krigets början förmäler, att då ryssarna i Tammerfors af en f. d. officer vid Kajana bataljon, sedan använd såsom kapten vid friskaran, ansetts hafva erhållit notis om upplag å en egendom i grannskapet af bröd, som bakats för finska militärens behof, sände Kulneff dit ett par kossacker och hussarer att taga brödet (300—400 L#, för hvilket svenska kronan plägade betala 1 rdr 16 sk. pundet). Egarinnans ännu lefvande son infann sig hos Kulneff och begärde ersättning och förklarade i öfverensstämmelse med sanna förhållandet, att brödet ej tillhörde kronan, att inga förskotter derför voro gifna, utan att det var bakadt på spekulation att säljas; men att finska militärförvaltningen icke kunnat köpa det, emedan det ej var tid och tillfälle till dess transport, då dessutom militären förstörde sina lemnade magaziner. Kulneff hade varit vresig, utstött hotelser för förbindelsen med fiendtliga krigshären; men hans godmodiga lynne hade ej förnekat sig; ty, i det han, vred till utseendet, vände sig om, kunde hans leende ej döljas för klaganden. Kulneff betalte säckarna i silfverrublar och spanska piastrar. Till allt förklarade han sig ej ha medel, men gaf ett ordentligt qvitto, med hvilket dock efter freden genom kommittén för finska ärenderna intet utverkades. Andra i samma predikament voro lyckligare, så fick en betydande person W. 35,000 rbl. assign. för hö, hvilket man tror honom levererat till en tredjedel af uppgifvet qvantum.

Kulneffs ansigte af "bara skägg" var ett regelbundet ansigte med böjd näsa och en vid närmare undersökning mild blick.

Ladau, Karl Reinh. (»Fältmarskalken» str. 6. v. 5) ättling af den slägt, som erhållit det sista adelskap Karl XII meddelade, och son till majoren, R. S. O.· Fred. Wilh. Ladau (i Iidensalmi) och Anna Chr. Furumarck, majorsdotter, genom hvilken han var syssling med den Furumarck, hvars ord Runeberg låter honom besvara, samt äldre broder till den beryktade Gust. Wilh. Ladau, kapten (?), hvilken för delaktighet i Anjala-förbundet rymde öfver till Ryssland och dömdes förlustig adelskap, gods, samt, om han ertappades, lifvet, samme kapten, som till en början i torftiga omständigheter uppehöll sig i Petersburg, med ryssarna 1808 återvände till Finland, fick dödsdomen upphäfd och ännu qvarstår i ett icke afundadt minne. Det är med känsla af aktning, blandad med deltagande, som man hör omtalas, att den, som egentligen angår oss, ej liknat den nämnde brodren, utan, fastän bror, skall starkt ogillat honom. Karl Reinh. Ladau var född d. 26 nov. 1762, blef volontär vid Tavastehus (senatsark.) regemente d. 17 aug. 1771; fänrik vid Savolaks infanteriregemente d. 10 juni 1780; bivistade kriget 1788 och 89 samt derunder blokaden af Nyslott 1788, blef löjtnant d. 6 (12) aug. 1788; konstituerad kapten vid Kajana-bataljon d. 20 aug. 1789, konfirmerad (stadfäst) i samma beställning d. 14 april 1791; genom tjenstebyte transporterad till Jokkas komp. af Savolaks infanteriregemente d. 31 mars 1802; uppbar 1806 kaptenslön; deltog 1808 i striden vid Revolaks, der han kommenderade 4:de infanteribataljonen vid kyrkan (Montgomery har orätt: L. Ladau) och vid Karstula, der hans folk skall med bajonetten ha banat sig väg genom fienderna och han sjelf blef sårad, så att han ännu d. 31 okt. s. å. låg sjuk deraf i Umeå; R. S. O. 1808, ty han upptas såsom sådan i kalendern för 1809, (enl. senatsark. d. 6 mars 1809; Vegesack omtalar detta mellan d. 17 och 21 aug. 1808); major i ar-

men d. 9 febr. 1809; chef för 2:dra finska fältbataljon, till dess upplösning, som vid freden skedde i Umeå; öfverstlöjtnants afsked på begäran d. 5 juni 1810; postinspektor i Heinola d. 6 aug. 1818 (troligen genom sin förutnämnde bror, postchefen), död i Heinola d. 19 febr. 1823. Ladau var gift sedan d. 11 okt. 1791 med Anna Elis. Willich, död 1849 i Tavastehus. (Afvikelserna från Anrep grunda sig på senatsarkivets uppgifter.) Af det föregående finna vi, att yngre brodrens uppförande under föregående kriget icke då gjorde intrång i den äldres fortkomst. Förflyttningen till Kajana bataljon har måhända skett med anledning af hembygdens närhet till Österbotten, der äfven senare åtskilliga af hans barn uppehållit sig.

Lagerbring, Karl, (»Konungen» str. 1, v. 18) härstammade från en Helge Bring, banérförare hos norske konungen Sverre och dödad 1193 af ett röfvarfölje, kalladt Öjeskäggar. Slägten sedan obekant, tills den som handelsslägt inflyttade till Skåne. Karl Lagerbring var son till professorn och kanslirådet, historikern Sven Bring, adlad Lagerbring, och Maria Beata Lagercreutz, general-auditörsdotter, samt född 15 april (d. 2 maj Sv. biogr. lex.) 1751 i Lund, student derstädes, uppfostrad jemte professorssönerna, sedermera grefvarna, hans systers svåger L. v. Engeström och M. Rosenblad; e. o. kanslist i riksarkivet 1770 enligt fadrens anhållan och till hjelp vid hans forskningar; kopist derstädes 1773; genom grefve Ulr. Scheffer personligen känd af Gustaf III, blef han 2:dre sekreterare i kabinettet för utrikes brefvexling 1774; protokollssekreterare vid krigsexpeditionen 1778, krigsbefälets sekreterare vid s. års riksdag; följde vanligen med på konungens utländska resor; sekreterare vid den beredning, som under kungens resa i Italien 1783 skötte den hem-

ligaste korrespondensen med H. M.; kamrerare vid K. M:s orden 1785; bondeståndets sekreterare vid riksdagen 1786, en plats, som han, eljest lugn, syntes bekymrad öfver att mottaga; arbetade ifrigt efter riksdagen i en komité i Karlskrona med örlogsflottans angelägenheter, då kriget utan främmande hjelp skulle möjliggöras; 1788 förste expeditionssekreterare vid krigsexpeditionen; arkivarie vid K. M:s orden s. å., d. v. s. 1:sta krigsåret, och följde under detsamma konungen; sekreterare i den under konungens frånvaro tillförordnade regering och i hemliga krigsberedningen 1789; sekreterare i regeringen 1791 under konungens utrikesresa, samt åter ledamot i hemliga krigsberedningen; af H. M. utnämnd sekreterare i regeringen under konungens sista sjukdom 1792; s. å. i april statssekreterare för krigsärenderna, ledamot af statsberedningen, landshöfding i Nyköping, i aug. och riddare af Nordstjerneorden (?), allt s. å. Likasom han af missnöje afgick från statssekreterare- till landshöfdingetjensten, så lemnade han denna 1794, derigenom vitsordande sin sjelfständighet; han stämdes nu för Armfeltska saken till Svea hofrätt, dock utan vidare laglig påföljd; (enl. sv. biogr. lex. blef Lagerbring 1794 R. N. O.;) öfverpostdirektör 1796; ledamot af rikets allmänna ärenders beredning s. å.; 1797 åter statssekreterare vid krigsexpeditionen; kommendör N. O. 1799; vid Norrköpings riksdag 1800 fullmägtig i rikets ständers bank; t. f. hofkansler 1802. Lagerbrings åtgöranden, då han som statssekreterare i krigsdepartementet vid början af kriget mot Ryssland 1808 kontrasignerade instruktionen för Klingspor och kungens kungörelse om landtvärnet, ogillas af Geijer; dock kan mycket till hans försvar anföras, i synnerhet hvad den förra angår och tyckes äfven af Geijer till någon del medgifvas. Lagerbring var mera skicklig embetsman än stor statsman, men anses såsom den, hvilken vid revolutionen 1809 ledde sin

systers måg, general Adlercreutz, och med stor embetsmannaklokhet och kraft och tillika sjelfbevarelsesträfvan, uppehöll den byråkrati, som representerade hans principer och afböjde blodsutgjutelse. Lagerbring blef landtmarskalk 1812 i Örebro, statsråd och serafimerriddare s. å. (1813 biogr. lex.); friherre d. 28 aug. 1813; vice kansler vid K. M:s orden och en af rikets herrar 1814; grefve d. 11 maj 1818; således under Karl XIII såsom konung belönt annorlunda än under densamme som förmyndare; men en annan ande, kronprinsens, ledde nu ock styrelsen. Lagerbring behöfver icke anses nu hafva erhållit belöningar för otrohet mot dynasti eller förändrade grundsatser, utan förhållandenas kraf hade satt, honom i tillfälle att verka i en för styrelsen tacknämligare riktning. Lagerbring afled d. 14 mars 1822 i Stockholm barnlös. Han hade varit gift 1800 med brukspatronsenkan Ulr. Dorot. Hasselgren, f. Brunström, handelsmansdotter, död 1818 d. 24 juli.

Lange, Karl Henr., (»Adlercreutz» str. 11, v. 4) af en, mest i Tavastland bosatt, finländsk militärslägt (troligtvis egentligen Lang och af samma stam som Langenskjöld), föddes 1767 (1761), kom i tjenst 9 sept. 1778 som volontär vid Nylands och Tavasthusläns dragonregemente; blef furir utan lön 28 okt. 1780; sergeant med penningelön vid regementets vargering 24 juni 1782; transporterad till indelt korpralslön vid nämnde dragonregemente 7 nov. 1783; kornett d. 30 juni 1787 (enl. rangrull. af 1796 sagde dag och år fänrik vid Tavastehus regementes jägare); tjenstgjorde vid finska sjö- och landtmätningen 1783—1799, och deltog i 1788—90 årens kampanier till lands såsom tjenstgörande vid den under kriget varande fältmätningen, samt bivistade 1788 affären vid Fredrikshamn, 1789 öfvergången vid Wärälä, affären vid Likala och Sippola, reträtten derifrån

till Anjala äfvensom från Högfors och Kymmene, vid hvilket tillfälle han erhöll en lindrig kontusion i venstra armen af en kanonkula; transporterad till adjutant på stat vid Tavastehus regementes jägarebataljon genom tjenstebyte med adjutant Otto Ernst Floor 20 dec. 1795; löjtnant 9 okt. 1796; transporterad till andra löjtnants lön vid Sääksmäki kompani af samma bataljon 6 maj 1802; d:o till d:o vid 2:dra majorns kompani 23 maj 1806, då han erhöll fältväbels lön vid sist nämnda kompani; hade 1807 2:dra löjtnants indelning vid samma regementes jägarebataljon; kapten i armén 21 mars 1808. I kriget 1808 nämnes löjtnant Lange såsom utmärkt vid Siikajoki (Vegesack s. 78), der Tavasthusarne vunno beröm, likaså nämnes vid Revolaks ett kompani af Tavasthus regemente jemte en löjtnant L., hvilken tillika med andra Adlercreutz' adjutanter lemnade sin häst och ställde sig i spetsen för de stormande (Adlercreutz' rapporter). Denna får ej förvexlas med löjtnanten vid Savolaks jägare N. H. Longe, som utmärkte sig vid Pulkkila, ej heller med C. G. Lange i 1806 års rangrulla, löjtnant vid karelska jägarekorpsen. K. H. Lange transporterades till kaptens lön och beställning vid öfra Hollola kompani af Tavasthus jägarebataljon 29 juni 1808; utnämnd och derpå dubbad till R. S. O. 28 juni 1809; major i armén 1 maj 1810; afsked från svensk tjenst 5 juni 1810; trohetsed som finsk undersåte 15 juni s. å.; kompanichef vid 1:sta finska jägareregementet och Tavasthus-bataljon 10 okt. 1812; transporterad till kompanichef vid 2:dra finska jägareregementet och Kuopio-bataljon 1815; afsked 19 nov. 1815 och bodde 1816 i Sahalaks (ur senatsarkivet). Enligt Collin förekommer han såsom deltagande vid Hörnefors d. 3 juli 1809 och omtalad med beröm af Sandels, samt återvände med majors afsked till Finland, der han, blefven kapten och kompanichef vid 1:sta finska jägareregementet, skulle

erhållit afsked 1815 d. 1 jan.; kallas i 1823 års svenska hofkalender första gången öfverstlöjtnant och dog troligen 1828, emedan han sista gången i kalendern för sagde år upptages såsom utländsk R. S. O.; han var gift med Gust. Fr. Segerstedt. Detta likasom öfrigt bestrides icke, såvida det ej strider mot här intagna uppgifter ur säker, citerad källa. Eljest har förf. för ögonblicket ej alldeles lätt, att utreda vidare om Lange eller fullt undgå förvexling med annan af samma namn. Utredt är, att äfven vår Lange ingick i tjenst vid de 1812 nyvärfvade finnarna, först bildade till jägare, sedan till infanteri, sist till skarpskyttar och för pompongen på deras kivrar kallade potatesjägare, på finska perunajääkerit och af Österbottens svenska befolkning päronjägare, päronknoppar (päron = jordpäron = potates). Såsom början till denna värfvade korps uppställdes först af d. v. landshöfdingen i Wiborg, den om vintern 1808 tillfångatagne utmärkte öfverstlöjtnanten C. J. Stjernvall, nu tillika korpsens första chef, det s. k. Wiborgska regementet, som fördes att 1812 i öfriga truppers frånvaro emot Napoleon göra garnisonstjenst i Petersburg. Stjernvall hade företrädesvis antagit till officerare f. d. Sveaborgska officerare, d. v. s. från de värfvade regementerna, emedan han ansåg dem genom garnisonstjenstens ständiga öfning för snällare exercískarlar, kanske äfven för det briljantare lifvet på Sveaborg och i Helsingfors såsom mera kosmopolitiskt belefvade; men detta uppbragte emot den forne älskade chefen f. d. Björneborgska officerare, hvilka skulle emottagits med jemförelsevis lägre grad, så att de alla, utom en hos Stjernvall uppfostrad, afsade sig anbuden. Bland officerare vid Wiborgs regemente omtalas ock, jag vet ej närmare med huru mycken sanning, en Lange från Tavastland såsom kapten med antydan, att han troligen var den, som sedan tjenade vid Tavasthus bataljon af "potatesjägarne"

och med öfverstlöjtnants afsked bodde på Haapaniemi gård i Sahalaks socken samt ansågs såsom en duglig och förståndig man, besittande mindre vanliga militära kunskaper. Han torde varit kort och undersätsig till växten, och vara identisk med vår K. H. Lange. Möjligen en son till denne var en Lange, som äfven lär tjenat vid samma korps och varit bosatt i Sahalaks eller Pelkäne, samt betecknas som en «tok«, hvilken lemnade sina barn ingen eller kanske rättare, en besynnerlig, uppfostran.

Lappo (»Döbeln vid Jutas» str. 13, v. 9; »Soldatgossen» str. 5, v. 1; »Fänrikens marknadsminne» str. 4, v. 1; »Lotta Svärd» str. 33, v. 2; »Främlingens syn» str. 8, v. 5; »von Törne» str. 14, v. 4; »N:o Femton Stolt» str. 1, v. 1) är, såsom redan af denna förteckning synes, genom der timade händelser en glanspunkt i 1808 års krig. Lappo, en socken i Wasa läns andel af Österbotten, är märkvärdigt för det slag, som d. 14 juli 1808 lefvererades nära dess kyrka och kyrkoby, vid en vigtig militärisk position, der hufvudsakligen 4 vägar sammanstöta, neml. de 2, som hvardera af 8 mils längd kommande från Nykarleby och Wasa här träffas, vidare den, som härifrån går österut och efter 3 mil tudelas i vägen åt Savolaks öfver Lintulaks och i den öfver Kuortane åt söder, samt den fjerde, gående från Lappo genom Nurmo och Ilmola och i Kauhajoki delande sig i en åt kusten mot Kristinestad och en öfver Tavastskogen och den fordna befästningen Kantti (Skantsi = skansen, på en åbrant) mot Tammerfors etc. Slagfältets läge kan af de många plankartorna deröfver anses något kändt; dock må en och annan mindre upplysning här tilläggas. Trakten är öfverhufvud slät; på norra sidan, derifrån finnarne, stridande hela dagen, anlände, är en skogbeväxt, stenig höjdtrakt af inemot 1¼ mils utsträckning åt Kauhava, numera ödelagd af skogseld, men ock derige-

nom framvisad i sin nakna oländighet. Slagfältet der nedanför mot den s. k. Storbyn (en del af de på åns norra sida, i kyrkans närhet belägna gårdarna) utgöres mest af öppen åker. På södra sidan om ån, som här mottar ett tillflöde från Nurmo, och nära hvilka vattens stränder kyrkan (nu ombygd) är belägen, utbreda sig ock odlade slättmarker, åt Wasasidan dock nordvestligt begränsade af en stor mosse sträckande sig till åns strand. Vägen ledde då ännu icke genom denna, ett gästgifvarehåll långa, ödemark, utan öfver sidosluttningen af det nära åt sydvest belägna, för sin storhet här i trakten anmärkningsvärda Simsiö (ej Simsjö) berg, hvilket åtskiljer Nykarleby-elfs (= Lappo-å) och Storkyrö-elfs gebiter, der sagde vattendrag mest närma sig hvarandra. På östra sidan af slagfältet, nära till der vägen går genom passet, som bildas af ån och af den höglända skogsmarken, är Liuhtari by belägen, hvilken vid ryssarnas reträtt af dem antändes för att hindra framforslandet af finnarnas ammunition. Här innebrändes en mängd sårade och sjuka ryssar, några påstå äfven finska fångar (?), som ej hunno medtagas. En ännu lefvande officer förtäljer, att då han, som tillhört den afdelning, hvilken på finnarnas venstra flygel genom skogen skulle genskjuta för att oroa ryssarna på deras återtåg åt Kuortane-sidan, återvände från denna expedition genom Liuhtari, kändes der stark lukt af brändt kött och ett gelé (af de upplösta kropparna) flöt ur brända hus.

Striden började tidigt om morgonen på skogen nära Kauhava genom Cronstedts fördelning (mest Savolaksare) och fortgick utmed landsvägen och med jägarkedja i skogen ända till dess slut vid Ritomäki-backe, der landsvägen slingrar ned på och genom fältet till Storbyn. Savolaksare och Åboländningar sändes genom skogen åt venster att afskära eller oroa ryssarna på Kuortane-vägen; tredje fördelningen (Gripenbergs) sändes på grund af en öfver-

ilad rapport ned mot ån på högra flygeln, men efter återkomsten derifrån jemte en bataljon Savolaksare under öfverstlöjtnant Lode att understödja Döbeln, som under tiden gjort det segerrika och lysande anfallet i centern med sina Björneborgare, hvilka nu på aftonen satte kronan på de andras, i synnerhet Savolaksarnes, heta dagsarbete. Vid vägen, der Björneborgarne framryckte, står ännu den enda vård, påminnande om denna lysande dag, den enkla vård af ohuggen gråsten, hvilken saknande kamrater uppreste åt den här fallne Björneborgaren Magnus Blum med inskrift på åtsidan:

Stupade
I
Segren
öfver Ryssarna
d. 14 Julii 1808
Saknad
af
Fäderneslandet
och
Vapen-Bröder.

på frånsidan:

Magnus Blum
Lieutenant
vid
Kong. Biörneborgs Regemente
och
Riddare Svärdsorden.

Leipzig, (»Björneborgarnas marsch« str. 1, v. 2) stad, belägen i konungariket Sachsens slättland, anlagd redan af Sorberna (Serviernas stamförvandter i norden) och bekant nu i synnerhet som de tyska bokhandelsaffärernas medelpunkt, för lärdom och industri, för vårt ämne af intresse från fordom genom svenskarnas två segrar derstädes under 30-åriga kriget 1631 och 1642, äfven genom en mängd enskilda finnars ur armén af 1808 deltagande i «Völkerschlocht« 1813.

Lappo.

mo
a pr
ige
mi g
n ele
tsig
isk
ame
fde
ga, so
n st
ryck
rbitt
l, my
ame a
ewde
het a
a ock
under
s än u
a att
l Ba
agsti
embo
are ry
kansl
an af
ga fr
mark
wden.
gar ha
derade
ne
stånd.
upp s
lite
ngar
mot d

Lemo (»Den döende krigaren» str. 1, v. 2; »Främlingens syn» str. 8, v. 4) der striden d. 19 och 20 juni 1808 förnämligast stod, är icke Lemo socken, utan två gårdar, Ala-Lemo och Yli Lemo i S:t Karins eller Nummis socken, belägna en half mil s. sydostligt ifrån Åbo. En del af den svenska skärgårdsflottan landade om aftonen d. 19 juni vid Ala-Lemo udde, och generalmajoren friherre Vegesack förde befälet öfver de fåtaliga svenska gardestrupper, som jemte ett par hundra finska frivilliga och en stor del oöfvadt landtvärn anföllo ryssarne och anryckte mot Åbo. Striden fördes under natten med förbittring och tapperhet å ömse sidor i en kuperad, mycket omvexlande mark. Det gällde för ryssarne att försvara högste befälhafvaren, grefve Buxhoewdens högqvarter, Åbo. Ryssarnas öfverlägsenhet afgjorde ändtligen striden; deras mod lifvades ock af deras öfverbefälhafvare, som personligen under detta krig ej torde varit närvarande annars än nu och då han på Westankärr i Kimito var nära att genom öfverraskning tillfångatagas. General Baggohufvud förde befälet på ryska sidan. Middagstiden d. 20 voro de svenska trupperna lyckligt ombord och hade mindre förlust än de vida talrikare ryssarna, som behöllo platsen. Denna strid var kanske beräknad att bli en folkets strid. Större delen af trupperna utgjordes af landtvärn och frivilliga från kringliggande socknar; den stora sommarmarknaden i Åbo (ehuru nu uppskjuten på Buxhoewdens af försigtighet dikterade befallning) dessa dagar hade kunnat väpna tusenden i det lätt barrikaderade Åbo mot ryssarna, som då råkat mellan tvenne eldar. Striden nalkades staden på ¼ mils afstånd. Man berättar, bland annat, huru en liten trupp svenskar, smygande i tysthet skulle uppnått en liten af ryssarna uppkastad skans, hvaraf lemningar ännu finnas på andra sidan om vägen midtemot den några år förut invigda begrafningsplatsen,

men som ej får förblandas med den gamla finska befästningen "Skansen" vid Skanskällan och ingången till Pisparnisti-skogen, och huru den vaknande ryske trumslagaren skulle yrvaken på sin trumma göra allarm, men fått en svensk örfil och trumman sig fråntagen, hvarpå den sofvande vakttruppen hade blifvit fången. Den 20, då striden dragit sig ned till stranden, omtala resande den rysliga syn af stympade, qvidande och döda, som lågo på ömse sidor af vägen öfver det s. k. skansfältet. Förf. har hört en berättelse af en gammal medlem af Gyllenbögels friskara, hvilken här bland de frivilliga gjorde sitt första lärospån i kriget, bevisande huru litet dessa oöfvade män af folket, temligen nära gosseåldern ännu, kunde uträtta. Så t. ex. hade han, befalld att bära en låda med muskötflintor öfver ett fält, der kulor hvinade, varit mycket tvehågsen om, hvilketdera vore fördelaktigare, att passera detsamma springande eller långsamt gående; vid reträtten hade dessa bondkarlar packats bakom en klippa, såsom skydd; der hade en, liggande, förlorat sin skosåla för en kula och sedan de, vid afpassadt gynnande ögonblick skulle nedföras att embarkera, hade de likt vilda får trängts så, att de hoptals föllo i vattnet och måste uppfiskas för att räddas från drunkning; men annat folk blefvo de, menade han, sedan de öfvats på Åland i exercis, vapenföring och skansarbete, samt kommo att strida i Lappfjärd, Nerpes m. fl. ställen.

Lintulaks ("Otto v. Fieandt" str. 26, v. 1) 2 gårdar i norra delen af Karstula kapell, der vägen går åt tre håll: öfver Isomöttölä åt Saarijärvi; öfver Perho åt Gamlakarleby; öfver Alajärvi åt Lappo m. fl. Tavasthusaren O. v. Fieandt, som från Gamlakarleby-trakten blifvit hit detacherad, hade erhållit understöd af de båda Savolakska korpserna och anföllis d. 2 juli 1808 här i sina förhuggningar af

Wlastoff, som förmådde honom efter häftig strid att draga sig åt Perho och lemna platsen, som, då finska stora armén ännu ej hunnit Lappo, icke var af den vigt, som framdeles. Öfver Lintulaks skedde Fieandts förnyade framträngande och hans slutliga återtåg efter Karstula-striden; i dessa nejder vann han sin ryktbarhet. Det ena af Lintulaks-hemmanen, det, hvarest Fieandt plägade ha sitt högqvarter, ligger öster om vägarna vid stranden af Kyyjärvi, på hvars andra strand Tölkki (tre hemman), den närmaste grannbyn, är belägen, det andra Lintulaks hemmanet ligger venster om vägarna, vid skogsbrynet. Landet häromkring, ehuru högt beläget, har den österbottniska slättkarakteren med skog och kärr. Vid fiendtligheternas början på vårsommaren drogo sig de flesta invånarne till ödemarkerna eller till orter, skyddade af finska armén, till Kaustby och Vetil m. fl., der försörjande sig med arbete.

Lod (»De två dragonerne» str. 1, v. 2) simpel dragon sedan korpral, tjenande vid Sandels' korps, alltså vid de karelska dragonerna, förda af kapten Fuchs.

Lode, Karl Leonard (»Fältmarskalken» str. 2, v. 3; »Gamle Lode» str. 1, v. 3) af en familj, kallad Lode från Liffland, och som daterar sig i Östersjöprovinserna från danska väldets tid och kristendomens införande derstädes 1196. Lode var född d. 28 maj 1752 af de i Nyland bosatta föräldrarna, öfverstlöjtnanten vid Nylands infanteri Reinh. Joh. Lode och friherrinnan Charl. Leonharda Leijonhufvud, dotter till öfverstlöjtnanten Karl Leonh. Leijonhufvud, och fick vår Lode sin del i dessa slägtnamn, som begagnades med både maskulin och feminin form. Han blef volontär vid Tavasthus läns infanteriregemente d. 20 mars 1762; rustmästare (? otydligt i senatsark:s handl.) d. 8 januari 1764; furir d. 21 mars 1767; sergeant 1770; fänrik s. år d. 29 maj,

allt vid nämnde regemente (här möter oss en lucka i meriterna, som ej af oss ännu kunnat fyllas; biogr. lex. säger, att han 1783 blef kapten vid Tavasthus regemente; sedermera kapten vid Savolaks infanteriregemente; bivistade kriget 1790 och deltog bland annat i striden vid Pirttimäki d. 4 maj s. å. (senatsark.; Vegesack upptar honom såsom utmärkt i affären på sagde ställe d. 19 maj, då affären natten mellan d. 4 och 5 maj egt rum vid Parkumäki; major i armén d. 24 maj 1790; sekundmajor i regementet d. 20 dec. 1791; omtalas som 3:dje major vid staben vid Savolaks lätta infanteriregemente (1796 upptagas vid samma regemente 5 majorer, en kallad premiermajor, tre sekundmajorer, en utan särskildt epitet); R. S. O. före 1796; öfverstlöjtnant i armén d. 21 aug. 1796; öfverstlöjtnant i regementet; hade 1806 kaptens indelning och var 2:dre major. I 1808 års krig nämnes Lode såsom den, hvilken vid Revolaks med 3:dje infanteribataljonen sysselsatte "de till venster om prestgården ståeude fiender" (Montg.) och anmäldes under d. 30 juni bland de icke förut i rapporterna observerade såsom vid sagde tillfälle utmärkt af Klingspor. Vid Lappo understödde han centerns anfall under Döbeln; vid Alavo vann han ära i synnerhet genom ledningen af ett bajonettanfall emot ryssarnas högra flygel, som hårdt ansatte karelska jägarne. Montgommery och Aminoff (relat. om Savol. brig.) berätta härom, att major Törne, som med sin bataljon stod närmast Karelarne, ville framrycka, då Lode invände: "som jag är äldst, bör jag gå förut med min bataljon" (Lode var två månader äldre än Törne; såsom major i regementet mer än ett år yngre, men står i rangrullan 1806 ofvanom. Det skedde med Adlercreutz' bifall. Den kallblodige Lode framryckte med utomordentlig beslutsamhet; blottställd för fiendens kartesch- och handgevärseld, marscherade han med sitt folk raskt fram under en tystnad, som be-

bådade död och förstörelse, utan att lossa ett skott, utan att hejdas af det mördande kulregnet, lugnt tillslutande de luckor, det förorsakade, tills han såg hvitögat på fienden; då kommenderade han halt och gaf en bataljonssalva, hvilken, nedläggande omkring 50 man, öppnade rum att med bajonetten under hurrarop inbryta i motståndarnes leder. Lode blef svårt sårad, och den käpp, han hade i handen, afskjuten. Han var en ovanligt lugn och tapper man, tillika gudfruktig, en naturlig egenskap för det lugna, sanna modet; hvarje gång han gick i elden, tog han först af hatten framför fronten och läste tyst en bön, drog derpå sin sabel, sade några uppmuntrande ord till manskapet och var sedan soldat i ordets vackraste mening. — För sin svåra blessyr kunde han icke vidare deltaga i kriget; d. 31 okt. 1808 låg han ännu sjuk deraf i Umeå, senare finner man honom i Stockholm för att sköta om densamma, hvilken dock aldrig lär blifvit fullkomligt läkt. Lode blef öfverste i armén d. 5 okt. 1808; R. S. O. st. korset d. 3 juli 1809; tog afsked d. 28 maj 1810 och dog d. 25 maj 1816 på sin gård Harjula vid Kuopio, såsom det berättas i anledning af ett fall, hvilket förvärrat blessyrens följder (Collin).

Lode var gift sedan d. 3 mars 1791 med Eva Sofia Tavast, dotter till öfverstlöjtnanten R. S. O. Torsten Tavast och hans andra fru Eva Sof. Rehbinder, samt född d. 18 nov. 1767 (1768 säger geneol. å sv. riddarh.). Denne öfverstlöjtnant Torst. Tavast får ej förvexlas med hans brorson T. Tavast, hvilken äfven tjenade vid Savolaksarne och var bosatt på Alapitkä i Leppävirta, död 1823. Ingendera af dessa öfverstlöjtnanter Tavast torde varit den, som utmärkte sig för sin kroppsstyrka, afbröt gevär mot knäet m. m., och uppges någon tid bott å Taviniemi i Maaninga kapell, Kuopio socken.

Lotta Svärd, se Svärd.

Lützen, (»Björnebergarenes marsch» str. 1. v. 2) liten stad i Sachsen, märkvärdig genom slaget i dess närhet d. 6 nov. 1632, då Gustaf II Adolf stupade och Finska rytteriet, anfördt af Torsten Stålhandske, skördade friska lagrar.

Malm, Karl Wilhelm, (»Fänrik Stål» str. 23, v. 3; »Löjtnant Zidén» str. 10, v. 4) föddes 1772. I militie-exped:s handl. heter det om honom 1784: Henr. Dammert är under den 16 sept. 1783 vid generalmunstringen såsom frånvarande utan förfall afförd, och d. 20 derpå följande år hit (till Rantasalmi kompani af Savolaks fotjägareregemente) befordrad volontären K. W. Malm till rustmästare; denne uppbar denna tid den lön, som tillkom jägaren n:o 40 vid 2:dra korpralskapet. Malm hade nu ett tjensteår, hade alltså bort komma i tjenst 1782 (rangrull. 1796 upptar 1785); men ännu 1785 är han rustmästare vid samma kompani med "jägarelön;" blef befordrad till sergeant vid samma kompani d. 26 aug. 1788 efter Georg Harlin (som blifvit fänrik vid "nya uppsättningen" d. 2 aug. s. år); uppges nu vara 17½ år gammal, och ha 5½ tjensteår vid korpsen; erhöll sin sista fullmakt (fänriks-) före 1796, d. 26 sept. 1789, (Handl. i landförsv.-dep., rangrull. 1796; rangrull. 1806 bekräftar detta, sägande att han erhöll sin första officersfullmakt 1789) men konstituerades enl. sv. biogr. lex. 1790 till fänrik vid sagde kompani, och var d. 14 sept. 1790 19½ år gammal och hade 7½ tjensteår; (konfirmationsfullmakt som fänrik 1791, sv. biogr. lex.); var 1792 stabsfänrik vid nämnde kompani efter Johan Sam. Harlin, och d. 29 juni 1793 hunnen till 21 års ålder med 9 års och 2 månaders tjenstetid (anföres för arten af den tidens bokstafliga noggrannhet i uppgifter). Fänrik Malm befordrades och transporterades d. 22 juli 1795 från Rantasalmi kompani till fänrik med lön vid Jorois kompani efter fänrik

J. Z. Duncker. Sedan sekundlöjtnant Arv. Joak. "Golljander" erhållit afsked d. 25 juli 1796 befordrades samma dag Malm till sekundlöjtnant vid Kärimäki kompani af Savolaks jägare, samt efter And. Argillanders afsked den 20 febr. 1798 samma dag enligt ordres till premierlöjtnant vid samma kompani med sekundlöjtnants lön. Detta ur senatsarkivet. Malm blef kapten d. 9 okt. 1804, samma år som Duncker, och står i 1806 års rangrulla näst efter honom, uppbar då premierlöjtnants lön. I kriget 1808 utmärkte sig Malm d. 15 mars vid Jynkkä i befälet närmast Duncker; vidare tog han, hörande till Sandels' brigad, transporter och fångar, såsom vid Saviselkä och Iidensalmi (d. 8 maj), samt jemte fältmätningsofficeraren, löjtnant Burman d. 12 maj Kuopio stad med en mängd fångar och betydliga förnödenheter; blef major i armén d. 4 och R. S. O. d. 6 juni (sv. biogr. lex.). Ytterligare var han igen under Duncker i ryggen på ryssarna, som återtagit Kuopio, deltog d. 25 juni i förstörande af en stor transport. D. 24 juli detacherades Malm med egen liten korps till Karelen och skrämde d. 31 juli ryssarna från Joensuu, hvilket han intog. Härifrån gick han efter erhållen förstärkning till Tohmajärvi och Pelgjärvi socknar och anföll den öfverlägsna fienden vid Heikka d. 9 aug. samt segrade genom tapperhet och kloka dispositioner. Italienaren, markis Paulucci, nyss antagen ur österrikisk tjenst och åtnjutande stort förtroende hos ryssarna, var deras öfverbefälhafvare mot Malm. Sortavala stad inom ryska gränsen, ansågs hotad och ryssarna samlade der alla tillgängliga stridskrafter; Malms lilla styrka var dock för svag och icke säkert placerad, innan den drog sig tillbaka till Tohmajärvi, men gjorde ett anfall på fienden, som tagit sin ställning vid Ruskiala kyrka och dref den till Sortavala. Malm blef öfverstlöjtnant i armén d. 21 okt. (sv. biogr. lex.). I striden vid Wirta bro, d. 27 okt. var Malm

redan major, och stod likasom Fahlander och Duncker, i spetsen för en särskild flock, som gjorde det mördande anfallet från batterierna på fienden, hvilken samlat sig bakom Kauppila gård, och kastade dem till bakaöfver bron. — Vid det misslyckade öfverrumplingsanfallet vid Wirta bro från östra sidan af de den Sandels'ska arméns ställning skyddande vattendragen var det Malm (åter under Dunckers befäl), som anförde förtruppen mot de icke oförberedda ryssarna; han rusade på dem med den oförvägenhet, att den ena af de här stående 2 ryska bataljonerna genast sträckte gevär. Den andra underhöll striden, tills hjelp ifrån de i Iidensalmi kyrkoby samlade trupperna anlände. Under den blodiga kampen upptog den fångna ryska bataljonen, som man ej hunnit afväpna, sina gevär och deltog i striden. Hela expeditionskorpsen såg sig föranledd att återvända, Malm sårades illa och tillfångatogs saknad och aktad af alla. Han blef R. S. O. stora korset d. 4 maj 1810, tog d. 7 aug. s. år afsked för att qvarstadna i sin hembygd Savolaks och fick s. dag adelsdiplom (sv. biogr. lex.) och hofjägmästarenamn. En hans gamla stridskamrat berättar, att Malm (som haft skäl att få öfverste namn) varit så missbelåten med sin utnämning till hofjägmästare, att han aldrig utlöst fullmakten. Förhållandet är följande. Hvarken finska eller svenska riddarhusets handlingar veta af Malms adelskap; svenska riksarkivets ej heller, emedan det utskrifna registraturet för 1810 derstädes ej går ut öfver maj månad. Den tidens mångupptagna sinnen och verksamhet hunno ej gå tillväga med vanlig ordentlighet. Men på kgl. landtförsvarsdepartementets kansliexpedition förvaras koncepterna äfven till senare delen af 1810 års riksregistratur, hvarest för d. 7 augusti den oväntade upplysning förekommer angående Malms anhållan om afsked: "och som öfverstlöjtnanten i Finland ej vill bära en militär titel, anhåller han om hofjägmästare-

afsked.“ Härå lyder resolutionen: “I anseende till det af öfverste-Lieutenanten Malm under sidst öfverståndna krig ådagalagde tappre och berömmel. förhållande täcktes K: Mt: i Nåder skänka honom Adel. stånd och värde, kommandes, på sätt nu gällande regeringsform föreskrifver, detsamma att efter honom tillfalla hans äldste manlige bröstarfvinge i rätt nedstigande led. — För öfrigt vill K: Mt:, som biföll det sökta afskedet, dervid hugna honom med hofjägmästare namn och heder. Biföllis.“ Sagde titel hade såsom hoftitel dessförinnan ej gifvits åt ofrälse. Det nämnda upphöjandet i adlig värdighet är det som öfverensstämmer med § 37 i 1809 års regeringsform. Introduktion är icke sökt hvarken i Sverige eller Finland. Malm afled 1826 och har hans minne, i synnerhet i hans hemtrakt, länge lefvat friskt och hedradt. Han bodde i Jorois i samma hus, der Jorois postkontor sednare fanns, och hade olyckan att någon tid på slutet af sin lefnad blifva sinnessvag. Han efterlefdes af enka, Sof. Charl. Salomon, och åtminstone 2 söner, som ingingo i rysk militärtjenst. Hon var dotter af 1:ste fältläkaren i Finland Ernst Diedr. Salomon, som hade en något mysteriös död i vågorna mellan Åbo och Åland 1790 utsatt för en nordlig storm på en Nagubåt med 2 unga karlar (Sacklén, sv. läk. hist.; om dessa ock drunknat, förstås deraf ej). Det har talts om något befaradt vittnesmål angående Gustaf III:s sedeloperationer. Hennes moder hette Fr. Charl. Hongelin, och blef omgift med slutligen generallöjtnanten G. H. Jägerhorn, i hvilket äktenskap hon blef moder till majoren K. J. Reihers hustru. Ett porträtt af Malm i blomman af hans ålder har 1861 blifvit litografieradt. Att sluta deraf har han haft ett fördelaktigt yttre.

Matts Kusk („von Essen“ str. 5. v. 3) f. d. soldat, sedan i tjenst hos generalmajor Essen enligt sägnerna.

Matts Skräddare (»von Törne» str. 29, v. 2) gjorde arbete under kriget åt Törne, vid Savolaks vargering?

S:t Mickel på finska Mikkeli, (»von Törne» str. 1, v. 2) en socken i sydvestra Savolaks ej långt från gränsen af det gamla ryska Finland och på ömse sidor af Savolakska åsen. Den nuvarande staden af samma namn var 1808 S:t Mickels kyrkoby vid en djupt inskärande vik af Saima med postkontor och gränstullkammare. Der höllos årligen 2 marknader, af hvilka den vid Mickelsmessotiden påstod flera dygn. På fältet mellan kyrkan och tingshuset var mönstringsplatsen för Savolaks regemente; här sammandrogos vid krigets utbrott de Savolakska trupperna under J. A. Cronstedt före deras marsch öfver Kuopio till Uleåborg. En stads anläggning kom redan under svenska tiden i fråga, men tyckes för skogsbrist blifvit uppskjuten. Socknen hörer till de tätast befolkade i trakten. Stadens privilegier äro gifna d. 7 mars 1838. Vid läneregleringen 1831 inrättades S:t Mickels län, motsvarande till det mesta det forna Kymmenegårds län; länereseidens var fortfarande till 1843 Heinola, derefter den nyss anlagda staden.

Munter, Hans, (»Munter» str. 1, v. 8) soldat från Gustaf III:s tid, död 1808.

Munter (»Munter» str. 9, v. 7) en af anorna till föregående, furir under Karl XII.

Möttönen (»Otto v. Fieandt» str. 24, v. 1) samma ort som Iso-Möttölä, 6 gårdar. Namnet Möttönen, ehuru ofta begagnadt om några orter i denna trakt, anses dock af allmogen sjelf såsom det mindre riktiga i stället för Möttölä. En moartad skogstrakt skiljer Möttönen från Karstula å ena och Lintulaks å andra sidan, genom denna går landsvägen. Det vattendrag, som på östra sidan om Maanselkä

vattendelare, östligt om Lintulaks genom Kyyjärvi, förbi Oikari nedflyter och straxt norr om Möttönen afskär vägen och passerar till dess vestra sida, går härifrån (om förf. ej missminnes) genom sjön "Ylimäinen" (den öfversta) till "Päälimäinen" (= Pääjärvi), hvars vikar skära omkring Karstula kyrka och bataljplats. Se under Karstula.

Narva, (»Björneborgarenas marsch» str. 1, v. 2) stad och fästning i Estland på gränsen mot Ingermanland och på venstra stranden af Narowa-flodens nedersta lopp. På högra stranden ligger, förenadt med Narva genom en stenbro med runda torn, det befästade, i Sveriges krig med Ryssland kända, Iwangorod. På fältet vid Narva, begränsadt af floden, tillkämpade sig Karl XII sin verldskunniga seger d. 20 nov. 1700.

Nord (»Döbeln vid Juthas» str. 14, v. 4) trumslagare vid Brakels kompani af Björneborgarne från 1788 års krig.

Nordensvan, Zacharias, (»Adlercreutz» str. 11, v. 4) son af landskamreraren i Nylands och Tavasthus län, assessor Joh. Alopæus, 1772 adlad Nordensvan och Joh. Christ. Schwartz, var född d. 28 juni 1767, (antagen till krigstjenst 1773 enl. Anrep) kom i tjenst 1778 (rangrull. 1798 och senatsark. m. fl.) såsom sergeant vid Kymmenegårdsbataljon; blef fänrik d. 20 aug. 1781 vid Flemingska regementet; löjtnant vid Österbottens regemente d. 23 febr. 1787; blef d. 8 juli 1790 kapten vid Tavasthus linieregemente (? senatsark.), men är upptagen i 1796 års rangrulla som kapten vid Österbottens regemente, hvarifrån han troligen efter 1796 såsom kapten transporterades till Tavasthus regemente, ty såsom sådan upptas han 1806 näst efter Karl Er. Bröijer) och 1807, hvilket år han uppbar kaptenslön; bivistade 1808 striderna vid Okerois, Ypperi,

Siikajoki, nämnes med loford i Adlercreutz' rapport af d. 30 juni; blef svårt blesserad i armen vid Karstula, d. 21 aug., Collin, så att han derefter bar den understödd af en dyna mot kroppen; erhöll guldmedalj för tapperhet i fält; R. S. O. 1809; majors afsked ur svensk tjenst, död d. 4 okt. 1823 på sin egendom, Kara rusthåll i Hausjärvi kapell af Janakkala socken, med godt namn om sig för hederlighet och duglighet. Han hade varit gift med Kristina Elis. Florin, krigskommissariedotter, och efterlemnade flera barn.

Nykarleby, (»Döbeln vid Juthas» str. 2, v. 10) på finska Uusi Kaarlepy eller hellre Joensuun kaupunki, i senare tider, för undvikande af förvexling, äfven Lapuan Joensuu, är en liten stad med landsförsamling) ej långt från utloppet af Lapuanjoki (Lappo å eller Nykarleby-elf), anlagd inom det åt grefliga Tottska familjen sedermera förlänade Karleborgs grefskaps område 1617. Staden gynnades först mycket, så att både trivialskola, efter 1641, sedan flyttad till Wasa, och landshöfdingesätet för Österbotten efter 1648 någon tid voro här förlagda, och staden begåfvades med vidsträckta handelsprivilegier till förfång i synnerhet för Jakobsstad och kringliggande landsort, men äfven för Wasa. De om sina förmåner afundsjuka borgarne i Nykarleby besvärade regeringen med ständiga klagomål, och Jakobsstad var redan en gång bestämdt att uppoffras under Karl XI, tills en fläkt af senare tids frihandelsanda blåste bland monopolieväsendets samumvindar, i det man förklarade, att om ej sagde köpmän betalte allmogen väl och handlade redligt, fingo de hålla till godo med att allmogen dref sin köpenskap, der den fann största fördel. — Midsommardagen 1808 tidigt på morgonen stod här en kort, men het batalj. — Döbeln skall vid reträtten om hösten haft sitt qvarter här (se Jutas). Aftonen d. 12 januari 1858 utbröt en

brand, som under påföljande natt ödelade den tätt bebygda, af trånga, krokiga gator genomskurna staden, hvilken redan förut stadd, om ej i absolut, så åtminstone i relativt tillbakagående, föga torde kunna höja sig på sin från fordom bibehållna, men numera mindre lämpliga plats.

Nyland (»Trosskusken» str. 5, v. 4) på finska Uusimaa, den medlersta delen af södra Finlands kuststräcka, gående åt norr merendels ända till den i öster och vester landet genomlöpande ås, som skiljer inre landets stora vattenbassiner med deras sammanbindande korta vattenrika sund ifrån kustlandets små vattensamlingar, hvar och en mera isoleradt sökande sig väg till hafvet. Landskapet med titel af grefskap är kuperadt och vackert, lider ännu ej brist på skog samt hör till storfurstendömets fruktbaraste och bäst odlade trakter. Vid kusten på en 1½ à 2 mil bred landremsa bor sedan urminnes tid en koloniserad svensk befolkning, som till följd af historiska förhållanden saknar den österbottniska svenska allmogens enkelhet och till följd af nationell olikhet den finska befolkningens tålmodiga väsende. — De Nyländska trupperna utgjordes af Nylands dragonregemente, 5 sqvadroner, 550 man och vargering 275 man; Nylands lätta infanteriregemente 2 bataljoner, = 8 kompanier, 1025 man och vargering 512; dess jägarebataljon ½ indelt bataljon = 2 kompanier, 92 man, vargering 46; värfvadt manskap till Nylands jägare ½ bataljon = 2 kompanier, 200 man sammandrogos blott till mötena. För öfrigt bidrog väl befolkningen i Nyland, emedan de flesta fästningar voro belägna derinom, i väsendtlig mån att fylla numrorna i de värfvade regementena, som mest utgjorde garnisoner.

Näsijärvi, (»Fänrik Stål» str. 1, v. 6) en stor insjö i nordöstra delen af Satakunta, genom hvars längdsträckning i norr och söder gränsen mellan (Åbo-

och Björneborgs län i vester, och Tavasthuslän i öster går. Denna sjö, som genom den präktiga forsen Tammerfors vid staden af samma namn, utgjuter sig i Finlands s. k. sydvestra vattensystems centralsjö Pyhäjärvi, är omgifven af kuperade vackra stränder, ligger 316 fot öfver hafvet samt har i sin hufvudfjärd en längd af 3 mil, en största bredd af nära halfannan mil och en areal af nära 2 qvadratmil. Fjärden (Wankovesi), i norr om Unge'kivensalmi, ett sund med svag ström, räknas till Näsijärvi i vidsträcktare mening, samt den derpå åt nordost ifrån gränspunkten Murole'-fors till Kauttu bro vid Ruhala i Ruovesi gående fjärden till densamma i vidsträcktaste, men oegentligare bemärkelse. Det var här, på och omkring Näsijärvi, som Roths och Spoofs bedrifter 1808 utfördes, det var här, några verst från sagde i samma krigs historia kända bro, vid Ruovesi kyrka, på det vackra Ritoniemi, som studenten Runeberg hade kondition hos kapten E. G. af Enehjelm.

Oravais („Gamle Hurtig" str. 5, v. 6; „Lotta Svärd" str. 21, v. 3) är ett kapell under Vörå socken vid kusten af södra Österbotten, hvarest ett par verst söder om kapellkyrkan stod det sorgligt minnesvärda slaget d. 14 sept. 1808, i hvilket finnar och svenskar, redan segrande, af ryssarnas tillkomna hjelpsändningar föranlätos att lemna valplatsen. Denna är belägen så, att finska arméns högra flygel kunde stödja mot hafvet. I ryggen hade de våra den bergås, öfver hvilken vägen bakom dem ledde till kyrkan och dalsänkningen med boningarna nedom densamma. På sin venstra sida om vägen på backsluttningen åt söder hade de ett batteri; framför sig, mellan skogbeväxta bergsträckningar, en tvärt öfver den slingrande vägen gående lång, öppen dalsänkning af ängar med dess bugtande bäck; på andra sidan om denna genom skogen mellan höjderna, som åt hafssidan uppstiga i en hög bergklack och omsluta andra

Oravais.

sidan af den vik, i hvilken bäcken utfaller, leder vägen till en annan skogbevext, mindre sänkning mellan likaså skogbetäckta stenhölster, genom hvilken sänkning ifrån tvenne obetydliga träsk (det nedra: Lillträsket, tätt invid vägen) en bäck utflyter i en sydligare vik. Bron öfver denna bäck utgjorde positionen för finnarnas förposter vid stridens början; något på andra sidan om den var gränsen för finnarnas framträngande. Det var här, som den unge grefve Schwerin så hurtigt skötte sin kanon, det var efter reträtten härifrån, som i synnerhet svenska trupper afskuros, utträngda på udden mellan bäckarna. För öfrigt striddes både långt upp på ängsslätten, i skogarna på båda höjdsträckningarna samt omkring den mindre bron och Lillträsket. Striden, mångbeskrifven, var den blodigaste, den häftigaste och den genom sina följder för oss mest olycksbringande under hela kriget.

Palmfelt, Aug Fredr., (»Adlercreutz» str. 7, v. 2) son af majoren vid Savolaks infanteri, R. S. O. Gust. Fr. Palmfelt och Anna Mar. Ehrensvärd, generalmajors dotter och brordotter till den utmärkte grefve Augustin Ehrensvärd. (Enligt upprepad uppgift af Anrep, som, diplomatiskt trogen de handskrifna genealogierna å riddarhuset, vid deras offentliggörande upptar emot bättre insigt t. o. m. deras misstag, var hon född d. 3 sept. 1744 och gift d. 19 dec. 1756 (?) således vid tolf års ålder (!!), men hennes första barn föddes d. 8 sept. 1761). Aug. Fr. Palmfelt var född d. 3 (4) sept 1767, "kom i tjenst" samma år (rangrull. 1796, men enl. Anrep 1780); blef fänrik vid Nylands infanteri d. 23 maj 1783; löjtnant d. 3 juni 1788; kapten i armén och stabsadjutant d. 11 juli s. å.; kapten vid Södermanlands regemente d. 7 juli 1789; öfveradjutant och major i armén d. 22 aug. 1790; hade väl deltagit i kriget, åtminstone i slaget vid Svensksund d. 9

juli 1790, emedan han likt stabsofficerarne skall burit Svensksundsmedaljen "en collier" på bröstet; R. S. O. s. år; förste kammarpage och kammarjunkare 1791; öfverstlöjtnant i arméu och generaladjutant af flygeln d. 29 juni 1795 (rangrull. 1796, som dessutom upptar honom såsom öfverstlöjtnant vid Åbo läns regemente och uppger hans sista fullmagts datum på ett ställe till d. 3 maj, på ett annat till d. (3) 13 nov. 1795; Låstbom bekräftar det senare); generaladjutant, öfverste och chef för Åbo läns regemente d. 26 okt. 1796; förste kammarjunkare 1798; vice landshöfding i Åbo län d. 1 sept. 1803; åtnjöt öfverste-indelning 1806; var chef för 1:sta brigaden under kriget 1808. Vid Lappo förde han befälet öfver reserven; ty någon måste ju hafva äfven detta uppdrag; men om ock han enligt Adlercreutz' rapport "ej kom att träffa med fienden," och jemte sin trupp "med otålighet ansåg sin overksamhet," så sändes ju dock folk af hans brigad för att på vägen öster om Liuhtari afskära eller oroa den retirerande fienden, ehuru det, jag vet ej genom hvems tillskyndande för sentida framkommet, deruti föga torde uträttat. Men detta, kanske oberättigade, påstående har äfven förnummits om andra (Savolaks inf.; se under G. A. Ehrnrooth en förklaring härom). Vid Alavo, vill man påstå, hade Adlercreutz, mera en oförvägen kavalleriofficer än fältherre i en infanteristrid, genom mindre kloka dispositioner att forcera ryssarne, der de voro starkast, fördröjt den lyckliga utgången; men på anhållan af Palmfelt, som insåg detta, tillåtit honom att vidtaga de dispositioner, hvilka han skulle anse ändamålsenliga, hvarefter Palmfelt med några ändringar i dem skall hastigt framkallat det lyckliga resultatet; han nämnes med loford i rapporten och blef R. S. O. st. korset d. 30 aug. s. å. Palmfelt uppsatte å svenska sidan såsom Gripenbergs generaladjutant den ofördelaktiga kapitulationen i Seivis (Kaliks) d. 25 mars 1809,

och skylles (emedan icke Gripenberg men väl Palmfelt förstod franska språket, på hvilket underhandlingen bedrefs) för dess innehåll samt tadlas för den ifver och öfvertalning, med hvilken han skyndade att verkställa alla dess olägliga bestämmelser emot sina underordnades t. o. m. sitt eget regementes, Åboländningarnas, vilja; och Aminoff (relat. om Savol. brig.) anser honom redan härförinnan skyldig till mindre vackra förbindelser med fienden. En del af Åboländningarna, men i synnerhet af Björneborgarna satte sig bestämdt emot kapitulationen, i det de, icke aflemnande sina vapen, försökte att på oländiga omvägar komma fram till svenska armén i söder; men efter några dagar måste de slå detta "pagestreck" ur hågen samt mottogos utan efterräkningar af den ryske befälhafvaren Erikson, som vid underrättelsen om deras företag yttrat: "Låt dem försöka, nog komma de snart tillbaka". I hettan och vid ett glas lärer ock beslutet blifvit fattadt; men det bevisar ändock opinionen öfverhufvud, och att hvarken Åboländningarna numera hade fullt förtroende till sin regementschef ej heller Björneborgarna till sin nominelle chef general J. F. Aminoff, som under kriget var föga annat än Klingspors sällskap och nu intog en nog skef ställning (Montg. t. ex. d. 2, s. 205). Palmfelt anses eljest tidigare såsom den, hvilken bar skulden för den esprit, som i krigets början gaf sig luft hos många officerare bland Åboländningarne, i det de utan nödtvång lemnade sig efter och gåfvo sig fångna, t. ex. på apoteket tillika likörkrog i Björneborg ("Björneborgska febern"), i Brahestad o. s. v. Äfven stämplades för Palmfelts skuld Åboländningarne för affären vid Sarvikka, hvilken de kalla den förra, mindre Alavo-affären, men hvilken, kanske orättvist, åtminstone för bjert beskrifves af Holm (ss. 56—58). Han säger bland annat: "D. 9 aug. skickade ryssarna dit (till Sar-

vikka) en rekognosceringstrupp, hvaraf öfverste Palmfelt blef så förskräckt, att han med hela sin brigad drog sig undan från sin post vid Sarvikka och stadnade ej, ehuru ingen fiende förföljde honom, förr än han kom till Ruona bro, der vi (Savolaksarne) lågo. Derigenom ådrog sig Åbo läns regemente ett allmänt förakt af hela den öfriga Finska hären, hvilket gick så långt, att om en soldat af nämnde regemente kom inom Savolakslägret, blef han med mångfaldiga smädeord genast bortkörd, samt förklarades ovärdig att få vara ibland de öfrige Finnarne.“ Den indignation, som läsningen af Holms relation, den första vidlyftigare af finsk man öfver kriget, och som utkom 1836, väckte bland många då ännu lefvande Åboländningar, hvilka dels kastade boken bort, dels talet om att bränna upp den, bevisar väl å ena sidan, att man då var föga van vid publicitet, men å andra, att andan inom korpsen var bättre, än man för befälhafvarens skuld trodde. Hvilket inflytande, de tongifvande, befälhafvarne, utöfvade på sin trupp, kan man finna af Björneborgs regemente, hvars goda men nog mycket pointelleusa esprit plär tillskrifvas Palmfelts efterträdare såsom vicelandshöfding i Åbo län, öfverste Joh. Grönvall, hvilken (kanske blott såsom underofficer, men vid mogna år kämpat under Washington i N. Amerika för frihetens sak,) vidare premiermajor C. J. Stjernvall, samt sist Döbeln; af Wasagossarne 1808 under Conradi, en kontrast till Österbottens regemente under 1788 års krig (kaptenerne Hedman — se Döbelns anteckn. d. 1 s. 105, 106 och Roos, hvilken uppvaknad med förvåning varseblef, att ryssarna under natten simmat öfver det sund, der han skulle hålla vakt och med en fästad lina borthalat hans kanon till sin strand); af Sprengtportens värfvade utmärkta Savolaksjägare, jemförda med andra värfvade korpser t. ex. Jägerhorns o. s. v.

Palmfelt erhöll på begäran afsked ur svensk

tjenst d. 26 juni 1810; blef generalmajor i rysk tjenst s. år; ledamot af regeringskonseljen för Finland 1812; inspektör för finska milisen s. år; död barnlös redan (årtalsdata för barnen ögonskenligen tryckfel hos Anrep) d. 20 april 1814 i Stockholm, dit han, sjuk af ett fall, som skadat halsbenen, begifvit sig från Finland. Man har uppgifvit, att armarna under denna dödssjukdom affallit (! ?); möjligen förlamades de. Palmfelt omtalas såsom en icke oskicklig militär, hvad förmågan beträffar, ehuru mången betviflar hans vilja att i kriget synnerligen uträtta något. Han lär ha varit en man af särdeles fördelaktigt utseende, och sådant värderades vid tiden för hans uppkomst mycket. Enligt någras uppgift var han stel och sträf; andra åter omtala honom ej blott som elegant, utan som en för humanitet och hygglighet omtyckt chef. Han förmälde sig julaftonen 1798 med den vackra, 16-åriga Wilh. Alb. v. Willebrand, dotter till generalmajoren, landshöfdingen i Åbo sedermera friherre Willebrand och systerdotter till chefen för Nylands dragoner Wright, som ansågs onödigt gifvit sig fången i Brahestad d. 17 april 1808. Man berättar, att han före sin förmälning skulle hyst böjelse för den vackra enkan efter den i slutet af 1797 aflidna kammarherren, öfverstlöjtnanten A. L. Carleson, A. Bremer, som vistats hos landshöfding Willebrand å Runsala gård, men att en rival, dåvarande generalmajoren, chefen för Björneborgs regemente, sedermera fältmarskalken m. m. grefve Fab. Wrede, vid ett besök hos Palmfelt å hans boställe, Kuustö-gård, begärt af sin underlydande Palmfelt båt och roddare till Runsala gård, hvarvid denne, inseende orsaken till resan, gjort alla möjliga svårigheter, tills Willebrand förmenat, att en regementschef icke borde sakna utväg att kommendera några roddare. Nu förmåddes Palmfelt att gifva efter; besöket gjordes, och Palmfelt fick stå på afstånd, medan Wrede begärde och fick ja af den

unga enkan, med hvilken han snart förmälde sig. Palmfelt saknade dock icke länge ersättning för sitt missöde, då han inom året i samma hus fick en julklapp, så älskvärd, att en galant officer, enligt sin egen uppgift, då han vid ett slädparti från "hundsfotten" kuskade den unga fröken, värmdes af en sådan kärleksglöd, att "snön smälte under slädmedarna."

Pardala, finska Partala („Sandels" str. 1, v. 1), by (gård) i Iidensalmi socken af norra Savolaks, belägen ungefär en rysk verst norr om Wirta-bro och omkring 1000 alnar ifrån finnarnas hufvudförskansningar i Linna by, nära det vattendrag, som utgjuter sig genom Koljonvirta till Iisvesi, samt sydligt ifrån Walkiais, Wieremä, Salahmi, genom återtåget kända, byar.

Pekka („von Törne" str. 19, v. 2) densamme som Pehr Pistol, åt hvars gamle far Törne lofvade ett torp.

Perho („Otto von Fieandt" str. 29, v. 4), kapell under Gamla Karleby socken, och utaf dess sträckning ifrån gränsen mot Tavastland vid Maanselkä till hafskusten åt nordvest omkring Wetiljoki den högländaste, kallaste, mest frostömma, ödsliga och fattiga trakten. Hemskt och nedtryckande inverkar på sinnet den ofruktbara enformigheten på dess slätter, upptagna af ändlösa mossar och af skogsbrand samt tjärutillverkning härjade skogar. En fattig och rå befolkning, temligen beröfvad t. o. m. ödemarkens poesi, minskar det intresse för densamma, som Runebergs Grafven i Perho skänker hvarje läsare. I senare tider har staten genom mossodlingsunderstöd betydligt bidragit till ortens fortkomst. Öfver Perho går den under kriget vigtiga vägen från Gamla Karleby till Lintulaks och Karstula på andra sidan åsen och omkring Päijäne-vattensystemets nordvestliga tillflöde.

Piper, Karl Klaës, grefve (»Konungen» str. 1, v. 8). Ätten härstammar från Lübeck och har i slutet af 16:de och in på 17:de seklet utbredt sig till Liffland och Finland. Dess i Sverige kände stamfader tillhör vårt land på det sätt, att han, född i Lübeck, var handlande i Viborg 1615, sedan blef borgmästare derstädes och gifte sig med en Strålman (detta namn lefver än qvar i Viborgs län). Af sönerna qvarblefvo 2 i hemorten; en öfvergick till Sverige, och ifrån denne härstammade såsom ättling i 4:de led K. K. Piper till Kristinehof med Andrarum, Torup, Högestad och Baldringe, så ock Krageholm, son till öfverkammarherren grefve Karl Gust. Piper och Hedv. Kath. Ekeblad, riksrådsdotter. Han var född d. 18 april 1770; blef kornett vid Westgötha kavalleri 1777 och vid lätta dragonkorpsen 1783; sekundadjutant 1785; premieradjutant 1787; löjtnant 1792; stabsryttmästare 1795 vid samma korps, då kallad lifhussarerna; konungens öfveradjutant o. major i armén samt öfverste i armén och kaptenlöjtnant vid lifdrabanterna, allt s. å.; tillika surnumerär major vid lätta lifdragonerna 1802; R. S. O. 1809; fick afsked från nyssnämnde majorsbeställning vid lifgardet till häst 1810; kommendör S. O. 1817; generalmajors n. h. o. v. 1818; kommendör S. O. st. korset 1824; öfverkammarjunkare 1825; en af rikets herrar 1830; R. Carl XIII:s O. 1832; Riddare och kommendör af K. M:s Orden 1836; Ordens öfverombudsman 1842; öfversteskattmästare 1846 samt vice kansler 1847; död d. 27 dec. 1850 i Stockholm. Han gjorde från 1785 till 1791 resor i främmande länder; var såsom tjenstgörande kaptenlöjtnant d. 4 juni 1807 Gustaf IV Adolf följaktig vid mötet med franske generalen Brune i Schlatkau i Pommern samt i juni 1808 med konungen till Åland. Piper förmälde sig d. 11 aug. 1803 med Ebba Mar. Ruuth, dotter till generalguvernören friherre Ruuth.

Pistol, Pehr (»Von Törne» str. 18, v. 4) en af Törnes soldater, stupade vid Lappo.

Polens sand, (Björneborgarenas marsch» str. 1. v. 2), konungarikets slätter, inom gränserna af hvilket flera drabbningar utkämpats, deri finnarna deltagit under regenter af Wasa- och Pfaltz-Zweibrückenska husen.

Presten, (»Munter» str. 2. v. 6) onamngifven.

Prosten (»Döbeln vid Jutas» str. 1, v. 1) torde vara en fingerad eller åtminstone lokaliserad person, ehuru eljest ett profstycke på arten af denna tids icke särdeles stora eller varma andlighet. Man vill tro, att dåvarande prosten i Nykarleby icke menas, kanske ej heller någon fältprost. Krigsprester pläga annars vara ganska toleranta mot bristande religiositet. Prost i Nykarleby var eljest vid ifrågavarande tillfälle magister Georg Mathesius, (son till kyrkoherden i Pyhäjoki magister Nicolaus Mathesius och Maria Niskanen, prostedotter), f. 1732, student i Upsala 1749, filosofie magister i Åbo 1754; prestvigd 1757; kaplan i Teerijärvi under Kronoby 1760; d:o i Maalaks och Solf 1781; kyrkoherde i Nykarleby 1793; prost 1807; död 1816. Mathesius har gjort sig känd genom åtskilliga utgifna skrifter af ekonomiskt innehåll, för hvilka han af svenska vetenskapsakademin erhållit tre större prismedaljer i silfver och 40 rdr b:co kontant, samt af patriotiska sällskapet en mindre belöningsmedalj. Således tyckes hans sträfvande icke gått ut på det uteslutande och omedelbart presterliga, men detta hindrar icke att han som ekonom kunnat vidhålla kyrkans formalism.

Rajevski, N. (»Adlercreutz» str. 2, v. 3) under 1808 års krig rysk generalmajor, sedan generallöjtnant; någon tid befälhafvare mot finska stora armén.

Till Rajevskis karakteristik må såsom bidrag anföras följande på grund af Davidoffs memoirer. Rajevski var anspråkslös, ej nyckfull, ej öfvermodig; han var tvärtom godmodig, men ingaf dock aktning; han var sträng mot större förseelser, ej mot små; vidare: oegennyttig, redlig, rättfram, lika mot alla, lugn, kraftfull, hade en skarp fysiognomisk blick, var manlig och imponerande. Han utmärkte sig vid Smolensk, der han med ett ringa antal gjorde ett tappert motstånd; ytterligare vid Kulm, Leipzig, Romaninville och på Bellevilles höjder, hvilket sista bidrog till Paris' uppgifning. Han var stor i sin strid med ödet: en Laokoon (!). Relationer hade han få; utan sådana hade han ifrån öfverste stigit till general af kavalleriet.

Ramsay, (»Främlingens syn» str. 8, v. 2; »Adlercreutz» str. 11, v. 2). Familjen Ramsay omtalas i Skottland redan i början af 1100-talet. Den har sedan utgrenat sig utom i Skottland i England, Frankrike, Ryssland och Sverige, dit den 1577 inkom medelst en representant, som blef herre till en mängd gods i Somero i Tavastland och dog nära 100 år gammal. De medlemmar af familjen, som här angå oss, äro en moder med två söner.

Modren, Sofia Lovisa Ramsay, f. friherrinna Ramsay (af en ättegren, som hvarken uttagit friherrebref, ej heller låtit introducera sig som friherrlig) var född d. 3 sept. 1754, gift d. 14 febr. 1775 med sin kusin Otto Wilh. Ramsay, som sist var landshöfding i Kymmenegårdslän och dog 1816 på Esbo gård i Nyland; hon afled d. 30 sept. 1860 i Stockholm och var dotter af generallöjtnanten Anders Henr. Ramsay till Jackarby, Kalaks, Bergstad, Horn, Hattula, Färnböle, Domaregården och Esbo allodialsäterier och derunder lydande femtiotvå frälsehemman i Borgå socken i hans första gifte med Mar. Krist. Hising, brukspatronsdotter. Efter tjenstgöring

vid svenska, finska och franska trupper samt deltagande i strider på norsk, svensk, fransk och finsk jord samt eljest skiftesrika öden såsom landshöfding i Savolaks' och Kymmenegårdslän baroniserades denne Ramsay 1766 och var utmärkt för sin ovanliga kroppsstyrka; ty det berättas, att han t. ex. kunde afbita grofva spikar, med blotta händerna räta ut hästskor, tillbakahålla en vagn, dragen af två hästar m. m. Det är honom, som den kända berättelsen om "Tavasthus-korpralen" gäller. Då nämligen Ramsay en gång om vintern reste i Tavastland, beledsagad af en körsven, troligen en hans like i styrka, fallenhet för kroppsöfningar och öfversitteri, mötte de på en trång väg mellan djupa snödrifvor en man, körande ett lass. Honom befallde de laga sig undan, men hindrad af snön hade han åter anhållit, det de andre ville hålla stilla ett ögonblick, tills han finge sitt tunga lass åt sidan. Då likväl hans begäran möttes med hårda ord och någon piskläng på köpet, steg han fram och lyfte de båda resande med släde etc. i snödrifvan, der de skulle få vänta, tills han finge sitt lass förbi. Förtjust öfver detta bevis på kolossal styrka, frågade Ramsay, hvem han var; och upplyst om, att han vore korpral vid Tavasthus regemente, gaf Ramsay sig tillkänna, bad honom ombesörja sitt lass och mottaga respenningar till Esbogård, dit han inbjöd honom till täflingslekar. Korpralen lär ock ha infunnit sig på anvisad ort och tid, då kämparne i broderlig endrägt roat sig med kraftproduktioner, i hvilka korpralen bibehöll öfverhanden. — Dottern, friherrinnan Ramsay var känd för sin älskvärda, anspråkslösa och ädla karakter, som synes öfvergått till hennes barn.

Hon, som förut bebott Jackanby, nära Borgå, lemnade detta och flyttade till Esbogård. Det är väl den stora karaktersbyggnaden af sten på detta gods (beläget något öfver 2 mil från Helsingfors),

som är det palats, der skalden låter henne hvarje qväll säga godnatt åt bilderna af sina två söner, som dött hjeltedöden för fosterlandet. Hon sörjde alltid och djupt dessa två i 1808 års krig stupade tappra söner, And. Wilh. och Karl Gust., och hade låtit från slagfälten föra deras lik till familjegrafven i Borgå, den yngres Karl Gust:s följande år från Lappo kyrkogård, der invånare från orten troligen på uppdrag haft vård om dess nedsättning och om dess plats bland de många (om detta och om gifven ersättning derför har förf. hört en uppgift i Lappo af en descendent till sagde vårdare). Modren lät öfver dessa sina söner 1811 slå en större medalj, hvaraf exemplar utdelades till kgl. kabinettet (mynt-) och närmaste anhöriga, och som beskrifves i Hillebrands arb. öfver enskilda svenska mäns och qvinnors minnespenningar. Åtsidan visar deras bröstbilder, (den yngre var kavallerist), med omskriften: "And. Wilh. Ramsaij. Carl Gustaf Ramsaij." Frånsidan upptas af två täckta urnor, hvilande på en grafhög, omgifven af krigiska emblemer. Den ena urnan bär namnet "Lemo", den andra "Lappo"; omskriften lyder: "Föllo stridande för fäderneslandet år 1808"; i afskärningen läses: "Af en sörjande moder." Öfriga till höger och venster om urnorna befintliga föremål: lyran, målarpaletten samt pergamentsrullen och lagerqvisten antyda de artistiska och litterära yrken, som af de aflidne idkats med framgång. Emedan stämpeln till åtsidan gått sönder, togs ock en annan upplaga, hvari den yngre bär dragonuniform. Hon var äfven genom öfriga barns förlust hårdt pröfvad; ty utom det, att hon mist tre barn i späda år af inalles 11, så hade ännu en tredje son, äfven krigare, i tjensten vådligt omkommit, nämligen Jak. Joh., fänrik vid amiralitetet, vid 21 års ålder 1801, som drunknade, då kuttern Husaren med hela besättningen förgicks i Kattegat. Friherrinnan Ramsay hade vidkänts betydliga om-

kostnader genom ryska befälets långvariga vistande under kriget på hennes nära Sveaborg belägna gods. Det berättas, att kejsar Alexander I bedt henne derför begära en nåd, då hon ej ville framställa några ersättningsanspråk, och att hon endast begärt, att ej behöfva upphöra att vara svensk undersåte. Kejsaren hade dertill först blott gifvit tystnadens bifall, men genom beredandet af hennes ställning under de nya förhållandena visat, att han högsint förstod uppskatta hennes trohet och kärlek till det gamla fosterlandet. Hon afled i följderna af ett fall, som skett så, att, då hon vid måltidsbordet en gång uppstigit, hade en betjent lyft undan stolen, för att gifva henne rum att aflägsna sig; hon åter, som icke varsnade detta utan skulle sätta sig igen, föll handlöst baklänges. Under sin sista sjukdom hade hon omtalt, att hon i drömmen träffat sina stupade söner, och på grund deraf förespått sitt slut.

Sönerna äro redan namngifna. De kallades allmänt friherrar Ramsay, troligen för modrens skull, som var född friherrinna af samma namn. Den äldre, tidigare fallne, var

Anders Wilh., född d. 28 okt. 1777, erhöll sin bildning vid Karlbergs krigsakademi (enligt Collin vid Haapaniemi), vann inträde vid Svea lifgarde d. 15 april 1791 såsom minderårig fänrik; är upptagen 1796 såsom landkadett å 5:te (högsta) klassen på Karlberg med antagningsdatum d. 13 sept. 1793; ingick i tjenst 1796; enligt tidens sed för de förnämare och för dem, som hade tillfälle till utrikes resor och att genom erfarenhet och helst någon tids tjenstgöring i främmande land vinna befordran på krigarebanan inom eget land, tjenade ock Ramsay utrikes. Troligen till följd af Sveriges då ändrade politiska ställning till Frankrike skedde detta icke der, utan i Neapel, och likaså var hans utträde ur fremmande tjenst en verkan af det under

tiden förändrade förhållandet mellan Frankrike och Neapel, der han inom två år avancerat till majors värdighet, hvilken han innehade 1800, hvarpå han tog afsked 1801, då han återvände till Sverige och blef löjtnant d. 5 juni 1802 vid samma garde, der han förr varit inskrifven; flyttad till Tavasthus regemente som kapten, finns i 1806 års rangrulla upptagen som sådan derstädes "placerad" och hade dittills erhållit sin sista fullmakt d. 5 juni 1802. Vid tiden för sagde flyttning hade han vunnit stora priset i krigsvetenskapsakademin för en täflingsskrift om förmånen af svenska arméns uppställning på tvenne led, samt invaldes kort derpå till en af dess ledamöter, hvilkas antal den tiden icke var stort. Denne är af de två bröderna troligast den, som några år före kriget jemte en ung svensk musiker, Willman, genomvandrade en stor del af isynnerhet södra Finlands naturskönaste trakter gästande anspråkslöst och trefligt hvar de funno sig bäst. Äfven torde af dem utförts teckningar af natursköna nejder. För sina kunskaper och sin duglighet inkallades Ramsay till tjenstgöring vid arméns stab och bivistade såsom stabsadjutant en del af 1808 års krig; under hvilket han nämnes som utmärkt d. 17 mars vid Ulfsby Haistila (färja, som ej får förvexlas med Kumo-Haistila d:o, tätt invid Kumogård). Siikajokidagen, d. 18 april, var Ramsay redan före drabbningen jemte förposterna i strid med fienden, och i slagets sista afdelning anförde han det lyckade anfall, som Tavasthusare verkställde mot skogen mellan prestgården och kyrktrakten (Aurep upptar honom såsom deltagande i Pyhäjoki och Revolaksstriderna, hvarom annorstädes ej finnes upplyst). Han sändes efter Revolaks-affären med de tagna fanorna till Stockholm, samt blef då major och R. S. O. I anledning af vistelsen i Stockholm kom han nu att åtfölja Vegesacks landstigningskorps och deltog med ära i slaget vid Lemo d. 19 och

20 juni, der han träffades af ett skott i bröstet och genast deraf dog. Han var ogift.

Den senare af de två bröderna både till lefnadsår och dödsdag var Karl Gust. Han var född d. 17 januari 1783; blef kadett vid Karlberg d. 24 sept. 1795; erhöll 1799 första officersfullmakt fänrik vid enkedrottningens lifregemente d. 3 okt. 1799, betyder kanske: utexaminerad såsom officer, men ännu icke placerad); fänrik vid enkedrottningens lifregemente 1800; transporterad till kornett på stat med underofficers lön vid Nylands dragoner d. 16 juni 1801; premierlöjtnant derstädes med förra lön d. 4 maj 1805; tjenstgjorde 1808 såsom brigadadjutant vid 2:dra brigaden, således först hos Adlercreutz, sedan hos Döbeln, och omnämnes för affären vid Köyhköla och Hatanpää (Tammerfors), der han räddade 4 björneborgska soldater från att tagas till fånga; vid Siikajoki ledde han jemte en annan adjutant, Björnstjerna, anfallet mot fiendens center, försvagad genom öfverflyglingsrörelserna; blef R. S. O.; (Anrep omtalar hans deltagande äfven vid Okerois och Pyhäjoki). Vid Lappo tjenstgjorde Ramsay såsom Döbelns adjutant, följande med Björneborgarne, och föll här dödligt sårad i magen, så att inelfvorna gingo ut, "utmärkt och allmänt saknad för sitt mod, sin duglighet, sina fosterländska tänkesätt, och hans graf på valplatsen (?) fuktades af alla tappres tårar, den ärorikaste prydnad, hjeltar kunna få och gifva" (Montgomery). En annan samtidig, en vid tillfället närvarande, vice-auditören vid Björneborgs regemente, sedan hofrättsrådet C. H. Asp, säker i sin då förda dagbok härom: "Under det jag med en blesserad på min kärra åkte till byn, afled baron Ramsay, vår snälle och raske brigadadjutant, och jag tryckte igen hans ögon. Blek som en lilja låg han der, den unge krigaren med det stora modet. Hans vänner sörjde honom." Också han dog ogift; den ende efterlefvande brodren öfverflyttade

efter modrens död till Sverige. En af deras systrar var förmäld med en farbror till den unge i detta krig fallne grefve Schwerin, en annan, också ädel och älskvärd, med den berömda samlaren och utgifvaren af svenska folkvisor och svenska folkets sagohäfder, prosten i Enköping Arv. Aug. Afzelius, hvilken förut på Esbogård varit privatlärare i familjen. Dennes medutgifvare af folkvisorna, Geijer, har äfven egnat en sång till dessa bröders minne.

Reiher, Karl Joh. (»Fältmarskalken» str. 5. v. 2) af en genom hans son på svärdssidan utgången ätt, som, härstammande från Bajern öfver Östersjöprovinserna på 1600-talet inkommit i Sverige. Fadren till K. J. Reiher var löjtnant vid Savolaks infanteri, Karl Gust. Reiher (i Sulkava), modren Hedv. Barbara Grotenfelt, hofjunkaredotter. Reiher föddes midsommardagen 1781 (1782?); kom i tjenst 1790; blef fänrik vid Savolaks infanteriregemente d. 5 aug. 1799, s. år sekund-adjutant derstädes; löjtnant icke före 1806; men mot slutet af detta år kallas han sekundlöjtnant med sista fullmakt af 5 aug. 1799 (således fänriks-), förareindelning och hörande till mindre staben. Vegesack kallar honom vid Revolaks-striden fänrik och nämner honom såsom en, hvilken under dagens strid med blanka vapen utmärkt sig (bekräftadt af Cronstedts rapport d. 10 maj); fördelaktigt vitsordad af Fieandt för Karstula-striden d. 21 maj; fick derför guldmedaljen; kapten i armén under krigets fortgång, vid dess slut löjtnant vid 1:sta finska fältbataljon, som gick till Gefle och 1810 i jan. upplöstes; majors afsked d. 9 juni 1810; dog d. 9 (finsk arkiv-uppgift) dec. 1846 på Titala gård i Sulkava socken. Han var gift d. 7 juli 1812 med Charl. Marg. Jägerhorn, död i början af 1862, dotter af generallöjtnant Georg (Göran) Henr. Jägerhorn, som var en af de utmärktaste befälhafvarne under Gustaf III:s ryska krig,

och syssling till de två kända bröderna med osvenska sympatier, neml. upphofsmannen till Anjala-förbundet, kapten And. Joh. Jägerhorn och den yngre, chef för ett efter honom uppkalladt värfvadt regemente, Fredr. Adolf Jägerhorn delaktig i Sveaborgs uppgifning; begge bröderna avancerade sedan i rysk tjenst.

Revolaks (finska Revolahti »Fältmarskalken» str. 4, v. 2; »Fänrikens marknadsminne» str. 21, v. 2; »Fänriken helsning» str. 7, v. 3) är ett predikogäll under Sikajoki socken, som ännu länge efter krigstiden odeladt sträckte sig i sydostlig riktning mot Savolaks gräns vid Maanselkä. Revolaks är, likasom sockuens alla öfriga kapell-lägenheter, beläget vid den ej serdeles på vatten, men deremot på sten rika Siikajoki-elf. Trakten omkring den 1775 uppförda trädkyrkan, der striden stod, ligger väl 1¾ mil från Siikajoki. Märkvärdighet har orten genom striderna d. 27 april 1808. General Bulatoff låg här med 2000 man utan underhållen kommunikation med Tutschkoff i Siikajoki. Samtidigt skulle Adlercreutz anfalla från norr (Lumijoki), och grefve Cronstedt från sydost (Paavola). Men befallningen till Cronstedt kom alltför sent, och karelska jägarne (under Aminoff) läto ock en timma vänta på sig, hvilket senare dock i hufvudsaken betydde intet. Adlercreutz begynte striden med 150 man Björneborgare och Tavasthusare i nattens mörker kl. 3, men måste efter förnyade, med tapperhet utförda angrepp vika för den stora öfvermakten ungefär ½ timma före Cronstedts ankomst. Klockan omkring 7—8 om morgonen hann Cronstedts korps fram efter en marsch af 1½ mil dålig vinterväg utmed elfven, indref ryssarnas fältvakter och den afdelning, som stod omkring kyrkan på udden å högra stranden. Ryssarnas hufvudposition var på motsatta (södra) sidan af elfven i och omkring prestgården, som var

Revolaks.

ombyggd och hade två portöppningar. Denna position stormades af finnarna, som samlats på isen i skygd af den höga stranden. Ett blodigt handgemäng uppkom i portarna, sedan kanonerna voro tagna. Den tappre general Bulatoff blef tagen sårad med vapen i hand. En rysk afdelning under Garnault, som efter Adlercreutz' tillbakadrifvande, i tro att det väntade anfallet vore öfverståndet, hade marscherat åt Siikajoki, återvände icke så till striden, att denna afdelning skulle uträttat något väsendtligt, utan tog snart till flykten, likasom de öfriga åt Siikajoki och öfver Pattijoki till Brahestad. Under striden kring prestgården sväfvade presten derstädes, sockneadjunkten Abr. Mellin, som förskaffat Adlercreutz underrättelser om ställningen, jemte familj i dödsfara; de äldsta barnen gömdes i en bakugn, och bland dem den härefter jemte familjen till Sverige öfverflyttade, sedan som novellförfattare bekante G. H. Mellin. Finnarna togo både fångar och byte.

Ruona (»Lotta Svärd» str. 38. v. 3), några gårdar i Kuortane (som nu är kapell af Alavo socken) vid nordöstra hörnet af Kuortane sjö, kända genom drabbningen d. 1 sept. 1808, då finska stora armén, redan retirerande norrut till följd af Fieandts undanträngande öfver Lintulaks åt Perho, skarpt kämpade mot ryssarna under Kamenski och bibehöllo slagfältet. Finnarnas högra flygel skyddades i Ruona af en smal vik från Kuortane sjö, vidare af dess fortsättning i en kärrig däld, genomfluten af Ruonanoja, hvilken dessförinnan högre upp genom dalsänkningen, som åtskiljer de skogbevexta höjdsträckningarna, den ena intagen af finnar, den andra beherrskad af ryssar, genomrinner det lilla Nisous-träsk. Den långa landsvägsbron öfver kärret och bäcken var af finnar uppbränd. Finnarnas uppställning gick, skyddad af risbländningar och batterier, utmed den

vestra höjdsträckningens skogsbryn ända till på andra sidan om den väg, som ifrån Lintulaks förenar sig straxt bakom deras position med den väg de kommit från Alavo. Dalsänkningen framom dem upptas åt öger af åkrar och ängar, åt venster af äng med småskog. Höjdsträckningen på ryssarnas sida var ej lika lätt att med fördel begagna, ty de kunde ej besätta den, om de följde landsvägen i dalsänkningen på sin sida om bäcken utan att utsättas för finnarnas eld; de gjorde det derföre genom den oländiga, stenbundna, skogbevexta marken bakom, samt anföllo under den med lokalen bekante Rajeffski finnarnas venstra flygel öfver dalsänkningen, som här i ryssarnas rygg hade en med höga tallar bevext lättare tillgänglig mo. Ryssarna drefvos efter häftig kamp tillbaka öfver denna mot byn Herroja vid vägen i dalen. Till finnarnas vensta flygel hade hjelpsändningar afgått från den högra, tryggare. Mörkret åtskilde de stridande, som kämpat sedan kort före middagen. Om natten aftågade finnarna, sedan deras befäl förnummit, att Aminoff med karelska jägare, som stod en mil framåt på Lintulaks-vägen mot Lukoff, trängts undan, efter det de likväl, med möjlighet att af ryssarnas styrka vid Ruona tagas i ryggen, gjort det för Lukoff omöjligt, att under drabbningen derstädes gifva ryssarna påräknad hjelp mot finnarnas venstra flygel. Den tillbakaslagne Kamenski hade befallt reträtt, då den vaksamme Kulneff, varsnande att finnarnas vakteldar ojemnt underhöllos, genom att derom underrätta Kamenski, gaf anledning till kontraordres. På flera hus i Ruona synas ännu märken af kanonkulor, ditsända öfver viken. Rundtomkring och i skogen bakom plockades efteråt af inbyggarne så många sådana, att bland andra en bonde släpade ett helt lass till närmaste bruk till salu. En då ung qvinna, som i stridens början plöjde en åker vid uppställningens center, har ännu i senaste år för förf. berättat, huru den

efter drabbningen var fast tilltrampad likt en väg, huru en officer upphoppande på en sten för att bättre se ryssarnas företag, fått låta sina ben agera dylik port, som v. Törnes vid Lappo. Detta hade händt nära den med risknippor byggda väg, som gjorts för kanonerna nedåt udden till höger. Hon omtalte ock, huru den finska befälhafvaren (Gripenberg?), inqvarterad före slaget i hennes hemgård (der hål af en kanonkula i väggen ännu finnes), lät husbonden afdraga sina långskaftade stöflor och huru han, då de sutto så hårdt, att han nedrogs från bänken, gående på händerna och leende följde efter kring stugugolfvet.

Rysslands stolta fru (»Gamle Hurtig» str. 2, v. 2) = kejsarinnan Katarina II i Ryssland, uppstigen på tronen 1762, död 1796.

Röikö torp (»Veteranen» str. 2, v. 7) borde vara beläget i Alavo någorstädes mellan Härkönen och kyrkan, åtminstone finnes just der Röiskö hemman, och något Röiskö torp menas väl här, om eljest någon historisk sanning härför ligger till grund. Namnet Röikö har man ej velat känna till å orten.

Saimen (»De två Dragonerne» str. 1, v. 5; »Kulneff» str. 15, v. 18; »Den femte Juli» str. 5, v. 5) eller Saima, den största insjö, som helt och hållet inneslutes af Finland. Namnet Saima tages i tvåfaldig betydelse: inskränktare och vidsträcktare. Den förra är den vanliga och omfattar de genom öar och halföar i många fjärdar fördelade vattnen söder om Puumala sund och kallas äfven stundom nedra Saima till skilnad från öfra Saima, som tillkommer, när man tar Saima i vidsträcktare betydelse, och hvilken öfra Saima omfattar vattnen ifrån Puumala sund uppåt till Haapasalmi vid Nyslott och Pungasalmi mot Puruvesi, d. v. s. isynnerhet Haapa-

vesi och Pihlajavesi. Någon gång kan man t. o. m. få höra till öfra Saima räknas nordligare tillflöden till Saima-vattensystemet, hvilket omgifves på tre sidor af Savolakska, Karelska och den dem förbindande åsen. 1808 lågo blott de nordvestligaste delarna af Saima inom svenska Finland.

Salmi, icke Salmis (»Fänrikens Marknadsminne» str. 4, v. 3) är en by i nordvestra delen af Kuortane kapell (Alavo socken), ½ mil ifrån Ruona, beläget vid samma sjö och erbjudande en dylik terräng, hvilken på någorlunda liknande sätt angreps af ryssarna, då finnarna i hällregn efter slaget vid Ruona dragit sig hit under natten mot d. 2 sept. Här slöts den tre dagar långa följden af strider: arriergardets d. 31 aug. från Kuhalampi, ¾ mil från Ruona började och ända dit fortsatta, den blodigt heta bataljen vid Ruona d. 1 sept. och Salmi-striden den 2. Salmi by, belägen vid sjöstranden, i den skoglösa ena ändan af en eljest något skogbevuxen höjdsträckning, långs med hvilken vägen åt Lappo leder, är i ryggen skyddad af en smal vik, hvarur Lapuanjoki (Nykarleby å) rinner. Bakom detta vatten stod den hit i och för Ruonastriden redan till sjöns andra sida skickade Kosatschkoffski. Dalsänkningen framom Salmi är mest något låg, skogbevext ängsmark. Stark barrskog upptar den högländare trakten från Salmi åt Ruona-stridsplats. Åsen vid Salmi, med många, men glest strödda hus, är betecknad genom en mängd mycket höga brunnsvippor och djupa brunnar. Kulneff angrep finnarnas förskara ⅛ mil framom Salmi vid föreningen af vägarna från Alavo och Lintulaks kl. 6 om morgonen. Här försvarade sig envist i 5 timmar Tavasthusare, Savolaks infanteri och karelska jägarne. När ryska artilleriet ankommit, och en rysk fördelning, genom skogen sänd mot finnarnas venstra flygel, hunnit sin bestämmelseort, började kl. 2 e. m.

ett allmänt anfall af ryssarna, hvilket först tillbakaslogs. I centern hade de sedan största framgång. Adlercreutz erhöll nu från Klingspor i Lappo underrättelse, att den lilla finska skaran i Ilmola måste draga sig undan, följd af en öfverlägsen rysk, hvarföre Adlercreutz måste lemna sin position såsom numera otjenlig. Detta skedde efter åter 3 timmars strid.

Sandels, Joh. Aug. (»Sven Dufva» str. 14, v. 1; »Sandels») härstammande från en prestslägt i Roslagen; var son till den utmärkte embets- och finansmannen samt författaren, bergsrådet Sam. Sandel, adlad 1772 Sandels, och Kath. Elis. Brandt, dotter till kemisten, bergsrådet Brandt. Joh. Aug. Sandels var född i Stockholm d. 31 aug. 1764; blef kadett vid artilleriet d. 30 sept. 1775 (räknas då kommit i tjenst); underlöjtnant vid artilleriet i Stockholm 10 sept. 1777; adjutant derstädes 1782; stabsryttmästare vid finska kompaniet af adelsfaneregementet 27 sept. 1785; “denna förflyttning till Finland säges hafva haft sin grund uti ett speluppträde, hvarvid kamraterne funnit anledning till klander emot honom“ (sv. biogr. lex.). Härvid kan nämnas, att den nu ungefär myndigblifne Sandels året förut förlorat sin ordentliga, aktade och såsom förmögen ansedde fader under förhållanden, som tvungo barnen att göra sig urarfva. Sandels, som äfven senare är känd genom sitt glada, raska lif och starka penningebehof, tyckes icke alltid hafva fyllt behofvet på det allra noblaste sätt (se citatet s. 191). Han blef major vid Karelska dragonregementet 1 mars 1787; bivistade blokaden af Nyslott 1788; R. S. O. 20 dec. s. år, enligt den sist på Mäntsälä gård i Finland bosatte Barfods “Märkvärdigheter“, s. 161 (utgifna af A. I. Arvidsson), derför att han upptäckt Hastfehrs stämplingar under kriget; uppsatte på kgl. befallning 1789 en värfvad

infanteribataljon, öfvergick med den till Finland, der han deltog i krigshändelserna, tills bataljonen med freden upplöstes; (kallas i sv. biogr. lex. d. XIII s. 12, der fråga är om arresteringarna i Armfeltska saken 1794: "en af 1789 års subskribenter (medlemmar af en konungsk klubb, stiftad af den genom Braheska affären 1756 kände Creutz), nu träffad apud amicam deterioris notæ;") ställdes såsom icke delaktig i stämplingarna på fri fot, men sändes hufvudstupa med några tusen riksdalers skadeersättning till Finland (jfr Barfod anf. st. och Adlerbeths ant., d. II s. 209;) öfverstlöjtnant och sekundchef för Karelska dragonregementet d. 15 dec. 1790; tillika generaladjutant af flygeln 19 april 1795 (kallas 1796 "placerad öfverstlöjtnant" vid sagde regemente); öfverste i armén 16 nov. 1799; chef för Savolaks jägareregemente 15 april 1803; hade 1806 öfverstlöjtnants lön; 1808 kommenderade Sandels nämnde regementen i striderna vid Leppävirta d. 11 och Toivola d. 15 mars. Efter ankomsten till krigsrörelsernas vändpunkt i norra Österbotten blef Sandels chef för den nybildade 5:te brigaden, som framdeles opererade åt det håll, Savolaks, derifrån den 4:de (Cronstedtska) kommit, och till hvilken brigad dess trupper förut mest hört; segrade vid Pulkkila d. 2 maj; R. S. O. stora korset d. 16 maj (1 klass 1814); har som högste befälhafvare i denna landsort genom dispositionerna någon del i äran äfven af de små strider, som utan hans närvaro utkämpades t. ex. vid Kärsämäki, Iidensalmi, Kuopio, m. fl.; generaladjutant d. 21 juli. Efter Sveaborgs öfvergång och ökandet af fiendens styrka i Savolaks, kunde Sandels icke behålla sin långt framryckta och delade ställning, utan intog den position norrom Toivola pass, som han hela sommarn och en del af hösten bibehöll, och hvarifrån han trots de ständiga angreppen utsände detachementer, som voro lyckliga i deras operationer. Till följd af

stilleståndet i Himanko (Lohteå) fick Sandels ej hålla den under tiden befästade, väl valda positionen i Palois, hvilken dock af några ogillades, emedan strömmen kunde på flera ställen öfvervadas, och höjderna söderifrån dominerade densamma (bref från öfverstlöjtnant Conradi till Adlercreutz af 21 okt.), utan drog sig på andra sidan Koljonvirta, der striden efter stilleståndets uppsägning d. 19 okt. från ryska sidan begyntes d. 27 okt. kl. 12 middagen (bestyrkt äfven af en finsk officers gjorda anteckningar, hvilken vid tillfället kommenderade vid bron; detta jemte yttranden om samma sak, neml.: tiden för stilleståndets tilländagående och stridens början vid Virta, — under "Brusin", "Wasagossar", "Virta" — att sammanställas med Liprandis uppsatts i ämnet i Littbl. f. allm. medb. bildn. n:o 8, aug. 1861). Striden var het och ärofull, ehuru den icke kunde gifva en lyckligare vändning åt kriget. Sandels, som vid beseendet af valplatsen kallade den "lilla Austerlitz", blef d. 11 (10) nov. generalmajor för denna strid. 1809 kommenderade Sandels armédivisionen i Vester-Norrland och var högste befälhafvare vid Hörnefors d. 5 juli samt vid Umeå stads intagande d. 21 aug.; blef friherre d. 29 juni s. å.; efter freden ordförande i krigskollegium 15 maj 1810; kommendör S. O. d. 24 sept. s. å.; t. f. president i nämnda kollegium 5 mars 1811; öfverste och sekundchef för Svea lifgarde 22 sept. 1812, samt kommendör S. O. st. kors 23 nov. 1812 (1811); generallöjtnant 26 jan. 1813. Vid utbrottet af kriget i Tyskland s. å. befälhafvare öfver den armékorps, som först gick till Tyskland i mars; guvernör öfver Pommern och Rügen; befälhafvare öfver olika armé-fördelningar. Såsom befälhafvare för 2:dra fördelningen och 6:te brigaden anförde han den framgångsrika striden vid Rosslau utanför Dessau d. 29 sept.; deltog i fältslagen vid Grossbeeren, Dennewitz och Leipzig; gick med nordarmén till Holstein, sedan

till nedra Rhéen och Belgien, der Maastricht belägrades; återförde efter freden med Frankrike såsom generalbefälhafvare svenska trupperna till Sverige; d. 16 juli 1814 befälhafvare öfver 2:dra fördelningen af arméu mot Norige, der några små skärmytslingar föreföllo. Riddare S:t Annæ ordens 1 klass 1814 (april 1813?); grefve d. 28 jan. 1815; t. f. öfverståthållare i Stockholm 24 juli s. å.; fick afsked från gardet d. 4 (5) aug. 1815; president i krigskollegium s. dag och år; R. Serafimer-Orden 28 april 1817; landtmarskalk vid riksdagen 1817—1818; en af rikets herrar d. 11 maj 1818; general af infanteriet d. 24 juli; riksståthållare i Norige och kansler (till 1824) för Kristiania universitet i okt. s. å.; erhöll afsked från kanslers- och presidentsbefattningarna d. 2 nov. 1824, samma dag fältmarskalk; afsked från riksståthållareplatsen d. 26 nov. 1827; död d. 22 januari 1831 i Stockholm och der begrafven i Klara kyrka.

Sandels utmärkte sig redan i 1788—90 årens krig i Finland, men vann sin största hjelteära 1808 i Finland, samt ytterligare i Tyskland och Norige. Sandels hade en rak, reslig, vacker, imponerande, något styf gestalt, kall blick, underläppen svällande fram med ett drag på en gång af spotskt mod och njutningslystnad. Då läppen hängde, rösten var bister och orden hvassa, fruktades han af underordnade. I stridstumultet var han mer beräknande än Adlercreutz, mindre snillrik än Döbeln (enl. Montg.). Ett jemförelsevis förskönadt porträtt af hans både yttre och inre menniska lemnar Björnstjerna (det återfinnes äfven hos Collin). Allmänt tillerkännes Sandels en utomordentlig oförskräckthet; "vid flera tillfällen, särdeles vid Iidensalmi och Rosslau, visade han derpå de mest ögonskenliga prof" (biogr. lex.) Runeberg visar icke allenast att ett öfverdådigt, lättsinnigt mod fanns hos honom, utan äfven hans egen medvetenhet deraf, i det förakt, han

ådagalägger vid adjutantens förklaring, att man tviflade på dess tillvaro. Finnarne hyste för honom ett stort förtroende. Den strategiska äran förmenar biogr. lex. honom i ej ringa grad hafva delat med den förträffliga major Malm. “Han älskade ett gladt lif, gaf muntra middagar såsom sekundchef vid gardet och lysande fester såsom riksståthållare. Deremot lär han under tyska kriget slagit sig på en nog stark hushållning, samlade derunder penningar och emottog sin andel i de tyska domänerne“ (biogr. lex.). Man hör numera i Sverige detta också bestridas. Sandels gifte sig d. 5 nov. 1809 med sin svågers, bergsrådet friherre Hermelins dotter i ett senare äktenskap och efterlemnade 6 barn.

Såsom prof på Sandels' brefstil intages här ett angående Wasa regemente; det är skrifvet med en ordentlig, god handstil, finns i original i Conradiska saml., är enligt anteckning nederst adresseradt till “Herr Öfverst Lieut. och Rid. Conradi“ och lyder:

“Uleå Salö d. 27 Aprill 1808.

Välborne Herr Öfverste Lieutenant och Riddare af Kongl. Svärds Orden!

Jag har haft äran bekomma Herr Öfverste Lieutenantens skrifvelse, jemte rapporten om den med Cajana nya rotering förrättade nya münstring med åtföljande Rullor, hvilka jag till en Chef Commenderande herr Generalen insändt, sedan det uteglömde namnet förut blifvit undertecknat; Ehuru Wasa Regementet är förlagdt uti Garnizon uti Uleåborgs stad, och satt under Öfver Commendanten Herr Generalen af Klerckers Befäl, är det icke skilt ifrån 5:te Brigaden, och måste således upptagas uti nämde Brigads afgifvande förslager, hvarföre Herr Öfverste Lieutenanten behagar enligt förra Ordres till mig insända Förslagerne för Regementet.

Det är en märklig skada för Regementets öf-

ning uti Exercicen att de så tidigt blifvit satta uti tjenstgöring och detacherade ifrån Chefens ögon, men nöden har ingen lag, och vi hafva så många ställen att bevaka så länge denna eviga kölden varar och Isarna bära — jag har ingen förmonlig post här att försvara, ännu mindre vid Carlön, dit jag detacherat 150 man med några Dragoner; Emedlertid är att förmoda, det Fienden icke vågar gå så långt fram, och lämna Arméen i ryggen på sig. Om jag får någon stund ledig skall jag göra en hastig Cours till staden, för att råka mina vänner. Med all högaktning har jag äran förblifva

Herr Öfverste Lieutenantens och Riddarens

ödmjuke tjenare

Joh. Aug. Sandels.“

Sandels adjutant (»Sandels» str. 7, v. 6) onamngifven; hvilket synes antyda, antingen, att man icke känner namnet på den, som uppges ha framfört den obehagliga förklaringen, att Sandels skulle anses feg, eller ock, att han för öfrigt ej egde ett namn värdt, att ihågkommas. Var denne man dock Brusin (se vidare härom under honom), så nämnes han likväl i situationen, som skildras i: “Brusin har vändt med vår förpost om.“ Utom Brusin var ock löjtnanten vid Savolaks jägareregemente C. G. Wallgren en adjutant, som stod den förre nära; att han vore den sannskyldige, har man ingen anledning att förmoda; deremot har man säkerhet för påståendet att den unge löjtnanten icke var adjutanten, löjtnanten vid Karelska jägarekorpsen D. v. Fieandt, som nu var fången, icke heller den redan 37-årige adjutanten Burman, (se Virta). En annan var det således, som i sin ungdomliga hetta ej uppfattade Sandels lugna mod och antingen ej öfvervägde sin insubordination och dess sannolika naturliga följder, eller ock rätt uppskattade den ovanliga situationens verkliga följder. Så mycket har all-

mänheten länge vetat; men nu uppdyker en antydan, åtminstone har den förstätts så, att denne adjutant varit dåvarande fänriken vid Björneborgs regemente Karl Adolf Fahlstedt (se vidare Collin), i hvilkens, af sonen meddelade, meritförteckning upptages för d. 27 okt. 1808 tjenstgöring såsom adjutant hos Sandels med hänvisning till stycket "Sandels" hos Runeberg. Såsom äfven här under "Zidén" finnes, blef Fahlstedt svårt sårad denna dag. Enligt ett bref i Conradiska samlingen från v. Knorring, dateradt Siikajoki d. 2 maj 1808, till Wasa regementets chef, hade Fahlstedt, systerson till Knorring och brigadadjutant vid 3:dje brigaden, såsom meddellös måstat för traktamenternas afprutning lemna denna anställning och af excellensen blifvit placerad som löjtnant vid Wasa regemente; han rekommenderas både för fadrens olycksöde och sin i flera affärer visade oräddhet. I ett bref från Fahlstedt sjelf, dateradt d. 12 okt. 1809 Mariestad och Fogelö, der han vistas hos sin onkel öfverstlöjtnant Knorring, omtalar han sin blessyr från kriget som öppen och anhåller om Conradis rekommendation till anställning. Han afled i Sverige såsom major 1841, 7½ år innan man visste af Fänrik Ståls sägner, och efterlemnade, såsom gift 1834, helt späda barn. Utan att således det ringaste betvifla sanningskärleken hos berättaren, t. o. m. om han verkligen med sitt citat af "Sandels" ville göra K. A. Fahlstedt till den utpekade adjutanten, tyckes det antydda, jemfördt med eljest kända fakta, ej gerna tillåta en så säker tradition i ämnet, att man vore fullt viss om inkarnationen af "Sandels adjutant". Ingen skall dock hellre än förf. se att poesien äfven denna gång blir bevisad historia.

S a v o l a k s (»Von Essen» str. 31, v. 4), på finska Savo, Savonmaa, ett sjörikt och kuperadt landskap i Finlands östligare del, i norr mera hopträngdt

af Maanselkä, savolakska och karelska åsarna, och der upptaget af inskränktare fjärdar och större höjder, till en del på sina spetsar odlade och dominerade af boningar, i söder med större horizontal utsträckning öfverhufvud, hvad landskapets bredd, höjdernas utplattning och sjöarnas vidgade ytor angår. De rinnande vattnen bestå mest i vattenrika, breda, korta floder eller sund, som sammanbinda den stora mängden af sjöar, hvilka utgöra Saima och dess norra tillflöden samt något af Päijänes östra. Naturgränsen åt söder vore Saimas strandås. I de skoglösare, stenigare trakterna åt sydost gick 1808 gränsen mellan ryskt och svenskt välde.

Savolaks-brigaden (»Fänrik Stål» str. 15, v. 4), som var fördelad i Savolaks och Karelen, hade sin samlingsplats i S:t Mickel och stod vid krigets början under grefve J. A. Cronstedts befäl; utgjordes af Savolaks infanteriregemente 4 bataljoner = 8 kompanier, tillsammans 954 man och 477 man vargering; Savolaks fotjägareregemente (värfvadt) 4 bataljoner = 8 kompanier = 1200 man; karelska jägarekorpsen (värfvad) 2 bataljoner = 4 kompanier = 600 man; karelska lätta dragonregementet 2 sqvadroner = 550 man och 275 man vargering; artillerikompaniet 150 och arméns flottas volontärer ett kompani, stationeradt i Kristina, 80 man. — Efter upprättandet, d. 7 april 1808, af en 5:te brigad, som under befäl af öfversten för Savolaks jägareregemente Sandels derefter kämpade i Savolaks, utgjorde de Savolakska trupperna, kallade d. 4:de brigaden, fortfarande under Cronstedt, 4 bataljoner Savolaks infanteriregemente med vargering; 3 bataljoner Savolakska och 2 bataljoner Karelska jägare. Till 5:te brigaden gick af Savolakska trupper 1 bataljon Savolakska jägare (lifbataljon), 1 sqvadron karelska dragoner och flottans volontärer.

Savolaks vargering (»von Törne» str. 1, v. 2)

eller reserven till Savolaks infanteriregemente. — Hvarje rote uppsatte en karl (soldat, båtsman, dragon), två och två rotar åter uppsatte dessutom en reserv- eller vargeringsman, med undantag af rotarna i Österbotten, hvilka först till kriget 1808 ålades uppställa reserv. Så uppkom Wasa nya regemente och Uleåborgs fribataljon.

Schantz, von (»Döbeln vid Jutas» str. 9, v. 10; »N:o Femton Stolt» str. 3, v. 4) förekommer i två skilda sånger utan uppgift, tillräcklig att afgöra, om derunder menas en och samme eller två af de flera bröder med detta namn, som tjenade vid finska armén 1808. För fullständighetens skull må vi upptaga de båda, som kunna menas. Enligt samtidas vittnesbörd borde med den v. Schantz, som omtalas i sången "Döbeln vid Jutas" förstås den yngre brodern, Joh. Eberhard, med andra ord den 2:dre i ordningen af sönerna till öfverstelöjtnanten vid Björneborgs regemente, R. S. O. Anton Wilh. v. Schantz på Palho gård i Wesilaks socken och hans fru (född af ointroducerad friherrlig ätt) Kath. Elis. De Carnall, generalmajorsdotter.

Joh. Eberhard v. Schantz var född d. 26 (28) febr. 1774; blef volontär vid Björneborgs regemente 1776; fänrik vid d:o d. 21 febr. 1788; bivistade kriget 1789 och 90, deltagande i affärerna vid Porrassalmi d. 13 och 19 juni; Kilppakoski d. 21 s. månad; Parkkumäki d. 21 juli och Laitasilta d. 9 okt. 1789; löjtnant i armén d. 23 aug. 1790; löjtnant i regementet d. 20 dce. 1804; bivistade kriget 1808 och 1809; var vid stormningen af Lappo Storby den förste derinne (Döbeln d. 2, s. 10), föreslogs derför till erhållande af guldmedalj för tapperhet, hvilken ock beviljades d. 6 aug. 1808, men tilldelades honom först om hösten 1810 (Collin), emedan han d. 20 aug. 1808 vid Ömossa blifvit fången; ett bref från honom till Döbeln (An-

teckn. III, 134—5), dat. Björneborg d. 23 sept. 1810, visar att han då ännu ej fått medaljen, samt var missnöjd med löjtnants afsked. Döbeln tycks således ställt hvardera saken till rätta, ty Schantz erhöll afsked ur svensk tjenst med kaptensgrad 1810; kapten och kompanichef vid 1:sta finska jägareregementet d. 10 okt. 1812; major d. 11 sept. 1819; placerad på 1:sta finska skarpskyttebataljon 1827, fick afsked vid finska militärens upplösning d. 22 febr. 1831 med öfverstelöjtnants grad och dog d. 20 nov. 1837 i Björneborg. Han bodde på det s. k. «Bränneriet« (Latokartano) invid sagde stad, en kronan tillhörig lägenhet, som han innehade på arrende och hvarefter han nämndes «Bränneri-Schantzen«, eljest «Janne Schantz«, till skilnad från öfriga. Ehuru ej bärande kaptensnamn under kriget, lär han dock fört kompani, åtminstone tidtals, såsom fallet plägade vara; äfven samtida nämna såsom tjenande vid hans kompani yngste brodren, om hvilken Anrep har några oriktiga uppgifter. — Han lär ha sett bister ut, men just ej varit det, isynnerhet i gladt lag, der han gerna trifdes. Han gifte sig d. 4 jan. 1798 med Joh. Sof. Didron, assessorsdotter.

Då den uti «N:o Femton Stolt« nämnde v. Schantz kallas kapten och uppträder vid Lappo såsom framstående, torde med honom menas äldsta brodren, i hvars meritförteckning sagde ort just nämnes, men ej Jutas, för hvilken orsak han åter ej kan vara den som «bistert röt«. Han var ock mera gladt meddelsam än bister, dessutom ej heller just bister att äse. Han, Karl Konstantin v. Schantz, den äldste af 13 syskon och af 6 vid denna tid i krigstjenst varande bröder, var född d. 3 febr. 1773; blef volontär vid Åboläns regemente d. 30 maj 1776; furir 1779; fänrik d. 28 maj 1783; transporterad till Björneborgs regemente 1787; bivistade kriget mot Ryssland 1789 och 1790; stabslöjtnant d. 26 okt. 1796; kapten med kompani d. 20 dec. 1804;

bivistade 1808 affärerna vid Siikajoki, Nykarleby (d. 24 juni), Lappo, der han med sitt kompani skall ha rensat de vexande åkrarna från fiendtliga jägare, vidare Lappfjärd och Kauhajoki; blef vid Lappfjärd blesserad; fick guldmedalj för tapperhet i fält d. 14 juli 1808; major i armén 1809; öfverstelöjtnants afsked ur svensk tjenst 1810; magasinsförvaltare i Heinola d. 13 okt. 1818; transporterad till dylik befattning i Åbo d. 25 sept. 1827; dog derstädes d. 3 juli 1851. Han var icke af hög, men fast kroppsbyggnad och kallades till skilnad från andra af samma namn, troligen för sin befattning med dammig säd, "Damrådet Schantz". Han blef gift d. 12 okt. 1800 med Karol. Lov. Weissman v. Weissenstein, majorsdotter och hade med henne 8 döttrar och en son.

Schwerin, Wilh. Johan Ludvig von, grefve („Wilhelm von Schwerin") härstammade från en ursprungligen wendisk slägt i Pommern, känd redan i början af 12:te seklet från kristendomens införande i sagde land. Den utbredde sig snart, blef utmärkt och dels innehade, dels innehar ännu en serdeles stor mängd gods derstädes, likasom äfven den svenska grenen äger sådana i Sverige. Många talangfulla medlemmar har den också i senare tider frambragt, framför andra fältmarskalk Kurt v. Schwerin, född svensk undersåte, som i preussisk tjenst med sitt lif köpte segern vid Prag 1757; vidare en dennes slägting, farfadren, samt äfven fadren till vår unge Schwerin. Den förre var riksråd m. m. och hade såsom guvernör för hertig Karl vetat ingifva den mot Schwerin intagne Fredrik den store aktning. Den senare, fadren, Fredr. Bogislaus v. Schwerin är bekant såsom den, hvilken i egenskap af kornett studerade under tre år vid militärakademin i Berlin, vid 20 års ålder tog afsked och, för att snabbare vinna oberoende ställning, slog sig med ifver

6 timmar; men der fick intet batteri vara med. De slagna ryssarna förföljdes till Ömossa, 2 mil; här gjordes halt, armén marscherade 2 mil tillbaka, då öfverstlöjtnant Drufva detacherades hit med 500 man samt 2 kanoner under Schwerins befäl med ordres att stå till sista man. Schwerins folk ledsnade, då de sågo sig så långt från armén posterade mot ryssarnas hufvudstyrka, och Uppländningarna aflösas hvar afton, men sjelfva i nio dygn fingo oupphörligt ligga på fältvakt och tillika med Schwerin genomblötas af hällregn. Intet annat än Schwerins ömma vård om dem kunde afhålla dem från att klaga; han använde gerna och alltid det öfverflödiga af sina traktamentspenningar för deras bästa. Det nionde dygnet om morgonen blefvo de häftigt attackerade. Schwerin skulle sjelf första gången i elden, hans folk likaså, och med 2 kanoner skulle platsen försvaras mot fiendens många haubitzer och kanoner. Schwerin tog en kall min på sig och förblef kall; värre var det med folket, första gången i elden; de sågo efter kulorna och sprungo bakom just i den mest afgörande stunden. Sehwerin kunde icke springa efter, utan gjorde sjelf 5 mans tjenst vid kanonen. Då affären något saktat sig, gick han, döfvad af trötthet, efter dem, föreställde dem deras feghet, då de alla sprungo fram som tända ljus, hvar och en på sitt ställe. Folk stupade som gräs. Det gällde nu vid reträtten; kossackerna gjorde 3 gånger chock på de blottade kanonerna, kastade sina pikar, men möttes med drufhagel, hvarefter de drogo sig undan. Striden fortsattes så under beständig eld 5 timmar; efter 1¼ mils reträtt gjordes halt. Här kom Drufva med hela officerskorpsen, omfamnade och tackade Schwerin för det han frälst dem; folket hurrade och önskade Schwerin en beständig välfärd. Snart derefter inträffade den blodigaste och långvarigaste bataljen i kriget, den vid Oravais, som räckte ifrån kl. 6 om morgonen till 11 om aftonen.

Schwerin underhöll ensam ända till middagen elden med sina kanoner, då Schwerin blef blesserad och skulle bortsläpas. Nu berättade en af hans folk, att de voro kringrända, Schwerin repade sig, satte sig på en kanonhäst, ty hans egen var skjuten, lät folket hurra, satte sig i spetsen, ropande: kamrater följen mig! kommenderade marsch—marsch och slog sig genom fienden, som tog emot med fälld bajonett. Schwerin fick 3 kulor i kappan, och många af hans folk blefvo stuckna. Adlercreutz och Vegesack tackade honom på det högsta. Om morgonen skulle han gå ut att rekognoscera, fick då en kula genom mössan och föll omkull. Han "upptäckte fan bakom sten, tog geväret af en soldat och sköt ryssen." Om aftonen mot skymningen fick han en ny blessyr, släpade sig till närmaste by och låg der, tills fiendens kulor kommo in genom fönstret (möjligen någon förflugen, ty fienderna förföljde icke). Han hade blifvit qvar, om icke en ädel officer, som han ännu ej lärt känna, kastat honom på sin rygg och undkommit. Förlusten räknar han till säkert 2000 man och 30 à 40 officerare. General Aminoff tog upp honom, som nu mår temligen väl. — Tio dagar senare, d. 27 sept. afled Schwerin mindre af sina blessyrer än af tillstötande fältsjuka (enl. uppgift af ännu lefvande och då på samma ort vistande artilleriofficer), i Kalajoki, en ort känd under detta krig bland annat deraf, att Schwerins farbror, öfverste Adolf Ludv. v. Schwerin, hvilken "egde föga hufvud, endast känd som epikuré" (sv. biogr. lex.) så länge betänkte sig på försvarsmedel mot de anfallande ryssarna, att han ansåg sig böra retirera i början af nov. och uppbrände onödigtvis kyrkan, der de kringboende hade undan fienden dolt sin dyrbaraste lösa egendom. — Den unge hjelten, till hvilken vi återgå, erhöll de största loford för mod och duglighet; och om äfven hans lott, att gå hädan just då han i krigets mest kritiska tid hade

väckt så stora förhoppningar, har någon del i saknaden och de rika loforden, som på vers och prosa tillfallit honom, så visade han sig dock som en ovanlig företeelse, ty ett fullkomligt ideal får man ej göra anspråk på, och icke räkna så noga med de smått skrytsamma uttryck, som den första segerglädjen och erkännandet framlockade från en yngling, varm för de sina och törstande efter ära, att ej säga: från ett barn, sjelft nyss endast öfvervakadt vid en militärskola, ännu ovant att styrande kontrollera sig sjelf, och dessutom odisciplinerade, fullvexta karlar, samt lika ovant vid elden som de. Generalen grefve Aminoff hade långt derefter icke kunnat glömma honom, utan i ett offentliggjordt bref till Schwerins fader enträget bedt denne att såsom minne få sonens porträtt, lofvande att i sin park uppresa en minnesvård åt honom. Det sista tyckes icke hafva skett. Hvad porträttet beträffar, så finns ett sådant nu i allmänhetens händer. — Geijer har skrifvit en sång till hans minne, likasom en till bröderna Ramsays.

Siikajoki (»Fältmarskalken» str. 1, v. 3; »Fänrikens marknadsminne» str. 21, v. 1; »Fänrikens helsning» str. 10, v. 3; »Trosskusken» str. 8, v. 1) socken i norra Österbotten. Dess moderkyrka, omkring hvilken striden rasade d. 18 april 1808, är belägen omkring 2¼ mil norr om Brahestad. Elfven, med hvars namn socknen uppkallas, flyter åter straxt norr om kyrkan och har här, i synnerhet på södra sidan vid kyrkan, ganska höga stränder. Eljest är landskapet, såsom vanligtvis i Österbotten, flackt; åkerfälten på elfvens båda stränder kring kyrkan omkransas af skog, hvilken ock upptar den branta strandremsan från kyrkan åt hafvet. Vid sagde tid var ock stranden från färjstället vid kyrkan upp till kyrkoherdebolet bevuxen med barrskog. I en öppen dalsänkning, der elfven för omkring ett se-

kel tillbaka flutit, söder om kyrkan attackerades 2:dra brigaden, som utgjorde arrièrgarde, häftigare än hittills af Kulneff och drog sig tillbaka till höjden vid kyrkan, samt derifrån öfver elfsisen till andra stranden, för att, fortsättande tåget norrut, aflösas af 1:sta och 3:dje brigaden, som kommenderats tillbaka och på norra sidan om elfven uppställdes till försvar. Ryskt rytteri gjorde från hafsisen anfall och kastade en trupp Nylands dragoner tillbaka åt norra stranden, der Klingspor, enda gången under kriget nära fienden, en stund var hotad i Pietola. Då Kulneff, mera personligt tapper än fältherre, i tron att finnarne såsom hittills skulle retirera blott man attackerade häftigt, sökte öfverflygla den i synnerhet på deras venstra flygel, beslöt Adlercreutz emot hittills gällande reträttspraxis att spränga hans försvagade center. Detta skedde genom att nedföra trupper i synnerhet af 1:sta brigaden och Tavasthusare på isen, låta storma södra stranden och jaga ryssarna tillbaka öfver stridens första skådeplats in åt skogen ½ mil. Mörkret hindrade ett längre utsträckt förföljande. Drabbningen hade räckt ifrån kl. 12 midd. till 6 e. m., och förföljandet fortfor till långt inpå qvällen. Finnarna behöllo platsen.

Spelt (»Trosskusken» str. 1, v. 1), gammal trosskusk vid finska hären, Grälles disponent. Vi måste räkna denna typ till 2:dra brigaden och Björneborgarne, då han träffas vid samma korps som Blume; han hade följt från striderna i Nyland vid riksgränsen, han hör ock i skick och seder mera till satakundenser än nyländningar, hvilka dessutom ej hörde till 2:dra brigaden. Dit hörde utom Björneborgare blott litet Österbottningar, men dessa voro ej med ännu i Nyland.

Standar (»Döbeln vid Jutas» str. 13, v. 7) "korpralen numro sju" vid Kothens kompani, alltså det s. k. öfverstlöjtnantens kompani, Björneborgs regem.

Stolt (»N:o Femton Stolt» str. 18, v. 2) stupade som den tappraste soldat vid kapten Schantz' kompani vid Lappo, der på hans nummer intogs "Fähund." — Man hör af stridernas vittnen bekräftas, att ofta under 1808 års krig icke-militärer deltogo i drabbningarna; så skola ock vid Lappo, enligt då deltagande krigares intyg, funnits frivilliga.

Stål (»De två Dragonerne» str. 1, v. 1) simpel dragon, sedan korporal vid karelska dragonerna, stridsbroder till Lod.

Stål, Fänrik (»Fänrik Stål» str. 7, v. 1; »Fänrikens helsning» str. 15, v. 6; »von Törne» str. 14, v. 2; »Munter» str. 2, v. 8) uppgifves af mången, hvad titel, skick och lefnadsomständigheter angår, vara ett under annat af skalden gifvet namn doldt porträtt af en kanske redan före kriget afskedad underofficer Pelander, bosatt någorstädes i Ruovesi, der skalden såsom student innehade lärarekondition å Ritoniemi. Denne Pelander, hade för sin vext till skilnad från andra af samma namn kallats "stora Pelander", varit gift med en fröken Mellin, syster till fänriken, friherre Joh. Reinh. Mellin och på gamla dagar roat sig med notbindning och fiske i sin sjörika hemtrakt. De elementer åter af fänriken, som ingå i andra sägner än den, som bär hans namn, nemligen en mängd berättelser från kriget, förtäljda för skalden under sagde hans konditionstid, och hvilka, om icke grundlagt, så åtminstone i hög grad ökat hans enthusiasm för krigets män och händelserna från 1808, tillskrifvas af personer, som anse sig bekanta med förhållandena, inflytandet af löjtnanten Karl Palmroth, född 1753, antagen i krigstjenst 1773, fänrik d. 2 nov. 1789, någon tid bosatt på sitt boställe Leukkä i Tyrisevä by och Karkku socken, sedan i Ruovesi. Han omtalas som en käck, björneborgsk officer, den der icke svikit i striden; till sitt yttre lång, mager, med spetsig näsa och gammalt utseende.

S:t Mickel, se Mickel (finska Mikkeli).

Suomis land (»Den femte Juli» str. 9, v. 1), Finland (storfurstendömet, på finska Suomi, Suomenmaa, Suomenniemi (Finlands udde).

Svansjöns nejd (»Bröderna» str. 2, v. 1), trakten omkring Kalhogård i Gustaf-Adolfs socken, der inom godsets område finnes ett träsk Joutsenjärvi (svansjö).

Sveaborg, Sveas stolta borg (»Konungen» str. 2, v. 7; »Bröderna» str. 4, v. 4; str. 15. v. 4) fästning, anlagd 1749, på 7 holmar, Wargskären, omkring ¼ mil utanför Finlands nuvarande hufvudstad Helsingfors. Behofvet af en fästning der gjorde sig kännbart först, då, genom stora ofreden, Ryssland blef en sjömakt. Denna fästning, ansedd som en af de starkaste i Europa, åtminstone i norden, är vigtig både för landförsvaret och herraväldet på finska viken. Belägen nära kusten, der stora stråkvägen går mellan Rysslands nyanlagda hufvudstad och Finlands rikaste landskaper samt hufvudorten och förbindelsepunkten med Sverige, nemligen Åbo, måste den utgöra en vigtig militärisk stödjepunkt. Att den tillika på ett smalare ställe af finska viken, gent emot Reval beherrskar vattnen och sjökommunikationerna genom sina flottor, måste ge den en än mer ökad vigt. Sedan det efter 1720 till gränsfästning förvandlade Fredrikshamn genom ryska gränsens framskjutande 1743 inåt Finland upphörde att motsvara sin bestämmelse, skulle Sveaborg med det detacherade på liknande sätt belägna fästet Svartholm under förändrade förhållanden blifva ungefär detsamma, som Wiborg och Keksholm, ja Nyenskans, Landskrona m. fl. i fordomtima varit. Sveaborg skyddar en förträfflig örlogshamn; inom sina linier egde fästningen dessutom hamn för finska skärgårdsflottan. De 7 holmarna, som före kri-

get 1808 voro befästade, heta Wargön (der fästningens grundläggares, grefve Ehrensvärds grafvård finnes), hufvudfästning; Stora Öster-Svartö; Gustafssvärd; Lilla Öster-Svartö; Wester-Svartö; Långörn; Båkholmen. Fästningen är tillika stad. 1805 steg folkmängden till 4606, hvaraf 3405 mankön, 1201 qvinkön, militärstyrkan var nära 2500 man. 1808 hyste Sveaborg utom de flesta marinsoldater, reserverna och alla värfvade korpser i landet utom Savolaks- och Karelska jägare, som voro i fält, samt Adlercreutzska och en del af Jägerhornska regementet, som voro på Svartholm och de små fästena. Den bortkapitulerade styrkan uppges af ryssarna till 7,503, af Montgomery till något öfver 6,000 man, att ej tala om flottan och de förträffliga förråderna af hvarje slag. — Från kriget 1854—56 finnas befästningar på åtskilliga andra närliggande holmar. Invånarnes antal räknas nu till inemot halftannat tusen utom garnisonen.

S v e a s s t o l t a f o l k (»Adlercreutz» str. 13, v, 10), svenskarna; stället häntyder på den af Adlercreutz utförda revolutionen d. 13 mars 1809 och det framtidsvissa tidehvarf, som följt derpå.

S v e a s t r y g g a j o r d (»Adlercreutz» str. 13, v. 7) Svea land, Sverige, hvarest (se antydda ställe) i Riddarholmskyrkan i Stockholm Adlercreutz är begrafven, omgifven af många bland Sveriges yppersta män. Hans lik skall vara nedsatt i midten af detta tempel, som numera öfvergått till ett de svenska stora minnenas Pantheon.

S v ä r d (»Gamle Hurtig» str. 4, v. 3) korpral 1788 vid Anjala.

S v ä r d (»Lotta Svärd» str. 7. v. 3) krigare (soldat), Lottas man.

S v ä r d, L o t t a (»Lotta Svärd») soldatenka, marketenterska. I den enda qvinna på krigets bana,

som Runeberg i Fänrik Ståls sångcykel besjunger, skänker han en värdig hyllningsgärd åt den fosterländska qvinnan öfverhufvud, så mycket mer, som han väljer representanten för könet ur en samhällsklass, som eljest har svårt om aktningsvärda idealer. Man klandrar Klingspor, att han såg genom fingrarna med föga väl kända fruntimmers intimare förbindelse med armén. Hvad marketenterskan beträffar, vilja gamla krigare icke medgifva placeringen af en sådans tält rätt nära till ett slagfält. — Ett eget sammanträffande torde få nämnas. Enligt uppgift af väl underrättad person har för någon tid tillbaka lefvat, såsom berättaren ville påminna sig, i Maaninga kapellförsamling af Kuopio socken en flicka vid namn Lotta Svärd, mycket hurtig och karlavulen till sitt väsende, hvilken också skall spelat fiol med färdighet. Är måhända i namnet och några egendomligheter i sagde flickas personlighet någon slags anledning till den besjungna att söka?

Tavast'hus (»Fänrikens Marknadsminne» str. 14, v. 1) Tavastehus, på finska Hämeanlinna, ursprungligen fäste, anlagdt af Birger Jarl till Tavasternes tyglande. Namnet på borgen (hus) har enligt gamla språkbruket analogi med andra t. ex. slotten Örbyhus, Åbohus m. fl. Slottet, äfven kalladt Tavasteborg, var länge en på samma gång krigs- och civilhöfdings residens. I dess närhet uppvexte 1650 en stad, som 1778 förflyttades. Sedan 1808 har orten betydligt förändrats. Efter 1831 års brand är staden nybyggd. Slottet är numera blott häkte och magasin; fästningsverken qvarstå endast som minnen och prydnad. 1808 var staden 400 famnar aflägsen från slottet, hvars fästningsverk uppgåfvos före kriget vara i godt stånd, ha tyghus och militära upplag och garnison af 2 kompanier artilleri. Kommendant var öfversten R. S. O. Nils Cedergren, som 1808 följde armén. Staden var ända till 1831 re-

sidens för landshöfdingen öfver de då förenade Nylands och Tavasthus län, men är det nu endast för guvernören öfver det senare. Samlingsplats för trupperna från sydvestra Finland d. 1—7 mars 1808, vid hvilkas afmarsch utan det af Klercker påtänkta, af Klingspor förbjudna fältslaget, stora vapenförråder förstördes.

Tavasthus'ka trupp (»Adlercreutz» str. 10, v. 9). Öfverste Gripenbergs Tavasthuska trupp utgjordes i vidsträcktare betydelse af 3:dje brigaden, kommenderad af honom och bestående af 2 bataljoner Tavasthusläns linieregemente (8 kompanier; fulltaligt 1025 man; reserven af 512 man på Sveaborg), 1 bataljon Tavasthus-jägare (4 kompanier; fulltaligt 500 man, reserven 250 man på samma sätt), 2 mycket svaga kompanier (92 man tillsammans; reserven 46 man d:o) indelta Nylandsjägare. Uti inskränktare betydelse bestod den Tavasthuska truppen af länets linieregemente och dess jägarebataljon, hvilkas chef Gripenberg ursprungligen var. Tredje brigaden kämpade vid Siikajoki först på venstra flygeln och sedan jemte delar af den första vid ryska centerns stormning och genombrytning.

Tigerstedt, Erik Alexander (»Fältmarskalken» str. 8, v. 1), var född d. 17 sept. 1781. Mera om honom finnes ej å Tigerstedtska ättens stamtafla å finska riddarhuset. Sursillska genealogien meddelar upplysningar om hans slägtförhållanden dock i flera punkter afvikande från dem å stamtaflan. Han var son af öfverstlöjtnant Gust. Adolf (Isaksson) Tigerstedt och Maria Kristina (Krist. Sof. enl. sv. riddarh. geneal.) Donner, direktörsdotter samt den 11:te i ordningen af 14 (13 sv. riddarh.) helsyskon. Enligt genealogien å svenska riddarhuset hade han varit kadett (trol. på Haapaniemi), blifvit d. 10 mars 1787 fänrik vid Savolaks lätta infanteriregemente; fänrik vid Svea lifgarde d.

6 okt. 1800. I förteckning å officerare, afgifven 1806, upptas Tigerstedt, såsom kommen i tjenst 1787, hafva erhållit sista fullmakt (löjtnants) d. 6 okt. 1801 i regementet och armén (?), samt tjena utan indelt lön (Sv. landtförsvarsdep:s kommando-exped.) Tigerstedt blef d. 6 maj 1805 löjtnant vid Savolaks jägare, der han redan 1806 synes varit den främsta i denna grad (rangrull.) I kriget 1808, der hans bana ej blef lång, var han löjtnant vid samma korps och deltog med utmärkelse i striden vid Jynkkä, samt stupade vid Revolaks d. 27 april såsom tjenstgörande fältmätningsofficer vid ett tillfälle, der till följd af bristande upplysningar från högqvarteret en sådan officers åliggande ingalunda var lätt. I det ögonblick, då den ryske generalen Garnaults kolonn anfölls, dödades Tigerstedt af en kula, som krossade uret i en ficka på venstra sidan af bröstet. Montgomery kallar honom "en hoppfull ung man, med kunskaper och gladt väsende, som allmänt saknades", och Runeberg har i de få orden om honom, och ännu mer i de ord, han låter honom yttra, skildrat för oss en yngling med mod och eld, med fosterlandskärlek och ett känsligt sinne.

Tigerstedt, Gregori Fredrik (»Fänrikens helsning» str. 2, v. 6 m. fl.) en kusin till förenämnde Er. Al. Tigerstedt och sonsonsson till adliga ätten Tigerstedts grundläggare, Er. Falander, som på en gång var juris professor och hofrättsassessor. G. F. Tigerstedts fader var öfverstlöjtnanten och R. S. O. Georg Fredr. Tigerstedt, "decollerad i Randasalmi" (Sursillska geneol.) d. 29 dec. 1790; han säges under Gustaf III:s krig stått i förbindelse med ryssarna och blifvit gripen, då han visat dem väg, anklagad och dömd inför Wasa hofrätt, af advokatfiskalen afklädd svärdsorden. Denna sägen bekräftas af genealogien å sv. riddarhuset, der det nog ofullständigt heter, att han efter Wasa hofrätts dom

d. — — och K. M:ts stadfästelse — 179- blef halshuggen på uppgifven tid och ort "för det han burit afvog skjöld emot fäderneslandet." Modren var Brita Sof. Aminoff, öfverstlöjtnantsdotter. Vår Gregori Tigerstedt var andra barnet i detta sin faders senare äktenskap, och föddes d. 10 febr. 1784 i Jorois socken af Kuopio län; studerade privat 1792—1796 historia, geografi, geometri, aritmetik etc.; antogs till volontär vid Karelska dragonerna 1795; blef tjenstgörande 1796; kadett vid Haapaniemi militärskola d. 1 sept. 1796. Såsom volontär för n:o 26 vid sagde regementes öfverstlöjtnantens eller Nedra-Savolaks kompani, blef han fänrik vid Savolaks lätta infanteriregemente d. 3 nov. 1800; 1806 utan indelt lön; var med i kriget 1808 och deltog derunder i affärerna vid Leppävirta, Kuopio och Revolaks, i hvilken sista han erhöll två svåra bajonettstygn i bröstet, då han frälste en af sina soldater (Montgomery), och synnerligen utmärkte sig (Holm), samt kontusioner af 4 kulor öfver låren. Enligt egen uppgift erhöll han bajonettstygnen, då han deltog i stormningen af det vid Revolaks kaplansgård uppförda batteri, hvarvid detsamma, bestående af fyra kanoner och försvaradt af 600 man, eröfrades af ett kompani Savolaks infanteri, samt de flesta af betäckningen jemte deras anförare, general Bulatoff gjordes till fångar. Tigerstedt låg för sina blessyrer under läkarevård den återstående delen af kriget, och befordrades till löjtnant vid samma regemente d. 19 april 1809; erhöll guldmedalj för tapperhet i fält s. år och afsked d. 2 aug. s. år; ingick i tjenst vid 2:dra finska jägare-regementet d. 10 okt. 1812; riddare af S:t Annæ-ordens 3 klass d. 11 sept. 1819; major vid sistnämnde regemente Kuopio bataljon d. 8 okt. (d. 26 sept., sv. riddh.) 1823; chef för 5:te finska skarpskyttebataljon d. 15 febr. 1829 (d. 26 dec. 1828, sv. riddh.); riddare S:t Wladim. ord. 4 klass 1830; öfverstlöjtnants afsked

d. 22 (10 febr., sv. riddh.) febr. 1831; uppbar sedan d. 1 maj 1849 pension för Annæ ordens 3 klass. (Några af de sista uppgifterna äro annorlunda å sv. riddarhusets genealogi, men vi ha föredragit dem ur Tigerstedts egen meritförteckning.) Runeberg ger af denne raske, lefnadsglade gubbe i en särskild sång den herrligaste karakteristik, man kan begära. Han lefde sist i Helsingfors och var gift med Karol. Sof. Donner, dotter till kamreraren Nils Gust. Donner i Stockholm, och född d. 13 okt. 1796, gift d. 7 okt. 1813, han dog barnlös d. — maj 1863.

Toll, Joh. Kristofer (»Konungen» str. 1, v. 7) härstammade från en i slutet af 14:de seklet bekant ätt från Nedersachsen, hvilken genom Liffland utflyttat till Sverige. J. K. Tolls föräldrar voro öfverstlöjtnanten R. S. O. Reinh. Gustaf Toll och Elsa Sof. Gyllenstjerna, landshöfdingedotter. Toll föddes på Mölleröds boställe i Skåne d. 1 febr. 1743 och uppfostrades någon tid tillsammans med de två finnarna bröderna G. A. och Ax. Krist. Reuterholm; volontär vid Södermanlands regemente d. 19 okt. 1758; deltog 1759 och 1760 i fälttåget i Pommern; afsked; ingick 1761 såsom sergeant vid Hessensteinska regementet; transporterad aug. 1763 till Kronobergs regemente, samt till kronprinsens d:o. Efter föga framgång på den militära banan beslöt han sig att studera för den civila; blef student i Lund d. 7 mars 1764; tog d. 30 maj s. år examen i lagfarenhet; d. 12 juni s. år inskrifven som auskultant i Götha hofrätt; förordnad att förestå domsaga 1765; vice häradshöfding 1766; till följd af misstag mot formerna, som ådragit honom anmärkningar och obehag, lemnade han den juridiska banan 1769 och blef d. 6 dec. s. år öfverjägmästare i Kristianstads län, genom en sin vän af hattpartiet, hvarföre han af mösspartiet hotades med afsättning. Toll förberedde och utförde i Skåne 1772

års revolution, blef d. 19 sept. s. år ryttmästare i armén, naturaliserades som svensk adelsman följande dag, utnämndes s. år till R. S. O., hvilken han ej mottog; placerades i april 1774 vid södra skånska kavalleri regementet; major i armén i juni 1775; generaladjutant af flygeln i maj 1776, ledamot i krigskollegium 1777, tog afsked från sistnämnde befattning, emedan Tolls verksamma och sjelfrådiga lynne ej passade för de kollegiala göromålen; användes 1778 i en hemlig beskickning i Köpenhamn; efter någon tids onåd blef han d. 12 juni 1780 öfverste och chef för södra skånska kavalleri-regementet; vistades 1782 på utrikes resor i konungens uppdrag; blef 1783 medlem i beredningen af krigsärenderna under konungens italienska resa med uppdrag, som i sjelfva verket gjorde Toll till krigsminister. Toll sändes 1785 i hemliga ärender till Danmark; 1786 medlem i en militärisk komité enligt af Toll uppgjord instruktion; generalmajor och förste generaladjutant d. 28 nov. 1786; åtföljde H. M. på resan till Köpenhamn hösten 1787; vid krigets början 1788 följde konungen icke Tolls råd, hvilken anses genom Armfelts åtgöranden förlorat konungens ynnest; Toll sändes d. 15 aug. s. år från det otacksamma kommissariatbestyret i Finland såsom öfverbefälhafvare till Skåne, der han med mycket nit och egna uppoffringar i statens finansiella bryderi opererade; förordnad emot sin vilja d. 14 nov. 1789 till ledamot i en komité för flottans utrustning och till generalintendent vid örlogsflottan; nedlade efter freden sistnämnda befattning i nov. 1791; kommendör S. O. st. korset d. 13 maj 1790; emottog af förmyndarestyrelsen (enligt Tolls eget förbehåll blott tillsvidare) i maj 1792 chefskapet i krigskollegium; generallöjtnant d. 15 maj s. år; ledamot i rikets allmänna ärenders beredning d. 14 juli s. år; aflägsnades (i likhet med andra Gustaf III:s vänner) i okt. 1792 genom uppdrag att som svenskt sände-

bud gå till Polen, dit han anlände i januari 1793 och med sitt manliga uppträdande under upploppen vid slutet af Polens sjelfständighetstid flera gånger afvärjde rysligheter; misstänkt för delaktighet i Armfeltska konspirationen skildes Toll i aug. 1794 från gesandtskapet, uppehöll sig på befallning godvilligt i Warschau och inställde sig likaså på våren 1795 i Stockholm att stå till svars samt dömdes d. 2 juni förlustig embete och att undergå 2 års fästning i Wismar; befriad i juli 1796; insattes af Gust. IV Adolf i sina embeten som generallöjtnant och generaladjutant d. 12 nov. 1796; 1797 ledamot i H. M:s konselj för krigsärenderna, och erhöll flera vigtiga extra uppdrag; underhandlare vid ryska hofvet sommaren 1799; efter återkomsten i nov. friherre; arbetade såsom strängt monarkisk i sina sympatier i denna riktning, vid riksdagen i Norrköping 1800; serafimerriddare d. 14 juni s. år; åtföljde kungen till Petersburg, der d. 16 dec. konventionen om väpnad neutralitet undertecknades; s. d. sände kejsar Paul till Toll alla de ryska ordnarnas dekorationer (sv. biogr. lex.); det var, under återresan i januari 1801 som konnngen på Ålands haf, sökande likna Karl XII, satt i blotta uniformen i bister väderlek; då ej uppmaningen hjelpte, berättade Toll, att Karl XII tagit pels på sig, när han for öfver Ålands haf, och detta förmädde den frysande kungen att påtaga ett dylikt plagg och derigenom sätta andra i tillfälle till detsamma. Toll blef generalguvernör i Skåne från d. 9 febr. 1801 fortfarande till 1809; vid firandet af Gust. Adolfs andre sons, storfurstens af Finland födelse utnämndes Toll d. 9 dec. 1802 till general af kavalleriet och en af rikets herrar; 1803 fullmägtig vid konventionen i Malmö med Mecklenburg angående Wismar; undertecknade på befallning allianstraktaten med England d. 3 okt. 1805; i febr. 1806 förordnad till högste befälhafvare i södra Sverige; 1807 i Pommern un-

der den halsstarrige kungens öfverbefäl, hvilken slutligen förvisade honom till Rügen (såsom befälhafvare 1); öfverbefälhafvare d. 29 aug. s. år; ingick d. 7 sept. den konvention, som räddade hela svenska armén ur dess brydsamma ställning i Pommern; fältmarskalk d. 25 sept.; befälhafvare i Skåne mot slutet af 1807; i nov. 1808 ledamot i finanskomitén och framlade då frimodigt Sveriges usla finansiella ställning; efter revolutionen fick Toll, som ej ansågs för nog varm vän af sakernas nya ordning, ledighet från befälhafvareplatsen och generalguvernörstjensten i Skåne; återfick 1810 befälet i Skåne, under hvilket 1811 års bondupplopp stillades; upphöjdes till grefve d. 31 aug. 1814 och afled d. 21 maj 1817 ogift.

Toll hade vid åtta års ålder förlorat sin fader; modren beskrifves som ett fruntimmer af förstånd och gudsfruktan och skall i dessa afseenden haft stort inflytande också på denne sons utbildning. Som barn hade Toll varit trög i studier och envis; hans tidigare militära bana, ehuru vald af honom sjelf, anslog honom ej serdeles. Derunder och derefter togo studierna fart. Hans yttre var imponerande, gestalten reslig, kraftfull, äfven på ålderdomen föga böjd. Hans manliga, befallande utseende mildrades genom drag af humoristisk godhet. Han var liflig, djerf, qvick, frimodigt öppen, när det gällde, genom sin själsnärvaro stor diplomat och god polisman i det allmännas intresse. Hans mångsidiga kunskaper, klara blick, oegennytta och arbetssamhet gjorde honom till en utmärkt embetsman, som var oumbärlig vid en mängd extra-uppdrag. I hans umgänge fanns okonstlad värdighet jemte den förbindlighet och qvicka, fyndiga konversation, som utmärkte Gustaf III:s tidehvarf. Lynnet mest jemnt och gladt; hans omgifning och underordnade aktade och älskade honom. Det vackra Beckaskog, nära Sundet, öfversteboställe vid södra skånska kavalleri-

regementet (?), hvars chef han till sin död var, förskönade han ännu mer.

En anekdot, i biogr. lex. endast antydd och betviflad, ej fullt förnekad, om orsaken, hvarföre han öfvergaf den juridiska banan, må här få plats i den form, hvari förf. erhållit den sig meddelad. Toll hade som underdomare någon gång fällt utslag enligt sin åsigt, men i strid mot nämndens enhälliga, af honom för dåraktig ansedda mening. Han hade derföre fått anmärkning och förständigande, att taga sig tillvara för dylikt. Toll ville visa att nämnden var oförmögen af sundt omdöme, och det hände sig ej bättre, än att snart derefter inför hans domstol en mansperson åtalade en annan för äreröriga beskyllningar: denne hade kallat honom "rackare" m. m. Toll hade då för den halfsofvande nämnden framlagt det svåra dilemma, hvari domstolen befann sig, ithy att Guds lag och menniskolag dömde olika: den förra dömde honom, som bannar sin broder och säger åt honom "racha", till helvetets eld, den senare annorlunda, samt tillfrågade nämnden, som föga hört och förstått af det föregående, för hvilkendera lags tillämpning den röstade? Då hela nämnden föredrog Guds lag, så lydde utslaget på helvetets eld och Toll reserverade sig i protokollet. Då kronobetjente fingo utslaget till exsekution, uppstod ett ej ringa bryderi och många vidlyftigheter med förfrågningar och undersökningar från högre ort, som skola slutats med hofrättens förklaring, att Toll vore oskicklig att vidare förestå domareembete. — Blott en anekdot till, en af de många, som berättas om Toll och hvilka karakterisera hans frimodighet och qvickhet; denna må tjena som bevis på hans sinnesnärvaro, lugna värdighet och allvar. Då uti Armfeltska målet, hvarvid Toll enligt sin öfvertygelse handlat efter lag, åklagarens slutpåstående mot Toll upplästes och lydde på förlust af lif, ära och gods, yttrade Toll: "Öfver mitt lif döm-

mer den allsmägtige, öfver min ära historien, och ett godt samvete är den enda egendom, jag under en långlig kronans tjenst förvärfvat.« Den utmärkte tjensteman, som då satt vid protokollet, har berättat, att det intryck, han af dessa ord erfor, var så starkt, att pennan ovilkorligt föll ur hans hand. Han var från denna stund till sitt lifs slut en varm vän af Toll.

Torneå (»Fänrikens marknadsminne» str. 24, v. 4), finska Tornio, är en stad och två socknar: Nedertorneå och Öfvertorneå, hörande till Finland, samt de vestra delarna af dem, bildande pastorater, som höra till Sverige. Inom den förra är staden belägen på en f. d. ö: Svensar vid Torneå-elfs högra strand. Ehuru den således ligger vester om elfven, som i dessa trakter eljest utgör riksgräns, så hör Torneå till storfurstendömet Finland genom fredsslutet 1809. Man har påstått, att invånarne under kriget utbedt sig kejsar Alexanders ynnest, hvilken han lofvat och hvilket gifvit honom anledning att vid fredsslutet vidhålla, att han ej ville svika ett gifvet löfte om skydd. Den högra armen af elfven, som förut gjort Svensar till holme, är numera så uppgrundad, att den, utgörande gräns mellan Torneå och den efter Sveriges förlust af Torneå med stadsprivilegier försedda byn Haaparauta, blott består af en sank äng, i hvilken en rännil, kallad Näran, söker sig väg. Torneå är Finlands nordligaste stad, belägen inom dess andel af Westerbotten. Läget beundras af mången, som har sin hembygd i dessa nejder, och kanske af en och annan, som förledts af dess sköna himmel: sommarens långa dag i solljus eller vinterns norrskenslysta natt; men jorden är icke fängslande. Väl finnes land och vatten; men det förra är nästan lika platt som det senare. Slätter mest af låglända ängar omgifva staden, på afstånd omkransade af

en föga frodig skog. Vextarterna äro fåtaliga; men på de vattenrika ängarna kan gräset växa friskt. Hafvets och elfvens stränder och holmar bära spår af ett tidtals ganska rörligt lif; derutomkring synes mera kyla och död. Stadens privilegier äro af d. 12 maj 1621. Den tyckes ej mycket gått framåt; vid medlet af förra seklet egde den större folkmängd än i medlet af innevarande; på det förra halfseklet steg den dock något. Haaparanta med fördelaktigare handelsförhållanden är en farlig medtäflare. Ett ondt, som mycket demoraliserar kringliggande finska trakts befolkning är den nu nästan oundvikliga smyghandel, som af densamma bedrifves öfver gränsen. För vetenskapernas historia märkvärdigt är Torneå genom de af franska astronomer 1736 och af svenska med större noggrannhet 1800 och 1801 verkställda gradmätningarna. I denna nejd uppehöll sig finska armén vintern 1808—09.

Tutschkoff I (»Löjtnant Zidén» str. 11, v. 1; »Sandels» str. 3, v. 1), rysk generallöjtnant och en tid befälhafvare mot Sandels. Af detta namn funnos tre befälhafvare under detta krig i Finland, betecknade, såsom inom ryska militären är brukligt, med siffror.

Törne, Joh. Reinh. von (»von Törne» str. 1, v. 2) var son till generalmajoren R. S. O. Petter Törne och hans hustru i 3:dje (sista) giftet Joh. Armfelt, dotter till generalen, friherre Karl Gust. Armfelt (den äldre; befälhafvaren för finska armén 1713 och 1714). J. R. Törne var 17:de barnet i sin faders familj, inom hvilken funnos 18 eller 19 sådana, och föddes d. 5 aug. 1752; kom i tjenst 1766; blef officer d. 18 sept. 1772; kapten d. 19 dec. 1783; hade varit med i Gustaf III:s krig mot Ryssland; var före 1796 R. S. O.; major d. 23 aug. 1790; upptas i 1796 års rangrulla såsom se-

kundmajor vid Savolaks infanteriregemente och i 1806 års likaså, ehuru han står främst och är äldst bland majorerna (G. A. Ehrnrooth betecknas der som premiermajor; i förteckningen å landtförsvarsdepart. 1806 nämnes Törne 3:dje major med kaptens indelning). Vid utbrottet af 1808 års krig förordnades Törne till kommendant å Warkaus eller Laivanlinna, en obefästad holme, der Saimaflottiljen och Savolaksbrigadens förråder voro förlagda, och dit infanteri- och dragonvargeringen (reserven) kommenderades. Efter den derstädes verkställda uppbränningen af förråderna retirerade Törne till brigaden och fick nu befälet öfver 2:dra bataljon af Savolaks infanteriregemente samt kämpade i spetsen för denna under hela kampanjen, hvarunder han, hörande till 4:de brigaden, följde stora armén. Vid Lappo förde Törne en af de bataljoner, som på skogen från Kauhava understödde Savolaksjägare. Han nämnes icke i rapporten; var det för hans ringa brådska? Huru han vid Alavo icke fick rycka fram, ehuru han stod närmast och ville göra det, se under Lode. Vid Oravais var han med i hetaste elden och slogs tills han var nära att uttröttad falla i fiendens händer. Två af hans soldater, Djerf och Stolt, hade dock i den allmänna villervallan mot stridens slut lyckats samla en tillräcklig hop af olika korpser och räddade sålunda sin åldrige chef från att tagas tillfånga. Sedan följde Törne armén till Vesterbotten och kommenderade yttersta fältvakten, då ryssarna kommo öfver den isbelagda Qvarken, samt afslog deras anfall vid Åbbola. Ännu i juni 1809 förde han befäl öfver första Savolaks fältbataljon; hade under fälttåget utnämnts till öfverstlöjtnant; tog afsked och återvände efter freden till hemlandet, der han ej fick lefva länge, ty han afled i Borgå d. 3 okt. 1810.

Törne beskrifves (Papperslyktan 1861 och derur

i Aftonbladet s. år samt annorstädes) såsom en reslig, axelbred, fetlagd gestalt, klädd i en lång, vanligen hemgjord syrtut och alltid tillreds med en kraftig kötted på läpparna. Hederlighet och enkelhet lyste ur hans anlete. Gubben tålte ingen skriftvexling och hade derföre kommit så ur vanan att föra pennan, att då nödvändigheten framtvingade några rader af hans hand, voro de vanligen oläsbara. Originell i hela sitt väsende, väckte gubben, med sin oftast bredbenta posityr, icke sällan de yngre kamraternas munterhet. Montgomery kallar honom "kallblodig och värdig" — ett godt vittnesbörd för krigaren. Händelsen med den genomskjutna rocken berättas af en gammal krigsbuss såsom passerad vid Oravais. Törne hade inom regementet varit känd för en något långt drifven hushållsaktighet, hvarföre det fatala skottet skall gifvit honom mycket hufvudbry och åt kamraterna ämne till skämt. Någon spefogel hade ökat Törnes förargelse med att klandra den impertinenta kulan, "som icke ens qvarlemnat de bortslitna lapparna att bota skadan." — Montgomery berättar följande episod: M. anlände från en utkik midt i natten till Törne, rapporterande att fienderna vid stranden påtändt ett handelsfartyg, vid hvars lågor de värmde sig; M. menade, att en attack skulle göra god verkan på de stelnade massorna. Sedan Törne förklarat omöjligheten af ett angrepp med så ringa styrka, bjöd han den utsvultne ynglingen en matbit, sägande: "Tag sig en smörgås; kanske innan morgonen äta vi hos Abraham, Isak och Jakob."

v. Törne gifte sig d. 2 maj 1802 med Hedvig Sofia v. Essen, öfverstlöjtnantsdotter från Paaso, enka efter major Mallén och hade tre söner. Hon afled kort före krigets början d. 12 januari 1808 på Sairila i S:t Mickels socken.

Ume', Umeå (»Fänrikens Marknadsminne» str. 12,

v. 4), stad i Westerbotten af Norrland, omkring en mil från den liknämnda elfvens utlopp i Bottniska viken. Kusttrakten är här redan flack, likasom längre norrut och likasom motliggande finska kust. Staden, på elfvens venstra strand, under ungefär samma polhöjd som Gamlakarleby, är residens för landshöfdingen öfver Umeå- eller Westerbottens län. Omkring 1808 voro ännu de flesta husen en våning och täckta med näfver och takved. Staden har sedan i folkmängd, handel och industri något förkofrats. Handeln är betydligast på Stockholm. För krigets historia är Umeå vigtigt genom de strider, som 1809 utkämpades i dess närhet, i synnerhet d. 18 aug., och genom konventionerna d. 22 och 25 mars mellan grefve Cronstedt och Barclay de Tolly: förra gången då finnarna veko för de öfver Qvarkens is komna ryssarna, andra gången, då dessa tågade tillbaka till Wasa. Här höll Döbeln det bekanta afskedstalet till den upplösta finska armén, och här var kort efter kriget en af dess hjeltar, Fahlander, landshöfding, samt ett fjerdedels århundrade efter honom sagde krigs hittills utförligaste tecknare G. A. Montgomery. Äfven några af deras föregångare i embetet äro ej okända för Finlands historia. Möjligt, att också en af de sekreterare, som framföras i «Landshöfdingen« var den landssekreterare härstädes, lagman, Cygnæus, hvilken såsom vice landssekreterare i Kuopio under Vibelius samtidigt med honom vek derifrån, utbytande Finland mot Sverige.

Uttis-malm (»Soldatgossen» str. 5, v. 2), stridsplats från kriget mot Ryssland 1789, belägen i Walkiala socken på höjdsträckningen, som, gående mot vester, nyss inkommit i Tavastland från Saimagebitet och skiljer strandlandet vid Finska viken ifrån Päijäne-vattensystemet. Riksgränsen gick 1789 i dessa trakter.

Wadenstjerna (»Bröderna» str. 1, v. 1). Denna ätts äldre gren börjar med assessor Lars Wadensten, adlad 1702 med namnet Wadenstjerna; den yngre greuen från majoren Otto Joh. Colliander, den ene af "bröderna", neml. "den gamle Johan Wadenstjerna", som adopterades af sin vän och stallbroder (den andre af "bröderna") äfven en gammal krigare, öfverstlöjtnant Karl Wilh. Wadenstjerna, den siste manlige afkomlingen af sin ätt, och i sammanhang dermed adlades d. 9 dec. 1802. De ofullständiga och delvis hvarandra korsande underrättelser, som vi hittills erhållit om "bröderna", utgöras hufvudsakligast af följande:

Otto Joh. Colliander, adlad och adopterad Wadenstjerna var född d. 15 mars 1764 af föräldrarna: majoren Sigfr. Joak. Colliander och hans hustru i medlersta giftet Ottiliana Lov. Tandefelt från Koskipää (af en familj, som sedan långa tider tillbaka eger vidlyftiga jordagods i Gustaf-Adolfs (Hartola socken), blef efter erhållen undervisning sergeant på extra stat vid enkedrottningens lifregemente d. 6 juni 1775; sergeant med rustmästarelön vid Savolaksbrigaden d. 4 sept. 1778; kadett vid artilleriet i Helsingfors 1779; undergick s. år examen i artilleri och fortifikation; tjenade 1780 och 1781 utan traktamente vid rekognosceringen i Savolaks; blef fänrik på extra stat vid Savolaks lätta infanteriregemente med bibehållande af förra lön d. 20 mars 1782; flyttad som fänrik med förra lön till Tavasthus linie-regemente 1788; s. å. kommenderad i garnison till Svartholm; konstituerad premierlöjtnant vid 1:sta karelska jägarebataljon d. 17 mars 1789; deltog samma och följande år i fälttåget i Karelen och Savolaks; blef af konung Gustaf III d. 15 juni 1791 stadfästad i löjtnantsbeställningen med exspektanslön tills lön på stat erhölls 1793; kapten vid korpsen d. 6 nov. 1794; adlad och adopterad på adliga ätten Wadenstjernas

namn d. 9 dec. 1802; majors afsked d. 6 juli 1804; efter af konungen 1807 erhållen ny tid till introduktion introducerad d. 30 maj s. år under n:o 1387; död d. 22 april 1809 på Kalho i Gustaf Adolfs socken. Hvar han tjenat kan icke finnas af finska senats- och riddarhusarkiven; rangrullorna af 1796 och 1806 upptaga honom ej heller vid finska militären; upplysningarna härofvan äro ur svenska riddarhusets genealogier. Någondera af de två "bröderna" säges såsom kompanichef förestått Sysmä kompani, kanske denne, om man får sluta deraf, att han var bosatt i närheten af Sysmä socken. Han var gift d. 15 juni 1791 med Elis. Wilh. Toll, syster till hans en brors och till Karl Wilh. Wadenstjernas hustrur och hade tre söner, genom hvilka ätten fortplantats. Otto Joh. Colliander, den äldste af sina föräldrars barn (fadren var barnlös i 1:sta och 3:dje giftet), hade två yngre bröder: Arv. Joak. Colliander, som 1796 tagit kaptensafsked och s. år d. 20 nov. dog ogift; samt Karl Gust. Colliander, som afled 1801 och var gift med B. G. Toll, också en dotter till öfverstlöjtnanten Fr. W. Toll och Eva Heintzius, som åter var dotter till prosten Mickael Heintzius, (för sin rikedom kallad Plåtmickel). Dessa deltogo således icke i 1808 års krig, men väl i 1788—90 års.

Karl Wilh. Wadenstjerna, ende icke i barndomen aflidne son till öfverstlöjtnanten, förut kaptenen vid Tavasthus regemente R. S. O. Thom. Adolf Wadenstjerna (död 1794 på Kalkkis gård i Asikkala) och Eva Elis. Hasselgren, öfverstlöjtnantsdotter, var född d. 31 mars 1751, kom i krigstjenst 1766, blef fänrik d. 31 okt. 1770; löjtnant 1774; kapten vid Tavasthus infanteriregemente 1779; bivistade 1788—90 års krig, nämnes för tapperhet vid Svensksund d. 9 juli 1789; R. S. O. (d. 27 juli?) samt major d. 9 sept. s. år; öfverstlöjtnant d. 28 juni 1802; är 1806 den främst upptagne öf-

verstlöjtnanten vid regementet; innehar 1807 samma grad med kaptens indelning och lön, allt vid Tavasthus infanteriregemente; det var denne, som i 1808 års krig innehafvande samma rang var på Sveaborg (kanske med regementets reserver) och deltog i krigsrådet; han dog d. 29 januari 1819 på Pernäsaari kaptensboställe i Laukkas. Han var gift sedan d. 26 april 1782 med Eva Kath. Toll, äfven hon dotter till öfverstlöjtnanten Fredr. Wilh. Toll och Eva Heintzius, samt död på Albacka gård i samma socken 1838. Wadenstjerna efterlefdes ej af söner, men hade haft 6, hvilka alla dogo temligen späda mellan 1792 och 1798, och bland döttrarna hunno endast 2 öfver barnåldern, och detta torde gifvit honom anledning att adoptera sin hustrus svåger. Förhållandet mellan adoptivfadren och adoptivsonen skall också fortfarande varit godt enligt en annan tradition än den skalden följt. En gång och det måste varit icke länge efter Sveaborgs kapitulation, emedan O. J. Colliander uppgifves dött före freden) hade de i godt gille hemma hos Wadenstjerna med anledning deraf, att Colliander-Wadenstjerna förebrått den andre feghet för kapitulationen, råkat i häftig ordvexling, som slutats med utmaning (af den senare?); men öfriga gäster hade lagt sig emellan, och försoning ingicks, sedan hettan gått öfver. Att den senare, ehuru invecklad i kapitulationen, ej var ängslig, finnes deraf, att han skall fört ett raskt bullersamt lif, samt varit häftig till lynnet. Man berättar t. ex., huru han, uppretad öfver en otämd, yster häst, som han icke kunde få bugt på, för att göra den känsligare för betslet, i vredesmod uppskar dess mungipor. Inom Colliander-Wadenstjernas gods i Gustaf Adolfs socken skall finnas ett träsk, men icke gård, Joutsenjärvi (Svansjö).

Wasagossar (»Löjtnant Zidén» str. 1, v. 4) utgjorde ett nytt regemente, äfven kalladt Wasa

nya regemente till skilnad från Österbottens regemente och bärande namn efter det län, som med manskap ensamt kontribuerade dertill. Regementets uppsättning lärer begynt i senare delen af 1807 och gjorts af landshöfding Wanberg, men vid krigets början var det ännu icke fullt ordnadt. Öfverstlöjtnanten vid Enkedrottningens regemente på Sveaborg, R. S. O. Gust. Wilh. Conradi, erhöll i uppdrag vid krigets början att organisera det och fick till biträde först en major vid Österbottens regemente, öfverstlöjtnanten i armén R. S. O. Otto R. Meurman, sedan vice landshöfding i Åbo län d. 19 juli 1808. Klingspor hade i skrifvelse till Conradi af d. 15 mars talat om landstorms upprättande under Meurman, men i d:o af d. 17 förordnat Meurman till major under Conradi. Till officerare antogos mest officerare af Sveaborgs garnison från enkedrottningens, Jägerhornska och Adlercreutz'ska regementena, dessutom någon tillkommenderad eller konstituerad från andra. Enligt bref från Conradi (befintligt i en samling papper, upplysande om kriget och skänkta af en Conradis arfvinge åt finska litteratursällsk. i Helsingfors) till Klingspor af d. 10 mars 1808 arbetade Conradi jemte landshöfding Wanberg med uppsättandet i Wasa, och hade antagit 38 korpraler, afskedade från Österbottens regemente. Den 16 mars skulle det nya manskapet samlas i Pedersöre, Lillkyrö, Lappo och Wasa stad, korpralerna till sistnämnda ort d. 13 mars; brist var på effekter; 400 båtsmän, som skulle komma för att införlifvas med regementet, hade ännu ej anländt; blott få officerare funnos. Redan i mars var truppen förenad i Jakobsstad för att inexerceras; detta skedde på den s. k. Notbergsfjärden invid staden, och ögonvittnen veta omtala, hvilken krigisk anda och lust syntes lifva detta unga manskap. Snart tågades till Uleåborg, der öfningarna fortsattes 7—8 veckor. Soldaterna förságos för denna

resa med bondpelsar, hvilka före sommarfälttåget magasinerades i Uleåborg, men vid reträtten på höstvintern ej återfingos der. Conradi skrifver från Uleåborg d. 6 april, att Wasa regemente dagen förut (d. 5) dit anländt; att manskapet haft dåliga skoplagg och strumpor; 130 bondhästar och 48 bönder hade medföljt transporten dit; truppen var fördelad i 6 kompanier om 124 man hvarje, roterade från samma socken; kompanierna uppnämnas efter sagde socknar; så äro finska och svenska talande skilda, alla officerare känna ej båda språken; hvarje kompani har 2 officerare, 3 underofficerare, 5 korpraler, 2 trumslagare (vidare i skrifv. af 21 maj). Wasagossarnas kronomundering bestod af en enda omgång kläder: grå byxor och frack med blå uppslag, pjexstöflar (ehuru mera uniforma skulle fås), den bekanta runda hatten med messingsband omkring, ett uppviket skygge och gul ullgarnsplym, vidare svart remtyg, gevär, liten rensel för matvaror (ej för kläder, af hvilka utom det nödvändigaste mera än uppgifvet, blott enskildt kunde egas, patronkök och kopparflaska med vid mynning för vatten, hvilken vanligen nyttjades till kokkärl; några kittlar funnos dock äfven vid kompanierna. Öfverplagg bestodos under kampanjen ej, förrän om hösten vid aftåget från Savolaks, då bondjackor af alla möjliga slag och färger: grå, hvita m. m. uppköptes. Skoplaggen förnyades under sommarn med pjexor af osvärtadt, rått, obarkadt läder, sådant som dertill begagnas i Uleåborgstrakten, der dessa tillverkades, men hvilka, osmorda som de voro (ty soldaten egde intet att smörja dem med), af omvexlande väta och torka voro mycket plågsamma att bära. Under sommaren tillhandlade sig de flesta soldater lärftsbenkläder af allmogen i Savolaks. Till 5:te brigaden fördes enligt generalordres af d. 7 april äfven Wasa regemente, 657 man, under Conradi; se under Sandels något om dem i ett bref från honom till Conradi

dateradt d. 27 april. Först söder om Kuopio såg Wasa regemente fienden och deltog i de upprepade skärmytslingarna från högqvarteret Toivola med den framgång, att (såsom en gammal Wasa-gosse, möjligen ledd af stegrad sjelfkänsla, sagt oss) ryssarna tycktes hysa större respekt för att möta Wasagossarne än de gamla Österbottningarna. Med provianten var det merendels knappt; bröd ficks i form af s. k. ankarstockar, vägande 6 skålp.; kött äfven något, gryn, ärter, smör sällan. (Smör, mjölk och potates förtåres eljest af den svenske österbottningen kopiöst och annat erkännes knappt som mat). Bättre slogo soldaterna sig ut, då de fingo i stället för mat sin 12 skilling om dagen, ty folket i Savolaks hade ej flytt undan och man fick således köpa. I en skrifvelse till Sandels, daterad Toivola d. 4 juli, klagar chefen Conradi tillika med regementets läkare öfver sjukligheten, som uppkommit genom ombyte af proviant från hemfödan, bestående af mjölk och salt strömming, samt genom frånvaron af öfverplagg; soldaterna hade först blifvit våta och förkylt sig, sedan hade väderleken blifvit varm och rötaktiga febrar inritat sig; de dragfulla riskojorna skyddade ej heller mot regn; det var serdeles skadligt, då karlarna lägga sig der svettiga och somna; emedan täcken alldeles saknades, utdelades till hjelp hästtäcken; brist var på bränvin och ättika som medel mot rötfebrarna. — Ett "utdrag" ur ett afbrutet bref från Conradi till hans gamle bekante från Nyland, Adlercreutz, dateradt Toivola d. 25 juli, har att förmäla, att de "s—ns kanonsluparne" förhindrade honom att fortsätta brefvet; vi förlorade på våra påhelsningar hos ryssarna 3 officerare och 200 man; fienden kom i förrgår tillbaka med 3 slupar och 30 små båtar åt Maaninga-sidan och kanonerade våra poster der. Adlercreutz hade berömt Conradis trupp. Conradi hade 37 vakanser och 250 man på sjukhus; klagomål öfver de österbottniska

kängorna från kommissariatet om vintern, oordentlig proviantering, bortskämd föda och illa bakadt bröd; bristen på öfverplagg har "förstört mitt unga, goda folk"; uppmaning att skaffa kapotter till hösten; kläderna äro förslitna och utan öfverplagg "stadnar hela Wasa-regementet på sjukhusen." — Skrifvelse från d:o, daterad Iidensalmi d. 17 okt. till landshöfding Wibelius innehåller ytterligare reqvisition af kapprockar. Vid Virta var Wasagossarnas hedersdag, der voro de första och sista gången riktigt på fullaste allvar i elden. Ryssarna började striden förrän man trodde, hvarföre Wasagossarna kommo springande, utsatta för fiendens kanoneld, från sina qvarter i Valkiais by, omkring en mil (?) från Iidensalmi kyrka, till batterierna. Här lågo de bakom förskansningarna och fingo ej titta fram, innan de stormande ryssarna voro uppe på batteriet och begynte fylla igen embrasyrerna. Nu bröto Wasagossarna fram, kastade ned ryssarna, angripande deras högra flank, drefvo dem småningom till bron och gjorde fångar. Åtminstone en timma åtgick härtill, ty ehuru ryssarna veko för fälld bajonett, så lät befälet finnarna ej gå för nära, befarande att fienderna med sin talrika styrka kunde göra öfvermägtigt motstånd och åstadkomma oreda. För ryssarnas skott var ingen fara på nära håll, endast på längre, då kulorna sänkte sig. Under tiden hade berättaren, en gammal Wasagosse, som såg Zidén falla, skjutit bort sina etthundrade patroner; gevärspipan var het. Utan medel att fortsätta striden stod han der illa till mods, tvekande om han skulle retirera — till batteriet för att söka anskaffa nya patroner. I detsamma red major Arnkihl vid regementet förbi och frågade, hvarföre mannen ej gick fram. Vid svaret: "jag har inga patroner" pekade Arnkihl på en nära liggande dödskjuten ryss, sägande: "se åt, om ej den der f-n har några patroner i taskan." Detta var fallet och

med gladt mod började mannen leken ånyo. Arnkihl hade fått en kontusion (i axeln eller armen), ridit upp att låta förbinda sig, och återvände sedan i striden. — Återtåget mot norra Österbotten var mycket svårt i mörker och på sönderkörda vägar. Utan strider af någon betydenhet skedde reträtten ända till Kaakamo-å. Ryssarna följde ej långt efter; men när "Wasarne" så ser man äfven i skrift att officerarne då kallat Wasa regemente) hvilade, så stadnade de förra och satte sig i rörelse först, när de senare började tåga. Elakt väder och köld kom till. Ofta hade ett helt kompani till qvarter ett litet pörte, dit några i sender insläpptes att värma sig, de öfriga stodo ute, då det nu var för kallt, att, såsom förut, sofva i rior och lador. De, som kommo på sjukhusen, hade litet bättre. Vagnar för sjuka och blesserade funnos ej då, såsom i en senare tid; vid striderna buros de sårade bort. I synnerhet på marschen ifrån Uleåborg åt Torneå, der Sandelska brigaden utgjorde eftertrupp, var det sorgligt. I hvarje by måste dussintal sjuka lemnas efter; magazinerna plundrades; hästar och manskap störtade under marschen; trossvagnar och fordon måste lemnas kullstjelpta vid vägen; i sträng köld, snö, yrväder bivuakerades under bar himmel, dessemellan i de uslaste kojor. Ingen glad förhoppning skimrade; brigaden fick förpost vid Kaakamo, då de svenska trupperna fingo gå hem på rotan. Godt om proviant var det nu vida mindre än förr ens hos befälet. Såsom bevis må tjena utdrag ur ett bref från den redan nämnde majoren Arnkihl till Wasarnes chef, Conradi, dateradt Kaakamo d. 12 jan. 1809: "— — bror! Rikedomen är visst icke min lott — — jag måste finna, att jag är i brödaffairen för dagen i bättre välstånd än som Bror, hvarföre härmed får äran aflämna 1 sur och någodt förtorkad Limpa, hvilken är af bästa Sort Bröd i mitt hus finnes, och som tillägg får jag nämna, dett

ingen sämre brödsort af mig äges. Detta sista är på skryt — — jag har i dag varit sjuk som en hund i elakt väder, är nu något bättre, men långt ifrån att vara frisk, och jag är rädd för svår sjukdom och döden, som en Backhare, Gud hjelpe mig hem — —.“ Det är icke den simpla dödsfruktan och hemlängtan, som uttalar sig så rättfram och skämtande tillika; det visar Arnkihl både i Virtastriden och under fortsättningen i Vesterbotten efter regementets upplösning ända till sin fångenskap med Furumark. — Vår berättande gamle Wasagosse insjuknade här i Kaakomo i fältfeber och fördes juldagen till Laivajärvi sjukhus, der han låg 14 veckor. Halm var utbredd som läger på golfvet och ombyttes ej under hela sjukdomstiden, täcken funnos ej, blott med sina egna gångkläder fick en hvar hjelpa sig. De första veckorna tjenstgjorde här som läkare en stor skälm, en storvext karl, som en gång om dagen, åtföljd af sin betjent, den der bar en stor trädflaska, lät gifva hvarje patient ur en trädbägare af dess innehåll, hvilket tycktes vara någon slags enbärsvatten. Annan medicin bestod han aldrig. En dag infann sig en svensk officer, som förundrade sig öfver den stora dödligheten på detta sjukhus (40—50 lik lågo afklädda till blotta skjortan i en hög utanföre mot väggen, derifrån de sedan fördes att nedgräfvas i en grop); litet hvar anförde nu klagomål. Följden var, att en ny läkare kom, hvilken alltid medhade ett litet aptek, derur han efter hvars och ens behof gaf, men ej det fatala trädbägarmåttet. Den förra läkaren sågs ej mera och dödligheten minskades mycket. Den senare, bättre läkaren torde varit A. F. Laurell, fältläkare vid Savolaks infanteriregemente; åtminstone låter detta sluta sig af ett bref från honom till Conradi, dateradt Laivajärvi i början af 1809, hvari han talar om sjukmönstringarnas tidsutdrägt för det vidsträckta området, och uttrycker för Conradi “evig

erkänsla för detta sjukhus". Utskrifven från sjukhuset, ehuru ganska svag, följde berättaren sin korps. Bönderna i Torneåtrakten berömmas ej mycket: så hade de under transport, för att bli af med sjuklingar, som de förde, stjelpt ut dem ett stycke på svenska sidan om Torneå och rest bort. Hade ej några bland patienterna haft så mycket krafter, att de släpat sig fram till en bondgård och fått hjelp, så hade de förgåtts. Efter kapitulationen återvändande obeväpnade och utan eskort till Uleåborg, hade soldaterna, vandrande spridda, ofta svårt att taga sig fram. En stor del af Wasarne talade svenska; detta ökade olägenheterna. Allmogen ville ej ge dem herberge och hotade att nedgöra dem, för att de låtit ryssarna intaga landet. Först i Uleåborg fick eskort och pass, som försäkrade om lugnare hemfärd och uppehälle under vägen: bröd och salt. Detta om Wasa regementes korta lif, mest efter muntliga uppgifter af en dess medlem.

Vegesack, Eberhard Gotthard Ernst von („Wilh. von Schwerin" str. 17, v. 1), född i Rostock d. 29 (28) mars 1763, på mödernet nära beslägtad med sedermera fältmarskalken Blücher. Föräldrarna öfverflyttade 1777 till Sverige, der fadren afled efter några år, och modren med barnen sedan bosatte sig i svenska Pommern. Gustaf III erbjöd sig att antaga en af söuerna till page; modren lät lotten afgöra, och Ernst blef den lycklige. Hans häftighet gjorde, att han, förorättad af Armfelt, rusade med dragen värja mot honom och fordrade upprättelse, hvarför han förvisades hofvet. Nu, studerande krigsvetenskap, hjelptes han af hertig Karl, som antog honom till kornett vid lifregementets lätta dragoner 1784, ty sagde år kom han i krigstjenst; deltog i kriget 1788; hans frimodiga och loyala svar, då han uppmanades att underteckna Anjala-förbundsakten, återskänkte honom kungens nåd. Kap-

ten för ett kompani af Dal-frikorpsen mot danskarna; upprättade på befallning en jägarebataljon af vargering i Dalarne, gick öfver till Finland och kämpade med öfverdådig djerfhet; major; utmärkte sig d. 19 aug. 1789 vid Svartbäcks udde och d. 29 och 30 sept. s. år vid Elgsö, der han med döden hotade hvarje man af sin trupp, som vidare sökte fly; detta oaktadt gjorde två jägare försök, men han nedgjorde dem; truppen vände om och segrade genom utmärkt tapperhet. Af väl underrättad person i Finland har förf. dock hört, att hans uppträdande ej varit just så hårdhändt, som det vanligen omtalas. Förbittrad hotade truppen dock att hämnas, men Vegesacks mod att bortsända sin vakt och sofva för öppna dörrar ensam, beväpnad, samt hans rättvisa försonade allt; för denna affär R. S. O. (enligt annan uppgift major i armén). Utmärkte sig 1790 vid Partakoski och Kärnäkoski d. 14 april; vid Kärnäkoski åter d. 30 april; vid Savitaipale d. 4 juni, der Vegesack ridderligt förbjöd sina jägare skjuta på prinsen af Anhalt, som forcerade den af Vegesack försvarade bron. Den 21 aug. 1790 befinnes Vegesack ha erhållit sin sista fullmagt före 1796 och då varit öfverstlöjtnant i armén och generaladjutant af flygeln; brigadmajor vid det nyss upprättade svarta och hvita gardet; t. f. placemajor i hufvudstaden, då Gustaf III sköts, straxt derpå förste major vid Dalregementet; afsked från detsamma 1793 (?), men qvarstod som öfverstlöjtnant i armén och flygeladjutant. Man anser med visshet, att hans gynnares, Gustaf III:s död m. m. samt hans giftermål med fröken Anna Beata Hammarfelt, öfverjägmästaredotter d. 3 juli 1791) bidragit till afskedstagandet (biogr. lex.). Ledigheten begagnade Vegesack till studium icke blott af militära ämnen, utan af språk, äfven de gamla, af historia, geografi, filosofi och teologi mer, än för en dilettant plägar vara vanligt. Efter Gustaf Adolfs

uppstigande på tronen blef Vegesack 1797 öfverste i armén, chef för Savolaksbrigaden 1800; tjenstgörande generaladjutant för den armé, som samlades mot England 1801; sekundchef för Götha garde 1802; 1803—1805 tjenstgörande generaladjutant för armén och under kungens vistande utrikes ledamot af regeringen; chef för Westerbottens regemente 1804 och för Elfsborgs (1806) 1805; (sv. biogr. lex. omtalar honom nu såsom upphöjd till friherre; enligt rangrull. 1796 var han friherre redan då; vid tyska krigets utbrott 1806 befälhafvare för 4:de brigaden; var med i affären framför Frankensfront vid Stralsund d. 1 febr. 1807; utmärkte sig d. 1 april i stormningen af byn Lüdershagen och blef R. S. O. stora kors 4 april; d. 16 april vid Billing och Ferdinandshof, der han träffades af en muskötkula i kindbenet och en förflugen karteschkula mot bröstet. men ändå, sittande i en bondvagn ville kommendera; vid Negast och Seemühl d. 14 juli; generaladjutant för armén; kastade d. 16 juli fienden tillbaka från Frankensfront och d. 6 aug. vid Frankenretranchementet; utrymde på konungens befallning Stralsund, till hvars försvar Vegesack uppgjort planen; generalmajor för duglighet i 1807 års kampanj; befälhafvare öfver vestra arméns venstra flygel ryckte han in i Norrige i april 1808. Den politiske Armfelt, befälhafvare öfver andra flygeln, kom icke rätt öfverens med Vegesack, utan skaffade honom till Åland (eget förefaller det vexlande förhållandet till Armfelt, se biogr. lex.), hvarifrån han fick företaga landstigningen vid Lemo d. 19 juni; kommendör af S. O. 29 juni, befälhafvare öfver den korps, som landsteg vid Kristinestad; segrade vid Lappfjärd, och dref fienden tillbaka öfver Åström och Ömossa. Man berättar, att då rapport anlände vid Lappfjärd om ryssarnas anfall, hade Vegesack på prestgården varit sysselsatt med frukost, ursäktat sitt tvungna aflägsnande från sällskapet, men

lofvat återkomma så snart han pryglat ryssarna. I slaget vid Oravais förde V., ehuru äldre gener.-maj. än Adlercreutz, icke öfverbefälet, utan kommenderade blott sin korps på högra flygeln, der han tyckte den starka elden göra "Smör-Helsingarne" godt och kunna smälta hans svenskars tennknappar; fick svår kontusion i veka lifvet, hvilken förbjöd honom en sådan ingripande ledning, som den han var van vid, sambandet mellan korpsafdelningarne var icke rätt godt och han förlorade af dessa skäl onödigtvis mycket folk, hvaraf en del afskars på udden. V. hade genom sitt bestämda motstånd afböjt en konvention, som hade till mål Finlands utrymmande åt det ryska gener.-befälet, som fordrade detta. Återkallad till Stockholm, åtalades V. på konungens befallning för att han ej kunnat landstiga vid Björneborg, utan gjort det vid Kristinestad, hvilken åtgärd af konungen förut gillats (biogr. lex.), åtminstone skedde detta derigenom, att V. hade den af konungen auktoriserade Klingspors befallning; V. blef frikänd, men konungen dömde honom till fästning. Man misstänker, att revolutionens tillställare öfvertalt H. M. till denna orättvisa, för att omöjliggöra V:s uppträdande till hans värn. V. tyckes ej stått väl hos 1809 års män, ty han fick afslag på anhållan att användas vid utrustningen mot Ratan. Nu lefde V. i skötet af sin familj till 1811, då han fick befälet öfver trupperna omkring Karlskrona; blef s. å. general-löjtnant, 1812 ordförande i krigshofrätten, samt kommendör S. O. st. k. I Tyskland utmärkte sig V. på flera ställen; segrade 1813 d. 28 aug. vid Retschow; tillbakakastade franska förtrupper vid Ratzeborg d. 6 och 7 okt. m. m.; Napoleon hade uppmanat prinsen af Eckmühl till försigtighet mot en general, sådan som V. Någon tid (genom intriger) lemnad oanvänd, fick han mot Norrige en arméкorps, som inneslöt Fredrikshall och segrade vid Rachestad d. 6 aug. 1814, och derefter vid några

andra orter; öfverkommendant i Fredrikssten och Fredriksstad någon tid efter freden. V. blef 1816 inspektionsbefälhafvare öfver Westerbottens och Jemtlands regementen; fick ensam bland svenskar hanseatiska städernas medalj för tappert försvar af dessa städer. Hans sista tjenstförrättning var vid kröningen 1818, då han, sjuk, ansträngde sig så, att han derefter ej lemnade sängen. Hans ekonomiska bekymmer, som kändes tryckande, isynnerhet några af de sista åren efter hans makas död, blefvo under hans sjukdom, då hans frihet hotades af borgenärer, som redan utpantat hans egendom, för honom olidliga, och man säger, att han genom frivillig hunger påskyndade sjukdomens utgång med döden d. 30 okt. 1818.

Vegesack var af resligt yttre, hade en manlig, eldig blick, var djerf, modig och het. Han sparade icke sig eller sitt folk i batalj, utan, såsom Armfelt sade, brände upp ögonbrynen på dem han hade under sitt befäl; var strängare mot officerare än soldater. Till sina seder var han ej utan råhet, förfor i krig bistert, och, ehuru ej slösare, var han så oegennyttig, att han till och med blef vårdslös i sin ekonomi; han saknade dessutom sinne för det innerliga i familjelifvet. Förbindlighet i förening med glädtighet i umgänget gjorde honom icke obehaglig för könet, mot hvilket han icke var någon Karl XII. Läsning var honom ett nöje: han hade mycken lätthet att fatta, och i krigsvetenskapsakademins handlingar skola förvaras värdefulla uppsatser af honom i artilleriväsendet.

Westerbotten (»Fänrikens Marknadsminne» str. 25, v. 2). Norrlands kustland är dels ett Österbotten i stort, dels ett omvändt Österbotten. Sluttningen till Bottniska viken från vester är vida längre, bergen, hvarifrån den börjar, vida högre, bergarmar,

vildmarker, floddalar, floder vida kolossalare. Lappmarkerna, som till Österbotten ansluta sig i norr, med liten dragning åt öster, ansluta sig här till hela vestra och norra delen. Landets sluttning är mest diametralt motsatt Österbottens. Då Österbottens med bättre jordmån begåfvade landsträckor finnas i den genom klimat och delvis upphöjning öfver hafvet lyckligare lottade södra delen, så har södra Westerbotten på nordsidan om Ångermanlands alpland öfvervägande sandjord, dess slätare sträckor vid Bottniska vikens polen närmare nordvestkust mera lerjord. Södra Österbotten är derföre lyckligare lottadt. Dess svenska befolkning känner vesterbottningarna under namnet Frattar.

Wibelius, Olof (»Landshöfdingen» str. 3, v. 1) son af kyrkoherden i Södertelje och Tveta, magister Nils Wibelius och Ulr. Lindqvist, prostedotter från Södertelje, föddes d. 10 febr. 1752. Fader- och moderlös vid 16 år, fattig, utan anhöriga och gynnare, utvidgade Wibelius sina genom enskilda studier vunna kunskaper vid Strengnäs gymnasium. Han var tvungen att genom kondition uppehålla sig der för vidare studier; blef student i Upsala 1774 och för sitt uppehälle skrifvare vid landskansliet s. ä.; efter afslutad juridisk kurs auskultant i Åbo hofrätt 1776; tjenstgjorde derstädes och på ting; blef ägodelningsrätts-ordförande och vice häradshöfding 177—; landssekreterare i Åbo och Björneborgs län d. 29 apr. 1783; lagman i Karelen d. 2 okt. 1794; en af stiftarne till det första hushållningssällskap i riket, det finska i Åbo, hvilket fick kongl. stadfästelse 1797, och dessa tider hade stor förtjenst om landets materiella förkofran; Wibelius var 2 år dess sekreterare; ledamot d. 21 maj 1799 i en komité angående medel mot öfversvämningar och för kommunikationernas befordrande, nedsatt s. å.; ledamot i den till följd af dess utlåtande s. å. inrättade ström-

rensningsdirektionen; R. Nordstj. O. d. 28 maj 1801; vice landshöfding i Åbo län ett år från d. 15 juli 1801, enl. förordnande af d. 28 juni; landshöfding i Savolaks och Karelens län d. 5 juni 1803. Kriget 1808 utbröt och skaffade landshöfdingen en ansträngd sysselsättning. Den svåraste tidpunkten inträffade, då fienden intagit länet. Befalld af regeringen att qvarstadna för att värna invånarnes rätt, utsattes Wibelius för ständiga konflikter med det fremmande befälet. Hans rättskänsla och oförskräckthet afvärjde från befolkningen mången olycka. Af denna art är den ställning, i hvilken Runeberg visar oss fredens man i högsta glansen af en verksamhet, som kräfver mod lika mycket, som verksamheten på stridens mark. Antingen framställes här ett personligt möte mellan Wibelius och ryska arméns "öfvergeneral" på denna ort, eller också afser framställningen det skriftliga meddelandet mellan grefve Buxhoewden och Wibelius, vid hvilket den senare framstår i ett herrligt ljus af frimodighet, fosterlandskärlek och vördnad för lagen, hvilket skalden förnyat. Buxhoewden hade från Helsingfors d. 2 apr. (21 mars gamla stilen) 1808 utfärdat en proklamation, enligt hvilken de finska officerare, som kämpa i svenska armén, inom d. 11 maj (25 apr. g. st.) borde infinna sig å sina boställen, och för landshöfdingarne anmäla sin ankomst, eller skulle de, i motsatt fall, förlora lön, boställe och egendom. Wibelius gör deremot i skrifvelse från Kuopio d. 14 apr. allvarsamma föreställningar, hurusom våra af kejsaren betryggade "lagar förmå, det ingen kan annans rätt förverka, ej mannen hustruns, ej gäldenären borgenärens. 4 § 11 Cap. Giftermåls Balken af 1734 års lag förmår, att hvar äger sin sak ensam böta." Skrifvelsen finnes fullständig i grefve M. Rosenblads 1824 hållna åminnelsetal öfver Wibelius, som intagits i Vetensk.-Ak:s H. samt utdrag derifrån i tidningen Papperslyktan 1861 och hos Collin; äfven delvis

hos Montg. d. I, ss. 146, 147, der ock fortsättningen efter sist citerade ord förekommer, hvarefter Wibelius fortfar: "Den konfiskation och utarrendering, som mig är ålagd, sätter hela landet i förskräckelse och förtviflan. Jag flyr till Eders Excellens rättvisa, ädelmod och sublima tänkesätt, att behjerta det lidande, som oskyldiga menniskor af Finska nationen allmänt skulle inblandas uti. Eders Excellence, som upplyst känner ärans lagar, som på dem förvärfvat ära och ryktbarhet, kan icke högakta en nation, som ej vet högakta ära, dygd och pligt. Mitt åliggande är, att bibehålla lugn och befreda hvar och en under lagarne, och det skall jag af alla krafter som en redlig man vaka före, tills jag det ej mera förmår, då medvetandet af uppfyllda pligter skall följa mig till olyckan, tiggarekojan eller grafven; och min, under några och trettio års embetsförvaltning, förslitna och uttröttade varelse, på ålderdomens dagar af bekymmer och sorger nedtryckt, åtminstone icke med förbannelse gå af skådeplatsen." — Ett bref, dat. Stockholm d. 3 juni 1808 till öfverstlöjtnant Conradi från en vän, vet berätta, att Wibelius i anledning af sin rapport blifvit svensk adelsman och troddes bli kommendör af Nordstjerneorden.

Wibelius blef adlad d. 31 maj 1808 af svenska regeringen med namnet af Wibeli och hade i vapnet ett "brinnande hjerta öfver svenska kronan", till valspråk: regi patriæ, men lät icke introducera sig, kanske derför att han var barnlös. Sandelska korpsen innehade en liten tid Kuopio stad, en något längre tid norra delen af dess län. Den drog sig nu om hösten tillbaka, utan hopp att kunna återtaga det förlorade. Svensken Wibelius lemnade sin egendom till pris och följde armén, men tröttnade icke uti sina åligganden, innan han lemnat den sista kojan af sitt län. Utblottad på allt, inställde han sig i sin födelsebygd, Sverige, der han mottog en

pension af 1000 rdr banko. Han blef d. 18 febr. 1809 landshöfding i Karlstad, der han anlade industriskola, arbetshus och dyl.; kommend. Nordstj. O. d. 28 januari 1811; ledam. af vetenskapsakad. d. 28 okt. 1812, af landtbruksak. d. 3 dec. s. å.; hotad af slaganfall tog han afsked d. 24 apr. 1813; afled d. 1 juli 1823.

Man ser numera i flera variationer efter Rosenblad Wibelius karakteriseras ungefär på följande sätt. Ehuru Wibelius icke var af reslig växt, hade han dock ett manligt utseende. I hans ögon lyste eld, kraft, förstånd och beslutsamhet; det syntes ock i i hans handlingar. Han hade något eget i sitt skrifsätt; det var icke cirkladt, men klart, öfvertygande, intagande och visade likasom hans förslag, en rik inbillnings- och uppfinningsförmåga. I sällskap spridde han behag och glädje. Han hade ett något häftigt temperament, men sällan blef någon sårad, ej ens under honom lydande tjenstemän; hände det någon gång, skyndade han alltid att lemna den oskyldige all upprättelse. Såsom embetsman var han redbar, arbetsam, patriotisk. — Han var gift 1) med Kath. Magd. Escholin, häradshöfdingedotter, och 2) med Lov. Marg. Escholin, dotter till en major vid amiralitetet, men efterlemnade inga barn.

Willmanstrand (»Otto von Fieandt» str. 5, v. 3; »Soldatgossen» str. 5, v. 5), liten stad, belägen vid stranden af Lappvesi, Saimas sydligaste fjärd, deraf det finska namnet Lappeenrauta (Lapp, = vildman). Den ligger på inre sidan af Saimas strand-ås, den damm för dess vatten, hvilken genombrytes östligt af Wuoksen. Willmanstrand tillhör det lilla sydliga stycke af Savolaks, som underlyder Wiborgs län, hvilket eljest till största delen upptas af södra Karelen. Wiborg hade 1547 erhållit rätt till frimarknader i Lappstrand; 1656 synes orten som köping haft egen styrelse, men nedsattes 1683 till la-

stageplats för Wiborg, hvars export till det mesta hvilar på skogsprodukter från Saima-områdets stränder, före kanalens anläggning transporterade landväg ifrån Willmanstrand till kusten vid Wiborg.

Orten kom genom freden i Åbo 1743 till Ryssland. Dessförinnan hade d. 23 aug. 1741 derutanför lefvererats det slag, der Joh. Henr. Fieandt stupade och länge bevarades en under drabbningen af kulor märkt verststolpe. Läget omkring staden är vackert. Invid är fästningen, obehöflig numera mot samhällets yttre fiender, derför använd mot dess inre, såsom korrektionshus (spinnhus) för qvinnor. Ett särskildt rum innesluter qvinnor af zigenarfolket, som, ehuru glesnadt, oftare påträffas i östra och nordöstra Finlands mindre civiliserade bygder än annorstädes i landet. Denna af zigenarne fruktade stad kalla de "Strakanni-pfu". En hop i Ryssland vistande handelsfamiljer, ett arf från den tid dessa trakter utgjorde integrerande del af ryska riket. äro inskrifna som borgare i Willmanstrand. En egen märkvärdighet i motsatt afseende har orten derigenom att det första skådespel på finska, uppfördt i Finland, här gått öfver tiljorna såsom sällskapsspektakel d. 30 nov. 1848, neml. Silmänkääntäja (ögonvändaren).

Wirdois ("Den femte Juli" str. 5. v. 4) det nordvestligaste kapellet under Ruovesi socken, hvilken är fördelad mellan Åbo, Tavastehus och Wasa län. Wirdois ligger inom Satakunta-andelen af det sistnämnda, vid Österbottens gräns på Maanselkäs östra sida, omkring Toivesi och en sträcka andra sjöar till Wisuvesi, der Åbo läns andel af Ruovesi vidtager. Trakten har lemnat Österbottens enformighet på andra sidan landthöjden och är sjelf redan vackert omvexlande genom höjd och dal, skog och sjö. En i nordvest och sydost gående liten ås slutar nära Toivesis södra ända i Kankaanpää (mons,

åsens slut). Derinvid äro de egendomligt bildade Toriseva-sjöarna, skilda från hvarandra genom smala näs, och sjelfva af blott några famnars bredd, men tillsamman flera verst i längd, begränsade längs med hela ena sidan af en lodrät klippa, å den andra af en hög jordstrand, öfverallt omgifna af skog. Der Toivesi flyter ut, finns Herranen-fors (upprensad de sista åren), hvarest en strid föreföll 1808. Till Wirdois gick stora arméns segertåg, sedan ryska armén under Rajeffski tvungits att draga sig långt tillbaka undan Roths och Spoofs guerillakrig, som vidtog redan vid Wirdois sjöar och fortsattes omkring den ifrån dem fortgående sjöledningen till Tammerfors.

Wirta (»Löjtnant Zidén» str. 10, v. 1; »Sandels» str. 1. v. 4) en kort ström, som förenar två mindre sjöar, hörande till Saima vatten-gebitets nordvestligaste tillflödsarm, hopträngd mellan savolakska och karelska åsarnes nordligaste delar, nära deras utgrening från Maanselkä vid Savolaks' gräns mot norra Österbotten. Wirta bro, känd genom drabbningen d. 27 okt. 1808 mellan Sandels och Tutschkoff, är belägen ej fullt ⅛ mil nordligt från Iidensalmi sockenkyrka. Wirta har något hög och delvis med skog bevuxen strand på ryssarnes sida, lägre, öppnare på finnarnas. I denna position höll sig Sandels efter det stillestånd, som beröfvade honom Palois. Emedan Tutschkoff hade längre väg härifrån till ryska armékorpsens utsedda föreningspunkt söder om Uleåborg, än Kaminski med hufvudarmén ifrån sin ställning, så uppsades stilleståndet här af ryssarna, och skulle finska öfverbefälhafvaren vid kusten, Klercker, några dagar senare derom underrättas. Så skedde, och fiendtligheterna skulle vidtaga 8 dagar derefter vid middagen (se Michailoffski-Danileffski). Vi vilja låta ett ögonvittne genom oss omtala striden. En plan till försvar hade fram-

lagts, men ogillats af korpsens fältmätningsofficer, som noga undersökt förpostlinierna. Han och artilleribefälhafvaren major Elfving fingo då af Sandels befallning att uppgöra en ny plan; det skedde och den antogs. Batterier och bröstvärn upprättades i hast. Den 100 alnar långa bron refs till hälften, några plankor sattes öfver, så att en häst kunde ledas. "Precist vid middagsstunden" (hvilket klockslag?) säger förenämnde ryske historieskrifvare, M.-D., befallde Dolgoruki, ryska avantgardeschefen, kosackerna anfalla. Detta inträffade; härefter förstördes resten af lockvirket; ryska artilleriet och infanterikolonner framryckte i forcerad marsch och gåfvo den häftigaste eld. De finska jägarne veko inom förskansningarna. Under en å ömse sidor häftig kanonad reparerade ryssarna bron med faschiner och bräder, och kl. 4 e. m. gingo fem fiendtliga bataljoner öfver. (Man tadlar Sandels' oförsigtighet, att ej i god tid alldeles förstöra bron). Förutnämnde fältmätningsofficer, (berättaren) löjtnant Burman, stod vid främsta batteriet, observerade och riktade ofta sjelf kanonerna, då han tyckte artillerikonstaplarna ej ha godt ögonmärke. Ryssarna formerade sig till storms, hvarom han underrättade brigadchefen (Sandels), som hela tiden var närvarande. Med den största utvärtes köld gaf brigadchefen ordres till sin närmaste man, öfverste Fahlander, att låta bataljonerna utrycka. Med detsamma kom en ung artilleriofficer till Elfving, anmälande, att fienden höll på att borttaga kanonerna på venstra flanken (troligen antingen det batteri, der underlöjtnanten Taube med så mycken utmärkelse kommenderade artilleriet och hvarifrån Wasa regemente gjorde sitt utfall, eller det der Sandels sjelf nu befann sig, (jfr under Dolgoruki). Sandels satte sig till häst och red något tillbaka; berättaren (såsom adjutant för yttre ärenderna) ansåg först sin skyldighet vara, att följa honom, men

då Sandels ej befallte honom detta, stadnade han qvar att afbida utgången, men hade dock sin häst till hands. Uleåborgs bataljon dref ryssarna från venstra batteriet, Savolaks jägarebat. och Wasa nya regemente anföll i flanken, gjorde 80 fångar och förföljde de öfriga till bron. "En fänrik Zidén af sistnämnda regemente förföljde fienden ett stycke på bron, hvarest han slutade sin nyss begynta men ärofulla bana genom ett skott och flera bajonettstyng i bröstet" (se Zidén). Fienden var således tillbakaslagen; vittnet steg till häst, red upp brigadchefen och underrättade honom derom, han vände genast om och fogade anstalt att flera trupper tillstötte, hvarefter affären fortsattes på begge åstränderna till kl. 7 om aftonen. Fienden gick tillbaka och tog ny ställning i skogsbrynet omkring 1000 steg längre bakåt, förmodligen trodde han att finnarna ernade storma öfver bron, och ville begagna sig deraf; ty han hade ännu en femdubbel styrka mot vår. Men Sandels var för klok dertill. Bron var betäckt med flera hundra ryska döda och blesserade. Vittnet fick befallning af Sandels att rida öfver till fienderna och fråga, om de eller han skulle taga vård om deras döda och sårade, som uppgingo till minst 2000 (!?). Vid parlamentärens ankomst till bron, sköto ryssarna ännu ett kanonskott; denne lät stöta ytterligare i trumpeten, hvarefter 2 generaler och flera officerare samt en liten afdelning soldater anlände, hvilken inom få ögonblick kastade de döda och sårade från bron i strömmen. Med beredvillighet antogs af ryssarna 36 timmars stillestånd, såsom Sandels önskade, men som föreslogs från ryssarnas sida, på hvilken stupat generaladjutanten Dolgoruki, 3 öfverstar, 50 (?) andra officerare; på finnarnas sida voro 3 officerare döda, 11 blesserade samt 400 döda eller svårt sårade af manskapet (nb. några oriktigheter i sifferuppgifterna). Alla trupper förtjenade loford; ingen af befälet, utom de som stu-

pade, kunde utmärka sig, ty de följde med strömmen, och med hurrarop trängde man på fienden. Efter stilleståndets slut d. 29 okt. flyttades finska positionen 1½ mil nordligare.

Wlastoff, (»Otto von Fieandt» »tr. 20. v. 4) rysk öfverste, sedan generalmajor, befälhafvare mot Fieandt vid Karstula.

Wolga (»Den döende krigaren» str. 3, v. 5), Rysslands och Europas största flod, som upprinner i en liten sjö (Stersche) vid foten af Waldai inom guvernementet Tver och inom detsamma redan blir användbar för flodfart. Dess öfra lopp till Kasan genomflyter Rysslands bäst odlade trakter, dess nedra lopp stepptrakter, fruktbara blott i flodens grannskap. Ofta öfversvämmar vårfloden dess flacka stränder. Den är dels sjelf, dels genom sina tillflöden och kanaler en pulsåder för europeiska Rysslands inre handel. Kortaste afståndet mellan dess källa och utlopp genom 80 armar i Kaspiska hafvet är 210 geogr. mil, längden af dess slingringar 460 mil, dess i slättlandet utbredda flodområde har en areal af 30,000 qvadr.-mil. Fiskrikheten är stor; i synnerhet i nedra loppet är störfisket ofantligt gifvande.

Wuoksen (»Den femte Juli» str. 5, v. 6), finska Wuoksi, Finlands vattenrikaste ström, liksom dess fortsättning Neva (på svenska kärr, mosse) på sina ställen mera ett sund än en flod, afleder vattenmassorna ur Finlands största sjöområde. Dess bugtande lopp förbi Keksholm till Ladoga har under de senare åren återtagit en rätare bana genom afskärandet af de näs, som skiljde den långsmala Suvantosjön från Wuoksen och Ladoga i en trakt, som efter utseendet är en eröfring från hafvet, en tröskel mellan Finska viken och Europas största insjö (Latokka). Se vidare Imatra.

Zidén, Jakob Henrik (»Löjtnant Zidén») härstammade från en familj, af hvilken flera medlemmar tillhört prestståndet i södra delen af Åbo stift, men hvilkas inbördes slägtskap ej är lätt att utreda. Att vår Zidén icke är genom blodsband närmare förbunden med den familj Zidén, som haft åtminstone en representant i Wasa och flera i nejden af Kuopio, torde vara säkert. Sannolikt var J. H. Zidéns farfar magistern Jak. Zidén, förut bataljonspredikant vid Björneborgs infanteriregemente, sedan kyrkoherde i Jomala på Åland. Vår «löjtnants» far var Jak. Zidén, född 1754 i Tyrvis, pastor i Nyby eller S:t Mårtens socken d. 15 nov. 1782; prost; död 1801; känd såsom utgifvare af ett par finska småskrifter; modren var dennes hustru Krist. Elis. Fahlberg "ifrån Sverige, död 1821 i Karuna, nära 74 år gammal, sedan hennes ende son, en fältväbel, redan förut barnlös, aflidit" (Strandberg, Åbo stifts herdaminne). Hon bodde troligen på Torikka boställe i Sagu socken (till hvilken Karuna kapell räknas), och hvilket boställe tillhörde sonen, såsom underofficer vid Åbo läns regemente, och af hans enka fortfarande innehades och beboddes. J. H. Zidén föddes i S:t Mårtens socken af Masku härad och Åbo län d. 31 okt. 1785; i tidskriften Suomi 1857 heter det om honom: "regellös och öfverdådig till hela sin natur, skall han redan under sin barndom ofta hafva anställt krigiska öfningar i prestgården". I Koskis kapell af samma socken föddes ett årtionde förut en annan prestson, den ene ledaren af folkresningen på Åland 1808, H. J. Gummerus, men hvars fader afled före unga Zidéns födelse. Emedlertid voro Gummerus, känd vid akademin som slagskämpe, och Zidén ett år samtidigt studenter, ehuru Zidén blott kort tid derunder synes vistats vid akademin. Zidén blef förare vid Åbo läns regementes lätta bataljon och Masku kompani på extra stat utan lön d. 8 sept. 1797; examinerad och antagen

ibland studerande ungdomen vid Åbo akademi och borealiska nation d. 18 dec. 1798, i hvars matrikel han finnes inskrifven d. 15 okt. 1799 emellan C. F. Fraser (ännu 1862 lefvande kaplan i Lumparland och son till C. J. Fraser, som f. 1724, först 1788 blef fänrik och 1808, innehafvande samma grad, af ålder hindrades att gå i kriget, ett bevis på tidens befordringsväsende) och C. H. Sacklén sålunda: "D:o (oktob.) d. 15: Jacob Henrik Zidén natus 1785 die 31 Octobris Rei militari ad Legionem Aboënsem addictum (?) 180—. Locum Centurionis tenens in prœlio Idensalmensi pugnans occisus est 1808. Rectore Professore Mag. Jacobo Tengström." Zidén erhöll på begäran afsked från sin förut innehafda förarebeställning d. 10 sept. 1801; konstituerades att vara förare vid Åbo läns regementes rusthållsbataljon och lifkompani på extra stat utan lön d. 6 juli 1804; befordrad till fältväbel vid Halikko kompani af Åbo läns rusthållsbataljon på stat med den i staten bestådda lön, som kornetten Torsten Jägerhorn förut innehaft, d. 10 okt. 1804. Zidéns meritförteckning, hvarur det officiella bland ofvanstående notiser är taget, stadnar vid denna uppgift och är daterad: "Sagu Torika d. 4 augusti 1807." Han hade således ett halft år före krigets början ej ännu avancerat till officer. Af datum synes äfven, att han icke 1807 varit med i pommerska kriget och således icke der kunnat vinna medalj (se det följ.). Från 1806 veta vi om honom endast, att då detta år d. 25 juni de nyss inrättade fanjunkareplatserna, 2 vid hvarje bataljon, besattes vid Åbo läns regemente och Zidén icke befordrades till en sådan, utan en underofficer vid samma (Halikko) kompani, yngre till år och tjenst, lägre i grad, förtörnades Zidén så, att han utmanade den af lyckan mera gynnade. Men dueller skola icke hört till seden vid Åbo-ländningarne, hvarföre de öfriga vid öfningsmötet på Kärsämäki-malm vid Åbo närvarande kamraterna

laggt sig emellan och förbjudit duellen, emedan de ansågo den andre oskyldig dertill, att Zidén, som hade om sig opinionen att vara fjäsk, öfverdådig och icke rätt precis i tjensten, ej af regementsbefälet fått platsen; hvarjemte de antydt honom, att han kunde gå ut att slåss med "tupparna" (bönderna) för att stilla sin stridslust. Den "underofficerare Sidén", som utmärkte sig vid Haistila färjställe d. 17 mars 1808, torde icke varit vår Zidén, möjligen någon underofficer vid Tavasthus regemente, liksom den andra der nämnda, ty ref:s sagesman, Zidéns nämnde stridsbroder, då fänrik vid Åbolänns regemente, tror icke att Zidén mera följde med Åboländningarna, utan att han var tillkommenderad till Wasa nya regemente, med hvilket han sedan deltog i kriget. Angående Zidéns deltagande i dettas fortsättning meddelas följande enligt uppgift af en ännu (1862) lefvande veteran från Zidéns pluton och kompani. Vid Pedersöre kompani gjorde Wolcker kaptenstjenst, Zidén, som bar guldmedalj för någon föregående bedrift (?), löjtnants, och "en svensk, Fahlstedt, som vid Wirta blef sårad i axeln och troligen dog på sjukhuset, fänriks" (i dessa uppgifter finnas flera oriktigheter, se "Sandels adjutant"). Utan strider hade kompaniet under blid väderlek anländt till sommarns början till Savolaks. Vid Suonenjoki-å (Rautalampi) nedanför backen, just då mjöl till proviant utdelades, såg kompaniet första gången fienden och det i skepnad af kavalleri. Manskapet fick befallning att retirera och måste lemna mjölet i sticket. Nästa gång, der berättaren var med, gällde det vid Kuopio, (Kelloniemi) för att skydda truppernas embarkering till Toivola. En vecka senare gällde det åter landstigningen under major Arnkihl vid Julkkulanniemi. Så snart man kommit i land, kastade Zidén rocken af, sade: "Gossar, följen mig!" och rusade i fullt språng mot det ryska batteriet för att eröfra dess kanon. Batteriet togs, men ryssarna

hade hunnit förespänna kanonen och fått den undan; nu bar det af i jägarkedja genom skogen. Vid affärens början hade Zidén personligen tillfångatagit en rysk kapten och öfverlemnat honom åt en soldat af kompaniet från Purmo kapell att beledsagas till båtarna. Vid ankomsten dit uppgaf soldaten inför den, som der förde befälet och antecknade, sig sjelf hafva gjort fången, samt erhöll någon tid derefter medalj derför (en förteckning i Conradiska samlingarna upptar samma namn på soldaten, hvilken föreslås till medalj för att han jemte en korporal och en annan soldat tagit 4 man till fånga). Zidén hade ej brytt sig om att åstadkomma rättelse; likväl, då nämnde soldat en gång derföre, att han utan betalning tagit matvaror från en bondgård, fått prygel enligt kompanichefens dom, och under soldatens upphöjda ställning på trumman medaljen hoppade klingande mot dess kant, hade Zidén, som skulle öfvervaka exekutionen, leende yttrat: "se min penning, hur' han dansar". Det är nästan säkert, att den strid, som Sandels i rapporten från Toivola d. 3 juli omtalar såsom inträffad vid Kelloniemi d. 30 juni, är den affär, vid hvilken Zidén landsteg ett stycke vestligare, vid Julkulanniemi, enl. Burman d. 26 juni. Då berättaren en gång under Zidén var ute på en åt Julkkula-sidan patrullerande båt, sågo de vid stranden en rysk vakteld invid en liten koja. Då de skjöto, vaknade ryssarna och sprungo till skogs. På en af dem sigtade berättaren och trodde, att det varit hans skott, som sträckte fienden till marken. Sedan finnarna nu gingo i land, började berättaren, som hade dåliga skoplagg, afdraga ryssens stöflar, men Zidén förbjöd det; hatten kunde berättaren dock icke låta bli. Han berömmer icke allenast Zidéns mod och djerfhet, utan äfven hans goda sätt att behandla soldaterna. Med berättaren (sjelf strandbo) plägade han ofta fiska och skjuta änder. Så t. ex. en dag, då denne i posteringen

vid Saviniemi stod på utpost på berget vid stranden af Kallavesi, kom Zidén och bad honom följa sig att fiska i det nära intill åt andra sidan belägna träsket. Vid förklaringen, att han ej kunde det, emedan han stod på vakt, återtog Zidén: "Åh! rit' up (räta upp, ställ bort) geväret; nog se de andra posterna om ryssen kommer", och bussarna följdes åt i fiske. — Vid Wirta bro d. 27 okt. voro de åter båda tillsamman. Då de fingo bryta fram ur batteriet och drefvo ryssarna framför sig, såg berättaren Zidén igen som vanligt rusa några famnar förut; ty uti ledet kunde han icke gå med de andra, och var alltid glad, när han slapp mot fienden. Hvilken afsigt Zidén nu hade vid förandet af sitt folk, visste berättaren ej; men det såg ut, som tänkte han kasta ryssarna i sjön. Här, helt nära stranden af Wirta, men ett godt stycke från bron, såg han Zidén stupa. Detta gjorde honom ondt, "för di va' jussom så bekant". Men först följande dag, då de döda, bland dem Zidén, jordades ej långt från batteriet, såg han, dervid behjelplig, på nära håll, att Zidén var träffad af ett drufhagelskott midt i pannan. Detta öfverensstämmer, hvad såren angår, nog med Montgomerys yttrande: "Fendriken Zidén, som stupade, hade förut utmärkt sig, var belönad både med silfver- och guldmedalj (?) för tapperhet, kastade sig i denna drabbning i spetsen för sina Wasabussar på Ryssarne, fick flere sår; men fortfor att rycka fram, till dess en kula för pannan sträckte denne hjelte till marken"; och strider ej heller emot yttrandet af den berättare, som är citerad under Wirta, emedan man ej behöfver förstå att Zidén hade i bröstet andra sår än bajonettstygnen.

Zidén var mycket lång och något gänglig till växten. Han efterlemnade, enka bosatt på hans boställe i Sagu. Hon skall derefter ingått äktenskap med en äldre man, underofficer Ithimæus.

Åbos kämpar (»Adlercreutz» str. 10, v. 8) hörde jemte 1 bat. Nylands regemente till 1:sta brigaden och utgjordes af Åbo läns infanteriregemente (2 bat. = 8 komp., 1025 man och 512 reserver under majoren R. S. O. Herib. Konr. Reutersköld, samt dess rusthållsbat. (1 bat. = 4 komp., = 500 man och 250 man reserv) under öfverstlöjtn. R. S. O. Georg Fredr. Reutercrona. Åboländningarnas uniform var grå med mörkblå krage och uppslag m. m.; för öfrigt lik de flesta andra korpsers då. Hatten var rund, uppåt något bredare, med det kända messingsbandet, uppvikta skygget och gula ullgarnsplymen. Af officerarne plägade hatten bäras på sned. Soldaten bar som vapen 1808 blott gevär med bajonett; någon tid dessförinnan hade manskapet ock haft sabel; underofficerar gevär och sabel med enkel bögel; officerarne rak värja, ehuru mången under kriget begagnade krokig sabel. En tid tillförne hade officerarne också burit små gevär, men det insågs snart vara obeqvämt att föra båda vapnen och tillika dirigera truppen. Kläderna voro frack och benkläder, ullstrumpor och skor med damaskor. Officerarne buro blå kappor med gult foder. En först af Åbo indelta bataljon vid mötet å Parola malm 1864 upptaegn marsch skall varit Åbo-regementes 1808.

Österbotten (Trosskusken» str. 5 v. 3) begynner i nordvest egentligen vid Kaakamo-joki, gräns mot Finlands andel af Westerbotten mellan Neder-Torneå och Kemi. Det är ett lågt och slätt kustland med undantag af nejderna närmast till den öfverallt på landsidan naturlig gräns utgörande landhöjden och af Kajana-trakten, hvilken kan anses som ett särskildt landskap. Dettas vattengebit är det enda från inre landet, som spränger en tvärt afskärande ås och sedan genomflyter Österbotten, hvars öfriga vatten ha samma karakter, som Finlands andra kusttrakters, blott i större skala, neml.

att utgöras öfvervägande af floder, föga af sund och sjöar, allraminst större sådana. Invånarne i södra delen ända upp till Gamla Karleby tala mest på en landbredd af 1—2 mil utmed kusten svenska. Hela landskapets befolkning utmärker sig genom en prosaiskt-praktisk riktning. Måhända är detta delvis en följd af landskapets yttre prägel och förhållanden samt historia; jfr Westerbotten.

Rättelser.

I anseende till förf:s aflägsenhet från tryckningsorten hafva åtskilliga tryckfel insmugit sig i detta arbete, som af läsaren benäget torde ursäktas, och af hvilka följande mest vilseledande torde observeras:

sid.	2,	rad 18	uppifr.	*står:*	Jackas	*läs:*	Jockas.
»	6,	— 18	—	—	Siikojoki	—	Siikajoki.
»	15,	— 7	nedifr.	—	missöde	—	missnöje.
»	23,	— 8	uppifr.	—	Wutterqvist	—	Wetterqvist
»	—	— 2	nedifr,	—	K. E. Ehrenroth	—	K. G. Ehrenroth
»	62,	— 14	uppifr.	—	9	—	11
»	67,	— 6	—	—	Tringuemaleij	—	Trinquemaleij
»	—	— 13	—	—	Manguopan	—	Mangopan
»	—	— 9	nedifr.	—	salgfältet	—	slagfältet
»	71,	— 9	uppifr.	—	3 Sept.	—	29 Aug
»	74,	— 4	nedifr.	—	magter	—	magten
»	103,	— 2	—	tillägges vid slutet:			vid Sundby.
»	106,	— 14	uppifr.	*står:*	Härmä	*läs:*	Neder-Härmä
»	120,	— 14	—	—	Lapuaujoki	—	Lapuanjoki
»	121,	— 7	—	—	norra	—	nedra
»	124,	— 21,22	—	—	regimente	—	regemente
»	132,	— 5	—	—	officers	—	officiel
»	137,	— 16	—	—	Karhineimi	—	Karhiniemi
»	138,	— 3	—	—	hyväö	—	hyvää
»	141,	— 1	—	—	Jul	—	Juli
»	151,	— 12	—	—	storhet	—	storlek
»	154,	— 3	—	—	Pisparnisti	—	Pispanristi
»	158,	— 11	—	—	är	—	år
»	164,	— 3	—	—	Collin	—	(Collin)
»	170,	— 16	—	—	talet	—	talat
»	171,	— 5	nedifr.	—	Willebrand	—	Wrede
»	175,	— 8	—	—	1816	—	1806
»	—	— 7	—	—	1860	—	1816
»	176,	— 4	—	—	Jackanby	—	Jackarby
»	180,	— 7,8	—	—	säker	—	säger
»	182,	— 11	uppifr	—	Sikajoki	—	Siikajoki
»	190,	— 1	—	—	Rhéen	—	Rhein
»	207,	— 21	—	—	Hämeanlinna	—	Hämeenlinna

2.

JOHAN LUDVIG RUNEBERG.

ETT SKALDEPORTRÄTT

AF

L. DIETRICHSON.

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIER.

I.

Taflans historiska bakgrund.

Det är en gammal, numera nästan utsliten liknelse att tala om, att "Finland likt en blodig sköld ryck-tes från Sveriges hjerta"; och dock bor det så mycken sanning och så mycken historia i denna liknelse, att, huru ofta den än upprepas, den likväl alltid måste med oemotståndlig magt framkalla ett gensvar i hvarje bröst, som känner, huru troget finska folket varit Sverige. Senare tiders missförstånd och ett särskildt partis försök att lösrycka Finlands kulturlif från dess gemensamhet med Sverige, har misslyckats och måste misslyckas; ty det är icke blott

på Narvas hed, på Polens sand, på Leipzigs slätter, Lützens kullar

Sverige och Finland ega sina gemensamma minnen; det är lika mycket, ja än mera i kulturen och i litteraturen. Från att vara en fullkomligt främmande nationalitet, mera beslägtad med Scyther och Magyarer än med Norränastammen, blef Finland införlifvadt med Sverige, när det från detta land emottog kristendomens och odlingens välsignelse. Och ehuru Finland ej mer

tillhör Sverige, kan dock hvarken det eller den öfriga norden någonsin underlåta att med längtan och deltagande sända blicken öfver Ålands haf för att skåda, hvad som der ännu är deras egendom, det gemensamma kulturlifvet.

När man betraktar Finlands historia, dess politiska ställning, dess natur, folklif och poesi, måste man dervid ovilkorligen erfara intrycket af, att detta folk framlefvat en mödosam och illa lönt tillvaro midt under sin trohet och lugna kärlek till fosterlandet. Naturen är icke rik vid de "tusen sjöarne", och inflytandet af ett alltid pröfningsrikt, slutligen politiskt kufvadt lif har tryckt en dyster, klagande, men dock ännu stark och härdad prägel på dessa nejders folk. Till och med landets historia framstår för oss i ett egendomligt ljus, lik en sång om trohet och ära och död, uti hvilken hjeltediktens ständigt fortskridande handling på hvarje punkt genombryts och får färg af den lyriska stämningen. Till hälften som saga och sång, till hälften som historia kommer Finlands forntid till dess söners kunskap, och det alltid lefvande medvetandet om en ofri politisk ställning, förenadt med en varm fosterlandskänsla hos det lilla folket, bidrager i än högre grad att höja intrycket af det stämningsfulla under sjelfva utvecklingens skiften.

Finlands folkpoesi är af det egendomligaste slag. Den ansluter sig till de Altaiska folkens vanliga schamanistiska religion i det storartade nationaleposet *Ka-*

levala, som i sång framställer finnarnes theogoni och kosmogoni. *Kalevala* har uppstått under hedniska tiden och blifvit afslutad vid kristendomens införande. Derpå hänsyftar sjelfva *Kalevalas* slut; Wäinämöinen, den hufvudsaklige representanten för finnarnes heroiska gudaverld, han, som genom runosångens kraft gifvit verlden dess skapnad, måste slutligen vika för gossen, född af en jungfru. Åt Wäinämöinens afgörande lemnas, huruvida barnet bör få lefva eller icke, och han yrkar, att barnet skall föras ut på kärret och klubbas för hufvudet. Då utbrister barnet, som endast är två veckor gammalt, smädefullt:

O, du gubbe, här en främling,
Äfventyrare från Karja!
Huru dumt du gjort ditt domslut,
Tolkat lag förvändt och galet!

Wäinämöinen blir häröfver vred och seglar bort till verldens ända, qvarlemnande åt Finlands folk endast sin kantele (det finska nationalinstrumentet), det är: sin sång. Denna sång har Finlands folk troget bevarat genom århundraden, och skalden kallar sålunda med skäl Finland det land, der

sång och trohet byggt;

ty folksången fortlefde in i den nya odlingstiden, ja ända in i vårt poesifattiga tidehvarf. De rika skatter af lyrisk folkpoesi, som i senare tider samlats, förvaras ännu derjemte i den finska bondens koja, och vår tid känner till och med åtskilliga nyare finska folkskalder.

Men också inom svenska litteraturen har Finland varit verksamt, och då alltid i sin lyriskt-idylliska egendomlighet, genom skalder, hvilka in i den svenska poesien medtogo sitt lands och sitt folks enkelhet och halft vemodiga innerlighet. Idyllen, hvilken i sig just förenar episk utveckling och lyrisk stämningsrikedom, blef af naturliga skäl de finsk-svenska skaldernas käraste konstform. Vi vilja här helt kort påminna om Frese, Creutz, Choræus och Franzén.

Frese stod ännu midt uppe i den torra didaktiska poesiens och tillfällighetsdiktens dagar, men strängade dock sin lyra till framsjungandet af verkliga känslor, och i en något senare tid, som fann sig tillfredsställd af en stel rhetorik och Dalins magra esthetik, sjöng Creutz sin *Atis och Camilla*, i hvilken vi förnimma verkliga skaldetoner från en själ, som i herdelifvets drömda behag söker finna en ersättning för den tryckande verkligheten. Choræus med den djupa psalmtonen påminner visserligen mindre om den finska sångarekretsens enkelhet, fast just hans sånger engång skulle väcka Finlands bästa skald; destomer bära Franzéns odödliga qväden denna prägel af enkel flärdfrihet och idylliskt lugn, som anmärkts hos Frese och Creutz.

Detta af fosterlandets och dess söners natur lånade drag måste nödvändigt i sin högsta form återfinnas hos den skald, som mera än någon föregående

skulle blifva Finlands nationalskald och med sin diktarblick uppfatta Finlands folklif och historia.

Men en skalds skaplynne bestämmes också i yttre måtto af den litteraturperiod, inom hvilken hans lif och utveckling faller, samt af hans omgifning både i vidsträcktare och inskränktare mening.

För att bestämma Runebergs plats och betydelse i den nordiska litteraturen, blir det således nödvändigt att först betrakta den tid och den riktning, som föregick skaldens.

Striden emellan klassicitet och romantik vid århundradets början bildar utgångspunkten för en rörelse, som kan spåras inom alla andliga områden; af synnerligt inflytande var härvid antikens återförande till sin sanna betydelse genom en grundligare forskning i grekisk litteratur och konst. Men af lika stor betydelse med denna antikens rekonstruktion var det jemnväl upptagna studiet af folklifvet och folkdikten såsom den egentliga grundvalen för all sann poesi. En rik källa, som, obemärkt genom århundraden, med sitt sorl fröjdat kojans innevånare, blef nu plötsligt återbragt till heder, och de två stora faktorerna till det nittonde seklets poesi och konst voro sålunda funna i antikens rekonstruktion och folkpoesiens återuppväckande.

Liksom tidens störste skald, Goethe, eger sin totalbetydelse deri, att han på samma gång förmådde i sig upptaga antiken i dess renhet och den romantiska

folkanden, så måste numera hvar och en stor skald i sitt väsende röja en sammansmältning af dessa två kulturens hufvudsidor, känna sig vara ett barn af båda, af antikens objektiva renhet och af romantikens subjektiva innerlighet.

Den rörelse, som genom HERDER, GOETHE och SCHILLER, sedermera genom den romantiska skolan och den JEAN PAUL'ska riktningen satte lif i Tysklands litteratur, nådde Danmark i OEHLENSCHLÆGER, Sverige i romantikerna och TEGNÉR.

Det var från folkdikten den OEHLENSCHLÆGER'ska nordiska poesien hemtade sitt yppersta innehåll och sin sanna egendomlighet: *Konungasagorna* och "Kjæmpeviserne" voro den egentliga grundval, hvarpå den nya nordiska romantiken hvilade.

Sverige stod på något längre afstånd från rörelsens medelpunkt; men äfven der måste slutligen bandet, som så länge hindrat poesiens fria flygt, brista, och BELLMAN, CREUTZ, fru LENNGREN, LIDNER och KELLGREN hade så tydligt förespått en ny diktens dag, att den måste komma. Den upprann, och FRANZÉN var dess milda morgonstjerna; Phosphoristerna blefvo dess första ljusnande morgondimma, Götherna dess praktfulla morgonrodnad, som redan speglade solen; GEIJER var den friska, härdande morgonkylan, och med TEGNÉR stack den blomsteralstrande solen sitt hufvud upp öfver bergen.

Den tyska ultraromantiken hos FOUQUÉ och hans

likar hade imedlertid redan höjt sitt banér, då Phosphorismen började i Sverige, och det blef snart nödvändigt att söka en annan väg till den sanna poesiens räddning ur de föråldrade formerna, än den, som ATTERBOM med de öfriga Phosphoristerna anvisade. Under en frisk nordisk himmel måste också snart dessa töckenhöljda skepnader, med hvilka romantiken älskade att befolka sin verld, vika för sannare, kraftigare, ur naturen eller folkets eget lif gripna gestalter; och i GEIJERS *Vikingen* och *Den sista kämpen* igenkände Sverige först rätt det nordiska folkanletet och sin egen urgamla dikt i förädlad form.

Än mera förtjuste TEGNÉR, en sångarande, den från GEIJERS skaldenatur mest afvikande man kan tänka sig. Vi behöfva icke här skildra honom; hans sång lefver i ovanskligt minne hos det svenska folket. Vi komma endast att i det följande der och hvar beröra hans ställning som skald till den man, hvars diktarverksamhet vi här skola framställa.

Uttalandet af egna känslor genom ett utom skalden sjelf stående medium och i en gifven episk situation är måhända egentliga kärnpunkten i RUNEBERGS lyrik. Det är sällan han omedelbart låter sin stämning frambryta; men deremot sätter han sig vanligen med full skaldeinnerlighet in i någon diktad personlighets själslif och förhållande och återger dessa så sannt, som vore de fullkomligt hans egna.

Under framställningen af hans lefnadsöden kom-

ma vi att närmare bestämma arten af hans skaldeförmåga och att se den i dess fulla storhet; vi vilja nu blott fasthålla det, att medan somliga epiker i vår tid (Goethe, Voss) enligt antikens mönster genom den noggranna skildringen af yttre omständigheter, och andra (Tegnér) genom inflätandet af den mest glänsande lyrik i det episka stoffet, söka frambringa den poetiska effekten, så är Runebergs skaldskap utmärkt genom en alldeles egendomlig episk grundton, som gör, att han nästan alltid begagnar en främmande situation för uttalandet af egna känslor.

Med detta drag till utgångspunkt dela vi Runebergs skaldelif i tre perioder: den första räcker från hans framträdande som diktare 1830 till och med *Den gamle trädgårdsmästarens bref* och omfattar således hans lyriska dikter: *Svartsjukans nätter*, *Serviska folksånger*, *Idyll och epigram*, *Grafven i Perrho*, *Legender* samt *Den gamle trädgårdsmästarens bref.* Denna period beteckna vi såsom hans lyriska, om hvilken det nämnda draget isynnerhet gäller.

Den nästa perioden omfattar: *Elgskyttarne* (som visserligen enligt sin utarbetningstid tillhör den förra perioden, men enligt sin form denna senare), *Hanna* och *Julqvällen.* Denna period kan betecknas såsom hans episka period i strängt antik riktning, dock ännu till en del med samma drag af lyrisk utgjutelse på episk grundval.

Det tredje stadiet ändtligen omfattar: *Nadeschda*, *Kung Fjalar* och *Fänrik Ståls sägner I och II*, och utmärker sig genom den afrundning, skalden här förstått gifva det egendomliga i sitt skaldskap, och som förlänar dessa dikter en så hög betydelse i vår tid.

II.

Runebergs barndom och ungdom till hans framträdande på författarebanan.

JOHAN LUDVIG RUNEBERG är född i Jacobstad i Finland den 5 Februari 1804; föräldrarna voro LORENS ULRIK RUNEBERG och ANNA MARIA MALM. På modrens sida är han beslägtad med familjen BRÖMS, af hvilken enligt slägtens gamla dokumenter några voro med och "dogo på fjällen", d. v. s. deltogo i det Armfeltska tåget mot Norge och dogo på Tydalsfjällen år 1716.

LORENS RUNEBERG var skeppskapten och en man i mindre goda omständigheter; barnen voro sex, och JOHAN LUDVIG det äldsta bland dem. Om den äldsta gossen skulle då en farbroder taga vård; han var tullförvaltare i Uleåborg. Gossen gaf sig på väg dit och blef der till farbroderns icke långt derefter timade frånfälle. MELLIN berättar i en kort skizz af RUNEBERGS lif i kalendern *Svea*, att här i Uleåborg ännu fanns en stark enthusiasm för FRANZÉN, som med sitt snille just hade spridt ljus öfver denna nejd, menande, att detta skulle hafva inverkat på gossens vaknande skal-

denatur. Runeberg sjelf säger deremot, att han aldrig i Uleåborg hört hvarken Franzéns namn eller hans visor, och att det först var längre fram, i ynglingaåren, som han genom läsningen af Choræus fick lust att imitera denna skald och sålunda tog de första stegen på skaldebanan.

Men från sin första barndomstid i Jacobstad, från finska krigets dagar 1808 och 1809, har skalden sina första minnen. Det var här han såg Döbeln och Kulneff.

Kulneff, den grofve och starke ryska öfversten med de milda dragen öfver det stora skägget, han

> Som kysste, och som slog ihjäl
> Med samma varma själ,

blef inqvarterad i Jacobstad och skrämde der gossen, innan han vann hans kärlek. Det är sin egen moder skalden menar, när han säger:

> Än talar mången moder om
> Sin skräck, när utan krus och lof
> Raktfram till vaggan Kulneff kom,
> Der hennes älskling sof.
> »Men», säger hon, »han kysste blott
> Mitt barn och log så fint, så godt,
> Som nu hans bild på väggen der,
> Om blott man närm're är.»

Det var också i eller nära Jacobstad den händelse tilldrog sig, att Kulneff på en af honom sjelf tillställd bal befallde en ung flicka draga af sin sko, och se'n den förskräckta sköna åtlydt hans bud, endast

fyllde skon med punsch och drack hennes skål, hvarpå han öfverlemnade henne den. RUNEBERG syftar härpå, då han säger:

Och älska var hans hjertas lust,
Och lika fritt som snabbt hans val;
Han kom blott från en blodig dust,
Och gaf helt fermt en bal.
Och se'n han lågat natten ut,
Tog han sin skönas sko till slut
Och fyllde den ur närmsta bål
Och drack sin afskedsskål.

Mindre behagliga, men mera egendomliga, och isynnerhet upplysande för RUNEBERGS sätt att uppfatta sina hjeltar, voro de omständigheter, under hvilka han första (och jag tror enda) gången såg general DÖBELN, fritänkarn, som han så ypperligt skildrat i *Döbeln vid Jutas.*

DÖBELN kom vid något tillfälle med sin "björneborgska skara" till Jacobstad; innan han lemnade stället, skulle en stor parad ega rum. Den lille JOHAN LUDVIG var med stadens öfriga små gossar ute för att se på. Då kom DÖBELN ridande med sin stab fram för fronten; men i detsamma började det droppa från himlen: ett regnmoln hängde tungt och hotande öfver de blanka vapnen och de strålande uniformerna. DÖBELN såg missnöjd de fallande regndropparne; men de föllo allt tätare och tätare. Då höjde generalen hotande armen mot himlen, lyfte sig vred i sadeln, så att det svarta bandet om pannan gled åt sidan, och ropade: "Vill du låta bli att regna, din djefvul der-

uppe!" Den lille gossen sprang förskräckt hem i sin mors famn; men Döbeln hade skildrat sig sjelf för sin blifvande sångare, som dock förstod att se det sannaste och ädlaste i hans inre, ehuru han ännu med rysning erinrar sig detta minne af "den lilla mannen med bandet om pannan."

Onkeln i Uleåborg dog imedlertid icke långt efter det gossen kommit i huset, och han skickades då åter hem. Det blef fråga om att sända honom i skola; men kostnaderna för vistelsen i Wasa, der närmsta skolan låg, voro större än att den obemedlade skeppskaptenen förmådde bestrida dem. Till all lycka funnos flera obemedlade menniskor i Jacobstad, hvilka hade barn, som äfven skulle komma i skola, och man beslöt derföre att sända hela denna skara dit tillsammans och under öfverinseende af en gammal, väl anskrifven husmamsell. Tåget marscherade af, sedan staden tagit afsked af sina barn, och det vördiga förstyret höll med hela sin ystra koloni lyckligt sitt intåg i Wasa Der inqvarterades man i en guldsmeds tarfliga hus, hvarest gesällerne hamrade nära gossarnes gemensamma läsrum. Så kom Johan Ludvig Runeberg i Wasa skola.

Sedan han här inhemtat vanliga skolkunskaper i några år, började han meddela undervisning åt smågossar och underhöll sig redan då till större delen sjelf.

År 1822 reste Runeberg till Åbo, då för tiden Finlands universitetsstad, för att taga studentexamen;

och sedan den dagen emottog han icke en kopek hemifrån. Det var under sådana förhållanden bekymmersamt nog att lefva, skulle man tycka, isynnerhet som man vet, att den unge studenten, i en ålder, då åtrån efter njutning och lefnadsfröjder är som allrastörst, en hel termin bokstafligen lefde på potates och ingenting annat än potates, och bestred sina utgifter med 12 r:dr rmt. Men då, säger skalden sjelf, då lefde han sina gladaste dagar. Utan bekymmer och med öppet öga för allt det sköna och stora, som kom i hans närhet, kunde han väl le åt dagens små sorger och sjunga:

O tid af guld, o lif, blott tändt
För nöjet och behagen,
Då man är ung, och är student,
Och har fullt opp för dagen!

Professoren vid Åbo universitet, LAGUS, behöfde vid denna tid en lärare för sina barn, och hans val föll på den unge studenten. Denne fick nu fritt underhåll och litet mera hos den lärde filosofen, som derjemte äfven gaf honom tillfälle till många karakteristiska observationer, hvilka just utgöra RUNEBERGS starka sida, och hvilka ännu på gamla dagar roa skalden. Det är skärpan i dylika observationer af olika egendomliga personligheter, som gjort det för skalden möjligt att så ypperligt skildra sina hjeltar i *Fänrik Ståls sägner*.

Väcktes sålunda under dessa hans första studentår hans blick för menskliga individualiteter i deras

svagheter och deras inre sanning, så skulle de påföljande åren öppna hans sinne för Finlands natur och folklif.

Högt uppe mellan "de tusen sjöarne" ligger Saarijärvi socken. En äkta finsk natur, nästan orörd af menniskohänder, en torftig jord, som knappast ger sin odlare det torra brödet, hvilket han dock ofta nog får blanda med bark från skogen, har här alstrat ett slägte, enkelt och torftigt som sin yttre omgifning, men starkt och arbetsdugligt, som fjällbon vanligtvis är. Saarijärvis bönder äro de bästa representanterna för den egentliga finska befolkningen i Finland, och en lycklig händelse förde Runeberg just dit på kondition åren 1826 och 1827.

Det var här som idén till den trogna tafla af finskt folklif, som numera tillhör verlden under namnet: *Elgskyttarne*, hos honom upprann; här först kände han sig vara skald, ty här kände han sig vara finne. Sjelf har han skildrat Saarijärvibondens lefnadssätt sålunda: "Lik badstugan, hans enda och oumbärliga lyxartikel, till färg och förmåner, endast till utrymmet större, är det *pörte*, han bebor. Väggar och golf sammanfogade af oformliga furustockar och plankor, äro kolsvarta, de förra af rök, de senare af allt, hvad i åratal förgäfves väntat en skurning. Taket synes sällan; det är gömdt ofvanom ett rökmoln, som lik en svartgrå pell hänger sju eller åtta fot i höjden och öfverskuggar utan att besvära. Då och då genombry-

tes detta töcken af en solstråle, som dagen skickar genom det vida rökfånget i taket, och ibland, ehuru sällan, blickar äfven en stjerna in. Fenster finnas ej, endast gluggar, som efter behof öppnas och tillslutas. För att rätt fatta egenheten af detta boningsrum, bör man se det en vinterafton. *Muren*, rummets helgedom, till stil och architektur lik våra gamla milmärken, står då i sin fulla förklaring. En ofantlig brasa af grof tallved blossar i ugnen och kastar ett bländande sken kring stugan, som ytterligare upplyses af pertbloss, än stuckna i väggarna, än uppburna af egna klykor på golfvet. I detta skimmer rör sig eller hvilar oftast en tallös menniskoskara. Qvinnorna sitta vid sina rockar eller syssla med degtråg och gryta, männerna göra korgar, slädor, skidor och dylikt; tiggare och inhysingar sträcka sig för elden, och den stående artikeln i stugans hushållsjournal, pertbelysningen (*pertor* betyder torrvedsstickor, som begagnas som ljus) skötes af någon äldre gubbe, som med lugn händighet delar de tunna spjelorna i ännu tunnare skifvor. Barnskaran har då vanligen krupit opp på muren, der den i all samdrägt lefver och skriker i kapp med syrsorna; vid den långa hoen nära dörren fröjdar sig gårdens häst åt hackelsen, värman och sällskapet, medan tuppen, om han ej än satt sig opp till ro, i kretsen af sin familj gör visiter hos sina gynnare i hvarje vrå af rummet, och är öfverallt som hemmastadd."

I en sådan omgifning, bland en befolkning, fåordig och trög, men redlig och arbetsam, och i en natur af allvarlig skönhet lefde nu den unga skalden i två år. När han sedan från ödemarkens ensamhet återvände till lifvet och verlden, började just en mångsidig verksamhet att uppstå i Finland: de kulturhistoriskt märkvärdiga försöken att för Finland sjelft öppna dess hittills undangömda sago- och sång-skatter, att odla fosterlandets eget språk och lyfta det finska folket till högre bildning, satte just på den tiden alla Finlands ungdomliga krafter i rörelse. Under början af dessa sträfvanden, som vi skola beröra, för så vidt de ingripa i Runebergs lif och verksamhet, tog han sin magistergrad i Åbo 1827, och icke långt derefter trolofvade han sig med Fredrika Tengström, hvars bekantskap han hade gjort i samma stad.

Denna qvinna, sedan tretio år hans trogna maka, var som skapt för den man, hvars kärlek hon vann och besvarade. Riktbegåfvad författarinna och tillika känslofull qvinna, skall hon hos alla, som haft lyckan att se henne i hemmets krets, qvarlemna en dyrbar hågkomst. Framförallt genomtränges hon af den vackraste och naturligaste kärlek till den frejdade skalden och af stolthet öfver att vara hans stöd och glädje och föremål för hans lifliga kärlek, icke minst nu, sedan lockarne hunnit gråna, och pannan fåras. — Sjelf har hon uppträdt som författarinna med *Fru Catharina Boye och hennes döttrar* (1861), *Sigrid Liljeholm* (1863), m. m.

År 1827 inföll Åbo brand, och det följande universitetets flyttning till Helsingfors. — Redan i Saarijärvi hade skalden, som sagdt är, börjat *Elgskyttarne;* i Åbo begyntes *Svartsjukans nätter*, om hösten efter branden, och i Helsingfors 1829 *Idyll och epigram*. Men ännu hade ingenting af allt detta sett dagen.

De, som ega eller få tillfälle att se *Åbo Tidningar* för 1826, skola dock der finna en i TEGNÉR'sk anda hållen *Sång till solen*, det första RUNEBERG låtit trycka; men dermed upphörde också offentliggörandet af hans dikter, med undantag af några småstycken, intill 1830, då hans författarebana börjar. Detta år utnämndes han till docent i vältalighet vid Helsingfors universitet, en ställning, i hvilken han verkade med lif och värme, och blef dessutom consistorii-amanuens, hvilken verksamhet deremot föga motsvarade hans böjelse, hvarföre han numera gerna betecknar den med orden: "den tiden, jag var renskrifvare."

III.

Det första, lyriska tidskiftet af Runebergs skaldelif.

Lyriska dikter. — Svartsjukans nätter. — Serviska folksånger. — Idyll och epigram. — Grafven i Perrho. — Legender. — Den gamle trädgårdsmästarens bref. — Helsingfors Morgonblad.

Året 1830 utgaf Runeberg sin första samling *Dikter*. Då för tiden såg det interessant nog ut i Finland. Det ryska regimentet tycktes vara lätt nog att fördraga; man understödde åtminstone i alla riktningar landets egna bemödanden att gå framåt, eller, rättare sagdt: känslan deraf, att nationen endast i en stark utveckling af sitt nationella medvetande egde den kraft, som förmådde göra hvarje sammansmältningsförsök motstånd, framkallade genom sig sjelf ifriga sträfvanden i en sannt nationell riktning.

Hufvudmannen för dessa sträfvanden var den nitiske Elias Lönnrot, provincialläkare, numera professor i Helsingfors, en man, som med ifver och genialitet förenade den kraftfulla ihärdighet, som härvidlag var af nöden. För samlandet af landets folksånger vandrade han till fots genom hela inre Finland, ända upp till Archangelgebitet, och han lemnade icke den väg,

på hvilken han en gång hade gifvit sig in, innan han icke blott samlat spridda folkvisor i mängd, utan äfven ur folkets minne från tusen håll upptecknat det sammanhängande, stora finska nationaleposet: *Kalevala.* Med detta lemnade han i nationens händer en skatt, om hvilken hon sjelf förut visste nästan ingenting; och man kan begripa, hvilken styrka det måste gifva folkmedvetandet, att med ens finna sig i besittning af ett nationalepos, som intager en värdig plats vid sidan af Iliaden, Niebelungenlied och Mahabarahta. Det var denna gång ingen MACPHERSON, som under tvetydiga förhållanden framlade skaldestycken, för hvilkas originaler han hade svårt att redogöra. LÖNNROT kunde kalla hela den finska befolkningen till vittne och utvisa ort och ställe för hvarje rad han upptecknat. — Sedan dess har *Kalevala* gjort sin rund kring hela den bildade verlden i svenska, tyska och fransyska öfversättningar (af CASTRÉN, SCHIEFNER och LÉOUZON LE DUC). Utom detta stora episka skaldeverk utgaf LÖNNROT ur sina handskrifna samlingar af äldre lyrisk folkpoesi: *Kanteletar.*

Men hvad som är än mera egnadt att väcka förvåning hos vår tid, än *Kalevalas* samlande, är den myckna folkpoesi, som ännu blomstrar hos den finska befolkningen. Den finska bonden har en bestämd böjelse för författande och diktande. Så fort han kan läsa och skrifva, börjar han vilja nedskrifva, hvad han tänker; och kan han sjunga, så vill han sjunga,

hvad han sjelf känner. Tillräckligt förråd af poetiska intryck lemnar honom den ensliga ödemarken, nog lugn för tänkande den stilla kojan, och så låter det förklara sig, huru folkskriftställare, sådana som utgifvarne af flere bland de nyare på finska redigerade tidningarne, sjelfva kunna tillhöra folkets klass och användas i för staten nyttiga värf. Sångarne äro mera undangömda; man får söka dem der de finnas. Redan från början af detta århundrade höra vi om den store runosångaren PAAVO KORHONEN på Vihtala hemman i Rautalampi socken (f. 1775, † 1840). Vi möta sedan den lame JOHAN IHALAINEN; i Pyhäjärvi sjunger ELIAS TUORINIEMI, i Ilomantz KETTUNEN, och vår tid eger ISAAK PIEKSIEINEN, hörd af LÖNNROT 1831 och född 1815, och de mera didaktiskt reflekterande PUHAKKA och MAKKONEN, förmögna bönder, LYYTINEN samt den rent lyriske KYMÄLÄINEN, som tycks vara en verkligt rikt begåfvad natur, men är sluten och otillgänglig, som den trakt, der han föddes.

Midt i all denna rikedom på sång och dikt lefde nu RUNEBERG under de år, då han först framträdde på författarebanan: det var en tid, så rik på nyväckt lif inom finska nationen, att man nästan kunde frukta, det Sverige och svenska språket snart nog skulle vara lika glömda, som litteraturen på detta språk i Finland försummades. Då framstod på en gång RUNEBERG för att befästa det gamla föreningsbandet mellan moder och dotter, svensk till språket, finne till andan,

I Helsingfors hade Runeberg omkring sig bildat en kretsa, der man poetiserade, läste, kritiserade hvarandras arbeten, och detta, det så kallade "namnlösa sällskapet", säger Runeberg sig vara mycket skyldig. Det bestod, utan stadgar och utan tvång, genom ledamöternes interesse från 1830 till 1837, då Runeberg lemnade Helsingfors. Dess ledamöter voro utom Runeberg den aflidne, berömde prof. Nervander, Axel Laurell och Backman, hvilka med Runeberg stiftade Helsingfors' lyceum, en ännu bestående läroanstalt af stort anseende, J. J. Tengström och bergmästaren Tengström, Runebergs svågrar, Mårten Lindfors, lektor i Borgå, prof. i kyrkohistorien Bengt Olof Lille, den bekante J. W. Snellman, numera kejserlig senator, vidare prof. Rein, provincialläkaren Sjöman och prof. Fredrik Cygnæus, känd såsom en af Finlands mest framstående skalder. Utom dessa deltogo i "namnlösa sällskapets" förhandlingar äfven Elias Lönnrot och hans aflidne discipel, den nitiske och genialiske forskaren Matthias Alexander Castrén, så ofta de voro närvarande i Helsingfors.

Runebergs första samling dikter innehöll för det första *rent lyriska stycken;* de uppenbarade visserligen genom enskilda drag, att en sångareande bodde inom skaldens bröst; men skulle vi antyda, hvari dessa dikters svaghet bestod, så ville vi säga, att skalden dunkelt kände, att han ännu icke mognat genom lifvets strid, och derför besjöng diktade qval och dik-

tade fröjder. Visserligen låg äfven i dessa sånger jubel och vemodsfull känsla; men detta personlighetens innersta, som vi träffa i hans senare arbeten, detta upplåtande för oss af en hel verld, som blomstrar inom skaldens eget bröst, var ännu icke den unge giffvet, när han först nedskref dessa lyriska utgjutelser. Många intryck hade väl hans rika, skiftande ungdomslif qvarlemnat hos honom; måhända hade han äfven haft stunder, då han af innersta hjerta kunde sjunga:

Sof, oroliga hjerta, sof!
Glöm, hvad verlden har ljuft och ledt!
Intet hopp din frid förstöre,
Inga drömmar din hvila!

Men hade han än upplefvat sådana djupt vemodsfulla ögonblick, så voro de dock ej för hela *hans* stämning afgörande, ej ett totaluttryck af hans ungdomslif.

Bättre känna vi då igen vår skald, när han sjunger:

Hvad jag är säll! — Stå icke jordens länder,
En gränslös bana, öppen för min gång?
Har jag ej skatter nog i mina händer,
Min stämda lyra och min glada sång?

Detta är bilden af en ungdomlig, ännu af lifvets djupare, bittra allvar oberörd sångarenatur; och han fortfar:

Hvad jag är säll! — När lifvets morgon viker,
Står mig dock lyrans milda tröst igen.
Hvad jag är säll! När äfven lyran sviker,
Har jag kanske ett namn till tröst för den.
Men om af ryktets tunga jag förglömmes,
Är mig likväl min hulda flicka qvar;
Och om ock hon för mina blickar gömmes,
Har jag dock minnet än af hvad jag var.

Denna vårliga, käcka friskhet, denna tro på idealet måste naturligtvis undergå sina förändringar: i stället för minnets yttersta tröst måste en högre uppenbara sig för skalden; men i allt väsentligt har denna hans ungdoms glada förtröstan satt sitt insegel på hela hans lifs arbete.

Dessa hans centralt lyriska stycken äro annars icke många: *Det ädlas seger*, *Majsång*, *Till en blomma*, *Tröst*, *Till Oron*, *Till Frigga*, *Hvad jag är säll!* *Vaggsång för mitt hjerta*, *Vid en väns död* m. fl.; men högre blir färgens friskhet och värme i de dikter, der han för vår inre syn framställer enkla landskap, sådana som *Fågelboet vid vägen*, *Färd från Åbo*, eller nätta genretaflor, sådana som *Tjensteflickan*, *Torpflickan* ("Sörgen Kandals dotter"), *Bondgossen*, *Roddaren*, *Bruden*; eller der han låter *Svanen* sjunga:

Hvad mer, om än din lefnads dröm
Ej sekler tälja får?
Du älskat har på nordens ström
Och sjungit i dess vår.

Der är det verkligen Runeberg, som sjunger. Imellanåt är det liksom om folkvisans ton bemägtigade sig skalden: så i det vackra stycket: *Hvem styrde hit din väg?* öfvergången till en hel riktning i Runebergs första poetiska period, den, som betecknas med namnet: *Idyll och epigram*. Innan imedlertid skalden finner detta vackra uttryck för sin fantasi och sin fosterlandskänsla, har han genomgått en vådlig krisis i

det uti samma diktsamling tryckta stycket: *Svartsjukans nätter.*

Vid läsningen af dessa poemer skall man lätt upptäcka, att det är den unge, ännu oreflekterade skalden, vi hafva framför oss. Passionerna äro otyglade och stormande; diktionen är visserligen praktfull, men ofta nog bred och ordrik. Det röjes genast här, att Runeberg i grunden icke är central lyriker; ty hela den lyriska framställningen löper genom en rad af episka taflor, alltid det naturligaste uttryckssättet för dylika skaldenaturer. Imellertid får man dervid intrycket af, att skalden icke hemtar ämnet ur sitt eget inre, att det är ett för honom främmande, om än för andra verkligt qval, han besjunger, medan skalden och det i första person framträdande besjungna subjektet på hvarje punkt liksom gå öfver i hvarandra. Att för öfrigt skalden i *Svartsjukans nätter* besjungit en lidelse, hvars djup han aldrig känt, och att denna dikt derföre af honom sjelf numera förkastas, är säkert.

Svartsjukans nätter är en följd monologer af en förskjuten älskare, hvars älskade skänkt en annan sin kärlek. Under sina qval återfinner han henne — vansinnig och sökande just honom, den svikne; och hon återfår i hans armar förnuftets bruk, för att vända tillbaka till sin make. Imellertid är hennes lifskraft bruten, och femte natten står han på Minnas graf och finner der försoning. — En stor rikedom af bilder är slösad på dessa dikter; men det synes tyd-

ligt, att det var *Axel* som då förtjuste den läsande verlden, och att den finske skalden ännu icke frigjort sig ur de rosenbojor, med hvilka Tegnérs glänsande framställning och storartade diktargåfva fängslat hela den bildade allmänhetens smak. Såsom det mest påtagliga exempel på, huru Runeberg ännu beherrskades af äldre förebilder, till och med äldre än den store svensken, kan tjena, att en mängd personifierade begrepp förekomma i Runebergs dikt. Isynnerhet hvimlar styckets början af dessa "strider", som "förnuftet, passionen, qvalet, plågan" och andra dylika köttlösa varelser föra med hvarandra i skaldens bröst:

Ur dvalan väcktes syskonskaran nu:
Den bleka *plågan* och det hemska *qvalet*
Och *trånaden*, som tärs af evig hunger,
Och *afunden*, som andas pest, och *vreden*,
Som fröjdas af sin blodbestänkta dolk.
De väcktes alla, och i moderns spår
Framilade den käcka legionen
Och bröt med jubelskri till fejd. —
Och nu, du milda gnista, lån af Gud,
Du ljusa engel, som lik solen gladde
Min lefnads vår, *förnuft*, hvad är din lott?
Att kufvadt dväljas mellan mörkrets andar
I grottorna af mitt förtärda hjerta.

Denna dikt, hvilken vi sålunda icke tillägga synnerligt hög betydelse, hade skalden äfven hemtat ur en annan källa än den, hvars klara våg skulle ingifva honom hans senare stora skapelser. Men likasom den grekiske jätten fann nya krafter, när han kastade sig till sin moder jordens bröst, så fick äfven Ru-

NEBERG ingifvelsen till sina skönaste dikter, när han kastade sig i det moderliga Finlands armar. Från Saarijärvi hemförde han idén till *Elgskyttarne;* och jemnväl utarbetade han, omedelbart efter diktandet af *Svartsjukans nätter*, sin idylliska diktcykel, det berömda: *Idyll och epigram.*

Jemnför man *Idyll och epigram*, dess folkliga ton och dess poetiska enkelhet med den finska runan, finner man utan svårighet, att ett annat element än det rent finska medverkat vid framalstrandet af dessa sånger. Det finnes nemligen en annan nation, som eger sånger, mera i karakteren af *Idyll och epigram* än den finska folksången: vi mena den serviska; och det är säkert, att RUNEBERG har funnit tonen till dessa sånger minst lika myoket hos servierne som hos finnarne.

De serviska sångerna voro verkligen just på den tiden föremål för RUNEBERGS ifriga studier; derom vittna hans 1830 utgifna öfversättningar af serviska folksånger, hvilka vi alltså måste skärskåda med anledning af deras förhållande till *Idyll och epigram.*

De slaviska, lettiska och finska stammarne mellan Östersjön och Svarta hafvet, huru olika de än äro med afseende på ursprung, språk och seder, ega likväl en folkpoesi med samma fysiognomi, samma rythm: den fyrfotade trocheen utan rim. Alltid stridande emot i antal öfverlägsna stammar, hafva dessa folk alltjemnt varit kufvade och förtryckta, än såsom besegrade i grymma, blodiga krig, än såsom lifegna un-

der en fåtalig adel af samma ursprung som de sjelfva. Men just detta yttre betryck i dessa folks belägenhet har så mycket starkare fäst deras kärlek vid deras närmaste omgifning: vid familjen, gården, husdjuren. — Öfver denna kärlek, öfver hela deras egendomliga ställning, betraktad från den allmänna, högre kulturståndpunkten, den romerska eller germaniska, sprides ett egendomligt ljus genom deras poesi; den kastar slöjan tillbaka från allt det, som lefver doldt i dessa nationers inre, osedt af andra folk.

Familj- och hemkärleken utgör således grundtonen i såväl den slaviska som den finska folkpoesien; och tålamodet är sordinen öfver dess strängar, som ger melodien dess egendomligt nedstämda, hviskande prägel. Hvarje menniska, sönerna af en fullmogen kultur såväl som barnen af det halfbildade samhället, skall alltid känna sig gripen af dessa folkmelodier; och lägger man dertill, att Runeberg stod midt i hemmet för denna poesi, med varm kärlek till densamma och förmåga att öfverskåda alla folkpoesiens fält, så blir det lätt förklarligt, hvarför han, genom upptagandet af den serviska folksången, sökte åter lifva hågen för denna art af dikt och dymedelst bereda den en öfvergång i konstpoesien. Tänka vi på Finlands runor, så skulle det måhända tyckas besynnerligt, att icke Runeberg, som född finne, hellre lade sitt eget lands sånger till grund för denna riktning i sin poetiska verksamhet. De finska runorna ega, som vi

förut omnämnt, en skönhet, som icke ger vika för de serviska sångerna; men det bör märkas, att Finlands runor vid denna tid icke voro ordnade (Lönnrot gjorde just då sina första samlingar), medan deremot de redan samlade serviska sångernas omplanterande på finsk grund just kunde lifva hågen för njutandet af egen poesi. Också ett annat skäl gjorde sig här gällande: den finska folkpoesien, såsom den framträder utom *Kalevala*, i *Kanteletar*, är af rent lyrisk natur, medan deremot de serviska sångerna uttala den i dem inneboende känslan genom en i episk ton hållen, i några få drag antydd berättelse, t. ex.:

Snö föll neder på S:t Görans-dagen;
Fogeln genomflöge ej dess flingor.
Flickan trampar drifvan, bar om foten,
Efter henne bär dess broder skorna.
»Kännes ej i dina fötter vintern?»
»Ej i mina fötter kännes vintern:
Vintern känner jag uti mitt hjerta.
Dock från snön är vintern ej derinne:
Vintern der är kommen från min moder,
Som mig ger åt den, som jag ej älskar.»

Just denna i det yttre episka hållning, under det hufvudsaken är uttalandet af en den sjungandes egen känsla, hafva vi också antydt såsom utgörande Runebergs egendomlighet. Han skulle sålunda lätt komma att fästa sig just vid serviernes poesi, som dessutom eger två större romancykler: den om kung Lasar Brankowitsch, Serviens siste oafhängige kung, som genom förräderi dödades i slaget vid Kossova på fo-

gelfältet af sultan Amurath (1389), och sagan om Marko, en servisk Starkodder, som rider i 150 år på samma häst och först dör vid 300 års ålder. — För att finna frändskapen mellan Runebergs *Idyll och epigram* och de serviska folksånger, hvilka han öfversatt, läse man t. ex. af Runeberg:

Gossen hann till femton år — och trodde
Ej ännu, att kärlek fanns i verlden;
Och han lefde fem år till — och trodde
Ej ändå, att kärlek fanns i verlden.
Kom så oförtänkt en bildskön flicka,
Som på några timmar honom lärde,
Hvad han under tjugo år ej fattat.

Den närmsta frukten af Runebergs serviska studier var, som vi nyss nämndt, *Idyll och epigram.* Hvad som isynnerhet är utmärkande för denna diktsamling är dess naiva enkelhet, hvilken stod i stark motsägelse till den tidens smak för det högt sentimentala. Man hade lärt sig svärma i ether och simma i purpurmoln med fosforisterna; man hade lärt sig storma fram i örnflygt, hopande Pelion på Ossa, bilder på bilder med Tegnérs imitatörer. Nu kom Runeberg och berättade en enkel händelse i enkla ord, men med denna inre värme, som så väl vet att finna en väg genom den enkla formen, och man kunde icke neka, att äfven detta var poesi. Man förvånades, att dessa fyra rader:

Först gå bäckens första bubblor sönder,
Först försvinna vårens första blommor;
Men din första kärlek, unga hjerta,
Öfverlefver länge hvarje annan!

— att dessa fyra rader kunde vara och verkligen voro en hel dikt. Imellertid var allmänheten liksom de vittre critici ej genast fullt förtrolig med hela detta sätt att dikta, dervid den poetiska idéklädningen ombonas hvarken med den ena eller den andra frasen, utan med ljuf blyghet och kyskt behag lik en rodnande jungfru i den lättaste drägt träder läsaren till möte och derför så mycket mer intager honom. Beviset härför ligger i händelsen med Runebergs första större dikt, hvilken vi nu gå att skärskåda.

Runeberg skref nemligen under frossbrytningar år 1831 *Grafven i Perrho,* en skildring från Finlands folklif af ypperlig kolorit: man andas Finlands skogsluft, man vandrar på dess moar, då man läser denna sång om brödratrohet och fosterlandskärlek, en berättelse, i hvilken man på en gång finner anslagna alla de grundtoner, dem den Runeberg'ska dikten sedan på olika sätt och tider utbildat till herrliga melodier. Denna dikt insändes till täfling i Svenska Akademien. Den belöntes visserligen med andra guldpenningen d. 20 Dec. 1831; men utan att ett ord nämndes om densamma för öfrigt. Utan tvifvel fann man afbrottet mellan denna dikt och all annan då mönstergiltig poesi för starkt för att vilja tillerkänna den stora priset, som den säkerligen förtjent. Också kan man svårligen tänka sig större olikhet än mellan den runolikt enkla Runeberg'ska berättelsen å ena sidan och den blixtrande, antithetiska, fantasi- och

känsloflödande TEGNÉR'ska epiken å den andra. För en midt upp i denna senare stående tid och en af gammalt för den yttre ordståten något svag akademi måste ovilkorligen den förra synas matt och färglös. Men några år voro nog att i detta som i mycket annat bana väg för friare, mindre uteslutande åsigter; och Svenska Akademien godtgjorde då på ett lysande och värdigt sätt den visserligen ofrivilliga orättvisa, eller rättare blott halfva rättvisa, hon gjort den unge skalden. Den 20 Dec. 1839 tilldelade Akademien JOHAN LUDVIG RUNEBERG sin högsta belöning i skaldekonsten utan förutgången täflan, såsom bevis på sin aktning för ett utmärkt skaldskap. Huru sannt akademien redan då uppfattade detsamma, skönjes af de vackra ord, hvarmed VON BESKOW tillkännagaf belöningen. Han yttrar bland annat, huru från Finland "i våra dagar klingat en sång, i allt skärare och mägtigare toner, hvilken genom det ömsom naturfriska och glada, ömsom djupa och dystra, ömsom milda och upplyftande i sina bilder, men öfverallt genom en liflig, rörande, egendomlig skönhet, dels redan skänkt, dels ytterligare lofvar den svenska vitterheten en tillväxt och upphöjning af eget slag", och slutar med den smickrande utlåtelsen, att skalden vore att betrakta som Akademiens osynlige ledamot. Man märke, att RUNEBERG då ännu ej utgifvit någon af sina större dikter, utom *Grafven i Perrho* och *Elgskyttarne,* för att fullt förstå, hvilken redebogenhet att

erkänna den poetiska förtjensten Svenska Akademien härigenom ådagalade. Det torde ej vara för djerft att påstå, att först denna stora utmärkelse från Akademiens sida egentligen fäste svenska folkets uppmärksamhet på en skald, som sedan dess genom sina djupt anslående dikter blifvit, ehuru tillhörande en annan nationalitet än vår, känd och älskad som få. — Från denna lilla utflygt återvända vi ånyo till vårt ämne.

En egendomlig riktning i RUNEBERGS skaldskap uppenbarar sig i de dikter af religiös stämning, som författades mot slutet af den första perioden. Det är *Legenderne* och *Den gamle trädgårdsmästarens bref*. Dessa dikter bilda icke den oväsendtligaste sidan i RUNEBERGS skaldelif. Vi vilja först anmärka, att alla dessa dikter hafva samma grundton, ja, egentligen behandla samma sak.

Legenderna äro fyra: *Kyrkan*, *Dopet*, *Bönen* och *Chrysanthos*. Alla uttala de den sanningen, att kristendomens Gud låter finna sig öfverallt med sitt ord och sitt sakrament, — eller såsom skriften säger: „Gud är en ande och de, som honom tillbedja, skola tillbedja i anda och sanning." (Joh. 4: 24.)

Kyrkan behandlar sagan om en bonde, som genom dimma hindras att ro till kyrkan midsommardagen; han landar på en liten ö, der foglarne och skogen och solen hålla gudstjenst för honom, och han slutar:

Nu Guds frid med eder,
— — — — — — Foglar alla,
Unga bröder, systrar, Guds församling,
Som med mig i dag i samma kyrka
Honom prisat och Hans ära sjungit!
Och haf tack, du tolk af himlens läror,
Klara sol, som nu för oss predikat,
Böjt vårt hjerta, att Hans godhet känna,
Och lagt ut Hans verk för våra ögon!

Den nästa legenden, *Dopet*, berättar om en qvinna, hvars barn dött i öknen under sin moders tårar utan dop. Hon klagar sin nöd för en eremit, som slutligen tröstar henne sålunda:

— — Ditt barn är frälsadt!
Herrans Ande har i brända öknen
Döpt det med din suck och dina tårar.

Bönen innehåller Luthers ord till vännen, som klagade, att en smeds hammarslag hindrade hans morgonbön:

— En bön, min vän, är flit och arbet;
— — hans trötta flämtning för vår Herre
Icke mindre kär än dina suckar,
Och på himlens portar slår hans slägga
Kanske starkare än dina böner.

Vi se redan af de tre nu anförda dikterna, att de icke äro legender i detta ords vanliga betydelse; åtminstone äro de inga underverkslegender. Men det visar sig tydligt af dem, att skalden under en tid af sitt lif haft att utstå strider med en omgifning, som under bokstafvens uppfyllande glömt anden, under lagen, evangeliets frihet, att en kärlekslös pietism på

det kännbaraste sårat honom; och hvad dessa tre legender icke kunna öfvertyga om, det framgår säkert af den sista, *Chrysanthos*, och *Gamla trädgårdsmästarens bref*. Af dessa står *Chrysanthos* främst genom sin klassiska renhet och den innerliga sträfvan efter kristlig frihet, som talar ur den.

Medan den gamla trädgårdsmästaren, hvars dotter blifvit förledd till en kärlekslös, falsk religiositet, dock låter oss förblifva i tvifvel, om icke deremot han sjelf gått indifferent, som en endast æsthetiskt njutande blomstervårdare genom lifvet, och derföre naturligtvis icke förmår sätta sig in i hennes åskådningssätt för att förklara, hvad i detta är felaktigt, är åter Chrysanthos en man, som genomgått en kristens svåra strid i kyrkans första dagar, och som fullt förmår fatta ynglingens mörka, fiendtliga åsigt om lifvets värde och det skönas betydelse, för att rena och förändra den. Trädgårdsmästaren åter dödar och måste egentligen sjelf döda sin olyckliga dotter, emedan han icke kan finna en enda andlig beröringspunkt med henne, hvilket förutsätter, att han sjelf aldrig har kännt strid.

Med detta arbete slutar den första afdelningen af Runebergs skaldeverksamhet.

Men innan vi lemna denna tid, hvilken, såsom förut är omtaladt, tillika omfattar *Elgskyttarne*, men hvilken dikt enligt sitt innehåll tillhör det andra tids-

skedet af hans skaldelif, måste vi omtala, att han under sin vistelse i Helsingfors 1831 grundlade och fortfarande redigerade *Helsingfors Morgonblad*, hvartill han lemnade många och värderika bidrag.

Utom ett mindre och temligen obetydligt dramatiskt försök: *Friaren från landet*, och många lyriska dikter samt satirer af bitande qvickhet, "från den tiden, jag var en tjufpojke", som skalden sjelf säger, finnas här betydelsefulla skildringar af Finlands natur och folklif samt af dess poesi, med bidrag af Lönnrot, men isynnerhet åtskilliga starka utfall mot vissa riktningar inom den svenska litteraturen. — Det måste för en man med Runebergs sunda, poetiska blick, omfattande bildning och fina känsla för det sköna genast falla i ögonen, att man i Sveriges vitterhet vid denna tid bedref ganska mycket ofog genom bruket af osannt glitterprål, af stora fraser utan innehåll. *Han* kände bäst, att den nordiska poesien, i stället för att behöfva allt detta, just i sitt enkla allvar eger sin verkliga styrka och sitt egentliga väsen; och derföre vände sig hans skarpa och träffande kritik mot den falska bildståten, den innehållslösa formprakten i Beskows *Sveriges anor*, mot det bristande allvaret i Dahlgrens sånger och den högstämda krafttonen i landsmännen Arwidssons och Cygnæi dikter; derföre afsköt han en och annan pil till och med emot den store svenske mästaren sjelf. Aldrig har någon kraftigare framhållit Tegnérs fel, al-

drig någon mera ogillat det falska hos honom, under erkännande af alla hans stora egenskaper som skald, än just JOHAN LUDVIG RUNEBERG. Man läse: *En blick på Sveriges nu gällande poetiska litteratur* och *Den poetiska örnen* i *Helsingfors Morgonblad*. Men detta har man aldrig egentligen uppmärksammat i Sverige, troligen derföre att dessa och dylika uppsatser af skalden knappt varit kända hos oss. RUNEBERG står ännu i dag fast vid sina den tiden uttalade åsigter, fastän han stundom önskar, att han uttalat dem med något mindre skärpa, isynnerhet hvad den ädle VON BESKOW angår.

Under denna period af sitt lif vistades RUNEBERG i Helsingfors som docent och skulle väl hafva qvarstannat vid universitetet, om icke någon hans vän, som önskade se honom försatt i en mera oberoende ställning, hade för honom sökt ett lektorat i latin vid Borgå gymnasium, hvarifrån han några år senare fick transport till det i grekiskan. Redan 1831 hade RUNEBERG gift sig och hade nu flera barn; och då han oförmodadt verkligen blef utnämnd till lektor, emottog han således med nöje kallelsen.

Det var dock nära, att ingenting blifvit af med detta lektorat, emedan ett prebendepastorat medföljde detsamma, med villkor, att pastor skulle hålla profpredikan. RUNEBERG, som icke kände någon inre kallelse till att förkunna ordet och bar för stor aktning

för denna handling, för att göra det utan kallelse, förklarade, att han i sådant fall icke skulle emottaga utnämningen; hvarefter han fick prebendepastoratet utan predikoskyldighet. Han lemnade således Helsingfors och flyttade till Borgå år 1837.

IV.

Andra, antikt-episka tidskiftet af Runebergs skaldelif.

Elgskyttarne. — Hanna. — Julqvällen.

Redan från sina studentdagar hade Runeberg med förkärlek omfattat antiken och grekiska språkets studium, för hvilket han äfven snart fick tillfälle att verka såsom lärare; men en djupare betydelse hade dock dessa studier för hans skaldeverksamhet. Antikens plastiska renhet, dess klara genomskinlighet, dess episka lugn hade stärkt och renat hans fantasi och hans skaplynne som skald öfverhufvud. Äfven sin form lånade nu det grekiska eposet åt hans dikt, i de trenne i noga samband stående skaldestyckena: *Elgskyttarne*, *Hanna* och *Julqvällen*.

Elgskyttarne, en idyll i nio sånger, innehåller den sannaste skildring af finska folklifvet, som ännu finnes. Hvad skalden i sina teckningar ur detta lif i *Helsingfors Morgonblad beskref*, det *besjöng* han i *Elgskyttarne*. Aftonen i bondens "pörte", med "pertljus" och "mur", med tiggare och inhysing, med häst och tupp i stugan, allt finna vi här såsom bakgrund för

de uppträdande personerna, kring hvilka den enkla handlingen, det oväsendtligaste i taflan, hvälfver sig. Denna handling föregår under ett besök, som Matthias från Kuru aflägger hos sin svåger, Petrus på Tjäderkulla, gift med den förståndiga Anna. Under detta besök besluter han att med Petrus deltaga i en elgjagt från herrgården, egentligen för att der träffa och, om hon behagar honom, fria till Hedda, en på gården uppfostrad flicka. Han tycker om flickan och tänker fria till henne, efter jagtens slut. Imellertid hafva några ryssar, som fara kring med kramvaror, kommit till herrgården, och en af dessa friar, under det männen äro borta på jagten, till Hedda, men får en korg af flickan. När de öfriga komma från jagten, friar Petrus på Matthias' vägnar och får flickans ja. Han reser då hem för att hemta sin hustru, son och dotter till förlofningsgästabudet, och med dem följer tiggaren Aron, som under tiden berättar sin historia, huru han från en förmögen bonde blef tiggare, samt sitt äfventyr i staden. Ändtligen slutar berättelsen med det tal, som Zacharias på Hjerpvik, Heddas far, håller till de nyförlofvade. De uppträdande figurerna äro sålunda rätt omvexlande och synnerligen egnade att meddela kännedom om de olika elementer, hvaraf den finska allmogen och dess närmaste omgifning bestå. Kommissarien på herrgården, den förmögne torparen, Petrus med sin familj, inhysingen Paavo, tiggaren Aron, ryssarna från Ar-

changel samt den gamla Rebecka på herrgården, alla äro så lefvande tecknade, att man skulle igenkänna hvar och en af dem, om man träffade dem i verlden. Isynnerhet äro de supande och dansande ryssarne tecknade med en sanning och ett lif, som knappt kunna öfverträffas.

Såsom den egentliga kärnan är dock sjelfva skildringen af lifvet i den finska bondens stuga att anse, och der blir man så hemmastadd, som hade man lefvat ibland dessa menniskor hela sitt lif.

I *Elgskyttarne* är äfven hvarje episod så inflätad i berättelsen, att den alltid kastar ljus öfver denna: så Arons besök i hufvudstaden, der han blir skymfad af pojkarne, arresterad och ändtligen åter befrias genom rymning, utan att någon gör sig mödan att fånga den stackars ärliga tiggaren, som nästan icke tyckes veta, att han genom rymningen verkligen har utsatt sig för lagens näpst. Icke mindre raskt framställd är det gamla gevärets historia, som Petrus berättar för Matthias från Kuru på vägen till herrgården, medan de löpa på sina skidor till jagten, likasom Matthias' björnjagt utgör en liflig och träffande skildring ur finske bondens lefnadssätt. Man ser tydligen, att det är lifvet, som har lånat skalden dessa figurer; och med hvilken konstrik enkelhet äro icke alla dessa enskilda drag så sammanställda, att de alla belysa hvarandra! Hvilken vida sannare njut-

ning, hvilken vida skönare bild ge icke dessa skaldens enkla teckningar, än det brokiga hvimlet i någon modern romanförfattares arbeten, trots alla "spännande scener", alla "mästerliga skildringar"!

Ännu enklare, men i sin enkelhet förtjusande är *Hanna*, en till omfånget liten tafla, hvilken vi dock skulle vilja benämna ett slags motstycke till Shakespeares *Romeo och Julia.*

Scenen är en prestgård på landet; sonen väntas hem och med honom skall följa en universitetskamrat. Innan dessa komma, infinner sig imellertid en befallningsman, som friar till kyrkoherdens dotter, Hanna, utan att denna dock ger något bestämdt svar; hon lofvar tänka på saken. Då kommer hennes broder och dennes vän; i honom igenkänner pastorn en son till sin trognaste ungdomsvän. Hanna följer de unga herrarne i skog och snår, i fjäll och äng; och innan aftonen gått till ända, upptäckes, icke blott att Hannas broder är förlofvad med vännens syster, utan äfven, att Hanna och främlingen fattat tycke för hvarandra. Hon, som aldrig nånsin förut drömt om kärlek, finner med ens skilnaden mellan de känslor, hvilka hon hyst för den gamle befallningsmannen, och dem, hvilka den unga, vackra och glada studenten inge henne; och främlingens seger är vunnen.

Hanna är, som man lätt kan se, en kärlekens höga visa, en lofsång öfver denna magt, som ger lyc-

ka och sällhet för långa år, men icke alltid behöfver år för att uppspira och frodas, utan kan i ett ögonblick skjuta både knopp och blomma. Det är i detta hänseende vi finna en likhet mellan den täcka idyllen och det skakande sorgespelet, som också visar oss en kärlek, mogen i ett ögonblick. Och dock hvilken k ilnad!

Det är icke svårt att inse, det hufvudintrycket af denna dikt just ligger i detta kärlekens plötsliga och starka frambrytande; och dock har man i en svensk litteraturhistoria fått läsa följande yttrande om denna dikt: "En antydning af bekantskap förut emellan Hanna, dottren, och främlingen, hade kanske ej varit ur vägen, emedan det går nog fort att ankomma, bli kär och förlofvas på samma afton." Man vet ej rätt, om man skall skratta eller gråta åt en så sorglustig kritik; men man blir dock mest böjd för att skratta, då man läser den ursäkt, som kritikern, för att rädda den berömda diktens ära, finner för skalden, deri att "på landet göra ej sådana naturbarn långa effsingar." Må Gud bevara alla skalder ifrån att så uppfattas och så ursäktas. Motsatsen emellan befallningsmannens frieri och studentens uppträdande motiverar fullkomligt Hannas snabba beslut, likasom äfven studentens frieri verkligen finner full förklaring under utvecklingen.

Julqvällen är en pendant till *Hanna;* och hvad

som gäller om teckning och kolorit i denna sistnämnda dikt, gäller äfven om den förra. Några lifligt skildrade figurer, den gamle krigarn Pistol och den sextonåriga flickan, tjusa genom denna oefterhärmliga enkelhet, som ger så mycket genom så litet, och hvari Runeberg är mästare.

Sorg och fruktan öfver den i kriget varande kaptenen, hvars fru under hans bortavaro födt honom en son, den första; det lätta, med suckar blandade skämtet, hvarmed den yngre systern vill häfva den äldres sorgsna bekymmer, allt detta bildar sig af sig sjelft till lyriska partier af stor skönhet. Så de två monologerna vid barnets vagga af modern och af hennes syster. Först sjunger modern:

»Slumra», sjöng hon, »o barn, som den gryende blomman i knoppen!
Slumra och känn i din sömn, känn gladt, att din moder dig vaggar!
Snart, ack, hvilar hon sjelf, som du, ohunnen af sorgen,
Men af en främmande vaggas du då och drömmer så ljuft ej.
Sof, du din moders tröst! Då hon lutar sig öfver ditt anlets
Leende frid, då klarnar dess öga, och tåren förskingras;
Följe den än på din kind, du stördes ej, loge kanhända
Sött som ibland, då din kind af mitt smekande finger beröres.
Hvila, du rodnande sky, i gryningens timma, då hvila
Unnas ännu; snart, snart irrfärderna börja med dagen.
O, då du jagas engång af ödets vindar i rymden,
Mulnar ditt ljus, och din glödande purpur bytes i tårar.
Hvila, mitt guldmoln, hvila i morgonlugnet af lifvet!»

Flickan, modrens sextonåriga syster, sjunger:

Sof då, din moders tröst, omhägnad af henne, tills tårar
Fylla dess blickar igen; då vakna, och, efter din tunga
Saknar ett språk, säg ömt med ditt omotståndliga öga;

»Moder, en lång, lång färd är för mig än öfrig att göra.
Tårar finner jag nog; hvar finner jag glädjen och friden,
Om ur ditt modersöga de ej mig följa på vägen?
Le! Med ditt leende skingrar ditt barn se'n sorgen i lifvet.»

Julqvällen är den sista af Runebergs hexametriska dikter, i hvilka hans förkärlek för antikens former klarast uppenbarar sig, ehuru vi äfven sedermera skola finna ett egendomligt bevis på densamma.

V.

Tredje, romantiskt-episka tidskiftet i Runebergs skaldelif.

Nadeschda. — Kung Fjalar. — Fänrik Stål I, II.

Likasom vi förut sett, att Runeberg inom den antika formens ram behandlade nationala ämnen, fast af idyllens mer inskränkta art, så finna vi nu, huru han i den följande perioden upptager den romantiska poesiens form för behandlingen af större ämnen, i hvilka höga, allmänt menskliga idéer göra sig gällande och uppträda i olika gestalter, än som strid mellan den personliga friheten och träldomen (*Nadeschda*), än som strid mellan gudomlig och mensklig vilja inom samhället (*Fjalar*), än slutligen som nationalitetens strid emot yttre våld och dess moraliska seger öfver våldet (*Fänrik Stål*).

Nadeschda (1842) är en rysk berättelse, som behandlar en furstes kärlek till en lifegen qvinna och dessa bådas öden till följe af de hinder, som ståndsskilnad och framförallt flickans ofrihet lägga i vägen för deras förening. De rent romantiskt-lyriska partierna äro de skönaste; vi vilja endast påminna om scenen emellan Woldemar och Nadeschda i furstin-

nans park, när han sista gången besöker henne, hvilken scen ensamt är tillräcklig att ådagalägga skaldens mästerskap, när han målar lyriska taflor mot en episk bakgrund. Dmitri, den onde brodern, hvars illvilja och djefvulska passion aflägsna de älskande från hvarandra, är genom hela dikten utmärkt hållen. Endast i slutet, der han böjes och öfverger sina vilda föresatser, hvilka långa år hafva alstrat och befästat, är den stolte mannens plötsliga ödmjukelse så litet motiverad, att man icke rätt törs tro på, att han menar ärligt; och först sen man rätt kunnat tro härpå, kan man fullkomligt njuta af den ypperliga slutscenen, hvilken färgrikt tecknar kejsarinnan Katharinas färd till de sydliga provinserna, der hon af furst Potemkin narras att tro på sitt rikes välmåga genom i fjerran synliga byar och städer, som blott äro målade på bräder. RUNEBERG har begagnat denna situation såsom peripeti för dikten; ty han låter Katharina upptäcka försåtet, och skyddar sålunda äfven styckets af Potemkin förföljda hjelte och älskarinna.

Liksom i *Elgskyttarne* några af de egendomligaste partierna voro de, hvilka skildrade ryska bönder från Archangel i en djupt humoristisk belysning, så är äfven här i *Nadeschda* det originellaste den satiriska teckningen af rysk militärdespoti. Vi syfta på scenen, der Potemkin förebrår generalerna, att trupperna blifvit så vana vid krigets strapatser och deraf följande brist på exercisordning, att de icke förmå

uppvisa en ordentlig parad; i dessa strofer andas den finaste ironi:

Kutusoff, edra tjenster glömmas icke;
Men stränghet, regel, disciplin bör finnas.
Man älskar ej att se en soldatesk,
Som minnes annat än sin pligt för stunden.
— — — — — — — — — —
I hvilka tider lefva vi! Soldaten
Betraktas som kamrat af ett befäl,
Som gjort ett par kampanjer vid hans sida;
Han smeks, han skonas, man förbiser allt,
Blott ej hans ärr, och samma skonsamhet
Begär man för sig sjelf. Markoff, se på er!
Är det af reglementet ni befalls
Att suspendera en af edra knappar?
Och denna orden, Platoff, kring er hals,
Säg, fruktar ni att skiljas alltförmycket
Från hopen, om den blottas litet mer?
— — O Ryssland, Ryssland! Själen i din styrka
Var ordningen, var sjelfförsakelsen
Hos dina söner!

Frågas, huru det var möjligt, att den stränga censuren under furst Mentschikoff och sedermera under grefve Berg kunde låta dylika saker inflyta i en dikt, om hvilken man borde veta, att den skulle spridas till den stora allmänheten, så svara vi, hvad *Nadeschda* angår, att dikten likväl skildrar kejsarinnan såsom mor för sitt folk och i alla fall leder tanken på ryska förhållanden, hvilket väl icke var censuren alldeles emot. Satiren träffar egentligen endast en störtad rysk gunstling.

Hafva vi nu i all korthet behandlat dessa arbe-

ten, så måste vi bedja om längre uppmärksamhet för det nästa, hvarmed Runeberg riktade litteraturen, *Kung Fjalar*.

Utan tvekan för oss den finska skalden här till den strand, hvilken Ossian besjöng; han fruktar icke för att anslå toner, hvilka måste uppmana läsaren till en jemnförelse. Den nordiske sångaren försätter sig således bland de gamla ossianska hjeltarne och skalderna; men, medan i Ossians sång utom detta lif endast finnes en skuggornas dunkla nattverld, inlägger den christne skalden en djupare grundton i den gamle bardens verldsåskådning: tron på odödliga magter, hvilkas väsen är allmagt och kärlek, rättvisa och försoning, och emot hvilka den dödlige ingenting förmår.

Obesegrad och stark sitter den gamle nordiske kungen, Fjalar, på sin borg; trött vid att hemsöka de svaga dödliga, längtar han efter en strid med de eviga gudarne, med ödet sjelft, på hvars tillvaro han nog tror, men som han, den starke, föraktar, medveten om sin egen oöfvervinnerlighet. En trollkunnig man spår honom, att

Han, skapar'n af lycka och sed,
Skall se en dag, när, fläckad af brott, hans ätt
Slocknar i blygd, hans son, den ende,
Sluter som brud sin syster i eldad famn.

Fjalar förblir orubblig och bjuder, att den ena af de små skall dö.

Innehållet af *Antigone* är i korthet följande: Tvenne bröder hafva stupat i envig med hvarandra vid Thebe, den ene anfallande sin fädernestad, den andre försvarande densamma. Stadens beherrskare, Kreon, förordnar, att den ene skall begrafvas med heder, den andre, till straff för sitt fiendtliga anfall, lemnas obegrafven. Antigone, en syster till de fallne, jordar, i trots af kungens förbud, sin broder och blir till vedergällning derför lefvande innesluten i en graf. Af sorg öfver hennes död dödar sig Kreons son, och för dennes skull åter tillskyndar sig äfven Kreons gemål döden.

Jag har redan här låtit Runeberg sjelf tala; jag skall fortfarande låta honom uttala sig om Fjalardikten; men först om *Antigone.*

Skulle nu skaldens mening varit att skildra en strid mellan familj och stat, så hade, efter all rimlighet, staten och dess representant, Kreon, bort blifva den segrande och familjeintresset, såsom ett underordnadt moment, krossas i Antigones person. Men långt ifrån att detta vore fallet, uttalar Antigone in i döden den glada öfvertygelse, att hon lider för en hög, en helig sak, då deremot kungen, sedan han vaknat till besinning, förebrår sig sina handlingar och klagar öfver sin förblindelse, som kommit honom att förgäta lagar af högre ursprung än hans egna herrskarebud. För att kunna förklara detta förhållande, som i så tydliga ord uttalas, måste man söka dramens

grundtanke på helt annat håll än der, hvarest HEGEL trott sig finna densamma, och man torde träffa den nära nog, om man antar, att den ligger i Kreons krossade öfvermod, i hans straff för det att han sjelfviskt uppträdt i strid mot en helig sed, en gudomlig lag. Det förbud, han utgaf emot den dödes begrafning, var blott ett uttryck af en herrskarenyck hos honom sjelf, var icke i samhällets intresse och förnärmade den rättighet, som, enligt grekisk tro, de underjordiska gudarne egde till besittningstagande af hvarje afliden, och som icke Zeus sjelf fick förmena dem.

Allt från början uppträder Kreon öfvermodigt, yrkande på hörsamhet för sina befallningar, icke derföre att han anser dem uttala en högre lag, en gudomlig vilja, utan blott derföre att de gifvits af honom såsom herrskare.

Antigone deremot betraktar sig ständigt blott som en verkställarinna af högre bud, för hvilka de af Kreon gifna måste falla till intet, och anser sig, som en syster till den aflidne, närmast förpligtad att uppträda i sådan egenskap.

Men det är ej Antigone ensam, som betraktar Kreons stadgande ur denna synpunkt. Det är ett brott äfven i de öfriga, i dramen uppträdande personernas ögon.

Sjelfva choren, som eljest af Antigone förebrås att af fruktan för kungen otillbörligt dölja sin öfver-

tygelse, beledsagar henne, då hon bortförs för att lefvande begrafvas, med denna sång:

Dock ärekrönt och följd af beröm
Du vandrar till skuggornas gömda hem;
— — — — — — — — —
i följd af den lag,
I ditt inre du bär, bland menskor allen,
Till Hades du lefvande nedgår.

Här finner man ganska klart, att Kreon räknas hafva handlat icke i eget och icke i statens syfte, och att således det ena af de förmenta stridande momenterna i denna dram alldeles saknas. Fattar man saken så, att Kreon, förblindad af öfvertygelsen om sin rätt och magt som envåldsherrskare, trädt i strid mot gudarne, och att Antigone deremot i enlighet med deras lag bryter mot hans, skall man finna äfven upplösningen å dramen skön och konseqvent, i stället för att den ur den andra synpunkten skulle vara lika omotiverad som sårande. Väl krossas äfven Antigone; men huru annorlunda ljuda icke hennes afskedsord, då hon så gladt uttrycker hoppet om ett kärt återseende af fader, moder, broder, och så förtröstansfullt frågar:

Hvad har jag brutit mot de Högstes himlabud?

huru annorlunda, än Kreons sönderslitande förtviflan, då han är beröfvad sin son, hvars hat han in i döden ådragit sig?

— — — — — — — — — — — —

Nu till framställningen af kung Fjalars saga.

Det första, som härvid nödvändigt måste fasthållas, är, att Fjalar framträder såsom trotsande gudarne, såsom hyllande den öfvertygelse, att den starke, oberoende af dem, kan skapa sin verld och sitt öde. På detta Fjalars öfvermod och på intet annat är kompositionen byggd. Att det i och för sig icke saknar rimlighet, finnes lätt, om man ger akt på, att Fjalar länge varit van att herrska, att segra, att se allt vika för sin vilja. Han har öfver allt varit den öfverlägsne, han har lärt sig tro på sig sjelf, han glömmer sitt beroende af gudarne och aflägger sin stolta ed. Dargar uppträder varnande, hotande; men långt ifrån att svigta öker kungen sitt trots: han, menniskokufvarn, ställer sig nu till kamp mot gudarne och firar, ehuru med blödande hjerta, sin triumf öfver dem, i det att han ger åt döden sitt barn. Nu börjas striden, eller rättare, striden har fortgått redan: äfven gudarne hafva framträdt i handling, fastän tyst, såsom det egnar dem, ty gudar stoja icke. De hafva handlat i Fjalars egen handling, de hafva låtit honom skilja sin dotter ifrån sig. Fjalar skulle icke få hafva de båda barnen omedelbart under sina ögon, icke bevaka deras framtid så, som han kunnat göra det, om de vuxit upp i hans vård: han måste skilja dem från hvarandra och sjelf förlora det ena ur sigte. Gudarne ville så; Fjalar måste handla i deras plan, och hvad han tyckte sig göra till sin egen vissa seger, det gjorde han just till deras.

I förbigående torde jag här få bemöta ett inkast, som förekommit i något af våra tidningsblad, att nemligen en motsägelse skulle ligga deri, att Fjalar uppoffrar sin dotter, ehuru han icke tror på gudarnes magt. En sådan otro röjer Fjalar icke. Tvertom visar han, just genom sin handling, att han tror på både deras tillvaro och magt, ehuru han tillika förmenar sig sjelf, genom att uppbjuda all sin kraft att verka och försaka, kunna göra deras råd om intet, kunna besegra dem. Han förnekar ej gudarne, han föraktar ej deras magt: han tror blott sig sjelf vara mägtigare än de. — Men jag återkommer till sagan.

Fjalar har låtit utkasta sin dotter i hafvet. Att hon genom ett halft under räddas, är väl nödvändigt för utvecklingen af händelserna, men utgör visst icke någon finhet i kompositionen. Gudarne synas här för mycket närvarande, göra här liksom en för tydlig ansträngning: de nödgas gripa i händelserna med hela handen, i stället för att styra dem med en knappt märkbar vink af det minsta finger; detta visar dem icke i deras rätta storhet. Men snart uppträda de åter mera egendomligt.

Fjalars namn var kändt öfver allt. Hans företag, hans öden kunde rimligtvis icke blifva obekanta. Hvar helst hans dotter kom att hamna, skulle man således genom den enklaste sammanställning af händelserna igenkänna henne såsom hans. Men sådant hade korsat gudarnes plan; det fick icke ske, och Fja-

lar måste göra det sista, som på honom berodde, för att hindra det. Han sättes i rörelse af sin egen sjelfviskhet, sorgen öfver sitt barn, harmen att hans seger varit honom så dyrköpt, kanske blygseln öfver att han visat sig svag och svigtande; hela tilldragelsen är för honom bitter, han vill icke se den bekantgjord, och han förbjuder hvar och en att med ett ord erinra om den. Ytterst är det dock blott gudarnes vilja, Fjalar här verkställer; för dem var det nödvändigt, att Oihonna förblef okänd, och den stolte kungen måste afskära möjligheten af hennes igenkännande. Här är sagan åter finare, här styra gudarne mera förborgadt.

Men nu har också Fjalar gjort allt hvad *han* förmått göra för att befordra de högre magternas afsigter: han har nemligen bortskaffat dottren undan sin uppsigt och ställt så till, att hon icke ens af främmande skulle kunna upptäckas vara hans. Det skall kanhända skänka någon ett nöje att betrakta, huru den väldige styraren af lifvets gång nu bortkastas af gudarne såsom ett onyttigt verktyg och lemnas qvar i sin blinda sjelfbelåtenhet, i stoltheten öfver sin förmenta seger, medan de sjelfve, aldrig slumrande, sakta verka för sitt mål.

Det är förut antydt, att gudarnes sätt att handla i samma mån bör förefalla upplyftande och dem värdigt, som det icke uppenbarar sig i ett groft ingripande i sakernas naturliga gång, utan i en vis och

tyst ledning af dem. Genom det skenbart obetydliga, genom det under vattnet dolda lilla rodret styres kolossers lopp; så foga de himmelska blott ett obemärkt roder vid händelserna, och de gå i deras plan.

Dikten öfvergår nu till Oihonna. Att hon kom att hamna i Morven, deri torde vi längre fram kunna finna en afsigt; hvad som närmast möter vår uppmärksamhet är, att hon skildras såsom skön.

Skulle man i hennes fägring blott vilja se uttrycket af den svaghet för vackra figurer, som vi, diktens män, gerna röja, så inrymde man den en för inskränkt betydenhet. Här är den nemligen nödvändig, ja, man kunde säga gifven henne af gudarne, icke af skalden. Hon måste vara skön, för att hennes rykte skulle spridas och hinna Hjalmar. Han, den unge vikingen, kunde blott sålunda dragas till henne, om det icke skulle ske genom en blind nyck, utan rimlighet och sanning. Alltså, hon blef skön, vi äro berättigade att föreställa oss det, i högre magters vård och efter deras vilja, emedan hon blott såsom sådan kunde af Hjalmar blifva bemärkt och sökas. Men just denna hennes skönhet, som å ena sidan var nödvändig för gudarnes plan, var å den andra ett stort och hotande hinder för densamma; ty under samma vilkor, som den borde fängsla Hjalmar, skulle den äfven utöfva verkan på hennes omgifning i det land, der hon befann sig, och sålunda helt naturligt och omedelbart framkalla förhållanden sådana

som de, hvilka i den andra sången af poemet träda i den uppenbaraste konflikt med de högre magternas råd. Fasthåller man i sin föreställning denna konflikt, så torde man finna, att äfven den andra sången i Fjalar icke är en blott lösryckt episod, utan ganska nära förbunden med diktens helhet. Skall Oihonna här bortges åt någon af Morannals söner, och skall hon sjelfmant möta med kärlek någon af dem? På dessa frågor hvilar intresset, må vara till och med det dramatiska i denna sång. Blir hon maka åt någon af kungasönerne, så är rimligheten af hennes förening med Hjalmar afskuren, så har Fjalar segern. Det är sannt, för läsaren uppträder Oihonna här icke ännu tydligt presenterad; men en lätt aning torde dock snart leda honom på tanken, att det är Fjalar-dottrens öde, som med hennes afgöres. Är man nu intagen af intresse för gudarnes sak och tänker sig, att den är förlorad, om Oihonna blir förmäld, måste man, då man alls icke ser gudarne göra något ingrepp i händelsernas enkla gång, öfver allt i sången se hotande anfall och sväfva i ovisshet om utgången. Först skall man icke med likgiltighet afbida den gamle kungens beslut, då hans söner uppmana honom att bortge Oihonna åt någon af dem. Det gäller på ena sidan hans rikes välfärd, hans söners framtida lugn och friden inom hans familj, å den andra en okänd, främmande, ur hafvet räddad flickas rätt att få följa sitt tycke och sjelf bestämma sitt val. Skall han icke

besluta sig för hennes uppoffrande, då det är fråga om att derigenom befordra sina vigtigaste intressen? Man måste väl anse gudarnes seger här vara åtminstone tvifvelaktig, och dock hafva de obemärkt på förhand aflägsnat all fara. I hvarje annat land, på den tid, inom hvilken dikten faller, hade Oihonna blifvit bortgifven; men här är det Morvens kung, som dömmer, bunden af stora, dyrkade fäders seder, af minnen från Finjals och Ossians dar. Gudarne behöfva ej gripa våldsamt in i händelserna: de hafva styrt så, att Oihonna kommit till Morven, de behöfva icke synas nu i sjelfva striden; det hade varit mera groft och mindre mägtigt. De veta, att Morannal icke kan korsa deras afsigt.

Förhållandet är detsamma i de följande scenerna i sången. Öfverallt ser man gudarnes seger ställd i våda och åter betryggad, utan deras omedelbara inskridande, genom något redan på förhand afgjordt, något som de liksom längesedan förberedt, utan betraktarens vetskap. Oihonnas sinne är redan förut så stämdt, att gudarne kunna lemna sin sak i hennes händer. Hon, den nordiska tärnan, med vikingars blod i sina ådror, älskar modet, kraften, friskheten; men Finjals ättlingar äro milda, nästan förvekligade. Hon har lärt sig jaga på Morvens kullar, hon har i kungasalen lyssnat till sångerna från fordom, och då den stolte jägarn kommer, säger hon: "min båge har klang som din", och den smäktande

kärlekssångarn visar hon till blommorna i dalen, att sjunga för dem. Äfventyret går dock längre. Det finns en yngling, stämd för strid och bragder, tidigt pröfvad i drabbningen, egande allt hvad man tycker Oihonna fordra af den, hon skall kunna älska. Äfven han begär hennes kärlek och afvisas. Hon ser i honom en broder, hon kan ej blifva hans. Här tyckas gudarne sist liksom leka med faran, då den för betraktarens öga framstår som störst. Ty det är dock nära nog en lek att låta just den känsla hos Oihonna, som nekar henne att blifva den blott som broder ansedde främlingens maka, föra henne i den verkliga broderns armar.

Men om man vill vidhålla det inkast, att Oihonna ingenstädes i sången bestämdt utpekas såsom Fjalars dotter, och att läsaren således i den icke kan se och följa annat än en ung, obetydlig flickas öde, torde dock det intresse, man i sådant fall förlorar, snart nog ersättas, då man ändtligen upptäcker det sanna förhållandet, och tanken faller tillbaka på det förflutna. Man skall nemligen då se händelserna, som under deras fortgång föreföllo mindre vigtiga, på en gång uppenbara sig såsom betydelsefulla, och blott lifligare öfverraskas af upptäckten, att gudarne afböjt faror, dem man icke anat. Diktens scener ega i detta afseende vackra motsvarigheter i det verkliga lifvet. Men för att sentera kompositionen på detta sätt (jag återkommer ännu till en förut berörd omständighet) må-

ste man fullkomligt aflägsna all föreställning om någon konflikt mellan familj och stat, såsom utgörande ett grunddrag i poemet, och helt enkelt hålla sig vid den brytning, som fortgår mellan Fjalars vilja och gudarnes.

Tredje sången börjas med att vidare utföra målningen af Oihonna. Om man, efter den karakter hon röjer i den andra, ville tycka, att gudarne behöft dana henne alltför ovanlig, nästan oqvinlig, för att betrygga sin seger, finner man henne här sammanställd med den veka, qvinliga Gylnandyne. Visserligen, hade hon varit till fullkomligt sådan, som den sörjande, öfvergifna älskarinnan, skulle hon väl icke försmått den kärlek, som egnades henne; men, å en annan sida, huru litet äro ej de båda flickorna hvarandra olika! Båda röja de i så många fall samma tycken, båda söka de ett föremål för sin kärlek, sakna, dyrka och svärma. Oihonna, Fjalars dotter, är blott litet mera högsint, litet mindre vek, och på denna obetydliga skiftning i hennes sinne ser man sålunda att gudarne räknat.

Det är svårt att ända in i små detaljer så ådagalägga diktens mening, att den öfverallt skall kunna gripas med blotta tanken. Mycket måste öfverlåtas åt sensationen ensam. Detta anmärkes med särskildt afseende å scenen mellan de båda flickorna, så vida min utläggning af dess betydelse i dikten lätt kan förefalla ofullständig, till och med sökt. I öfrigt er-

känner jag villigt, att gruppen af de två jägarinnorna i natten, mellan dagg och stjernor, varit för mig så frestande att måla, att jag icke gerna kunnat afhållas af annat, än att teckningen varit i uppenbar strid med taflan i dess helhet.

Uppträdet mellan Fjalar och hans son på hafvet har Saima ansett i hög grad capriccieradt. Vi må då se bort från den schattering, Oihonnas personlighet får genom hennes berättelse om detta äfventyr, äfvensom från den förberedelse till hennes förening med Hjalmar här göres, hvilka båda fördelar må betraktas endast såsom bisaker, och uteslutande hålla oss till blotta händelsen, som hon beskrifver. Följande anmärkningar erbjuda sig då sjelfmant.

Hittills har gudarnes sätt att leda Oihonnas öden utgjort ett föremål för skildringen. Det är dock icke på henne ensam deras seger beror; äfven Hjalmar har sin betydelse för dem. Underkastar han sig sin faders lag och förblir hemma i frid och hvila, så är det ingen rimlighet att han skall möta och vinna Oihonna. Hos honom väckes således, i enlighet med gudarnes ändamål, samma kämpahåg, som fört hans fader i dennes ungdom ut på vikingafärder, och han följer den och far. Men alldeles så, som Oihonnas fägring på en gång var nödvändig för de himmelska magternas plan och medförde den våda för densamma, att hon, i följd af denna sin skönhet, lätt kunde komma att af någon annan på förhand bortryckas från

Hjalmar, har dennes nödvändiga brott mot fadrens lag och vilja här den fara med sig, att Fjalar, efter sitt stolta, stränga och oböjliga lynne, kunde taga en blodig hämnd på sin son och sålunda, ehuru omedvetet, göra gudarnes seger om intet. Vill man nu åter se händelserna gå sin naturliga gång, och personerna handla fritt och utan omedelbart tvång, skall man icke kunna vara så viss om utgången af detta äfventyr, att icke äfven dess lösning skall motses med intresse. Och ändtligen, då man ger akt på, huru den gamle kungen, hvars arm varit för svag att klyfva sonens hjelm, slutligen besegras af hans blottade anlet, kan man äfven här finna skymten af de magter, som redan tidigare i dikten med små, nästan omärkliga medel, doldt men säkert, verkat till sin seger.

Det kan anmärkas, att den svaghet Fjalar röjer så väl här som i första sången, då det är fråga om att uppoffra ett af barnen, vore mindre förenlig med hans lynne i öfrigt. Onaturlig vill jag ej tro att den skall anses. Men för dikten har den en vigtig betydelse, emedan Fjalar genom den framstår såsom menniska, värd att af gudar vårdas med samma kärlek, som den han känner för sina barn. .Utan denna menskliga känsla hade han rimligare förskjutits af gudarne såsom stel och förstockad, än blifvit, såsom fallet är här, ett föremål för deras tillrättavisning och ledning. Ty att i den hårda aga, som drabbar honom, ligger

lika mycken nåd som stränghet, är en sak, som längre fram skall ådagaläggas.

Fjerde sången för Hjalmar till Oihonna. Här har Saima fäst en ogillande uppmärksamhet vid den omständighet, att Hjalmars frieri saknar all romantisk färg, att han på kämpavis med svärdet skaffar sig en brud. Att detta är enligt med tidens kostym kan icke nekas, och erkännes också af Saima. Men att flere andra lika vigtiga, kanske vigtigare motiver ligga till grund för en sådan behandling af saken, tyckes icke hafva blifvit varsnadt. Hade Hjalmar uppträdt som en romantiserad kärlekshjelte, hvad hade väl varit rimligare och mera enligt det lynne, som dikten gifvit Oihonna, än att han blifvit försmådd och afvisad af henne, likasom de flere andra dylika, hvilka hon förut förskjutit. Deremot fulländas just genom det friska, manliga draget hos Hjalmar, att med vapen genomdrifva sin vilja, den karakter hos honom, som redan tidigare gjort honom intressant och dyrbar för Oihonna. Vidare måste erkännas, att en bjertare romantisk kolorit, ett mera intresseradt dröjande vid teckningen af ett kärleksförhållande mellan tvenne syskon, haft med sig så mycket anstötligt för natur och känsla, att det varit i högsta grad oartistiskt att icke undvika allt sådant. Och sist, då på de båda syskonens förmälning all vigt i kompositionen hvilar, men deremot allsingen på höjden och beskaffenheten af deras kärlek, hade en utförligare be-

handling af den haft ingen betydelse för det hela och således blott åstadkommit, jag vågar mena det, den enda rätt capriccierade episod i hela poemet.

Äfven här kan man således antaga, att i Hjalmars uppträdande med väpnad arm en högre skickelse uppenbaras, så vida han blott på detta sätt kunde fängsla ett lynne sådant som Oihonnas. Ingenting hade varit lättare för skalden än att föra Hjalmar till Morven och låta honom der, romantiskt utstyrd, med kärlek vinna Oihonna; men sådant har man undvikit för att icke fela mot diktens antecedentier och för att icke nödgas begå det felet, att i en skildring af gudars styrelse låta dem, allt efter ögonblickets kraf, rubba sina förutgifna, bestämda lagar.

Men var det i följd af Oihonnas lynne nödvändigt, att Hjalmar skulle fria som viking och icke som riddare, så föranleddes åter häraf nya äfventyr för honom och för gudarnes sak. Stormen på hafvet, Morvens anryckande härar, striden, särdeles anfallet mot Hjalmar af Morannals alla söner, äro skildringar, som, betraktade ur denna synpunkt, icke borde vara främmande för dikten. Och då Morannal, vid enviget mellan de unge kämparne, befaller sina söner möta främlingen blott en och en, är det icke kungens ädelmod ensamt som kan väcka intresse, utan fastmer den omständighet, att Oihonna blifvit förd till ett land, der en sådan adel i seder och lynnen var ärfd och hemfödd. Jag erinrar isynnerhet här om hvad redan

förut blifvit antydt, att Oihonnas uppträdande i Morven icke bör betraktas som en tillfällighet, utan som en afsigtlig styrelse från de magters sida, hvilkas storhet och seger var förbunden med Hjalmars.

I öfrigt torde här såsom en bisak få anmärkas, att skildringen af den gamle Morannals person och hans död icke betydelselöst inleder femte sången af Fjalar. En jemnförelse mellan de båda kungarne skall åtminstone visa den sistnämndes skuld större, och, i följd deraf, det hårda slag som drabbar honom desto mer berättigadt. Man må blott ge akt på, hur Morannal, ehuru han icke ärft någon tro på höga, eviga gudar, likväl troget och ödmjukt håller sig fast vid dyrkan af sina fäders bleknade hamnar, medan Fjalar trotsande sätter sig upp mot magter, hvilkas öfverjordiska tillvaro och gudomliga storhet den religion, i hvilken han uppvuxit, lärt honom känna.

I femte sången, just när allt är förberedt för att krossa Fjalar, når hans sjelfförtröstan sin höjd. Han solar sig i sitt lands herrlighet, den han förmenar sig ensam hafva skapat, och då han af Sjolf erinras om gudarne, drifver stoltheten öfver den förmenta segern honom att nästan förneka dem. Han kallar dem nu magter, dem ingen sett, drömmars väsen, hvilkas välde man vill nödga honom att erkänna, ehuru han så fullkomligt bevist deras vanmagt. Ännu då Dargar så plötsligt och öfverraskande inställer sig på hans uppmaning, bjuder han till att i hans uppträdande se

blott en slump. Så söker han fortfarande stå fast i sin stolthet, till dess det afgörande slaget drabbar honom i hans sons bekännelse, och han nödgas ödmjuka sig och erkänna sig besegrad.

Jemnför man nu de båda kungarne, skall man finna hvad dikten menat med deras sammanställande. Morannal är öfvervunnen, hans här är slagen, hans söner hafva stupat, han står ensam qvar i sin blindhet, ett segrarens byte; och likväl eger han sin tröst och sitt hopp. Han står och faller icke med sig sjelf: hans längtan höjs till fäderna på molnen, hans bästa lif är att utan vanfrejd vara med dem, och han väntar att snart nå deras rymder. Han är sålunda genom tillbakasättandet af sig sjelf förtröstansfull och segrande äfven i olyckan, han är redan genom sin dyrkan af skuggor lyftad öfver förgängligheten af sin egen person. Fjalar åter triumferar öfver sitt fulländade verk: han tillbedes af ett land, hvars lycka och flor han skapat, det finns ingen, som vågar mäta sig med honom, hvad han på jorden kunnat åtrå har han vunnit; han tycks ega allt, och dock eger han intet bortom det mål, dit åren föra honom, bortom förvissning och död. Den enda tröst hans stolthet pekar på är att kasta lifvets bleknande fröjd och storhet bort och dö. Först när gudarnes straff drabbar honom, och han förödmjukad nödgas erkänna dem, kommer han i Morannals ställning och är, såsom krossad och böjd, i större mening glad och segrande, än han

var under sin förmenta storhet. Äfven för honom klarnar nu ett lif bortom döden, och han utbrister till gudarne:

> Jag har lärt er känna; ej jag blyges
> Att mig böja för er en gång.
> Mätt jag är på lifvet, och jordisk storhet
> Är mig ringa vorden Jag går till er.

Det är icke mer döden han ser såsom ett mål: det är ett lif hos gudarne.

Detta slut visar nu beskaffenheten af det straff, som drabbade gudabekämparn; det var lika mycket en nåd som ett straff. Fjalar var för ädel, för menskligt hög och stor för att lemnas qvar i sin förvillelse och sjelfviskhet: han måste väckas genom ett slag, visserligen strängt, ty ett mildare hade han väl ej aktat, hvarigenom han lärde sig lefva för en annan storhet, än den, som ålderdomen och döden en gång skulle tvinga honom att lemna. Vill man derföre — särdeles med afseende å det omedvetna brott, i hvilket Hjalmar och Oihonna inledas — kalla Fjalar-dikten en Schicksalsdram eller något dylikt, så möter man den svårighet, att det totala af kompositionen ingalunda uttalar ett blindt, allt krossande öde, utan tvärtom en mild och vis styrelse af högre magter till en menniskas uppfostran och förädling. Mycket säkrare vore det derföre att kalla Fjalar en sång till gudarne, ett litet epos, hvari deras storhet och nåd utgör ämnet.

Hvad Hjalmars och Oihonnas öde beträffar, hafva de båda sin försoning just deri, att de handla omedvetet, att de begagnas blott såsom medel för ett högre ändamål. De äro således att betraktas såsom helt underordnade personer i dikten, utan svar och utan skuld, ja berättigade till lön inför de magters domstol, som funnit nödigt uppoffra deras jordiska väl för deras faders öfverjordiska, och sålunda utkorat dem till försoningsoffer för honom.

Vill man nu följa ofvanantydda gång af dikten, skall man troligen icke beskylla den för alltför mycket afvikande utsprång och episoder utan samband med det hela. Man ser här en man uppträda i trots mot gudarne och dessa tyst och vaksamt leda en följd af personer och händelser så, att deras kärleksfulla afsigt att krossa och tillrättaföra honom segrande tillintetgör alla motverkande omständigheter och omsider fullkomligt vinnes.

Sådan är i min föreställning hela dikten; läsaren finner här de yttersta konturerna, inom hvilka den rör sig. Att den icke blifvit sammansatt efter ett på förhand uppgjordt, så beskaffadt schema, behöfver väl icke nämnas. Man diktar efter en intuition mer än efter beräkningar; men är intuitionen äkta, skall dock dikten icke sakna plan och enhet.

Vi stå nu vid Runebergs berömdaste arbete, vid *Fänrik Ståls sägner*.

I denna diktcykel har Runeberg lemnat ett nationalepos af så hög betydelse, att det skall spela samma rol för Finlands nutid, som *Kalevala* spelat för dess urtid. Deri skildras Finlands sista olyckliga strid, dess folks trohet och de magtegandes falskhet, "allt folkets tålamod och allt dess spillda blod". Men öfver beskrifningen af denna nationens olycka, genom hvilken den underkastades Rysslands magt, har Runeberg förstått sprida hela det hänförande ljus, som hvilar öfver ett folks strid för sin frihet, öfver en nations hjeltemodiga försvar emot en öfverlägsen fiende.

FänrikStåls sägner andas så mycken kärlek såväl till det finska fosterlandet som det svenska moderlandet, att de med rätta böra anses vara ett stöd emot den alltför ensidiga fennomanien. Att här utveckla, hvad denna samling sånger innehåller, skulle vara en förolämpning emot mina läsare: hvarje svensk vet det förut.

Fänrik Stål har fått sin afslutning i de två delar, hvilka af denna diktcykel utgifvits. Ursprungligen voro flera af dessa sånger inströdda mellan Runebergs öfriga dikter: så *Molnets broder*, *Vårt land* och *Otto v. Fieandt*, enligt skaldens egen uppgift den första "Fänrik", han utarbetat.

Kasta vi en hastig blick på dessa sånger, hvilka gjort Runeberg till förebilden för ett helt tidehvarf af episkt diktande, hvilket lif hvimlar ej då för vår syn!

samt soldaterna: *Munter*, Stål och Lod i *De två Dragonerne* och icke minst den sjungande *Soldatgossen*. Deras fasta lugn, deras tvärsäkra tapperhet äro naturtroget tecknade, och detta drag ökas med ännu ett, den finska envisheten, tvärheten och torroligheten hos en rad af underbefälhafvare, alla egentligen blott olika sidor af samma typ: v. Törne, v. Essen, gamle Lode, löjtnant Zidén, v. Konow, Otto v. Fieandt, hvar och en en trogen bild af det sätt, hvarpå fosterlandskärleken höjer och förädlar ett eljest hvardagligt, ja till och med brutalt sinne. — Vackra och rena hjeltebilder äro de båda ynglingarne, Tigerstedt och Schwerin, af hvilka den senare stupade, medan den förre ännu (1861) lefver i Helsingfors *.)

Samma anda lifvar äfven öfverbefälhafvarne, dessa stolta, lugna hjeltesinnen, romerska hjertan, som klappa i svenska bröst, Sandels och Döbeln, Duncker och Adlercreutz. Men mellan dessa figurer har skalden äfven framvisat förräderiet, fegheten och odugligheten i taflor, än bittra och satiriska, som *Konungen* och *Fältmarskalken*, än dystra och hemska, som *Bröderna* och det af undseende för familjen Cronstedt ur samlingen uteslutna stycket: *Sveaborg*. En vacker motsats härtill bildar skildringen af en ädel och käck fiende, *Kulneff*, och af den fredlige *Landshöfdingen*, som med Sveriges lag i handen vinner ett slag, icke på fältet utan i rättssalen.

*) Tigerstedt afled 1863. Utg. anm.

På liknande sätt framstår i ädelt uppoffrande fosterlandskärlek en rad af höga qvinnogestalter. Här möta vi *Torpflickan*, som gråter och vill dö, emedan hennes älskare flytt, och Ramsayernas moder, som tager godnatt af de fallne sönernas bilder. Här finna vi hustrun, *Lotta Svärd*, som lika högt älskar fosterlandet och sin aflidna man, och slutligen den sökande flickan i *Den döende Krigarn.*

Man har i senaste tiden uppkastat den onödiga och oskickliga frågan, hvilkendera samlingen af *Fänrik Ståls sägner* vore den bättre. Denna fråga vilja vi endast besvara med Goethes ord: "Man frågar, hvilken är större, Schiller eller jag; man borde glädja sig deråt, att Tyskland har två sådane karlar." — Sveriges litteratur bör endast känna sig stolt öfver att ega begge dessa diktcykler. Men — det finns dock en skilnad, som är väsentlig, mellan dessa två delar. Medan förra delen är så strängt objektivt hållen, att till och med Fänrikens person försvinner omedelbart efter dikten *Fänrik Stål*, så dyker både denne och författarens egen personlighet fram i de flesta stycken af andra delen, än såsom berättande, än då den senare talar i den förres namn (*Fänrikens helsning till Gregori Tigerstedt*). Dessa senare dikter blifva sålunda ofta nog till hälften lyriska och påminna om författarens första period. Ja, några, såsom *Dunckers dödsdag*, *Soldatgossen*, *Björneborgarnes marsch* och *Sveaborg* äro det nästan fullständigt.

Huru det än förhåller sig härmed, om det är en återgång i mer än en betydelse eller ej (vi för vår del tro det icke; vi tro snarare, att det är liksom en förklarad upplaga af skaldens ungdomsriktning), huru än härmed må vara, säkert är, att Runeberg genom *Fänrik Stål* blifvit af utomordentlig betydelse för Finlands nationella utveckling, att Finland i *Fänrik Stål* erhållit ett nationalepos, hvilket under alla tider nödvändigt skall bibehålla lif i nationen, och hvars frukter redan börjat mogna. Men huru var det under den stränga finska censuren möjligt, att *Fänrik Ståls sägner* kunde utgifvas? Besynnerligt var det; också lär grefve Berg med anledning af förra delen yttrat, att det var det största fel, hvartill finska censuren någonsin gjort sig skyldig. Andra delen utkom derföre, att många af dess sånger redan voro i afskrifter spridda, och emedan Runeberg var en nationalskald, hvars verk omöjligt utan framkallandet af högsta ovilja kunnat undertryckas, och ändtligen emedan samlingen i alla fall skulle blifvit tryckt hos den svenske förläggaren. Censor Heimburger var ytterst artig mot skalden i det bref, der han, snart sagdt, knäföll för att beveka honom till ändring af några ställen i andra delen, hvilka ändringar äfven genast af skalden vidtogos, emedan de voro nästan alldeles utan betydelse.

Den högt hedrade skalden har nyligen emottagit de dyrbaraste bevis af nationens tacksamhet: heders-

skänker, ordnar och kejserlig pension hafva blifvit honom tilldelade; men i synnerhet har han vunnit sitt folks kärlek, som bereder honom en herrlig lifsafton. Åt Runeberg har äfven varit uppdraget utarbetandet af ett psalmverk för Finland; men då bedömandet af ett sådant arbete erfordrar andra kunskaper än dem, hvilka författaren kan råda öfver, måste vi förbigå detta verk med ett blott omnämnande.

Den lyckliga, ostörda harmoni, hvari skaldens själ befinner sig, och hans obrutna, fast nyss hotade, helsa tillåta oss hoppas, att ännu rätt länge få se frukter af hans snille. Men hvad än Gud i detta afseende må bestämma för den tid, som komma skall, visst är, att han gjort nog, att han i *Fänrik Stål* gifvit icke blott sitt folk, utan äfven hela Norden, den dyrbaraste gåfva, de af en skald kunna erhålla; och, började vi med det gamla uttrycket, att Finland ”som en blodig sköld är ryckt från Sveriges hjerta”, — så kunna vi sluta med de orden af en svensk skald, att Finland ej är för Norden förloradt, så länge Johan Ludvig Runeberg är ”Sveriges oafytterliga besittning i Finland”.

Tillägg.

Föregående uppsats skrefs 1861, och undertecknad, som förmedelst förf:s vistande utrikes haft uppdrag med dess utgifvande nu, har derföre ansett det behöfligt att i korthet redogöra för Runebergs författarskap under de senaste åren.

Skalden har under dem uppträdt inom en för honom ny diktart, den dramatiska, och offentliggjort tvänne stycken af ganska olika skaplynne: *Kan ej* (1862) och *Kungarne på Salamis* (1863). Då det senare, efter hvad med visshet är kändt, till sin uppränning och åtminstone en del af utförandet härrör från en långt äldre tidpunkt än den, då det utgifvits, eller från början af 1840-talet, och då det dessutom i alla hänseenden är vigtigare än det förra stycket för bedömandet af Runebergs skaldskap i sin helhet, vilja vi först skärskåda detsamma.

Författaren har med full afsigt kallat stycket tragedi, såsom vi finna, om vi betrakta planen och gången af dramat, hvilka vi här i sammandrag upptaga.

Det är på Salamis, tio år efter trojanska krigets slut. Sedan Ajas dödat sig vid Troja, och hans fader Telamon, öns konung, dött, har Leiokritos bemägtigat sig väldet och herrskar med tyrannisk stränghet, i det han förföljer anhängarne af den gamla konunga-

ätten och förtrycker folket. Han är hatad af detta och bibehåller sig blott genom sin kraft, som gör honom fruktad. Hans förnämsta stöd äro Rhaistes, en grym och feg gunstling, och hans egen son Leontes, i hvars karakter det förnämsta draget utgöres af en omutlig känsla för rätt, en Dikedyrkan af strängt slag. Han är dessutom tapper och har nyss varit sin faders kraftigaste försvarare mot Teukros, Ajas' broder, som velat återtaga väldet öfver Salamis till förmån för dennes son, men blifvit förjagad. Strax före handlingens början har Tekmessa, Ajas' gemål, okänd och torftig samt blind, kommit till ön och funnit skydd hos den fattige Eubulos, den gamla ättens tillgifnaste anhängare, som just för sin trohet plundrats och ständigt bespejas af Rhaistes. Denne utforskar nu med list den blinda qvinnans namn af henne sjelf och vill sedan, oaktadt hon bedyrar sin okunnighet derom, tvinga henne att yppa, hvar hennes och Ajas' son, Eurysakes, vistas. Hon räddas från misshandling af Leontes; och för denne förtäljer hon nu, huru hon och hennes späde son efter Ajas' död af Atrevs' söner, anförarne i kriget, bortförts till den öde ön Foboina, der de vistades i nio år. Då röfvas hennes son af ett fartyg; hon förlorar synen af sorg häröfver, men befrias strax derpå ur sin enslighet af Fajaker, utan att dock återfinna Eurysakes. I andra akten lära vi känna Leiokritos. Han är ej i grunden den förtryckande envåldsherrskare, som han synes. Han

begagnar hårdheten blott som ett medel att fullkomligt befästa sin magt, och han afskyr i sjelfva verket denna "förslagenhet och iskalla klokhet" och denne föraktlige gunstling, dem han anser sig tvungen att bruka. Han är framför allt en öm fader, som strider och arbetar, ja, gör sig hatad som tyrann, blott på det att hans son må i lugn kunna herrska på den thron, han skall ärfva. Men hans straff för denna skuld har redan begynt. Leontes, med sin orubbliga tillgifvenhet för det rätta, kan ej gilla hans handlingar. Mot sonen söker han visa deras nödvändighet, deras berättigande. Herrskaren, Zevs' afbild på jorden, skall "se allt i stort" och får ej låta sig bindas af hopens lag, ej "se blott på det närmast rätta och glömma allt för dettas skull." Men med segrande vältalighet och värme försvarar Leontes sin dyrkan af Dike (det rättas guddom), såsom den högsta af alla magter. Det är ordningen, rättvisan, i stort som smått, hvarpå Zevs' välde ytterst grundar sig, och hvarförutan han upphörde att vara "gudars och menniskors fader." Han framhåller derpå med ädel frimodighet, hur Leiokritos' välde förtrampar folkets och de bästes rätt och framkallat usle lycksökare, sådana som Rhaistes, samt visar ändtligen, att följden af hans styrelse blir, att han ständigt tvingas att fortsätta sitt förtryck och aldrig kan nå den trygghet, han eftersträfvar. Leiokritos förklarar hans ord för dårskap och svärmeri; allt skall förändras, "när ingen Ajasättling mer att

frukta finns.” Under det detta försiggår, har i hamnen inlupit ett skepp, återförande Leiokritos’ sändebud från Sparta, medan ett annat okändt strandat i den rådande stormen. Leiokritos har, af fruktan för en spådom, ”att hans ofärd skall komma från hafvet”, förbjudit sitt folk att söka rädda någon i sjönöd stadd. Då Hyllos, Eubulos’ son, vill trotsa detta förbud, återhålles han, ehuru förgäfves, af Rhaistes, som framför underrättelsen härom. Detta drag af kall grymhet hos Leiokritos, som först nu kommer till Leontes’ kännedom, gör söndringen mellan denne och fadren fullständig. Han går, uppfylld af rättvis harm, en harm, som hos Leiokritos väcker en återklang af djupt svårmod öfver det falska i hans ställning. Hans öde skall imellertid afgöras genom de underrättelser, hans sändebud medföra; och han mottager dem. Det ena af dessa förtäljer, att Menelaos erkänner Leiokritos som konung och ingår på ett förbund med honom. Hvad Ajas’ ätt angår, behöfver han, enligt Menelai egna ord, ej längre frukta den. Den andra utskickade återbringar ett orakelsvar från Delfoi, af innehåll, att ”herrskaren på Salamis är trygg, så länge än Leontes icke fallit för sin faders svärd.” Dessa budskap, lyckligare än han någonsin kunnat hoppas, fylla Leiokritos med glädje; hans mildhet frambryter som med ett trollslag, och hans första befallning gäller hjelp åt de skeppsbrutne, som stå att rädda. Blott en yngling har bärgats af Hyllos; men

han är stel och utan tecken till lif. Öfver hans till utseendet döda kropp yppar Hyllos för Leontes, hvad redan förut för åskådaren blifvit klart, att Leiokritos är hatad af folket för sitt tyranni. Han tvingas till tystnad af Leontes; Leiokritos anländer i detsamma och varsnar genast med häpnad den skeppsbrutne ynglingens likhet med sköldbärarn Ajas. Men till följe af de nyss erhållna underrättelserna anser han detta blott för en tillfällighet och befaller, att främlingen skall vårdas. Här börjar nu dramats utveckling mot sitt slut. Vid nyheten om Ajasättlingens död blir Leontes utom sig af glädje; och skälet dertill är, att han nu tror sig vara qvitt den långvariga inre strid, som förut söndrat och fördystrat hans väsen. Ty, förklarar han för Leiokritos, hade Eurysakes funnits i lifvet, skulle han, af sin öfvertygelse om dennes högre rätt till spiran, nödgats gripa till vapen mot sin egen fader. Under tiden har, med anledning af ryktet om Eurysakes' död, ett upplopp utbrustit på ön, hvilket Leiokritos går att stilla. Den skeppsbrutne vaknar i yrsel och yppar härunder för åskådaren, att han verkligen är den fruktade Eurysakes. Detta blir äfven snart uppenbart för Leontes. Tekmessa kommer och upptäcker likaledes sin son. Genom vissheten om Eurysakes' närvaro på ön är den smärtsamma striden mellan pligt och kärlek hos Leontes återväckt, men också på samma gång afgjord. Han ställer sig obetingadt på rättens och ynglingens sida. Denne vill genast upp-

täcka sig för folket som Ajas' son, men Leontes och Tekmessa lyckas förmå honom att ännu så länge hålla sig dold. Men denna deras försigtighet skall snart gäckas. Eubulos, den gamle anhängaren af Ajasätten, får knappt lära känna sin unge herrskare, förr än han i sitt glädjerus, oaktadt Tekmessas varning, genast utsänder sin son Hyllos att uppmana folket till uppror. Eurysakes anlägger sedan sin faders af Eubulos' förvarade rustning, som denne just varit i begrepp att för alltid nedgräfva, men är ännu för svag efter sitt skeppsbrott och går att hvila. Rhaistes inkommer strax derpå med folk för att efterforska den unge nykomlingen, men mötes af Hyllos, som under tiden samlat beväpnade, och drifves af honom tillbaka. Eurysakes hyllas af de återvändande skarorna. Leontes föreslår för den nu oundvikliga striden ett vapenbyte med Eurysakes, på det denne i Leontes' rustning må vara skyddad mot anfallen, och Ajas' son går slutligen, ehuru motvilligt, in här på. Kampen begynner nu; åskådaren erfar dess förlopp genom ett samtal mellan den blinda Tekmessa och hennes ledsven. Hyllos förklarar, inskyndande, att Leiokritos börjar segra, och att han af Eurysakes är sänd att rädda Tekmessa. Hon vägrar dock. Stridens skiften skildras ytterligare af Hyllos, och särskildt hur Leiokritos sjelf och hans folk ängsligt undvikit Eurysakes, som bär Leontes' vapen. I detsamma inkommer Rhaistes, förföljd af den i Ajas' rustning klädde Leontes, som dock på

den feges bön skonar hans lif, hvarför han till tack sticker Leontes med sin dolk. Denne dödar honom då, men är sjelf dödligt sårad och ber derföre, nöjd att dö, Tekmessa framföra hans sista helsning till sin fader. Leiokritos instörtar just i samma ögonblick och stöter med egen hand ned sin son, samt tackar derpå Zevs för den vunna segren och förkunnar det inkommande folket frid och förlåtelse. Då upptäcker den fasande Tekmessa för fadren, hvem han verkligen dödat, men försäkrar honom äfven, att sonen älskade honom in i döden. Djupt förkrossad af detta förfärliga slag sjunker Leiokritos ned för de höge gudars magt, som han nu erkänner. Striden har imellertid oförmodadt vändt sig till hans nackdel. Eurysakes har upptäckt sig för fienderna, då man förklarat honom vara dödad af Leiokritos, och skyndar som segrare in för att döda denne. Men han störtar sig på sitt eget svärd, innan Eurysakes' når honom. Nu är denne öns konung. Ajasätten sitter åter på thronen, och Eurysakes' första handling är, på hans moders bön, en handling af försoning och religiös fromhet mot fiendernas lik. Och härvid faller förhänget.

Af denna korta redogörelse och än mer af sjelfva stycket synes, att författaren vid sitt dramas concipierande på det närmaste slutit sig till de grekiska tragoederne, både hvad innehåll och form beträffar. Denna tragedi är således egentligen, om än i högre mening, en studie efter antiken, och måste bedömas som sådan.

Den tragiska kärnpunkten är ännu alltjemnt ödet, gudarnes magt; men här liksom i *Fjalar*, är detta öde mindre ett dunkelt och ofattligt, än ett förnuftigt och efter klart fattliga lagar handlande, och således ändock något förmer än antikens. I det stora hela utgöra för öfrigt *Fjalar* och *Kungarne på Salamis* två skilda bearbetningar af samma grundtanke: menniskans kortsynthet och vanmagt gentemot de himmelske. Dramats plan är omsorgsfullt anlagd och med mycken finhet utarbetad till sina delar; intet egentligen betydelselöst, osammanhängande kan framvisas deri, om än, såsom vi nedanföre påpekat, den stundom utvecklas mer genom episka, än dramatiska motiv. Sjelfva handlingen är kanske för rik för ett efter grekiskt mönster bildadt stycke; men å andra sidan får det hela härigenom större omvexling och lif. Stilen och versbehandlingen röja öfverallt den största förtrolighet med förebilderna och ett herravälde öfver språket, större än någon annanstädes hos Runeberg. Men deremot kunde kanske anmärkas, att denna noggranna utarbetning i détail, detta ypperligt fina efterbildningsarbete, hvilket otvifvelaktigt fordrat storartade ansträngningar, skadat friskheten, omedelbarheten i det hela. Stycket är och blir ett *konstverk*. Dermed är sagdt allt hvad som kan sägas både till dess beröm och tadel.

I enskildheter betraktad, är tragedien på många ställen ypperlig. Exposén genom tvisten mellan Rhaistes och Eubulos är på en gång genom sin fyndighet

och klarhet något af det förträffligaste, vi någonsin sett i hela den dramatiska literaturen; och andra partier och scener ge den knappast efter: så t. ex. samtalet mellan Leiokritos och Leontes, der de framställa sina skilda åsigter om herrskarens pligter (II, 3), igenkänningsscenen mellan Eubulos och Eurysakes (IV, 5) och slutet m. fl. Karaktererna, måhända med undantag af Leontes, äro också fattade i rent antik anda, en förtjenst af hög rang, när man bedömer stycket såsom en sjelfständig efterbildning af den grekiska tragedien, men för öfrigt ett ytterligare skäl till styckets mindre njutbarhet för den stora allmänheten. När t. ex. Leontes så strängt fasthåller sin dyrkan af Dike (det rättas guddom), att han, af vördnad för Eurysakes' legitima börd, utan vidare börjar strid mot sin fader, eller när Eubulos med sådan envishet fasthänger vid den gamla konungaätten, att han, oaktadt underrättelsen om dess utgång, likväl, blott af kärlek för densamma, med vrede förkastar Leiokritos' tillbud af försoning och glömska samt öppet utmanar denne, så äro sådana drag, ehuru fullt öfverensstämmande med antiken, dock för den, som icke gjort sig förtrolig med densamma, alldeles obegripliga och nästan vidunderliga. Detta i förening med styckets hela anläggning i öfrigt gör, att det väl måste räknas till de många dramatiska arbeten, scm komma att förblifva ouppförda af brist på — en publik, som kan fatta dem. — Skärskåda vi de särskilda karaktererne, visar sig snart, att ingen

egentligen tragisk finnes bland dem mer än Leiokritos. Han ensam fullföljer ett pathos, för hvars ensidighet han dukar under; Leontes åter är och förblir en abstract Dikedyrkare, en ädel, men odramatisk personlighet, inom hvilkens bröst striden mellan pligt och känsla långt före dramats början är utkämpad, åtminstone theoretiskt, och som dör, noga taladt, för slumpens hand. De öfriga äro i allmänhet oklanderliga från den synpunkt, vi anse som den rätta vid styckets bedömande.

En ytterligare anmärkning kan äfven göras: att man nämnligen här och der spårar epikern mer än dramaturgen. Detta gäller i synnerhet styckets andra hälft, hvilken för öfrigt bär märken af att tillhöra en långt senare tid än den första. Så är hela fjerde akten äfvensom början af femte för bred, för mycket episkt skildrande; och orakelsvaret och vapenbytet, tragediens vändpunkter, måste äfven anses såsom mer episka, än sannt dramatiska motiv. Att för öfrigt en betydlig del af handlingen förlagts till berättelsens område är fullt enligt med de grekiska mönstren, men bidrar äfven å sin sida att ge denna tragedi en mindre rask, mindre uppmärksamheten och fantasien spännande gång, än förhållandet är med det romantiska dramat t. ex. Shakespeare's. — Men äfven med de brister, man kan anmärka, är imellertid tragedien *Kungarne på Salamis* ett af Runebergs förnämsta arbeten och öfverhufvud ett af de märkligaste, som hela Nordens literatur på senare tider har att framvisa.

Första offentliga profvet af RUNEBERGS dramatiska verksamhet blef dock ej den till tiden första af hans dramatiska skapelser, utan det lilla stycket *Kan ej*, en "familjemålning", som skalden sjelf kallar det, i två akter. Det är öfverhufvud mindre betydande; men för att vara skrifvet i en genre, det sentimentala lustspelet, som företer många svårigheter, och dertill af en ursprungligen episkt-lyrisk författare kan stycket anses ganska godt, om än karakterteckningen lemnar åtskilligt att önska. Scener och ställen af denna enkla, skära lyrik, denna ur själens innersta frambrytande värme, som äro så utmärkande för RUNEBERG, finnas här i ej ringa antal. Dialogen är ledig och fint hållen, men utbreder sig stundom kanske för mycket i ett visst joller, som oaktadt sin älsklighet tröttar i längden.

Om skaldens personliga förhållanden måste vi tyvärr tillägga, att han i slutet af fjolåret på en jagt träffades af ett slaganfall, hvars följder ännu efter trefjerdedels års förlopp ej blifvit fullkomligt häfna. Det är dock att hoppas, att den älsklige mannen skall alldeles tillfriskna. Emellertid har hans strängaspel härigenom förstummats, kanske för alltid. Hur som helst, visst är (vi upprepa den föregående författarens ord), att RUNEBERG gjort nog för sin egen, sitt fäderneslands och — det gamla Sveriges ära!

Stockholm i October 1864. *C. E.*

Vigtigt tryckfel.

Sid. 31 rad. 4 uppifr. *står:* idéklädningen *läs:* idéen.
» — » 5 » — frasen — frasklädningen.

8

